Р. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ

ЧОЛОВІ ПРЕДСТАВНИКИ УКРАЇНСЬКОГО ВИРОДЖЕННЯ і ВІДРОДЖЕННЯ

ТОМ II

1980 РІК

Р. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ

ЧОЛОВІ ПРЕДСТАВНИКИ УКРАЇНСЬКОГО ВИРОДЖЕННЯ і ВІДРОДЖЕННЯ

ТОМ II

diasporiana.org.ua

1980 РІК

Друкарня Видавництва „Гомін України"
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3

ВІД РЕДАКЦІЇ

Мета укладення і видання II тому збірника „Чолові представники українського виродження і відродження" та ж що і тому першого: дати змогу читачам самим наочно переконатися чим ріжняться писання здеґенерованих представників вихованих москалями покручів, яничарів та „українізованих" заволок від творів представників нашого відродження пофальшованих окупантами та їхніми прислужниками, шляхом усунення ряду творів особливо небезпечних москалям.

Зміст заборонених творів показує з усією переконливістю, що є небажане і небезпечне для Москви.

Частина того, що публікується взята з архівних матеріялів, які досить важко дістати.

ЩО ПРОПАҐУЄ БАГРЯНИЙ У СВОЇХ ЛІТ. ТВОРАХ?

Щоб дати ясну відповідь на поставлене нами питання, мусимо попереду зясувати чому саме ми розглядаємо мистецькі твори І. Багряного лише з погляду ідеольоґічного та чому є правильним, оскільки мова про творчість І. Багряного, висування цього питання на перше місце.

Наше становище в порушеній справі можемо висвітлити в трьох тезах:

Першою такою тезою є, що автора, який виступає з твором красного письменства, а не зі спогадами чи науковою історією, *не зобовязує цілком т. зв. „правда історична",* а тільки зобовязує „правда мистецька". Не важним є чи так було, як описує автор, натомісць важливим є чи так *могло бути,* чи імовірним є все описане автором.

Визнаючи цю тезу ми не збіраємося відбирати у І. Багряного його право *здеформувати й викривити до непізнання* відомі нам факти. Він, як мистець, має це право і коли б ми розглядали його твір з погляду тільки і виключно мистецьких якостей — ми б домагалися від нього збереження лише самої „мистецької правди". Однак за нами *у всіх випадках зостається право усталити ті інтенції, які керували автором,* змушуючи його викривлювати правду, і право зробити з того приводу свої висновки.

Друга теза, яку мусимо з усією рішучістю висунути, випливає з того, що кожний мистець, в тому і кожний письменник, *творить не для себе* тільки для інших, хоче, використовуючи для того мистецькі засоби, впливати на сучасників і нащадків, хоче *їм прищепити* певні погляди — хоче „вести нарід", в мові якого він пише. Власне щоб прищепити певні погляди, письменник не раз *свідомо* порушує історичну правду, достосовуючи її до своєї тенденції, до ідей ширених ним, а читачі всіх народів саме тому також оцінюють у першу чергу твори письменства взалежности від вартости ідей, що їх вони пропаґують.

Третьою тезою нашою є: поскільки письменник свідомо *хоче* прищепити читачам для яких він пише, певні ідеї, повести їх тим чи іншим шляхом — постільки й читачі *мають не тільки право, але й обовязок* у першу чергу розглядати всі його твори з погляду вартости тих ідей, які вони ширять. У випадкові ж коли певний письменник ширить твори, що пропагують у першу чергу ті чи інші *політичні* погляди серед *політичної* еміґрації поневоленої нації, яку чекає важка боротьба за саме істнування своєї нації — *обовязком* політичної еміґрації є зясувати чи ширені ідеї зміцнюють національну спільноту і загартовують її до дальшої боротьби, чи навпаки роззброюють еміґрацію ідеольогічно, а також ослаблюють національну спільноту і забезпечують ворогові легку й цілковиту перемогу над нею.

Те все, що сформульовано в поданих трьох тезах *не є дискусійним,* більше того, воно при розгляді творів *саме Багряного* має абсолютну, обовязуючу всіх, силу тому, що сам згаданий автор у своїй статті „Думки про літературу", друкованій в збірнику „МУРу" з 1946 року, бачить призначення письменника в тому щоб бути „войовником за *певну ідею*" (ст. 25), щоб „братися за перо, *як за зброю*... в імя „великої ідеї". Більше того! Багряний ставить у тій статті питання: „чи *має право* письменник всяке своє писання пропагувати?" і слушно твердить, що *такого права не має!* Бо, пише Багряний, ширення шкідливих ідей і шкідливих творів „розходиться з інтересами спільноти, з інтересами нації". Письменник „не має права", пише Багряний „калічити серця і душі молоді". І там же ставить питання: „Чому всі слушно уважають, що за продукування отруйної ковбаси, того, хто її продукує, треба садовити до тюрми і так само уважають ті, хто продукує отруйну ковбасу і бояться цього. А чому ніхто не задумується над тим, що ті, хто продукує отруйну літературу так само заслуговують на подібну кару?" (там же, ст. 25).

Так, як бачимо сам Багряний визнав, що за продукування „отруйної ковбаси" слід судити і карати не „ковбасу", а „ковбасника" і що це є ясне не лише споживачам, але й „ковбаснику" та, що сказане розтягається і на літературу.

Наведені нами автентичні слова самого Багряного, за власним підписом добровільно висловлені на еміґрації, *управнюють нас до застосування їх* (тим більше, що вони цілковито

відповідають прийнятим нами тезам) *і до творчости* самого Багряного, інакше кажучи до того, щоб проаналізувавши думки, погляди й інтенції „Огненного Кола" та інших його творів що, їх автор, опублікувавши для того ті твори, хоче ширити серед нас і, оцінивши ті погляди зі становища нації, „судити" за них, кажучи словами Багряного, не ті твори, тільки їх автора.

Саме тому й мусимо на початку сказати кілька слів про Багряного, слів опертих на аналізі тексту його творів.

Іван Багряний (справжнє прізвище Лозовягін) за часів існування української держави був малим хлопцем (вродився в 1907 році) і тому не розумів значіння подій, що тоді відбувалися, хоча можливо, маючи 11-12 років і бував на якихось аматорських просвітянських виставах.

Не зфальшованої історії не знав, а запізнався лише з викривленою в московському інтересі і достосованою до матеріялістичних теорій, „історією України", пущеною в обіг в „У.С.С.Р.".

Обертався імовірно серед комсомольців. Був він, як це видно з його писань, матеріялістом, атеїстом, інтернаціоналістом-москвофілом і... „однодумцем Хвильового". Захоплювався він, як московськими так і українськими *комуністичними* письменниками, а зокрема — значно старшим за нього М. Хвильовим. Тому він ставився вороже до „жовтоблакитного бандитизму", до „петлюровщини" і уважав, під впливом літератури, справедливими переслідування українців-„контрреволюціонерів". Багряний, подарувавши москвинам вигублення в 1921-22 рр. штучним голодом коло шости мільйонів українського населення степової України, наївно уважав, що перед ним, як „пролетарем України", „відчинені всі двері", а маріонеток Москви (українського походження) уважав за самостійні постаті. Наслідком того він в період між першим і другим голодом писав:

„Давно ударили фанфари перемоги,
То *вийшли* ми з ночей, то *вийшли* ми з землі,
Тепер рости б нам! Клекотать! Греміть!"

(1928 р.)

Багряний у своїй наївности не розумів, що „фанфари перемоги" справді „ударили", але... тільки для москвинів, які й „росли", „клекотали", „греміли".

У цьому періоді він (1927 р.), не розуміючи української дійсности і не розуміючи всієї актуальности справжніх ідей Шевченка, пише про „забуту глиняну постать" на Канівській горі і звертаючись до неї, переконує, що немає причин до песимізму, що злидні впертих хуторян є явище переходове, бо „гряде урбанізатор", який „розставить дивні комини" й „Дніпро замкне у шлюзи, як в штани". Адже ж „гуде мотор десь, протинає обрій — то в *новий* день" вже не „архаїчний" Шевченко, а *„новий* пророк гряде... йде він, новий у панцирі закутий".

Так Багряний-поет, захоплено танцюючи перед важкою колісницею московських завойовників, чепляючися до задка тої рідної колісниці, вигукував у своїх поезіях до Шевченка: *„Твій вік давно одспіваний, пропав. Мабуть тому ти глиняний, забутий і пилом днів мов попелом припав".*

Але потроху Багряний, слідом за комуністами типу Хвильового, почав помічати, що лише *на словах* панує воля, *лише на словах* український (територіяльно) пролетаріят є паном на своїй землі, що жменьку українських комуністів московська влада *використовує* не гірше ніж Катерина II гайдамаків! Однак наслідком цих помічень у цих яничарів зявилося невдоволення, а потім — ненависть, не до московського народу, а тільки до самої керуючої верхівки в Москві. Але ця ненависть мала дуже мало спільного з *українським* патріотизмом і *українською* свідомістю! Багряний хоча став „опозіціонером", та, як і Хвильовий, не став українцем-націоналістом, тільки став ворогом панування „Сталінської кліки", яка, на його думку, *спроневірилася* тим *комуністичним ідеалам,* які він, під керовництвом слуг тої ж Москви, навчився вважати чимось святим і непомильним. Так став Багряний однодумцем опозиційної до уряду частини *комуністів,* які твердили, що Сталін допоміг комуністичній революції попасти „в раковину з калом". Як такий комуніст-опозіціонер він мусів втратити своє упривілейоване становище декоративного „представника пролетаріяту" і „гегемона", був оскаржений у тому, що є „ворогом народу" і *правдоподібно* потрапив на заслання. Але все вказує („Морітурі", „Гетсиманський Сад"), що він і далі почував себе апостолом *„справжнього"* „ідеального" *комунізму* та дивився на світ, національні відносини і на український проблем очима *матеріяліста і комуніста,* а тим самим був і далі

завзятим ворогом не лише „жовтоблакитного", але всякого *українського* націоналізму.

Ми, поскільки мова йде про часи до другої світової війни, *не ставимо в вину* Багряному тих його поглядів, враховуючи, що *він не міг,* виростаючи в ті роки коли він ріс, будучи хоч і може не „чистокровним", але — москалем, маючи таких батьків, яких він мав і учачися в тих школах в яких він учився, набути інших поглядів.

Але в році 1941 Іван Багряний дістався на Захід, а *від 1945 року жив в умовах вільности* і мав змогу: а) зробити *ґрунтовну* ревізію всього того чому його навчили б) пізнати здобутки вільної науки про минуле українського народу, збагнути причини кількавікової ворожнечи між українським і московським народом та конечности дальшої боротьби між ними й стати після того прихильником українців, що переборов у собі всі москвофільські симпатії та погляди. Засвоївши все сказане міг І. Багряний почати „нове життя" і працювати для зміцнення української національної спільноти, для зміцнення в українців свідомости, що та спільнота мусить, або перемогти московський нарід або — згинути.

Тимчасом І. Багряний, як побачимо з аналізи його теперішніх поглядів, не тільки не став у число справжніх борців за відновлення української держави, не тільки *не засвоїв інших поглядів* але, користаючи з волі, яка панує в некомуністичному демократичному світі, *взявся за ширення тих же ідей, які він ширив на окупованій Україні,* взявся з усією енергією *поборювати* всі прояви *всякого* українського *націоналізму,* прищеплювати *матеріялістичні* погляди на світ, вибілювати *московський нарід* і трактувати „народи СССР", як щось подібне до спільноти, скеровуючи всю ненависть української еміграції проти ворогів тої *чужої* нам спільноти, а не проти головного ворога українського народу — народу московського.

В рямцях тої, його злочинної пропаґандової акції й було написане „Огненне коло", до розгляду якого й переходимо.

Щоб зліквідувати вплив національно-думаючої інтеліґенції на молодь і маси, намагається Багряний в „Огненному колі" відколоти їх від тої української інтеліґенції та висміяти і скомпромітувати виховування в національному дусі, карикатуризуючи його до непізнання! Репрезентант галицької молоді —

Раду, хто її підтримував і йшов зі зброєю проти московських наїзників та їхніх нечисленних допомішників українського походження. Висміює їх в особі „Малахія Стаканчика", який, звичайно, також має ту фатальну „вишивану сорочку" і „є міщанином села *Вчорашнього*", висміює їх в особі „дядька Тараса" з Києва" у Мині Мазайлі, що рівнож є „вишиваним дядьком".

М. Куліш писав на „соціялістичній батьківщині" і тому ясно вказав у свому „Мині Мазайлі", скарикатуризувавши і висміявши українців, що хотіли своєї України, на кого треба орієнтуватися — на комсомол!

Червоний (перепрошую — Багряний!) та його однодумці не можуть цього так ясно тут сказати і замісць цього „дипльоматично" кажуть: „вчіться у М. Куліша і у М. Хвильового" а ті вже навчать мріяти про „Загірню Комуну", ідеалізувати чекістів і глузувати з українського національного руху.

На еміграції ж і „проф. Ю. Шерех" ще у своїй доповіді на зїзді МУРу пробував „переконати еміграцію немов Українська Держава, за яку боролися в 1917-20 роках, була чомусь *в уяві її оборонців:* „громадою *заквітчаних хуторів*" і що від тої України, зрозумівши наче б то, що „такої України не може бути"... „відвернулося покоління 20 років *з глумом розчарованої* надії" (МУР ст. 56) і... почало шукати *нової* України. Ту „нову" Україну знайшов, пише дослівно „Ю. Шерех", у першу чергу „М. Хвильовий своїми українськими *комуністами*" і так „влив новий зміст" (очевидно зміст комуністичний) в Україну. Така (вже *комуністична* і залежна від Москви) Україна, на їх думку, може бути, а за іншу — смішно боротися.

Самозрозуміло, що і М. Куліш, і Багряний і „проф. Ю. Шерех" користуються відомим пропаґандовим засобом, а саме — ненавистній їм націоналістичній Україні наліплюють етикетку „вчорашньої", це б то „архаїчної", „не модерної" України, етикетку, що завжди впливає на тих читачів, що не звикли думати. Тому у Багряного навіть Шевченко — „глиняний", у М. Куліша Стаканчик з „села *Вчорашнього*", у „проф. Ю. Шереха" „прощання" таке бажане йому з Україною „вістниківців" — є „прощання *з учора*" і нарешті в „Огненному колі" ціла думаюча не по комуністичному Галичина стала „вишиваними дядьками", що живуть *архаїчними* „герцями" та „гаківницями"!

На тлі поданих фактів є ясним чому Іван Багряний хоче змусити своїх читачів побачити тих „вишиваних дядьків", яких в дійсности не було, чому порівнює їхню допотопну „науку" з „совєтською *математикою*". Він хоче щоб його читачі як і комунізуючі елементи окупованої України, *„з глумом* розчарованої надії" *відвернулися* від тої України, яка боролася і хоче боротися проти *Московщини* і повернулися серцем до „совєтської людини" *взагалі* та взялися вчитися від *„комуністів* Хвильового", від *комсомольців* („Мина Мазайло") і почали, як і Сосюра, отетерівши цілком, бачити „Україну" в „огні кононад" совєтської *окупаційної* армії, „в баґнетах" тої ж московської совєтської армії і „в її стягів *багряному* шумі".

Що це є не лише теоретичне наше припущення, а безсумнівний факт — про це свідчить дуже спритна і добре зорґанізована акція в пресі, якою спопуляризовано серед політичної еміґрації віршований заклик Сосюри любити всім серцем У.С.С.Р, *большевицьку* „Україну". З цього заклику, що зветься „Любіть Україну" і що був написаний Сосюрою в Уфі на замовлення партії, взяті наведені нами дослівно слова. Сосюрина „вишнева Україна" (поза баґнетами московської армії) складається лише з „зірок", „верб", „квіток", „пташок" і „соловіної мови" — але від так „уквітчаної" України *не закликає* ні Шерех, ні Багряний, ні однодумці Багряного „відвертатися з глумом", бо ж ця їх „вишнева Україна" *не обернута наїженими баґнетами української національної армії проти московських аґресорів,* тільки вже „між братніх народів", а в першу чергу, самозрозуміло, — московського, наче б то „сіяє" „садом рясним" (людей після голоду поменшало, „садів" *таких як у Винниці,* — побільшало!).

І *цю* „Україну", „сяючу" для Сосюри та його популяризаторів *лише* в „огні канонад" московських армій, в огні „катюш" і хоче навчити нас любити Багряний та його однодумці. Для Сосюри „огонь" „катюш" і „баґнети" московських армій — є *його* укоханою „Україною". Чи ж дивно, що Багряний своїм „Огненним колом" хоче нас переконати, що озброєна „катюшами" армія „С.С.С.Р." — *не* є нашим ворогом, що в кожному її танкові сидить „Україна".

Маємо отже перед собою безсумніву *явну аґітацію на користь ворога,* аґітацію, яка веде до *національної* зради і при-

готовлює еміґрацію до проголошення в критичну хвилину (в ліпшому випадкові!) такої невтральности, як та, що її проголошували в 1917 р. розкладені соціялістичною агітацією, українські полки в Києві!

У своїй протиукраїнській пропаґанді Багряний використовує також і інший демаґоґічний „арґумент". — Його маріонетка — „Петро" щоб викликати симпатію й довіря західнього читача, на стор. 124 виступає в ролі „шляхетного оборонця" навіть галицьких „вишиваних дядьків" (не нарікай і на своїх „дядьків", може і вони на щось потрібні" щоб тут же дати змогу Багряному, вже устами Романа, сказати: „Хотів би я бачити *їх* тут, *ось тут!*"

Так прищеплюється думка немов українська „дрібна буржуазія" лише *висилає* інших битися за свої інтереси, сама ж — ховається. А щоб далі показати, що ті „вишивані дядьки" справді взагалі були ні на що не здатні — вкладає Багряний в уста, вивченого „дядьками" таку елементарну нісенітницю про Хмельницького, що з одного боку має стати кожному читачу ясним, що „вишивані дядьки" не навчили Романа навіть власної історії, а з другого боку Багряний, навязує до тої нісенітниці тут же пропаґанду московсько-„совєтської ненависти до „ворога" взагалі (звичайно — ворога СССР), яка поручає... вбивати і мучити *полонених!*

Багряний тим хоче виховати яничарів, яким чужі загальнолюдські моральні норми, щоб їх потім використати в чужих інтересах. Багряний хоче *прищепити скажену ненависть* до ворога, але... але тут же хоче нас переконати, що *ворогом не сміємо уважати тих комуністичних армій,* які підбивають під *московську* владу світ! Натомісць, безперечно, має він невисловлене тайне бажання щоб серед своїх ворогів ми почали бачити і тих „вишиваних дядьків", які наче б то вміли лише обдурити Романа та орґанізувати ту урочисту маніфестацію у Львові на честь свого війська. Опис тої маніфестації зіставляє Багряний на ст. 14-15-16 зі сценою вигаданого ним *ганебного розвалу* того війська на фронті і втечи, підчас якої Романа „всі покинули". Щоб ще більшу прірву прокопати між пересічним вояком і провідними українськими колами, Багряний, тут же, пише про той „сон" Романа, що він *„не добіг* того місця", коли на трибуні появився Вехтер, що приймав дефіляду. Однак Багряний сам ласкаво тут же доповнив пе-

рерваний сон згадкою про „панка в окулярах" у „поштивій позі" перед ґубернатором Вехтером і про інших „панків — стовпів міста Львова", які рівнож рабські згиналися перед тим же Вехтером.

Це знова доповнення до „вишиваних дядьків", це та ж пропаґанда *проти* українців, що *не є* комуністами, що не виховувалися на вигаданій Багряним московській „математиці", що не стояли „в поштивій позі" перед Сталіном чи Постишевим, що не вискакували з ліжка, як хворий акад. Богомолов на вістку про ухвалення „сталінської конституції", співаючи інтернаціонал!

Щоб прищепити читачеві ще й думку про злочинність поступування українських діячів некомуністів, Багряний хапається випробованого моск. большевиками ще в 1917 році способу. Тоді, щоб викликати обурення вояцької маси (в тому й молодих старшин) проти московського царського уряду й командування, широко писалося про те, як наче б то той уряд стало кидав у бій дивізії імперської армії *незабезпечені навіть рушничними набоями* проти блискучо озброєного ворога. Тепер І. Багряний стосує той же спосіб і намагається переконати читачів, що дивізію *кинуто в бій без попереднього вишколу* і у порівнанню з московською большевицькою армією — *примітивно озброєною.**

На стор. 41 читаємо про те, що наче б то дивізію кинуто в бій лише з „парою мінометів", з „одним танком-тигриком", з „кількома батерейками", що треба було тягнути їх кіньми. Кинуто — *„проти такої сили силищ"*, яка „мала батерії рухані тягачами сталевими та гармати-самоходи", а тут раптом Петро, звичайно бувш. совєтський старшина, з „жахом" бачить, що має... коней!

Далі не раз натрапляємо в „Огненному колі" на нічим неузасаднену, крім бажання залякати читача, *ґльорифікацію* московської зброї й техніки. Так напр. на стор. 129 говориться про те, що „вогонь" „катюш" нагонив *містичний переляк...*" перед „катюшами" летіла *жаска леґенда* витворена на нещадних східніх побоєвищах" і *наводила жах* „навіть на німців — випробованих в боях фронтовиків".

На тлі наведених слів набирають *властивого* значіння такі слова „Орґанізувати дивізію було кому, але відстояти її *від запляованої*, злочинної віддачі на масакру *не було кому...*"

---

* ми вже вказували, що це була безпідставна вигадка.

(стор. 35). Що Багряного обходить уся неймовірність такого „пояснення" в умовах коли німцям був потрібний кожний вояк!

Для того щоб надати ще більше переконуючої сили цій брехливій пропаганді і викликати у бувших вояків зненависть до діячів українського національного руху, щоб більше ясним зробити закид про *„запляновану* злочинну віддачу на масакру" — вперто на багатьох сторінках, все, вертаючись до цієї вигадки, торочить Багряний про втечу з поля бою німців взагалі, а командуючого складу частини дивізії — в першу чергу.

На стор. ж 61 читаємо про „гнів" дивізійників на своїх „вчителів" і „союзників", що „так *безпардонно зрадили їх, лишивши на призволяще, повтікали*". Перед самісіньким боєм наче б то виявилося, що вони фактично лишилися без старшин командирів... німецьких начальників, що *„всі вночі щезли"*. І тут же чутка: „30 *німецький* полк *зрадив і перейшов до ворога*".

На стор. 43 читаємо: „німецький ґенерал стоїть немов на шпильках і ледве утримується, щоб раптом не чкурнути і не втекти" — бо десь гуде ворожий літак. На стор. 34 пише Багряний, що „німецькі армії... розбиті на Волзі... летіли „на зламання карку", відступаючи панічно" або „Вигляд тих частин вермахту був панічний, повна розгубленість і переляк... *В їхніх очах був жах...*" На стор. 88-90 описує нам Багряний паніку серед німців, що стояли на чолі дивізії. Командант її Фрайтаґ „блідий і зіритований" „здезертував" і втікаючи кричав „Шнель, шнель! шнель!".*

Щоб належно оцінити ту тенденцію, що змушувала Багряного так безцеремонно ґвалтувати правду, мусимо нагадати: 1) що модерне озброєння, яке мала дивізія, всупереч фантазіям І. Багряного, в дійсности не відігравало рішаючої ролі тому, що німці *приділили* ту дивізію, *до кількох німецьких* дивізій, які й діяли, як бойові одиниці *одної* ґрупи, 2) з поданого факту випливає уся комічність і безглуздість вигадки про „запляновану злочинну віддачу" укр. дивізії „на масакру" (стор. 35) і 3) частини нашої дивізії приділені до німецьких дивізій перебували *кілька день* в оточенні *разом з тими дивізіями,* при чому всі ті дивізії могли прорватися з оточення

* це рівно ж брехня, бо комендант — старий німець був до кінця з дивізією, відступаючи дивізійники його вивезли зі собою.

кожного дня, однак того не робили, бо їх завдання було *стримувати* якнайдовше московський наступ. Прориватися з оточення почали згадані дивізії щойно після одержання відповідного наказу, в напрямці, який вказували німецькі літаки.

Ми не заперечуємо права авторові випачувати до непізнання правду, не відбираємо права ширити вигадки *не про здачу в полон* (у полон — німці не раз давалися!), а про *„перехід"* на бік москвинів цілих німецьких полків, але не можемо зректися свого права не лише оцінити належно *наміри,* для здійснення яких Багряний викривлює правду, але й протидіяти його злочинній шкідливій пропаґанді, *яка має на меті в першу чергу викликати серед українських мас озлоблення й недовіру до всіх тих кого потрібно Москві і Багряному* зачислити чи до категорії „вишиваних дядьків", чи до „панків — стовпів міста Львова", *це б то до всіх хто є ворогом Московщини і стремить до відновлення своєї державности**. Тих, які *хотіли б* боротися з москвинами *представляє Багряний* примітивними „вишиваними дядьками", „панками", що хотіли б „хлопа" бачити свинопасом, що вислуговуються перед окупантами (німцями), що в догоду їм посилають на „заплянованe" винищування найкращі сили. Тут же, кожним рядком свого пропагандового твору хоче Багряний переконати читача, що взагалі *безглуздям* є всяка спроба боротьби з такою *непереможною,* озброєною найвищою технікою, такою послідовною і могутньою силою, якою диспонує Кремль.

З цією метою автор все наново і наново розповідає про *розторощуючу могутність* тої сили та про жахливі наслідки спроби поставити їй чоло і безглузду злочинність кинення в бій 12 тисяч „недовишколених", „недосформованих", „неозброєних як слід" українських вояків. Звичайно для осягнення тих же злочинних пропаґандових цілей Багряний промовчує і про те, що вишкіл дивізії тривав коло 12 місяців і що *німців* вишколювано тоді *не довше* і що його славні московські „математики кидали в бій *також і українські маси... без жодного взагалі вишколу і без зброї!*

Вже на стор. 32 говорить Багряний про „12 тисяч приречених" (моск. „абречьонних", це б то „рокованих", „засуджених") на знищення, дивізійників. Сторінки 63-69 це понура картина підсвідомого спротиву людини, керованої тваринним

* Це не значить, що серед „проводу", що творив дивізію, не було „німецьких холуїв" і то ініціяторів того злочину.

жахом та інстинктом самооборони. Жодної майже одиниці, яка б жила чимсь іншим. На стор. 99 знова читаємо *„на всьому просторі жахлива паніка"* і люди питають себе: „куди їм *бігти"*, „в який бік"?

На стор. 102 мова про „втікачів", що втікають на Захід, але не від „кого", тільки — від „чого" і „вони потрапляють із вогню та в полумя".

На стор. 127 Багряний, забувши певно, що він мав би бути „з нами" описує, смакуючи, погром дивізії, паніку і втечу тої, в дійсности ненавистної йому, дивізії! Читаючи, подані нами далі для прикладу, рядки, відчуваємо, що це пише москаль з табору тих хто *наступав* під Бродами, який, захоплений перемогою, пише про свого ворога: „... багато лишало зброю кидалося панічно рятуватися втечею наосліп. Серед таких повстало велике смятіння. Хлопці здирали з себе відзнаки, дерли документи, викидали шоломи, палили листи від матерів і коханих, здирали й викидали уніформи, теряючись перед лицем видимої смерти"... „вогонь" „катюш" нагонив містичний переляк". „Товпища втікаючих ударилися об вогневу стіну... і побігли назад. Побігли панічно на схід. Заметалися безтямно на вже перейдених шляхах"... „Все котилось у прірву"... „Над землею стоїть пекельний рев танків і гармат-самоходів і безліч машин", які „пруть на захід сталевими потоками".

Сторінки 136-137 — це один „пеан" ... поразці, яку зазнав ворог Багряного — українська дивізія, це демонстрування тваринного страху, безпорадности, слабодухости дивізійників у обличчі непереможного наступу „сили зі Сходу".

Сторінка 141 показує нам ще й ще загин усіх, хто важився ставити спротив. Усі вони гинуть, як зайці підчас облави! Для доповнення образу цілковитого духового розкладу, знищення й нездатности до будь-якої дії — на стор. 154 малює нам Багряний безуспішні спроби Петра, звичайно, колишнього совєтського старшини, зорганізувати хоча найменшу спробу свідомої оборони.

Все сказане попереджували, гіперболізовані до остаточних меж, картини налетів „ворожої" авіяції і опис жахливої сили московського наступу. Читач, за задумом автора, повинен поставити собі тут питання: чи то не на „вишиваних дядьках" спочиває уся відповідальність за безглузде винищення „невишколених, недозброєних, наївних хлопців?"

Розгортаючи перед читачем такі картини, Багряний пильно однак дбає щоб вони всумі *не викликали* найменшої не-

нависти чи ворожости *до москвинів,* щоб не скріпили *національних* почувань читача.

Багряний добре знає, що людина може почувати ненависть до *особи,* може почувати ненависть до *певного* народу, але *не може* її мати до чогось *„безособового"* і тому залюбки послуговується такими означеннями для наступаючих московських армій, як „воно", „мана", „диявольська сила" (стор. 140). Ось цитата: „— А так — згодився якийсь старий вояк, закивав з гіркою міною. — А так. Від „тих" не можно захиститися, байка, „квач"! Вони голі й босі, вони голодні, вони їдять варену пшеницю або сиру кукурудзу замість хліба й чоколяди, і пруть все вперед, і бються, як чорти... Як чорти!!

І був в тім голосі страх, *але й була нотка захоплення."*

Де-коли пізнійше, вправді згадуються „червоні частини" і „більшовики", але частійше „ворог". Для того ж щоб під словом „ворог" не почав хтось розуміти тих же *москвинів* і щоб так усе-ж не викликати скріплення українського націоналізму — Багряний *зробив центральним питанням* „Огненного кола" — питання: *„хто ж є тим ворогом"?*

Тут веде пропаганду Багряний, агітуючи вже не лише „західнього" українця, але й тих „східняків", що можуть на еміграції заразитися українським націоналізмом. Саме тому в „Огненному колі" не лише „Роман" і вихована „вишиваними дядьками" дивізійники, але й колишній старшина московської большевицької армії — Петро, *не знає* хто є ворогом! Він, як і Багряний, певно завдяки, доконаній москвинами шляхом виховання, вівісекції певних мозкових центрів, по яких двох десятках років життя в московському ярмі, по голоді, засланнях і рострілах, по Винниці і Катині — *ще не знає хто є ворог!*

Ми б були дуже наївні, коли б повірили, що справді Багряного Петро та інші ляльки не знають того, *а знати хочуть!* Лише примітив, цілком темний примітив „знаходить" на питання: хто ворог? — відповідь, розглянувши *трьох* „випадкових" вояків армії, з якою бється! Але як же може бути інакше, коли Багряний, як побачимо далі, палко бажає щоб *ми всі* „не знали" *хто* є нашим ворогом, щоб заховувалися, як дурні вівці, що потрапили у різню і власне для того пише свої твори!

Націоналіст розуміє події світової історії, як збройну боротьбу або мирне змагання між націями. Для *націоналіста* —

нації є субєктом історії, а тим самим націоналіст розуміє, що *нації* несуть відповідальність за свої вчинки і що *націю-загарбника, націю-гнобителя можна і слід ненавидіти.*

І. Багряний (як і московські комуністи) хоча до того не признається, але також чудово розуміє правдивість сказаного і керується власне *таким* розумінням відносин! Лише для Багряного *нацією,* не по назві, *а в істоті речі,* є т. зв. „совєтскій многонаціональний народ"! Багряний прекрасно знає, що нація — є в першу чергу, як вчить модерна соціольогія, *спільнотою,* що її, як і всяку спільноту, міцно вяже і надає величезної сили *психічне почуття єдности* і стихійна воля *протиставити себе, як цілість,* решті світу. Без того почуття і стихійної волі, що обеднує в спільноту — *нація перетворюється в нарід, який не може ставити ворогам жодного поважного активного спротиву.* Коли напр. чуємо про „канадійську націю" то це власне мова йде про ту „спільноту", яку *творить пляново* уряд Канади з англійців, французів, німців, українців, чехів, поляків і т. д. Подібну ж *спільноту* пляново й систематично творить і московський кремлівський уряд з поневолених націй і зве він ту спільноту для баламуцтва *„многонаціональним* совєтскім народом", який однак виступає, як *єдина* цілість, як нація проти інших націй світу. Одною з прикмет усякої спільноти є те, що вона повстає і міцніє в *боротьбі з ворогом* (приклад американська спільнота, що повстала в боротьбі з Англією) і тому важливим чинником *крім „любови до своїх" є „ненависть до ворога". Москва,* щоб обєднати спільноту, *плекає таку ненависть* у поневолених народів *до народів Заходу,* або до Заходу взагалі. Це відбивається і в термінольогії. *Всі* „несовєтські" нації звуться „іноземцями" (чужинцями), але ніколи не дозволить влада московська назвати українцям москвинів „іноземцями"! Адже ж це б торпедувало спільноту, яку творять москвини з підбитих націй.

Багряний, щоб розвалити українську спільноту на еміґрації, намагається в своїх творах привчити також українську політичну еміґрацію не тільки стосувати до *московського* народу *окрему мірку,* як до якогось *ближчого народу,* не тільки не бачити в ньому свого ворога, але й трактувати у всіх випадках той *московський* нарід *невідповідаючим* за ту чи інші політику і вчинки *московських* урядів.

Це — становище члена *„тої ж нації",* бо ніколи й ніхто *своєї* нації, *як цілости,* не осуджує за будь-які гріхи!

Ось докази такого *виняткового* трактування *московського* народу, докази переконуючі:

1. Підготувавши відповідно читача безнастанними оскаржуваннями у всіх можливих злочинах *не „гітлєрівців"* тільки *„німців"* узагалі, на ст. 146 ставить Багряний, але *тільки* у відношенню *до німців*, справу ясно, а саме: (цитуємо дослівно) *„вони"* (мова про німців узагалі, вояків вермахту) „так героїчно вішали і розстрілювали молодь, по всій Україні, а останній час особливо в Галичині. *Ну, може не вони персонально, але їхнім іменем і за їхньою мовчазною згодою.* Вони — як *цілість*. Вони її вішали по всіх площах і перехрестях... *Вони* так героїчно гнали *до свого райху* сотні, тисячі, де — мільйони отакої української молоді... *Вони... взагалі, у всіх випадках те толєрували, покривали"*. Так пише Багряний *про німців*.

Не лише Багряний, але *й ми* — націоналісти *уважаємо „німців узагалі" відповідальними за всі злочини*, що вони зробили. Багряному ми б не могли нічого закинути *коли б* він у цьому чи іншому творі *застосував ту ж засаду до москвинів* і коли б написав: „Вони (москвини), що 790 років тому розграбували й знищили нашу столицю і перебили більшу частину населення, вони, що 1482 року намовили татар вдруге зруйнувати Київ, вони, що в 1658 році просто полювали в околицях Києва на українців і вішали кожного, хто попадав їм у руки, вони, що тоді ж вирізали все населення містечка Срібного, вони, що перебили все населення Батурина і вішали українців, пускаючи шибениці плисти за водою, вони, що закатували тисячі патріотів у Лебедині, вони, що в першій половині XVIII віку вигубили на засланні* і голодом коло половини чоловічого населення Гетьманщини, вони, що в 1921-22 році, шляхом штучного голоду, вигубили не менше 6 мільйонів українців степової України — вони, що протягом трьох десятиліть розстріляли, закатували і заслали не менше кількох мільйонів українців і вони ж, що в 1933 році організували знова штучний голод та гнали мільйони у рабство до свого Сибіру, вони, що в особах своїх Бєлінскіх, Пушкіних, Горькіх мали лише слова глуму або ненависти до українців, словом *вони, москвини, що може не всі вони персонально, але їхнім іменем і за їхньою мовчазною згодою те все протягом віків робилося і робиться... Вони — як цілість... вони*

* і на примусових працях.

взагалі у *всіх* випадках, *вони те толєрували і покривали, вони з того, як цілість користали, кольонізуючи землю своїх нещасних жертв — вони відповідають за те все. Наша ненависть* до *них* тим міцнійша і загальнійша, що ми *протягом століть не бачили жодної московської ґрупи чи течії* яка б *протиставилася* тому, або яка-б хотіла *звернути* загарбані землі українському народові".

ПОВТОРЮЄМО: як би ми найшли у Багряного щось хоча трохи подібне до наведеного речення, яке нами побудоване *за тим же зразком і на тій же засаді,* що і власне речення Багряного *про німців* — ми б уважали, що Багряний говорить, як звичайний, нормальний українець. Ми б не робили йому з того приводу жодних закидів.

Але тимчасом тому, що *москвини* для Багряного *є основною частиною* його справжньої „нації" — він не лише *ніколи так не висловився,* але він пише свої твори для того щоб прищепити своїм читачам *таке ж* ставлення *до москвинів,* щоб зробити читачів *більш ніж москвофілами,* щоб довести до цілковитої атрофії у них національного чуття але... лише у відношенню до москвинів.

2. Для осягнення згаданої мети він *ні одного разу* в цілій книжці не назвав московської імперської армії — *московською, ні одного разу* не згадав за будь-які звірства і злочини доконані *москвинами,* навпаки, намагався стало *відвернути увагу* читача від *московського народу,* приписуючи завжди *його злочини* комусь іншому (уряду, Сталіну, Єжову). Коли мова йде про німців, а це трапляється в книжці „Огненне коло" *понад пів сотні разів — ніколи не вжив* Багряний слова „гітлєрівці", *лише завжди „німці".* Зве він їх вправді ще, з жахливим ніжнєгородсько-малоукраїнським акцентом, „юберменшами", але так зве „німців узагалі".

Москвини, які ще за царату ставилися з ненавистю до німецького народу звали німців призирливо „колбаснікамі", знова ж, підкреслюємо *німців,* а не „гітлєрівців". Багряний, якого почування є *ті ж самі,* змушує на стор. 28 Романа *з Дрогобича,* також звати німців *„колбасниками", хоча в Галичині ніхто й не чув про таку назву для німців.*

Всюди у Багряного з одного боку *„німці"* (нарід) і *„німецькі* війська", *„німецька* влада", *„німецьке* командування", а з другого *безіменний* „ворог": „вони", „червоні частини", „діявольська сила" і т. д.

Щойно на стор. 49 вперше зустрічаємо слово „советський" (але знова — *не московський)* літак і слово „більшовики". Та не слід забувати, що вже перед тим, на стор. 34 читаємо про *„німецькі* армії" з одного боку і „полчища *противника*" „на самому переді" котрих, пише Багряний, сунуть „формації з *українського* люду".

Своє вперте питання „хто ворог" ставить Багряний *тільки для того* щоб мати нагоду поволі, але вперто *прищеплювати нам* безглузду думку, що *ворогом* наче б то *не є московський нарід,* що проти „дивізійників" сунуть *українці,* українські патріоти і навіть патріотки! Що той хто стріляє в *московські* лави — стріляє в дійсности у власну наречену, *вбиває Україну,* вбиває те, що йому найдорожче!

Чи така пропаганда є нова? Чи Багряний особисто додумався тим способом пробувати розкласти українську спільноту, ослабити або й спаралізувати її волю до боротьби й перемоги і улегшити москвинам агресію?

Ні, цей спосіб уже стосували вчителі І. Багряного в 1918 році. Хоча на українську армію наступали тоді: I, XII, XIV *московські* регулярні армії і *московські* ж дивізії 45, 46 і 47, а також „Московская рабочая дівізія", „43-ій рабочій полк", Партізанскіе атряди Кожевнікова, що складалися з 6.000 татарів навербованих в околицях Уфи, два полки „Чрезвичайной Комісії", два полки „московської 8-ої армії" і 2 „Орловських бріґади", це б то наступали *не українські,* а навіть складом *московські* війська, до яких було додано *в ролі Багряного* так звану „богунську" та „таращанську" дивізії, в яких більшість вояків була *не української* національности, не зважаючи на це все, маріонетковий уряд Раковського видав тоді ж відозву „До салдатів Директорії і галицьких січових стрільців", у якій, *цілком так як і Багряний* у своєму „Огненному колі", хотів переконати українських вояків немов „Директорія продовжує проливати *братську* кров *українських* робітників і селян" та „воює *зі своїм* народом".

Тут стверджуємо, що Багряний лише *повторює* пропаґандовий трік Раковського і то *з тією ж метою.* Але Багряний не в Києві, Багряний не знаходиться в положенню Раковського і тому не може так просто сказати, а все ж мусить знайти „ворога", але такого, який би *демобілізував національну спільноту українську.*

Він цього ворога знаходить (в іншому творі) в *особі* Сталіна і тої малої частини комуністів, яка творить т. зв. „сталінську кліку". Скерування ненависти на *такого* „ворога" — утворює *базу* для *„спільних* почувань" українців та тих москвинів, які є проти „кліки Сталіна". ЦЮ спільність почувань мусить за пляном Багряного *скріплювати* ще дужче *спільна ненависть до німців і Заходу.* Власне для *розпалення і зміцнення тої* ненависти Багряний, всупереч льогіці, всупереч практиці всіх народів, які завжди інакше трактують тих, кого вони потребують (звичайно, так довго, як довго їх потребують), представив у такому негативному фальшивому світлі вишкіл дивізії і відношення німців до дивізійників. Хоча німці не тільки не виявляли свого зневажливого ставлення до тих українців, що мали стати „ес-есами", але й *виявлювати його не могли,* запевняє Багряний своїх читачів у протилежному на стор. 24, 25, 26, 27 і далі.

Ціла книжка дише такою ненавистю *тільки і лише* до німців, що хвилинами читачеві здається, що то *німці оточили нашу дивізію і знищили її,* але за те до москвинів — немає й тіні ненависти!

Щоб нікому з читачів не прийшло в голову бачити в *московському* народі, у москвинах своїх ворогів, щоб читачі не стали до москвинів почувати ненависти і таким чином „знати" *хто* є ворогом, Багряний в інших своїх творах *робить на національности спеціяльний натиск,* говорячи про того чи іншого ката, енкаведиста, чи вязничника і підкреслює завжди їхнє *українське* походження, підкреслює що наче б то майже *всі* вони *українці.* Так напр. в „Гетсиманському саді" вже *на стор. 30* згадує про вязничника, вірного слугу влади, і тут же підкреслює, що він, вязневі (героєві твору), відповів брутально і злобно власне *„рідною, найріднійшою мовою".*

На стор. 31 того ж „Гетсиманського саду" знова згадує про „вартового *з йогонайріднійшою мовою".*

На стор. 53 (там же), говорячи про начальника міліції, який везе вязня, *підкреслює* Багряний, що зветься той начальник міліції — „тов. *Рибалко"* і *говорить він прекрасною українською мовою з милим полтавським акцентом".* Тут же підкреслює, що везуть вязня „у *рідну ріднесеньку українську тюрму",* хоча то була вязниця *московської* окупаційної влади — отже „рідною могла бути *тільки* Багряному. *На стор.*

141 згадуються слідчі „в решетилівських* вишиваних сорочках", вправді винятково цим разом „невизначеної національности".

На стор. 142 — згадка *з підкресленням* про „українця" Мазо, заступника голови Че-Ка — Балицького.

На стор. 251 читаємо, що один жид „був *єдиним* жидом наглядачем (коридорним) *на цілу тюрму*" і додає „то була *рідкість* не аби-яка, бо *обслуга і тюремна варта* складалися *виключно* з Андрієвих одноплеменців", запевняє Багряний, — це б то з *українців*.

Коли ми пригадаємо собі, що в Харкові, *де була та вязниця* українці творили тоді коло 30 відсотків населення, а в Харківському повіті не більше 60 відсотків то скомплектування *цілої* вязничної обслуги і вязничної варти *лише*, як запевняє Багряний, *„виключно з українців"*, можна було б пояснити або — нечуваним „українським шовінізмом"... Єжова і енкаведе, або — такою *цинічно-нечуваною тенденційністю Багряного*, таким палким бажанням *очорнити український нарід*, приписуючи всупереч правді йому всі злочини доконані москвинами, що під цим оглядом І. Багряний безперечно перевершив усіх Сєнкевічів, Бражньових, Гладкових, Бєлінскіх і т. д. і т. д.

Самозрозуміло, навіть той *єдиний* жид, який чудом опинився серед вязничників, повинен, щоб *відповідати пропагандовим цілям Багряного*, яскраво і недвозначно *користно відріжнятися від українців*, а тому пише Багряний: „Той жид був зовсім молодий... інтеліґентний — очевидно перед тим студент... очі дивилися на вязня чемно". Далі — опис випадку коли цей наглядач, почувши крик катованого вязня „побіг зачиняти тремтячими руками вікно і вигукнув „Я не можу! Я не можу!" І до цього автор додає пояснення: „Його *шляхетна душа* не витримувала". *Українців такими шляхетними душами автор не наділив!*

На стор. 311 жорстокий слідчий Донець, звичайно, був „козацького роду" і „говорив доброю інтеліґентною українською мовою".

---

* Багряний — москаль, що „недоукраїнізувався" і тому не знає, що славилися у українців „решетилівські" не сорочки, а смушок (вовна на шапки і на кожухи).

На стор. 554 „симпатичний черговий по корпусу", *українець* Мельник, виявлюється був *одним з двох катів**, які по черзі розстрілювали і добивали ломиками недостріляних вязнів.

Згадані, щоб приховати тенденційність, і кілька випадкових енкаведистів-москвинів, *але вони є інші!* Ось напр. на стор. 548 читаємо про такого енкаведиста Копаєва, який „зробив блискучу карєру в „органах" (безпеки), але... „він зробив її *ще тоді,* коли не було Єжова. Та от прийшов Єжов. Він — Копаєв — *ніколи не зарізав курки*" (так наче б то до Єжова органи безпеки не катували і не розстрілювали тисячами!) і до цього додається „в цьому не можна було сумніватися"... бо звичайно Багряний малює цього москвина, як „людину сентиментальну, чутливу". І лише мовляв той Сталін і Єжов „змусили" цього „чутливого і сентиментального" москвина „бити", бо „не можна було не бити" і „замазати руки в людську кров". І він „бив", але „не раз брав револьвера до рук, щоб пустити кулю в лоб, та... жінка й двоє діток!" Наведене не лишає сумніву, що Багряний постановив собі завданням *вибілити* москвинів, і відвернути від них можливу ненависть.

ПОМИЛКОВО БУЛО Б твердити (друге наше припущення), що Багряний хоче в той спосіб очорнити український нарід! Ні, він лише хоче знищити наше націоналістичне розуміння світу, *хоче щоб ми по націоналістичному ставилися тільки до націй ворожих московському народові, але не до москвинів,* хоче щоб ми ставилися до москвинів з таким же довірям, як малі курчата до господині, що годує їх на заріз, щоб *ми не в москвинах бачили ворога,* щоб ми потроху почали почувати себе *членами московської спільноти.* З цією метою він пропагує серед нас думку, що з одного боку наче б то всі кати, всі вязничники, всі енкаведисти і взагалі ті хто нищать є більш ніж на 90 відсотків українцями, а з другого і (стор. 355) „у вязниці було 80 відсотків українців".

Цим він хоче переконати, що такий стан не є наче б то наслідком якоїсь *національної* політики, лише виник тому — що та вязниця є на українській території! Ціла ж стор. 380 має довести, що причини терору буцім то не мають нічого спільного з національним питанням.

---

* национальности другого не названо, по зовнішности міг би бути рівно ж українцем.

Багряний потребує, оскільки мова йде про якесь лихо, що за нього не можна скинути відповідальности на „іноземців" (німців, анґлійців чи американців), лихо, яке могло би ослабити єдність спільноти, що зветься „многонаціональним совєтскім народом" — остільки Багряний потребує *виключити* цілком *національний момент*. На питання „хто ворог" — він дає відповідь на стор. 143, де говорить про *„країну з 200 мільйонами населення"* з яких „щонайменше 199,5 мільйонів незадоволених „ворогів народу". Ця думка, висловлена на стор. 143, підкреслюється ще раз на сторінці 190 словами „Андрія", який каже слідчому: „один може бути, ворогом народу. Два — може бути. Сто — може бути. Тисяча — те ж може бути. Але сотні тисяч! Але мільйони! *То є нарід"*.

Ми ж до цього додамо *„народ як цілість"* „народ" ... *Багряного!* На цій сторінці рівнож згадане про 200 мільйонів. Отже *справжня нація Багряного* має „200 мільйонів". — це б то це *НЕ Є українська нація*.

Для улегшення дальшого розкладу української національної свідомости еміґрації намагається Багряний ізолювати тих хто піддається його голосу від можливого дальшого впливу української національної інтеліґенції („вишиваних дядьків") *шляхом компромітації* цілої їхньої науки.

Вчителі Багряного, як ми знаємо, рівнож глузували, як з комічних „романтиків", з усіх тих хто не виполов зі свого серця всього того, що вяже його зі своїм народом, але тут Багряний не може просто піти їхнім слідом і одверто глузувати з них, бо ж він *пише для того* щоб власне цих „романтиків", цих „Романів" *захитати* у їхній вірі і *непомітно перетягнути до гурту яничарів*. Тому він може пробувати виявити „усю неправильність" їхніх поглядів, показати, як вони ті „Романи" знаходять „кращий шлях", шукаючи собі *інших*, нових провідників, *але не може їх ображати*, щоб не викликати у них реакції.

Це й робить Багряний на стор. 151, навмисне демонструючи нам повне заламання „розбитого вщент мрійника", який виявився *нездатним* далі *до нічого* і тоді, бувш. сов. старшина, харківянин Петро, що має, звичайно, ті погляди, *які потрібні Багряному*, нахиляється над нещасним „галичанином" і „говорить твердо, вольово, як ґіпнотизер, що хоче вдихнути віру у безвольного пацієнта". Багряний малює нам такими ж як і Роман, або й багато ґіршими, всіх інших дивізійників,

яких навіть совєтський „герренменш" — Петро не може „оживити" (ст. 153, 154, 155), не може зібрати в пробоєву ґрупу, бо ті дивізійники, як щури, втікають від нього щоб не дістатися до організованої ґрупи. Вояки дивізії „Галичина" запевняє Багряний „бігли без доріг і стежок, по витолочених житах... ярками і переярками, *як дикі істоти.* Піди налови з них боєву ґрупу!" (стор. 157). Кожному ясно в яких цілях Багряний промовчав, що частини дивізії „Галичина" були приділені до німецьких кількох дивізій і що ті дивізії, разом з нашими дивізійниками, послушні наказу — ставили спротив москвинам, а потім, пляново пробивалися з оточення. Кожному ясно в яких цілях вигадав І. Багряний про ганебне поводження дивізійників.

Але далі, щоб вказати на кого слід „держати курс", спритний пропаґандист зручно влаштовує зустріч Петра з „людьми", що належать до його „многонаціонального народу". Ці „люди" не рівня, звичайно, якимсь німцям чи українцям-націоналістам з дивізії! *Серед них* у тому пеклі *„— лунає гомін і сміх — бадьорий, веселий, безтурботний сміх"... „З мови"*, пише Багряний, „видавалося, що то ніби то *„свої"*, а в той же час ніби й не свої, забагато російських словечок, вроді „да", „конєшно", „дайош" (стор. 157).

Щоб була яснійшою перевага тої національної спільноти І. Багряного, ще раз підкреслюється, що підчас бою „найперші розбіглися їхні командири-німці", лишилися ж самі тільки ці герої! Але для цих героїв совєтський літак є *„наш"* (це „наш" взято в багатозначні лапки!) Ці *єдині* герої, яких побачив Багряний, які запевняє він, *„добре воювали, відступали* по згарищах, по черепках, по попелу" (стор. 159), *які не виявляли страху,* мали відзнаку на рамени... „У.В.В." — це б то були це *колишні „власовці" і колишні совєтські вояки!* З уваги Багряного про мову того цілого гурту („з дивізійників *ніхто не міг так говорити"* стор. 158), слід зробити висновок, що коли серед них і були вояки зі значком дивізії — то це, як і Петро, були *також* колишні *совєтські* вояки, *єдині* „земляки" Багряного! Природно, що ці „земляки" обирають одноголосно Петра за „командира", вони ж, а не хто інший, у Багряного, організують пролом!

Ясно, що автор хоче у читача викликати не лише розчарування в українських *національних* діячах, яких він глузливо зве „вишиваними дядьками", але й *захоплення* „земляка-

ми" та бажання як і Роман, *підпорядкуватися* „землякам", що вправді не знають „гібелнаво разлічія" між *москвинами і українцями, але зате...* орудують, наче б то „математикою".

Щоб ще було яснійше — на стор. 148 підкреслює Багряний, що навіть в словах німців про московську армію чути було не тільки страх, „але й пошану, *захоплення!*" Те захоплення, додамо ми, є „лейтмотивом" цілого „Огненного кола"!

Та московську армію, повторюємо, Багряний не тільки *не зве* (як і Раковський) „московською армією", але й *не дає воякам дивізії побачити ні одного „ворога", ні одного ворожого вояка* крім ... двох *дівчат-українок,* які певно висловлюють затаєну думку Багряного про дивізійників: „шкура! Фашистівська шкура! Сволоч!".

Цих двох українок вбиває „вищий чин, що говорить на трьох мовах", це б то знова *галицький* провідник, що у Багряного „дурить" вояків, назвавши їх „жидо-большевичками". Це власне дає нагоду Багряному зайвий раз поставити пропаґандове питання: „хіба це вороги"?

Але Петро те ж пристав до дивізії (це б то — піддався „фашистівській" пропаґанді) і тому те ж „не знає хто ворог" аж доти, доки не вбиває власної нареченої і щойно тоді, пізнавши мертву і „провівши пальцями по ніжному шовковому волоссі", висловлює *основну ідею* цього твору Багряного: *„Так ось він, ворог"!*

Так у Багряного використано Петра в двох ріжних площинах, а саме: 1. щоб було кому викладати думки і на кому демонструвати „вищість" т. зв. „совєтської людини" і 2. щоб на його прикладі показати, що чекає „земляків" Багряного, коли вони зловляться на спів „націоналістичних сирен", як сказав би Багряний.

„Так ось ворог" — це й є ідея, яка повинна *здемобілізувати* цілком політичного еміґранта, змусити відкинути в кут усю свою „національну романтику", одвернутися з „глумом" і обуренням від неї, піддатися під провід тих бувших „совєтських людей", які мають однакові з Багряним погляди.

Коли ж ще раз прийде до боротьби ... *мають проголосити невтральність* у боротьбі з *московською* армією, в баґнетах якої Сосюра бачив свою „Україну", а Багряний в її танках — знаходить лише українок, коханих, наречених!

Що дала пропаґанда подібних ідей у Києві 1917 року і Багряний і ми всі знаємо: перед ордами московськими під

проводом Муравйова, які „невтралістам", що повірили тодішнім „Багряним", *здавалися* „українською пролетарською армією" — *не було кому боронити столиці України!*

Мета Багряного — ясна: *психічно роззброїти,* розкласти, знищити українську національну еміґрацію. Хто з того скористає — також кожному ясно.

Що вартий найкраще озброєний вояк, коли він не знає проти кого скеровує свою зброю?

Памятаймо, що не лише Муравйови, Антонови та Раковські, не лише московський нарід, який стояв і стоїть за ними, несе відповідальність за нашу поразку та її наслідки, а в тому і такі, як хоч би винищення голодом одинадцять мільйонів українців, але *таку ж* відповідальність, (коли не більшу) несуть і наші Нероновичі, Винниченки, Чехівські, Мартоси, Грушевські і Петлюри чи Панейкі.

Хоча вже розглянута нами книжка Багряного дає досить переконуючого матеріялу для того, щоб собі ясно усвідомити ким властиво є Багряний і з якою метою пише він свої твори, однак для більшої певности, нагадаємо собі погляди висловлені ним у попередніх творах. Звичайно, ми нагадуємо *лише ті* погляди, які *доповнюють* і краще зясовують пропаговані Багряним ідеї, не наводячи тих, в яких він *повторює* те, що ми вже наводили.

Питання „хто ворог", що є центральним питанням „Огненного кола", набирає ще більшої яскравости коли ми доповнимо сказане Багряним в ньому тим, що він сказав у „Розгромі".

В „Розгромі" виведена Багряним „ідеальна" під кожним оглядом (на думку Багряного) героїня — Ольга, яка є справжнім Багрянівським „юберменшом" (не „іберменшом") і тому претензійно заявляє про свій монополь „репрезентувати" цілу українську націю словами: „нація наша сьогодня — це *ми. Поза нами — лише уламки* ріжної величини і вартости" (ст. 96). Ця героїня, на питання німецького старшини Матіса, який їде під Сталінґрад: „Ви не бажаєте мені щастя під Сталінґрадом?" відповідає дослівно: „Гер ... Там ... *Там три моїх рідних брати* ... а на Сибіру муж ... Ви його розстріляєте ... бо ... бо після розгрому большевиків він воюватиме проти вас ..." (стор. 107).

Інші „ми" (не належні до Ольги і навіть до „уламків") роблять з того єдино-можливий висновок, що Ольга, хоча є

проти „офіційної совєтської доктрини" (стор. 97) вибираючи між німцями і москвинами — *хоче щоб перемогла московська „совєтська" армія.* Пояснює своє це бажання вона тим, що 1) „там три мої брати" і 2) „мужа" німці розстріляють бо... „він воюватиме" проти німців. Однак наведені причини подані лише для маскування, не є справжніми причинами! Багряний прекрасно знає, що і в лавах німецької армії не одна справжня *українська* „Ольга" — мала також своїх братів! Але серце Багряного не з ними. *Для Багряного* ті „брати", що билися не за *чужу ідею* (як брати Ольги під Сталінґрадом), але *за свою власну* (нехай і не належно поставлену) за ідею української державности, а не німецького великого „Райху", були або „фашистівськими шкурами" й „сволоччю" (дивізійники) або „денщиками, що заслуговують щоб били їх по щелепах" (Капка з „Розгрому") Чому? *Тільки тому,* що „брати Ольги" билися в лавах тої *національної* спільноти, *до якої належить сам Багряний,* до спільноти обєднаної *близькими* Багряному ідеалами, а не в лавах ворогів *тої спільноти.* Багряний може похваляти тих, хто проти *„офіційної* совєтської доктрини", *але не тих хто проти „совєтського народу"* і його „неофіційних" комуністичних ідеалів, *не тих* хто проти „Загірньої Комуни" Хвильового.

„Адже ж „українські патріоти" Багряного, такі як Андрій, мають „свою землю" в досить широких кордонах, бо на стор. 399 читаємо: *„Його земля* горить у вогні повстання.... *Від* соняшної Одеси *до* далекої *заполярної* каторги..."

Брати Ольги билися за ту „землю", за її могутність і перемога армії в якій були брати „Ольги" — несла розстріл або заслання не лише тим українським патріотам, що опинилися в лавах німецької армії, *як окрема, українська одиниця,* але й тим, що ховалися від німців, прагнучи відновлення своєї держави незалежної і від німців і від москвинів. Тих котрі однаково ставляться і до німецького і до московського народу. Але Ольга Багряного, з волі автора, подає невластиві причини, приховуючи справжні: „брати" бються за її національну спільноту і за ті ідеали, які для неї є „священними"!

В цьому, повторюємо — *справжня причина* і тому Ольга враховує, як аргумент, можливість, що її „мужа", який засланий на Сибір, можуть після перемоги розстріляти німці, бо мовляв він „воюватиме" проти них (чи не за „Загірню Комуну"?), але *не згадує* навіть про ще іншу можливість, а са-

ме, що після перемоги москвинів *вони закатують* того ж її „мужа" на Сибіру, *не давши навіть йому змоги проти себе „воювати"!*

У промовчанні цієї другої можливости, у небажанні зробити наслідком її врахування, висновку про *цілковиту невтральність* — маємо доказ фальшивости поданих Ольгою „причин".

Правильність нашого твердження, що Багряний хоче щоб і ми почували себе членами його, Багряного, національної спільноти і тому боролися б в площині тільки *політичній,* а *не національній,* підтверджує й те, що Багряний вперто з цією метою підкреслює *українську національність* усіх катів і посіпак і він же виводить „героїв" що проти них борються, які також є *українського* походження, тим способом виелімінновуючи національний момент цілком. Але цього мало. В *жодному творі* Багряного не знайдемо *позитивної* постаті, що змальовувала б нам *українця-націоналіста,* українця *не комуніста!*

Вже згадувана Ольга *не має* портретів ні Коцюбинського, ні Лесі Українки, ні Стефаника чи Кобилянської, *тільки* має портрети: Григорія Косинки, Олекси Влизька, Антоненка-Давидовича, Костя Буревія, Майка Йогансена, Миколи Куліша, Ялового, Миколи Хвильового — це б то *письменників-комуністів,* активних борців за „Загірню Комуну" і *завзятих ворогів „жовтоблакитного націоналізму",* це б то лише зрадників — московських холуїв, що допомагали окупантам розкладати національну спільноту і свідомість українця. Правда, ще був портрет „канонізованого" в У.С.С.Р. і для того — зфальшованого Т. Шевченка, але ж з нього зробили однодумці Багряного „поета передпролєтаріяту", а вже згадуваний Сосюра, заявив: „коли б Шевченко жив тепер — він був би членом В.К.П." Отже навіть не „філіялки" — К.П.(б)У., а просто „всєсоюзной" (це б то — московської комуністичної партії.)

„Чистота партійної лінії" — отже не порушена!

Мріє ж Ольга про те, що прийде час, коли „наші *маршали,* як і наші пісні гремітимуть *по цілому* світі". Всі твори Багряного управнюють нас до пояснення цієї „мрії" не в націоналістичному сенсі, це б то не, як фантастичної і смішної в наших умовах мрії про завойовання *українцями* світу, тільки як мрії про *перемогу певної доктрини* і опанування Землі *визнавцями* тої доктрини під проводом „ведущого" московсько-

го народу. Про яку доктрину тут іде — допомагають нам зрозуміти такі твори Багряного як „Морітурі" і „Гетсиманський сад". Цей останній є, так би мовити „ширшою редакцією" першого з них!

Герой „Морітурі" — є символічний „штурман" символічного крейсеру *„Червона* Україна". На стор. 96 *сам автор* підкреслив цю символічність, виділяючи великими літерами слово „штурман" і *назву* крейсера, а на стор. 112 малює фантастичний образ майбутньої України, який так вражаюче нагадує подібний образ, мальований *комуністичною* пропаґандою в У.С.С.Р.

Герой „Гетсиманського саду" — Андрій *„фанатично* віруючий в історичну місію *своєї кляси"* (стор. 164) уважає себе „пролетарем".

Сказане управнює нас поставити ясно питання: кого ж уважає Багряний винним за все лихо, яке *на його думку,* запанувало десь щойно в 1930-31 році на Україні? Москвинів — *звільняє І. Багряний* від навіть *найменшої* відповідальности за всі страхіття окупації. Чи оскаржує Багряний комунізм, як такий, комуністичну ідею? Щоб ми не почали так думати Багряний і його однодумці, стало й систематично малюють нам в ролі найзавзятійших і найпослідовнійших героїчних борців проти *вигаданого Багряним* „ворога" — саме *комуністів,* переважно українського походження, підкреслюючи тим внутрішньо-політичний характер боротьби. Герой „Гетсиманського саду" комуніст (і український патріот *у розумінні Багряного),* колишній партизан і „хвильовист" — Андрій, каже: „Я не визнаю соціялізму будованого тюрмою і кулею. *Ось це і є моє кредо"* (стор. 189). Таким чином з того випливає, що в „соціялізм" будований *не за допомогою* „тюрми і кулі" — герої Багряного, що їх карає „кліка Сталіна" *вірять і його визнають".*

Щоб ще яснійше підкреслити своє принципове становище — Багряний у творі „Морітурі" садить „самого" Карла Маркса (чи його двійника) до вязниці і показує, як „слуги Єжова і Сталіна" (які „зрадили" комунізм) — засуджують самого Карла Маркса! В тому ж творі на стор. 31-32 пише Багряний, що сиділи у вязниці майже виключно „пролетарі, комуністи, „ветерани революції", учні Карла Маркса, для яких Маркс був „богом". Всі вони крім того і далі „вірять в всесвітню Революцію", як запевняє Багряний на стор. 38 і то-

му зустрічають вони Карла Маркса „Інтернаціоналом" (стор. 50).

Двійник Багряного „Штурман" твердить, що всі вони „ненавидять *режим, але хочуть компромісу з ним*" (там же). Ті, що не хочуть компромісу з режимом" (Штурман) — наче б то не вірять, як це зясоване на стор. 60-61, у *сталінську інтерпретацію* — лише... в *інтерпретацію* Хвильового, який, як і Скрипник був не лише комуністом, але й чекістом, звеличником терору і діяльности Че-ка.

Таким чином ворогом має бути *не московський нарід і навіть не „комунізм"*, а тільки „інтернаціональна" (Сталін — не москвин) — „кліка Сталіна". І герої Багряного хочуть боротися, лише проти на їх думку *фальшивої інтерпретації* комунізму, а не проти комунізму. Борцями ж у „всесоюзному маштабі" бо ж на стор. 62 читаємо: „герольди нової Революції" скрізь"... Ми є в Україні і в Узбекії і навіть в *Росії*".

З яких же причин є Багряний ворогом режиму?

Ми вже знаємо, що Багряний не хоче уважати „режим" за репрезентанта і речника московського народу, та не бачить серед причин гноблення українського народу, серед причин всіх страхіть, що українцям довелося і доводиться переживати — причини національної.

З істнуючого *нині* в С.С.С.Р. ладу наче б то Багряний є рішуче невдоволений. Чому? Може власне тому, що комунізм там насаджується силою і терором? Отже, може Багряний є прихильником лагідного, гуманного „комунізму", такого, що не є „будований тюрмою і кулею", бо ж Андрій сказав, що він лише *такого* соціялізму не визнає?

Як побачимо і це припущення відпадає. Для Багряного, що ісповідує т. зв. „кафрську мораль", є „тюрмою і кулею" *тільки така* „тюрма і куля", які є спрямовані проти т. зв. „комуністів і ветеранів революції"!

Це значить на практиці — проти тих тільки комуністів, яким симпатизує п. Багряний!

Ті ж знова „ідеальні комуністи", такі як Хвильовий і М. Куліш — виявлювали свою „людяність"... культом чекістів (Хвильовий) або коли були серед большевицьких „временщіков", коли користалися ласками (М. Куліш) то писали про *своїх* ворогів *так:* „Мобілізуєм же місцевком, відрядим комісію, розкопаєм все, а тоді — гарячим залізом по Шубі, *щоб аж шерсть зашкварчала*". (Куліш „Твори" стор. 322).

Як виглядає „людяність" самого Багряного у відношенню до тих кого *він* визнає за „ворога", можемо бачити з „Розгрому". В „Розгромі" герой („Сашко" — брат Ольги), яким захоплюється Багряний, що є командиром совєтської дивізії, якого зве Багряний *„добрим"* і підкреслює, що він є „степовиком", зустрівшися з комендантом німецької дивізії, *цитую дослівно* зі стор. 123: „власноручно (з автомата) обсік його кругом, як обсікають дерева з гілля, але не втяв душі — пустив живим, сказавши *великодушно* — А тепер іди... Живи собі"... „І сам пішов". Слово „великодушно" подано *без жодних знаків наведення,* отже воно нам зясовує, *що зве Багряний* „великодушністю", коли ця „великодушність" торкається не його, а тільки ворога його справжньої батьківщини.

Це наше твердження не є лише „літературною" теорією, бо в програмі, що вийшов на терені Німеччини, створеної Багряним та його однодумцями партії „У.Р.Д.П.", говориться, що ця партія розглядає боротьбу за визволення України, як „складову частину... *всесвітньої* визвольної боротьби кольоніяльних і поневолених народів та *прогресивного* руху *трудящих* до справедливого соціяльного устрою.*

Ґенеральний секретар Ц.К. цієї партії, нагадує ж, що (цитуємо дослівно!): „всякий *опір „УРДП"* „мусить бути *немилосердно розторощений".*

Коли *на еміграції,* не маючи жодної влади і озброєної до зубів поліції, ця *партія* вже хоче тих хто, не проти народу українського виступає, а лише ставить опір *діяльности цієї партії, „немилосердно розторощувати"* — то чого ж можна від неї сподіватися коли б вона мала владу? Лише „Єжова", тільки підпорядкованого не Сталіну, а Багряному!

Льогічним наслідком такого способу думання є, що ці „українські патріоти", обурені на „кліку Сталіна", яка вже в 1932 році не потребувала „українських муринів" і почала їх винищувати, уважали ті часи, коли ще *вони* в УССР-івському маріонетковому театрі гордо пописувалися, послушні непомітним порухам ниток, що сходилися в Кремлі — за *щасливі* часи. А це ж були часи жахливого гнету, терору і голоду між 1919 і 1930 роками! *Ті часи і відносини* — хотіли б вони вернути. Тому для Багряного *був* (стор. 55 „Гетсиманський сад") „Харків — столицею Української Соціялістич-

---

* Це — повторене майже без змін пропаґандове гасло московських большевиків.

ної Республіки" і він, як запевняє Багряний, тоді „глушив сміхом і веселим гомоном молодости" (стор. 57, там же) бо ж *для Багряного* і його наївних однодумців „перші роки по великій революції" були „часом великих надій", бо ж вони сподівалися, що їм „буде признано належну нагороду" за національну зраду і холуйство.

Адже ж тоді ще *не* Багряних і *не* Фітільових, а лише „петлюрівських бандитів", „куркулів" і „підкуркульників", „петлюрівську інтеліґенцію" та взагалі „жовтоблакитну наволоч" *це б то українців, що боролися за волю України* проти окупантів, розстрілювали і засилали десятками тисяч до концентраційних таборів! Адже ж тоді *ще не московських комуністичних льокаїв і зрадників власного народу,* не „червоних партизан", а тільки *сам український нарід,* самих справжніх українців-степовиків, мільйонами винищувано голодовою смертю!

Не підкреслює й навіть не згадує ніде також Багряний того, що та „республіка", якої „столицею" був Харків, ласкаво передала Москві керування справами військовими, звязком (залізниця, пошта і телеґраф), внутрішніми, фінансами і т. д. і т. д., залишаючи (тимчасово) за собою право захоплюватися „Загірною комуною" та „Азійським ренесансом"! Не підкреслює і не згадує бо тоді ті льокаї окупанта, однодумці Багряного — користалися „великими милостями" і вважали наївно себе панами й володарями. Не підкреслює — бо свою руїнницьку працю наказує звати „ренесансом", це б то „відродженням", а не... „виродженням".

Зі сказаного ясно, що Багряний та його однодумці уважають „Україною" *лише УССР* доби „двайцятих" років з незначними поправками, що вони хочуть повороту *тих* „щасливих" часів, які для всіх хто *не був* попихачем окупантів — *був часом терору* й важкого ярма московського. Льоґічним висновком із сказаного є, що для Багряного, як і для М. Куліша, москвин ніколи не був і не є ворогом, натомісць український патріот, українець — ворог комунізму і „союзу" з Москвою — був і є ворогом чи не більшим за „кліку Сталіна"! В ліпшому разі такий українець є для нього „ворогом ч. 2" і проти нього стало скероване вістря творів Багряного.

Натомісць ідеалізує він тих партизанів („Васильченко"), що діяли з наказу Москви проти української держави.

Українців, що не були комуністами, у своїх творах зма-

льовує Багряний у *ліпшому* ж випадкові так, як Романа і „дивізійників", бо „Роман" усе ж... підпорядковувався Петру. Але у інших випадках — це слабодухи, „буржуї", зрадники, агенти і т. д.

Таким є „Кавка" з „Розгрому", в особі якого намагається він обпаскудити галичан і взагалі еміграцію, таким же є й „Ненькало" в „Морітурі".

Згідно з большевицькою пропаґандою Українська Центральна Рада мала бути „буржуазною" і дбати про поміщицькі інтереси. Тому у Багряного „Ненькало", ця карикатура, що плутає протилежні ідеї на зразок Малахія (стор. 26), є звичайно „дідичем", що працював у т. зв. Земстві.

Вже сама глузлива назва „Ненькало", виведена Багряним від слова „ненька" (мається на думці — Україна), виявлює глибоку ненависть Багряного до тих, хто боровся, а то й умирав за „неньку Україну" і бажання зробити з них посміховисько (коли б хтось з нас вивів смішного негативного типа і назвав його „Комунькало" — це б свідчило про наше негативне відношення до комунізму).

На стор. 92-93 малює нам Багряний цього „Ненькала" в ролі доносчика, хоч і з переляку.

На стор. 109-115 є розмова між „Ненькалом" і „Багрянівцем", в якій з одного боку хоче довести Багряний, що між ними *не може бути* спільної мови *навіть на порозі смерти*, в камері „смертників", а з другого, *свідомо шаржуючи за виробленим ріжними Кулішами* та їм подібними *шабльоном, висміює з винятковою злобою* цього виведеного ним на посміховище українця не-комуніста.

І це не виняток! Багряний в кожному зі своїх творів намагається зробити з українця-некомуніста, або карикатуру виставлену на глум, або потвору.

Багряному вільно було так викривити правду і вільно було цілком „забути", що ні Міхновський, ні Отаманівський, ні тисячі інших українців-націоналістів *ні на кого не виказали і вмерли не зрадивши.* Вільно було „забути", що українці-комуністи, хоч би той же Хвильовий, — з певністю *винні публічних доносів* на своїх товаришів (Ґео Шкурупія, Влизька та інш.), за які доводилося тамтим потім відповідати головами і, що, зрештою, такі українці-націоналісти, як Теліга та її чоловік Михайло, як Кобрин, Рогач, Оршан і багато, багато інших, загинули *в наслідок доносів німцям* саме тих

слуг комуни, які для доконання своєї юдиної праці почали співпрацювати з німцями.

Як Багряний так і його однодумці, природно, є завзятими ворогами релігії й тому, як Підгайний у „Недостріляних" так і він у „Гетсиманському саді", приділив саме *священникам* ролю провокаторів-сексотів, ролю падлюк, яким немає рівних.

Все попереду нами наведене дає цілком виразну картину тих поглядів, які має, які хоче накинути еміґрації, Багряний. Ці погляди можна коротко визначити як „червоне драгоманівство", яке стремить властиво до „палацової революції" отже є більш угодовським навіть за справжнє „драгоманівство".

На тлі цих поглядів стає цілком зрозумілою й та концепція, яку висунув Багряний у своїй статті „2 х 2 = 4". Багряний бажає *лише і тільки* змінити „кліку", яка має з центру з Москви керувати державою, але сама держава, створена москвинами, сам лад в тій державі його задовольняє. Ленін роблячи революцію — хотів створити *цілком іншу*, побудовану *на інших* підставах *московську* імперію і тому не уважав придатними для своєї імперії ті елементи, які обслуговували царську державу. Він їх або заступав цілком новими елементами, або піддавав під контролю нових елементів (комісарів). Багряний *не збирається будувати держави на інших основах* ні під оглядом соціяльним ні тим більше — національним. Тому у згаданій статті він елементи, що *обслуговували* чужий, ворожий і побудований на ворожих основах державний апарат, оголошує елементами „державнотворчими", захвалює нам „кадри *високої політичної школи*" все, що „мусіло визначитися *в офіційній сфері* під егідою К.П. (б)У." це б то захвалює всіх московсько-совєтських „Капок", твердячи, що ціла справа в тому, щоб вони відвернулися від „єжових", „берій" і т. п., а повернулися до таких як Мазо, Хвильовий чи Багряний.

Природно, що таке розуміння того „хто є ворог", таке розуміння „боротьби" і таке розуміння „революції" *не має нічого спільного з визвольними цілями і визвольною боротьбою українського народу.*

Український нарід, уважаючи слушно, що *московський* нарід є тим гнобителем, який створив на Україні той окупаційний апарат, який орґанізував визиск і вигублювання українського народу, який здеморалізував підростаюче покоління і який виховав цілу хмару ріжних „Багряних" — хоче ски-

нути з себе московське ярмо і відмежуватися від того народу кордоном наїжених баґнетів, системою бункерів і модерних укріплень. Український нарід хоче знову, як у давнину, мати власну суверенну українську державу і хоче збудувати ту державу *на цілком нових,* інакших основах ніж та маріонеткова „держава", яку створили для власних цілей гнобителі. Український нарід будуючи ту, *цілком відмінну* і своїми ідеалами і своїми цілями державу *не потребує* використовувати „досвід" людей вишколюваних гнобителями *для експльоатації, визиску й нищення українського народу,* їх „праця" і „досвід" мають для українців *таку ж* вартість, як „досвід" колишніх „плянтаторів" для щастя і добробуту звільнених з рабства муринів Центральної Америки.

І. Багряний знає і розуміє це все і тому хоче своїми пропаґандовими творами розкласти і здеморалізувати* тих, хто не потребує „плянтаторів" (незалежно від того чи вони „вірні" окупантам і тішаться ласкою чи таку ласку втратили), а також хоче вдержати під впливом своїм тих, хто хоч і народився там же де і Багряний, однак може під впливом „буття" змінити свою „свідомість".

І одне і друге стремління є шкідливе для визволення українського народу, а тому ми повинні трактувати твори Багряного, як свого роду „отруту ковбасу" і ставитися до них, і до того „ковбасника" що ту „отруту ковбасу" продає так, як треба ставитися *навіть на думку самого „ковбасника"!*

— — — о — — —

* *ПРИМІТКА:* Значіння розкладової й деморалізуючої роботи Багряного серед українців добре зрозуміли й оцінили ті москвофільські кола, які ґуртуються коло „Східняка", кола з якими співпрацюють всілякі пп. „Василакії" й Косачі. Висловом того розуміння був *„Відкритий лист до Івана Багряного"* т. зв. „Обеднання українців-федералістів", вміщений в 2 числі „Східняка", 1 березня 1952 р. Подаємо з нього цікавійші уривки: „Ви у художній формі показали, чого змогли добитися в умовах спільного життя з росіянами в СССР українці — сини звичайного робітника. . . . . Ви пишете: „тюремна варта складалася виключно з Андрієвих одноплемінців" (це б то — українців) і на стор. 311 оповідаєте, що найжорстокійшим слідчим, страшнійшим від росіянина Серґєєва був українець Донець. *Кращого* і більш наочного доказу про те, що жодного *національного* поневолення в СССР немає навряд чи можна було придумати. . . . . Вашим романом „Сад Гетси-

манський" Ви перед усім світом показали, що вся пропаганда про *національне* поневолення українців є звичайною неправдою...

Обєднання українців-федералістів дякує Вам за цю велику послугу...."

Коментарі зайві. Але *чи ми повинні також „дякувати"* і як?

А тепер, на закінчення, досить ефектовне „розкриття" цілої справи.

„Багряний" — псевдо, під яким уже в середині 20-их років друкував свої твори москаль-комуніст *Лозовягін.* Отже висування в його творах москалів і захвалювання їх є зрозумілою річчю.

Не знаємо чи справді він побував на засланні (хоч би в спеціяльних умовах з яких користувалися ті партійці, що заслужили на них) та це й не важне. Берут просто з заслання попав у президенти Польщі. Важним є щось іншого, а саме, що *енкаведе знало* і прізвище і псевдо, а еміґрація не знала прізвища і не знала, що московська влада влаштувала йому побачення з сином, який живе у СССР. Щойно по його смерті було подане його прізвище у виданому в Київі „Словнику псевд". Рівно ж варте уваги, що „нова" еміґрація", яка голосно зве себе „політичною" і „амбасадорами України", яка наче б то емігрувала не бажаючи підлягати московській комуністичній владі, ряд років, *незважаючи на характер його писань,* про які була мова, уважала його своїм репрезентантом. Звичайно він використовував безмежну наївність еміґрації не сам, а разом з цілим численним гуртом товаришів. Один із них одержав від московської влади навіть ордена за діяльність серед еміґрації в ролі „партизана-розвідчика" (шпигунську і розкладово-підривну). Мова про професора богословської Академії і члена ріжних еміґраційних товариств Віктора Петрова (псевда: Домонтович і Поль Бер). Такі „петрови" опанували культурне і політичне життя еміґрації і надали йому характер, який залишив далеко позаду видавані свого часу у Львові на гроші московського окупаційного уряду „Нові Шляхи". Коли це все стало відомим то його товариші по діяльности подбали щоб у т. зв. „Енцикл. Українознавства" було його розхвалено в довгій статті.

Варте уваги також, що майже всю антиукраїнську діяльність виразно комуно і москво фільську „Багряного і Спілки" оплачувала і оплачує „політична еміґрація", яка має в своїх лавах досить Лозовягінних.

М. І.

УДАРЕМНЕНИЙ ВИСТУП ПРОТИ С. ПІДГАЙНОГО

Передмова

Десь на початку 1948 року група людей, переконавшися, що підіслані (або — залишені, як ті, що після здобуття німцями Києва почали мінами висаджувати важливійші будови міста) „українізовані" москалі та ті їхні помішники українського походження, які в „20-х роках" виконували „юдину" працю „за шмат гнилої ковбаси", завдяки цілковитій непідготованості та безмежній наївності „проводів" західніх українців та москвофільству „зубрів" старої еміграції, опанували все політичне і культурне життя нової еміграції і фактично цензурують все — вирішили видавати в таємниці, щоб не дістався в склад видавців хтось з аґентів, на цикльостилі збірники „заборонених цензурою" матеріялів. Видавані ті збірники у дуже й дуже малій скількості, з єдиною метою, як архівні зберегти їх для історії.

Послуговуючися приватними особистими звязками пощастило дістати один такий збірник позичково. Була перевірена правдивість і солідність зібраних у ньому матеріялів, віднайшовши людей, що початкові і кінцеві літери їхніх прізвищ подано було в тих матеріялах, а також де-коли віднайдено спотворені уривки вміщені з якихось міркувань у тодішній пресі. Але чи не найважнійшим є те, що події дальших років ствердили непомильність де-яких висловлених у них передбачень і осторог. Саме тому в „офіційних" (виданих відповідними орґанізаціями) „історіях" ці справи цілковито промовчані.

Далі передруковуємо де-що з уміщеного в числі 3 (1956 р.) „Архіва критика і громадянина". Пошукуємо інші числа. Переходимо до передруку статті „С. Підгайний та його писання".

„С. Підгайний та його писання"

„У кінці травня чи на початку червня 1950 року член проводу і одночасно урядовець СУМу п. Н-к, звернувся до п. „Н" з пропозицією написати статтю скеровану проти С. Підгайного.

Н-к знав негативне відношення того автора до напрямку, що його заступав С. Підгайний і знав рівно ж, що той автор має матеріяльні труднощі.

П. „Н" згодився написати і одержав формальне замовлення на ту статтю. При цьому п. „Н" (автор статті), якому достарчено всі „матеріяли" (пресові) про „історію", яка сталася в Канаді (замовлення ж було зроблене в Мінхені) *застеріг за собою право* не згадувати про ту цілу історію, згодившися лише висвітлити ролю С. Підгайного, незалежно від тої справи.

Коли стаття була готова і п. Н-к її забрав і перечитав — він попросив автора прийти особисто одержати з каси СУМу гонорар, бо, один з членів проводу, п. К. домагався того, бажаючи поговорити про де-які справи особисто. Коли автор статті згодився прийти по гроші, той же п. Н-к остеріг автора статті, щоб „був обережний дуже у розмові з п. К." бо це не зовсім певна людина, а до того, додав він, „я припускаю, що вони тому хочуть негайно виплатити гонорар, *щоб позбавити Вас права опублікувати цю статтю якимось іншим способом. Я певний*", додав він, *„що її друкувати не будуть, тому, радив би Вам застерегти за собою право видрукувати її по рокові, як-що вони протягом того часу її не використають."*

Автор статті зробив так, як йому порадив п. Н-к.

Як ми знаємо, стаття, яку ми далі публікуємо, справді *не була видрукована, хоча гонорар автору було виплачено в цілості.*

Яка ж таємнича причина могла б змусити тих сумівських *ідеольогічних* керовників (не *галичан і* не „старих емігрантів") — заховати „в шуфлядку" статтю, що її далі публікуємо?

Імовірним є тільки одне припущення: ця стаття замість орудувати непевними закидами і оперувати наклепами та лайкою (це б то „аргументами", що їх легко збити *зі шкодою* для того хто з ними виступає) — оперує фактами, оперує доказами, що їх *заперечити не можна* — бо то все *цитати* з книжки *самого С. Підгайного.* Мало того, кінцевий аргумент автора статті що-до *цілковитої безвартности* всяких тверджень С. Підгайного, як „свідка", що свідомо намагався обдурити українську еміграцію і взагалі громадську думку — є того роду, що його *ніхто заперечити не зможе.* Тільки такий харак-

тер статті та поважність аргументів і могли бути причиною того, що цю статтю тайні однодумці Підгайного, купили, щоб вона не побачила світу.

Познайомившися докладно зі змістом поданої далі статті і перевіривши твердження її автора на основі тексту власних писань Підгайного і його „Недостріляних", мусимо прийти до висновку, що оскільки ще можна *пробувати* дискутувати що-до інтерпретації де-яких уривків, остільки є цілковито неможливим заперечити основну думку, а особливо багато до думання дає кінцевий розторощуючий аргумент автора статті. Бо ж коли є неправдою запевнення людини, яка відважилася не оглядаючися на можливість без найменшого труду приловити її на брехні — виступати, як свідок із свідомо неправдивими твердженнями, то тим більше не можемо приймати на віру те, що тепер перевірити не можливо. Оскільки ж усі вигадки в цілому вяжуться в певну концепцію — слід задуматися над метою, яку хоче осягнути С. Підгайний і його однодумці та наступники т. зв. „дисиденти" своєю діяльністю.

Тим самим *така* справа у всякому демократичному суспільстві повинна бути подана до загального відому і поставлена на обговорення. Для цього власне має служити „воля слова".

Нарешті у звязку з опублікованим далі текстом статті виникають ще такі питання:

1. чи її опублікування не послужило б виясненню важливих для української еміграції справ? і

2. чи її доля не вказує на плянову діяльність певних чинників у самому центрі т. зв. „бандерівських" організацій, діяльність, яка могла бути справжньою причиною розпаду організації на менші групи і змін ідеольогічних?

Напр. згадуваний тут п. К. дуже швидко опинився серед т. зв. „двійкарів".

З огляду на вищезгадане, ми, бажаючи пізнати ким же є, і до чого стремить п. С. Підгайний, не лише можемо, але й повинні не брати під увагу перебування на засланні С. Підгайного, навіть коли воно справді мало місце, натомість нас повинно цікавити, *які* погляди *мав і має* С. Підгайний, які цілі чи завдання намагається здійснити своїми писаннями та чи можна його словам вірити?

Боячися допуститися помилки й бажаючи дати змогу

кожному переконатися, що наші відповіді на ці питання не оперті на непевних джерелах чи чиїхось, можливо тенденційних, інформаціях, — хочемо їх оперти на тому, — під чим *стоїть підпис С. Підгайного,* поставлений ним *з власної волі,* тут, серед нас.

Коли б С. Підгайний послухав був тої мудрої ради, яку йому давав за його власними словами, у вязниці Ґ.П.У. арештований начальник плянового відділу наркомзему, а саме: — „Памятайте, що в Писанні сказано: „У многоглаголанні несть спасіння" — тоді нам може й важко було б оперти свої відповіді на такому матеріялі. На щастя в своїх спогадах під заголовком „Недостріляні", п. С. Підгайний не лише ширить деякі підозрілі тези, а й в наслідок своєї балакучости дає багатий матеріял для аналізи і висновків, що до ментальности С. Підгайного та цілей, які він намагається здійснити, аналізи, яка не один раз допомагає виявити „шило", яке вилазить з мішка.

Цілий ряд його „необережних висловів" викликає у нас при читанні згаданої книжки враження, наче в особі автора маємо до діла з завзятим комуністом, подібним до тих, котрих стільки опинилося в лавах „троцкістів", які всі лають „сталінізм", „сталінський большевизм", навіть де-коли й „большевизм", але... ідеалізують комунізм і захоплюються тим комунізмом, який жив в їх уяві за доби „воєнного комунізму", тим комунізмом, який вони, з нечуваною жорстокістю, самі насаджували, не думаючи, що самі ж вони опиняться потім або „з боку", або й „під молотом".

Це не наше „теоретизування", бо автор сам не тільки описує, але й звеличує, як страдницю-героїню в „Недостріляних" Амалію Гартнер, що *належала до високих партійних кол в Комінтерні...* „Була горда і непоправна *комуністка...* до *сталінського курсу* в Комінтерні ставилася вороже... і пророкувала *безсумніву загибель большевицького режиму і торжество комунізму".* „Недостріляні" стор. 100). Це значить, що ті, що серед нас лають „большевицький режим" *теж можуть бути комуністами!*

Отже тому ми й нотуємо слова п. Підгайного на ст. 5 в яких він зве слуг *сталінського* режиму „героями" (лапки С. Підгайного) *„сконтреволюціонізованої* революції".

Ми не знаємо, яке фактично урядове становище займав п. С. Підгайний і чим він його здобув, але *були якісь причи-*

ни чому його, по заарештованню приводять до *„спеціяльної люксусової* камери, про яку сам С. Підгайний пише: „67 камера була *фешенебельною оселею.* Там було 5 ліжок, паркетна підлога, а на ліжках були матраци, ковдри, і навіть подушки" (ст. 5).

ХТО ТАКИЙ С. ПІДГАЙНИЙ?

„У многоглаголаніі несть спасенія"
(„за писанієм" повторює один
з персонажів С. Підгайного)

С. Підгайний у де-яких пресових виступах (і навіть — словних) встиг себе виявити як справжній демагог. Його спогади про українську інтеліґенцію на Соловках змусили вдумливих людей, що знають відносини в большевицьких вязницях і концтаборах, більш чим задуматися і нарешті остання його книжка „Недостріляні" є того рода, що було б злочином не звернути увагу загалу на де-які, гідні спеціяльної уваги, її прикмети. До того ж видало цю книжку „Видавництво „Україна"," яке дебютувало книжкою т. зв. „Ю. Шереха" під назвою „Думки проти течії", скерованою усією силою проти українського націоналізму, а опертою на пофальшованих цитатах*, провокаційних вигадках та спритному жонґльованню словами. Місце осідку цього видавництва з широкою і багатозначною назвою не подано, а люди втаємничені вяжуть його з... У.Р.Д.П., з тими, хто жебрає на видання Багряного, наче б то з браку грошей, які однак, незалежно від впливу пожертв — видає, воно ж друкує твори — як він сам себе називав у покаянному листі до большевиків, „негідника" — Винниченка.

Самозрозуміло С. Підгайний, як і автор „Тигроловів" (при кожній нагоді і без неї) підкреслює, що він був переслідуваний, був „соловецьким вязнем", був ворогом *режиму,* щоб цим відразу „здобути собі „серце" наївного західнього" „сноба" і українського патріота.

З огляду на це, ми мусимо нагадати не лише те, що комуніст Берут перед тим, як був призначений Москвою на президента польської маріонеткової держави — також сидів у концтаборі на засланні звідки... був скерований на те становище і новоявлений „поляк", совєтський маршал — Рокосовський — також був на засланні та, що ці становища не ґаран-

* Див. „Примітки", Примітка ч. 3.

тують їм, ані природної смерти, ані того, що не вернуть за дроти. Зрештою й сам Підгайний згадує у своїх „Недостріляних" про одного з „соловецьких вязнів" таке, чого не слід би забувати. А пише С. Підгайний на ст. 115 ось, що: „сидів і білоруський нарком земельних справ... здавалося малоцікавий і *насичений совєтським мотлохом*".

З огляду на вищезгадане, ми, бажаючи пізнати ким же є, і до чого стремить п. С. Підгайний, не лише можемо, але й повинні не брати під увагу перебування на засланні С. Підгайного, навіть коли воно справді мало місце, натомість нас повинно цікавити, *які* погляди *мав і має* С. Підгайний, які цілі чи завдання намагається здійснити своїми писаннями та чи можна його словам вірити?

Боячися допуститися помилки й бажаючи дати змогу кожному переконатися, що наші відповіді на ці питання не оперті на непевних джерелах чи чиїхось, можливо тенденційних, інформаціях, — хочемо їх оперти на тому, — під чим *стоїть підпис С. Підгайного,* поставлений ним *з власної волі,* тут, серед нас.

Коли б С. Підгайний послухав був тої мудрої ради, яку йому давав за його власними словами, у вязниці Г.П.У. арештований начальник плянового відділу наркомзему, а саме: — „Памятайте, що в Писанні сказано: „У многоглаголанні несть спасіння" — тоді нам може й важко було б оперти свої відповіді на такому матеріялі. На щастя в своїх спогадах під заголовком „Недостріляні", п. С. Підгайний не лише ширить де-які підозрілі тези, а й в наслідок своєї балакучости дає багатий матеріял для аналізи і висновків, що до ментальности С. Підгайного та цілей, які він намагається здійснити, аналізи, яка не один раз допомагає виявити „шило", яке вилазить з мішка.

Цілий ряд його „необережних висловів" викликає у нас при читанні згаданої книжки враження, наче в особі автора маємо до діла з завзятим комуністом, подібним до тих, котрих стільки опинилося в лавах „троцкістів", які всі лають „сталінізм", „сталінський большевизм", навіть де-коли й „большевизм", але... ідеалізують комунізм і захоплюються тим комунізмом, який жив в їх уяві за доби „воєнного комунізму", який вони, з нечуваною жорстокістю, самі насаджували, не думаючи, що самі ж вони опиняться потім або „з боку", або й „під молотом".

Це не наше „теоретизування", бо автор сам не тільки описує, але й звеличує, як страдницю-героїню в „Недостріляних" Амалію Гартнер, що *належала до високих партійних кол в Комінтерні...* „Була горда і непоправна *комуністка...* до *сталінського курсу* в Комінтерні ставилася вороже... і пророкувала *безсумнівну загибель большевицького режиму і торжество комунізму*". („Недостріляні" стор. 100). Це значить, що ті, що серед нас лають „большевицький режим" *теж можуть бути комуністами!*

Отже тому ми й нотуємо слова п. Підгайного на ст. 5 в яких він зве слуг *сталінського* режиму „героями" (лапки С. Підгайного) *„сконтрреволюціонізованої* революції".

Ми не знаємо, яке фактично урядове становище займав п. С. Підгайний і чим він його здобув, але *були якісь причини чому* його по заарештованню приводять до *„спеціяльної люксусової камери"*, про яку сам С. Підгайний пише: „67 камера була *фешенебельною оселею.* Там було 5 ліжок, паркетна підлога, а на ліжках були матраци, ковдри, і навіть подушки". (ст. 5).

Далі подає С. Підгайний у цій праці такі „факти", які (особливо після гітлерівських концентраційних таборів) приводять читача до переконання, що остаточно кажучи, ані вязниця НКВД, ані місце заслання — нічого особливого не уявляють. Не є вони звичайно, „місцями відпочинку", лише — вязницями, але остаточно не такими, як це ми звикли собі уявляти на підставі правдивих оповідань В. Юрченка, Горліс-Горського, Солоневича та інш. (всіх їх знищили большевицькі агенти вже на еміграції.).

Пише С. Підгайний: „Мушу сказати *на честь* слідчих, правіжних, коридорних Чернишевської, що все це були люде, *дуже симпатичні,* і інтеліґентні". *„Абсолютно не било ані кулаками, ані якими іншими живими чи мертвими предметами"* (ст. 6). „Всі вибиті зуби, поламані ребра, відбиті печінки, прищемлені пальці — не належать інтеліґентній частині УССР, а лише пролєтаріятові і трудящому селянству, крім поодиноких випадків, коли інтеліґент „неінтеліґентно" себе поводив" (там же).

Далі звичайно оповідається про недавання спати, тому не має більшого значіння на тлі інших поданих ним „фактів". Це тим більше, що в кінці книги він розповідає про „христосиків" — віруючих, до яких треба думати стосувала поліційна

влада тіж засоби що й до „інтеліґентів" і ті, що до селянства, а проте, — вони не виявлювали навіть своїх прізвищ. На тлі цього факту набирає спеціяльного посмаку його оповідання про залишення без сну, після якого, з правила, всі пересічні політичні вязні — підписували все, що їм пропонували (як і сам С. Підгайний), а після, проспавшись — як інститутка „попадали в істерику" („раптом підводився, бився головою об стіну, або одвірок, грюкав що сили в двері, всіх слідчих іменував назвиськами, що до лєксікону інтеліґента не належать і вимагав прокурора" (Там же стор. 7).

Ці останні слова зраджують, що люди, яких описує Підгайний (і з якими він сидів) усі належали до тої верстви, яка *була на службі окупантів,* яким не було так зле і *які були певні,* що в *державі панує закон!* Іншим — не прийшло б у голову „кликати прокурора", це могло прийти в голову лише тим, кого той лад не гнітив своїм безправством і жорстокістю. Вправді, того, хто так поводився (галасував і т. д.) викидали з „фешенебельної камери" до льоху, але з одного боку признання цього факту не є нічим, бо кожний визнає зрозумілим, що влада мусіла реаґувати на такі „ексцеси", а з другого боку признає сам п. С. Підгайний, що „у Харкові такого нічого зі мною не було... Спати мені справді не дозволяли. Але поспіль *всього лише дві доби...* бо чомусь мій слідчий уявив, що я маю псевдонім, а не справжнє прізвище..." (там же, ст. 7).

Тут же С. Підгайний не лише виговорюється, що на нього, очевидно його *колеґи по поглядах,* понаписували „купу доносів", але й твердить, немов він не був у комсомолі та признається нам, що був „істориком-*марксистом*". Ми не знаємо, які праці дали право С. Підгайному до титула „історика" (бо слухання викладів ще до того не дає права), але *марксистом,* як це доводить і все його поступування і написане — певно він був.

Сам С. Підгайний потрапивши у вязницю довго *не може* собі усвідомити, що він вже більше не належить до пануючої верхівки і тому, коли його залишають в неопаленому кльозеті, як сам признається, міркує собі так: „я подумав, що це впхнули на якусь годину, *бо мабуть комендантура не знає, де мене оселити*". (стор. 10).

До цих слів він додає: „так міг думати я, наївний „контрреволюціонер". П. С. Підгайний слушно тут *сам узяв* слово „контрреволюціонер" *в лапки,* щоб тим підкреслити, що хоча

його в тому оскаржував уряд Сталіна, але він *сам себе уважав за справжнього революціонера і може навіть комуніста.*

Самозрозуміло п. С. Підгайний, як і всі „русскіе" (чи „совєтскіе") люди", уважав, що лише вони ці „русскіе люди" є „щирі" й „отзивчівие", а західніх европейців, яких він, як і справжній москвин, не розумів — уважав „людьмі чьорствимі", „сухімі еґоістамі". Це й відбилося в його словах: „мої колеґи (по келії) на три чверти походили з західньо-европейського пня і *не мали традиції допомагати ближньому".* (стор. 12).

І ці слова є не лише всмоктаними з московською культурою *упередженням до Заходу,* але й *пропаґандою проти нього,* диктованою не обєктивними спостереженнями, тільки тою вщепленою ворожістю до Заходу. Ці слова написані були на еміґрації, де п. С. Підгайного не тільки *саме во імя тої західньо-европейської традиції допомагати ближньому* кілька літ *безплатно* взували, одягали, годували, а ще й вивезли безплатно до Канади! Отже, яке слід мати упередження до Заходу (або які пропаґандові завдання), щоб цього не бачити!

Відмічене нами тут вороже наставлення до Заходу обертається просто вже в типово-большевицьку пропаґанду на стор. 20, де він учителя-калмука (з яким він, в наслідок виробленого в СССР *почуття солідарности* „саме з такими народами" — сходиться, бо, пише він, „спільною була *рабська** фелахська ситуація"), змушує цього калмука виступати з очевидними вигадками в дусі московсько-большевицьких тверджень про Захід. Цей калмук мав скінчити наче б то Пражський університет і бути учителем ґімназії для калмуків-еміґрантів у Чехії (такої там здається ніколи не було), і наче б то, покинув демократичну Чехію у 1926-29 році з таких причин: „Він покинув Европу *тому, що ця Европа завсігди його, азіята упосліджувала і на кожному кроці давала відчути йому, що він — нижчої раси. Коли приходив Кушлаков до крамниці мясної, йому пропонували найгірші ґатунки мяса і кепкували, що на жаль, вони не торгують кінським мясом. Коли він купував хліб, — то йому давали тільки черствий" і т. д.*

Всякий, хто в цих роках, яко еміґрант, жив у Чехії може засвідчити, що *все наведене є звичайною брехнею,* московсько-большевицьким наклепом! Була у чехів певна нехіть *взагалі* до чужинців (незалежно від того, чи він був москаль, по-

* А може справа лише в „рабській психіці" автора?

ляк, француз чи українець), але та нехіть ніколи не виявлювалася в подібній (додамо — суто московській) формі. Вона могла виявитися в тому, що чех дістав скорше від чужинця працю, чи йому охочійше наймали власники мешкання, кімнату, але *ніколи в крамниці*, де *він виступав*, як *покупець!*

І коли п. С. Підгайний далі пише, що *сидячи в московсько-большевицькій вязниці*, оскаржений безпідставно в шпигунстві „Кушлаков *не шкодував за Европою*" (стор. 20) то п. С. Підгайний *забуває*, що свою книжку *він видав не в СССР*, де ще можна знайти було досить читачів, які *може б* повірили, *що навіть вязниця ГПУ є краща за життя в „буржуазній Європі"*, яка мовляв, опанована шалом расової зненависти до всіх колірових народів. Тут — це має підперти *пропагандову* вигадку, що большевицька вязниця — все ж ліпша за волю в Європі!

З дальших рядків видко, що сам С. Підгайний міцно собі засвоїв погляд, що українці належать до „фелахських" націй і духово близькі *лише* до азійських народів, погляд ширений віддавна москвинами. Він пише: „мені здавалося, що психольогічну Европу *ми ніколи не збагнемо*, бо і Кушлаков і я можемо легко сприйняти всю технічну і раціональну Европу, а *моральну*, душевну *психічну Европу ми не сприймемо* і може й краще, як ми залишимось тим, ким ми справді є" (стор. 20).

Це позиція „проф. Ю. Шереха" проклямована ним у „МУР-і" в 1947 р. і пропагована стало, позиція спрямована *навіть* проти відомої тези Хвильового. Це становище С. Підгайного випливає *не з дійсної ріжниці европейської і української духовости*, а з ріжниці між духовістю Заходу і плеканою Москвою антиевропейською духовістю, прищеплюваною всупереч тисячолітнім традиціям, *обмосковленим* українським півінтеліґентам. Можливо, що сам п. С. Підгайний не помічає свого психічного обмосковлення, але читач-українець його помічає на кожному кроці, а воно виявлюється у С. Підгайного навіть в таких варваризмах, як „бодрствуючий", „стражі", „начальство" і т. д., які він тому бере з московської мови, що у нього відповідні українські слова *не викликають* в його свідомости жодних *живих* образів, жодних аперцепцій!

З тої ж причини вживає п. С. Підгайний *без знаків наведення*, не лише кілька разів вислів „пламенна Колхіда", але в одному місці пише: „населення *від пламенної Колхіди до*

Золотоверхого Київа" (також без знаків наведення), забуваючи, що цей вислів у необмосковленого українця не викликає того „телячого захоплення" і „переживань", особи, яка захоплювалася Пушкіновим антиєвропейським, шовіністичним віршом „Клєветнікам Росії", яка захоплювалась кожним його висловом, у тому числі і його висловом, яким він означив межі московської землі „ат фінскіх хладних вод до пламєнной Колхіди".

Ми згодні, що людина яка живе ідеями Пушкіна, московськими ідеями, московською культурою — не може сприйняти (хоча б завдяки своєму упередженню) „психольогічної Европи", але, що ж спільного це має з українським народом? Чи й український нарід почуває себе *частиною* „Росії", що тягнеться у Пушкіна „ат потрясьонаво Кремля до стен нєдвіжнаво Кітая" й палає зненавистю до Заходу?

Однак вертаємо до інших цікавих визнань, які зробив балакучий автор та до веденої ним пропаґанди.

Згадує він, що у московській вязниці „Що неділі, один раз на тиждень давали нам „Правду". Але він згадує це очевидно лише на те, щоб знову *„обрушитись" на ненавистну йому Европу* і „переказати" нам тут же оповідання вязня-пастора („пастор" — щоб ми не підозрювали його в матеріялізмі, соціялізмі, чи комунізмі), який моментально собі пригадав, як у старих німецьких вязницях давали вязням замість „Правди" читати Євангелію і „ціла тюрма від рання до вечора горланила псальми" (стор. 13) та як це викликало навіть невдоволення де-яких мешканців.

Само по собі здається це дрібничкою, але, як побачимо далі, у читача остаточно виникає по прочитанні книжки С. Підгайного „Недостріляні" (як і після „Українська інтеліґенція на Соловках") враження, що С. Підгайний настирливо намагається в самий „психольогічний" спосіб, ніде цього не кажучи, просто *привести* нас до думки, що *наша уява про жахливі московські вязниці й концентраційні табори є фальшива, що вони вправді хоч і не добрі, але й не гірші за інших, скорше навпаки.*

Де-коли дуже обережно піддає автор читачеві думку порівняти „буржуазні" (або знову — царські) вязниці з „пролєтарськими", але піддає так, щоб *навіть не натякнути* на той висновок, який *мусить* „сам" зробити читач з наведених С. Підгайним „фактів".

Так напр. на стор. 18 читаємо: „в одній тюрмі людина страждає більше в іншій менше, при одній системі в стократ менше, при другій в сто крат більше". Цим словам нічого не можна закинути, їх завдання, повторюємо, лише піддати думку *порівняти* і не більше.

Що ж дасть порівнання на підставі „Недостріляних" буде ставати все яснійшим вміру читання книжки. Ми книжку аналізуємо *за порядком сторінок* і тому, звернувши увагу на те, як С. Підгайний змалював нам вязничні й таборові відносини, переходимо до того, на що варто звернути увагу читача за тим порядком.

С. Підгайний знає, як московські большевики свого часу змобілізували у *власному інтересі* маси, розпалюючи у них заздрість (а далі — гнів) до тих, хто жив заможньо. Це ж робить і С. Підгайний, змушуючи заарештованого „комівояжера" (торговельного представника) акційної спілки „Новоросійское общєство" розповідати про *свої власні* „королівські бенкети" з представниками інших фірм, про десятки ріжноманітних страв, вина, „затишні корабельні каюти, дівчат прекрасних, як едельвайси, про танцюристок легесеньких, як пух, про жадобу грошей і про безмежне щастя, що кожна з них таїла за такою тонкою, як павутина сукнею... вина двохсотрічної давности... найкращі з усього світу фрукти" (ст. 15). Це — *на тлі вязничного* недоїдання: на тлі колишніх селянських злиднів з часів царату, коли мали такі бенкети відбуватися, повинно викликати потрібне авторові враження.

Большевицьку революцію і *нині* очевидячки С. *Підгайний уважає за явище додатнє,* бо пише „робітники і селяни (розстріляні)... *нині* опинилися на баґнетах, що з *революційних баґнетів волі і соціяльної справедливости* обернулися на баґнети найдикійшої контрреволюції" (ст. 23). Ми знаємо, ані революція, яка висунула Керенського, не вживала баґнетів (звідси її назва „бєзкровная рєволюція") ні тим більше перебрання влади Укр. Центр. Радою. Отже тут мова може бути *лише про „жовтневу" революцію,* яка справді прийшла „на баґнетах" та про окупацію московськими большевицькими військами України. *Ці баґнети* є для Підгайного „баґнетами волі і соціяльної справедливости"! Такий погляд збігається з поглядами троцкістів і Хвильового.

Мусимо отже погодитися з думкою, що С. Підгайний стоїть на подібних позиціях, а тоді стає зрозумілим і те, що він

у кількох місцях з таким притиском підкреслює наявність в військах ҐПУ „земляків" і то вірних слуг режиму. Це означає, що автор *не хоче,* щоб хтось за помилкову, чи злочинну „політику Сталіна" винуватив *московський* нарід, це значить, що для „визволення" потрібна С. Підгайному і іже з ним *не національна революція* лише *„всеросійській" політичний переворот, політична* революція, можливо — комуністична!

Це — антинаціоналістична „драгоманівська" теорія, яка вже в минулому виявила усю шкідливість для українців!

Не раз підкреслює також С. Підгайний, що утиски, терор, звірства були не вислідом вказівок з московського центру, лише, мовляв були просто наслідком браку порядних людей. „Чим далі мене всевладна рука ҐПУ", читаємо на стор. 25, „відсувала від центру на провінцію, тим неінтеліґентнійші були його відпоручники, тим примітивнійші умови були перебування вязнів, тим оголеннійшим, дикійшим був *„режим".* Отже винен був вязничний „режим", „режим" взагалі, а не *окупант — московський нарід і не комуністична ідея.* „Дикі форми" ж — це були наслідки: *„неінтелігентности відпоручників"!*

Дуже характеристичним є також те, що жінка Підгайного, підчас побачення з ним, інформує його не про *московський* терор, не про те, що арештовують українців і розстрілюють, а про те, що *мусять* кінчати самогубством, виконавці волі Москви: Скрипник і Хвильовий*. Це показує, що й жінка Підгайного *добре знає,* які люди були *„соціяльно й ідеольогічно" близькими С. Підгайному.* На тлі цього, є надзвичайно знаменною увага — відповідь самого С. Підгайного: „З цього було мені все зрозуміло, що робиться на так званій „волі", і мені тільки *хотілося жити,* а волі не хотілося. Хай буде краще каторга, чим *така* воля, *як не вміємо красиво жити* так треба принаймні героїчно вмерти" (ст. 25).

Це речення не лишає сумніву, що 1) С. Підгайний тоді, коли арештовували *українських* патріотів, які *ніколи* не служили окупантам, але билися з ними, коли ті арештовані *мусіли кінчити самогубством, як М. Міхновський,* або гинули від пострілу нагана в потилицю — коли *мільйони* людей гинули від організованого Московщиною голоду 1921-22 рр., а потім вдру-

* Обидва чекісти. Скрипник був у 1918 „членом колегії Всеросійської Че-Ка, головою Відділу по боротьбі з контрреволюцією", на його руках кров сотень тисяч людей і 6 років такої ж діяльности на Україні.

ге — в році 1933, *не тільки не цурався „волі"*, але навіть, певно, солідаризувався зі словами А. Любченка „Шалено швидко пролітають *наші* дні, мчать життям, як розлогими степами, наші *буйногриві* місяці, пропливають, як *гордо задумані кораблі, наші роки...*" Бо ж жилося тоді тим яничарам — не зле. 2) щойно тоді, коли „мурин зробив своє діло", коли Московщина *більше не потребувала до своїх послуг зрадників*, які хотіли і „честь соблюсті і капітал пріобрести" — тоді пп. С. Підгайні, потрапивши нарешті самі в арешт, у вязницю, доходять до свідомости, що вони, орґанізуючи з доручення Москви маріонеткову УСС Р— щось зробили не так, що мовляв *„ми* не вміємо *красиво жити"!*

Наведене доповнює та пояснює і „фешенебельні камери" для цих „ми" і спеціяльне до них відношення у вязниці і домагання покликати „прокурора"!

На стор. 25 читаємо про склад вязнів келії в яку привезли С. Підгайного: „Там сиділи кубанські і донські козаки, греки, вірмени. Зовсім не було *справжніх* росіян". Це речення дуже важливе, бо в ньому віддзеркалилося те, що ховає п. С. Підгайний на дні своєї свідомости, а саме, що й кубанці і греки й вірмени для нього є також „росіяне", лише „не справжні" (другого ґатунку) те, що окреслювали москвини до революції терміном „русскіе інородци".

Очевидно *українець* ніколи не вжив би *такого* окреслення.

Що С. Підгайний ставився до визвольної боротьби українського народу 1917-21 рр. так як і окупанти, видно з поданих нижче слів, в яких він зве українців „петлюрівцями" і як представників *течії*, ґрупи прихильників Петлюри, ставить *поруч* з іншими соціяльними *ґрупами*, а не народами.

Ось, як пише він на ст. 32: „Там були (в харківській пересильній вязниці) монархісти, троцкісти, соціялдемократи, *петлюрівці*, колопартійні обиватели, дійсні комуністи, жуліки, бандити, повстанці, найрізноманітнійші категорії злодіїв, всіх вір священнослужителі, всіх націй* *люди*, — від циган до японців включно, але головною масою були українці".

Можна здогадуватися, що себе може автор зачисляє до „дійсних комуністів", зрештою в цілій книжці немає натяку на те, щоб п. С. Підгайний справді брав участь у будь-якій українській *протимосковській* орґанізації.

---

* „многонаціональний совєтскій народ"

„Дійсні комуністи" ж тих часів (20-х років) захоплювалися проповіддю розгнузданости в статтєвих стосунках, трактування цієї справи, як „природнього задоволення природнього гону без буржуазних вигадок про любов і т. п.".

Може тому С. Підгайний на стор. 41-46, зазначивши, звичайно, на всякий випадок, що він те осуджує, з подробицями малює не тільки цілковиту розгнузданість статтєвих стосунків, але й „дипльоматично" у формі поглядів описуваних людей, подає *цинічне узасаднення* такого поступування. Це — для малоосвічених, а далі на стор. 86-90 *узасаднює ті ж погляди* устами Лії *для інтеліґентів*. Ці, докладно розгорнуті й *узасаднені добраними аргументами* погляди, очевидно, матимуть вплив на читачів, вплив неґативний, поскільки п. С. Підгайний обмежився до простого „формального" їх заперечення чи осуду. Коли б їх не хотів автор поширити — міг би обмежитися коротенькою згадкою про істнування таких жінок і дівчат в концляґерах.

Сторінка 44 виявлює, що автор не був придатний до жодної фізичної праці бо... нею ніколи не займався, але відзначався здатністю орієнтуватися чим може приподобатися і вдавав зі себе напр. „ученого з бородою" (так, як імовірно, вдає і тепер також із себе того ким не є).

На стор. 52 описує п. С. Підгайний большевицького „ізолятора" так, що він не надто нас вражає, скорше навпаки, а на стор. 37-50 ляґер в Кемі змалював так, що ми починаємо думати (як що будемо вірити п. С. Підгайному) що страхіття тих таборів, або міцно перебільшені, або й вигадані. То вже концтабір „для маси", а не для інтеліґеції, для тих, що зрештою і — на „волі" звикли до важкої примусової праці. Режим же в ньому був, як виходить з опису, таким, що напр. злочинці могли собі влаштовувати по ночам оргії з пяниченням і дівчатами!

В „ізоляторі" ж, пише С. Підгайний, *„Праця була легка* і навіть при *моїй абсолютній нездатности* і невмілости *я з нею цілковито* справлявся". (стор. 53). Словом — легша ніж в Америці!

Коли ми читаємо опис відносин, які панували в „ізоляторі" і в концентраційному ляґері в Кемі — то у нас несамохіть виникає враження, що перед нами опис вміщений в комуністичній пресі Заходу одним з тих, хто відвідав СССР і „переконався", що все в ньому чудово.

Ось цей опис: „Барак був спокійний, в ньому що-дня мили підлогу, печі були цегляні і не дуже диміли, навіть ніби блощиць було менше, дневальні уважні, бригадири справедливі. Словом не барак, а академія наук... у вечорі сиділи гуртами, розмовляли, ба навіть під орудою білоруського етнографа, завзятого аматора співів — співали українських і білоруських пісень... Всі діставали за роботу не менше 600 грамів хліба і баланду. Ставлення з боку начальства було коректне. *Все це нагадувало більш обстановку в слідчій тюрмі ніж в концтаборі*"... Всі інтеліґенти працювали, привчалися до нових фахів. Начальник табору, а особливо комендант „дядя Ваня", симпатичний, вічно на підпитку, колишній червоногвардеєць *з двома орденами...*" (стор. 53 Словом, коли вірити п. С. Підгайному — це якийсь ляґер ІРО для Д-іПі, а не московський большевицький концентраційний ляґер.

Коли минула робота коло музичних інструментів, С. Підгайного мали „примусити стругати бруси для віконних рам" (стор. 54). Це звичайно не є якась особливо важка праця, але С. Підгайний, як пише „За три дні виконав одноденну норму на 46 відсотків. Це був *скандал,* про який мені потихеньку сказав Олександер Іванович *Навроцький,* що був начальником цього цеху" (стор. 54). Тоді п. С. Підгайному дали працю... підносити „дрючки до тих, що їх стругали". Чи ті дрючки були справді „важкенькі" — про це важко сказати.

Звідти повезли С. Підгайного разом з іншими на Соловки. Опис Соловецького концентраційного ляґеру цілево попереджує п. С. Підгайний окремим розділом „Соловецький манастир" (стор. 56-66), який на перший погляд є якоюсь „екскурсією в минуле". Але це лише на перший погляд. Усякий, хто знайомий з методами *совєтської* пропаґанди, без труду *відгадає* його *справжнє призначення.*

Він поданий для того, щоб читач міг *порівняти, чим* було увязнення в Соловецькому *манастирі* за *царів* московських, не виключаючи „ліберального" періоду панування Александра І, з... тим, що далі описує п. С. Підгайний, це б то *з засланням за большевиків.* Не треба й казати, що це порівнання *випадає на користь большевиків,* які виявляються за описом Підгайного, *більш гуманними,* за колишніх *ченців* того манастиря!

Правда, серед інших згадок є і про Кальнишевського, але подано так, щоб ні у кого не зродилась навіть найменша не-

приязнь до москвинів, а щоб це було ще яснійше — описує п. С. Підгайний, що йому „місце упокоєння Кошового показав *якийсь росіянин*" (ст. 64), *який потім* разом з С. Підгайним *став на коліна і поклонився могилі Кошового*" (стор. 65). Ну, і як не любити такий нарід!

Самозрозуміло, не випадає за нинішніх обставин п. С. Підгайному написати, що *все* написане *справжніми втікачами* з Соловок є вигадка, а навіть слід забезпечитись, щоб читач не зміркував, що п. С. Підгайний те все просто заперечує. З цією метою п. С. Підгайний вже в своїй попередній книжці виступив з твердженнями, що все описане попередніми авторами вправді „траплялося", але лише в певні роки і коли про це, що тоді діялося довідалася Кремлівська влада — *вона суворо покарала адміністрацію і* після того настали на Соловках такі відносини, які нам описує п. С. Підгайний.

У „Недостріляних" щоб „зясувати" сказане вдається п. С. Підгайний до стало ним стосованого способу: змушує якогось „урку" (засланого кримінального злочинця) почати зясовувати *ті зміни,* почавши такими словами: „Це Соловки? Та хіба це Соловки, це не Соловки, а маліна*... Були братці, Соловки!" (стор. 66) Далі йшло оповідання, яке нагадувало справжні відносини, але і тут треба підкреслити ту ж тенденцію, яку вже виразно можна помітити в попередній книжці: як-що серед вязнів і трапляються люди, що виявляють героїзм — то це *завжди* комуністи, „що з *самим* Леніним і Троцьким за руку здоровкалися"! (ст. 68).

Як що ж навіть серед адміністрації доводиться змалювати *негативного* якогось типа — то розповідає автор докладно його біографію (як напр. у випадку з „начальником острову" Ів. Ів. Попажарновим), з якої конче випливає, що він властиво не справжній комуніст, тільки бувший денікінец, та ще й „з карательних загонів"! (стор. 70-71).

Далі йде опис побуту на Соловках і коли ми порівнюватимемо „промову" начальника до вязнів, опис лазні в якій п. С. Підгайний пише: „Побачив я безсумнівний порядок... мені подобалося, що кожен вязень тут віддав його страшно брудну і часто подерту білизну і натомісць дістав зовсім чисту, іноді нову, іноді латану чепурну білизну з навмисне описаними Підгайним найчорнійшими барвами жахливими відно-

---

* „Маліна" на мові московських злодіїв — місце де можна поживитися і взагалі — добре пожити.

синами за царату в соловецькій манастирській вязниці — не можемо не визнати, що то „небо і земля"!

Звичайно є і далі в організації вязниці „дефекти", звичайно є Попажарнови, бувають навіть садисти і тому С. Підгайний неначе справжній комуніст, який шанує червоний прапор, патетично каже: „Те, що на Успенському Соборі замість хреста майорить червоний прапор — нічого не змінило"! (стор. 74).

Наведене речення не лишає сумніву, що червоний прапор на знеславленій церкві мав би принести на думку автора *великі зміни на ліпше!*

Але й так подумайте: *за царату вязень сидів у своїй келії прикований ланцюгом до муру, а за большевиків, як запевняє п. С. Підгайний вязень Генадій Садовський „має за плечима бандуру"! І це не лише Соловецька адміністрація концляґеру така гуманна, але взагалі „він ніколи не розлучався з бандурою і вже багато літ вона в тих нетрях йому і вязням була радою і розрадою"* (ст. 75).

Це має бути в 1933 р., отже коли „багато літ" то це від якогось 1929 року. Що це не годиться зі словами „урки" про жахливий режим „кінця 20-х років" (стор. 56) то це добре, адже ж ті слова були очевидно лише „тактичним кроком"!

Тому сам п. С. Підгайний тут же пише, що Генадій Садовський „старий соловчанин *доби тюремного ренесансу і сваволі*" (ст. 75).

Чи можливий цей факт в рямцях опису Соловок Юрченка чи Солоневича?

Праця „на Пічугах", яку виконував автор, також згідно з його описом була працею і тільки, та й то, не надто важкою. Далі описує п. С. Підгайний випадок коли буря добре потріпала вітрильного баркаса, що в ньому їхали вязні на острів Анзер. Вязні перемокли до нитки. І ось коли прибули до табору, пише С. Підгайний „нас *зустрів сам начальник острова, мило і по батьківському*". — „Всіх до теплої камери і добре нагодувати" — віддав наказ завгоспові... і справді, нас зразу поселили в просторій кімнаті і принесли два великих баняки товченої картоплі з тюленячим жиром і великий баняк чаю" (стор. 84).

Хіба не зворушуючо?

Опис знова ж примусової праці на острові Анзері є такий, що читаючи не знаєш чи це не передрук з якогось ко-

муністичного часопису Франції чи Італії! Ось він: „Тут здається ченці працювали в галузі рибальства, розплоду оленів та сільсько-господарської культури. *Так було і нині.* Анзер мав добрий табун коней, корів, кілька табунів оленів та великі городи де культивували картоплю, капусту, моркву, турнепс та ріпу. Великі болота були обернені в поля, де росли многолітні трави, такі, як конюшина, вівсянка, тимофіївка і інш.... Лісових робіт сливе не було, а на самому Анзері тримали континґент вязнів *тільки для виконання тих (господарських) робіт,* що належали за пляном. Треба сказати, що *Анзер був для нас щасливим місцем*"... (ст. 85). Про загальну атмосферу, яку нам малює Підгайний, свідчить тих кілька нами наведених далі слів: „Саме підчас таких відвідин острова Анзера я зустрівся з Клементиною Лапіною, дружиною секретаря західньо-української компартії К. Максимовича....

Клементина Антонівна зустріла мене з неприхованою радістю і тут же познайомила з милим створінням Лідією Шмідт, понімченою жидівкою — її товаришкою... *Розмова в серйозному тоні не могла устійнитися, бо метеликоподібна Лія, надзвичайно жвава, гарненька щебетуха цілий час встрявала з дотепами, анекдотами, оглушуючи нас своїм дзвінким сміхом!*"

Це все, не забуваймо, діється не на курорті і навіть не в колгоспі, а запевняє нас п. С. Підгайний... у справжньому соловецькому концентраційному таборі!

І не дивно, коли після *таких* описів, твердить п. С. Підгайний, що „Були вязні, що перебували там від року 1922-го" (це б то більше 10 літ, включаючи в те і роки, в яких був важчий режим).

Не дивно рівнож, що п. С. Підгайний вступає в своєрідні дискусії з Лідією Шмідт і та йому розгортає теорії, що в істоті речі всі — *лише* самці і самиці (лише такі, що обернули засіб в самоціль) і що є брехуном і тартюфом той, хто відверто і цинічно не визнає єдиновартим у життю служити всім **своїм хвилинним потягам.**

Такими малює п. С. Підгайний московсько-большевицькі місця увязнення і кари. Звичайно згадує і розповідає автор і про *самоволю* місцевої адміністрації і про драматичні випадки, але так, що читач мусить собі зробити такі висновки: 1) всякий концентраційний лягер і вязниця не може бути „місцем відпочинку", курортом, 2) коли „на волі" в кожній дер-

жаві трапляються злочини, діють злочинці і трапляються такі злочинці навіть серед адміністрації — то що ж дивного, що вони мають більше в сто разів поле до попису за полярним колом у закинутому в нетрі концентраційному ляґері, де сидять усе ж таки ті, кого засудила влада, 3) Коли кримінальні злочинці позволяють собі загрожувати життю і майну спокійних людей, у великих містах таких, як Чікаго, то тим більше є усправедливленою їх сваволя в такому концляґері, а коли серед повій-криміналісток панує найбільша розпуста, то це не вина влади лише їхня, бо ж інакше заховується п. Лапіна, або „сестри" з громади віруючих і випадки подібні до того, що трапився з Амалією Гартнер — по перше — трапляються всюди на цілому світі, а по друге — влада ж покарала винного і негайно його „зняла з посади" і 4) у всіх випадках, коли до Москви доходили конкретні данні про злочинне поступування адміністрації ляґерів — влада карала винних, деяких навіть розстрілом.

Це ті висновки, які, так виглядає, що *хоче* автор щоб *ми* зробили, але він звичайно хоче, щоб ми його самого уважали за ворога режиму, бо *лише тоді* читач буде з довірям ставитися до його свідчень.

Отже на стор. 90 п. С. Підгайний виразно зачисляє себе до „завзятих" ворогів большевиків і до патріотів. Тут не зашкодить нагадати, що на стор. 100 він же пише про *завзяту комуністку* Амалію Гартнер, яка „пророкувала *загибель большевицького режиму і торжество комунізму*".

Як бачимо, могли сидіти, яко вязні, там *завзяті* комуністи, і навіть в наслідок якіхось розходжень — сиділи й большевики, прихильники режиму, бо ж на ст. 115 читаємо — „сидів і білоруський нарком земельних справ... як мені здавалося малоцікавий, а до того, ще й *насичений* совєтським мотлохом".

Поблажливість же адміністрації до вязнів доходила до того, що, як свідчить п. С. Підгайний „Що року ця „ґвардія" (запеклі московські монархисти — високі урядовці часів царату)... таємно правила панахиду за спокій його і душ династії Романових, розстріляних большевиками" (стор. 91). „Після кожного такого чину... III-я частина мала кілька доносів про цю подію з поміж тих, що брали участь в тій патріотичній акції... коли в 1936 р. ... відслужили так само таємно молебен, щоб Бог дарував перемогу ґенералові Франко, тут вже третя

частина їх не помилувала, а... розкидала з Анзеру на ріжні командировки, хоч нікого в спецізоляторів не посадила" (стор. 92).

Однак, самозрозуміло, це все йде „на плюс" — адміністрації, бо самих монархистів, звичайно, вірний своїому правилу розхвалювати тільки комуністів, малює п. С. Підгайний не надто симпатичними барвами. Він пише: „Найбільше не вірили (вязні) колишнім офіцерам і священникам взагалі і взагалі „бившім людям" (стор. 91). За те, були звичайно гідні довіря білоруси-комуністи з окупованої поляками частини Білорусі.

Таким чином рішуче зле малює нам п. С. Підгайний *лише* „малих місцевих тиранів" (власний вислів п. С. Підгайного), які здебільшого показуються особами, що... „примазалися" до комуністів!

На тлі всього сказаного виглядає як фатальний „ляпсус лінгве", як виразний „кінець шила", *вислів п. С. Підгайного* на стор. 98 про посіпак, що добирає собі ҐПУ для своїх збройних відділів, а саме *„воїни* ҐПУ". Слово „воїни" вживається нині в СССР, як вживалося в царській московській імперії і взагалі в московській мові *лише у випадках,* коли той, хто вживає його, *хоче підкреслити* свою *виняткову пошану* до тих вояків, яких він зве „воїнами". В московській мові (отже і в мові „орґанічних українців п. Шереха) слово „солдат" відповідає нашому „козак" або позиченому — „жовнір". Але слово „воїн" — уживалося, як урочистий, *шанобливий* вислів для вояка, що виконує *важливе і почесне* завдання. Це і є причиною, чому ми звертаємо *окрему увагу* на цей *необережний* вислів п. С. Підгайного.

Звичайно мова С. Підгайного, як і слід було сподіватися, аж рябіє від москалізмів, таких, як напр. „дуло", „прокурор", „вбиральня" (кльозет у ваґоні), „стражі", „вітхий", „нари", „пічка" (коли мова про грубку), „соратники", „женоненавистник", „види" (в значінні роди чогось), „возчик", „наряд", „дневальні", „обстановка", „перешагну", „бистро", „зоркий" і т. д.

Закінчуючи на цьому розгляд книжки п. С. Підгайного „Недостріляні", ми уважаємо себе вправі поставити такі питання:

1) Чи п. С. Підгайний *свідомо* хоче змусити нас своїми книжками *змінити дотеперішні* погляди на московсько-большевицькі вязниці та концлягері?

2) Чи ми можемо з цілковитим довірям поставитися до свідчень п. С. Підгайного і дати їм більшу віру, як свідченням В. Юрченка, Солоневича, Горліс-Горського і інших втікачів зі „Соловецького пекла"?

3) Чи „праця" п. С. Підгайного, довголітнього члена тіснішого гуртка, який концентрується коло „Українських Вістей" (члени редакції і співробітники якої ніколи не пропустили нагоди скомпромітувати за посередництвом цинічних брехень і вигадок кожне *справді націоналістичне* видання, обпаплюжити український націоналізм і *безнастанно ширити ріжні брехні* про ідеольога українського націоналізму Донцова) не кидає певного світла на цілу й так вистарчаючо „запашну" діяльність згаданої ґрупи?

Чи не в характері подібних видань, в отруї, яку вони ширять, слід шукати пояснень, що в наші важкі часи т. зв. „В-во „Україна" мало кошти і на спрямовану проти українського націоналізму наклепницьку брехливу брошуру „Ю. Шереха" і на „Недостріляні" п. С. Підгайного і на твори Винниченка?

Ми поставили ясно тут цих чотири питання, як тому, що вони самі насуваються по прочитанні останньої книжки п. С. Підгайного, так і тому, що ми далекі від будь-якої тенденції, від будь-якого наміру когось неслушно, неузасаднено оскаржити. Ми, ставимо питання, але на них не даємо відповіді, бо „скептик" може сказати „чому я маю більше вірити Юрченкові, як С. Підгайному?" і поскільки ми не можемо дати змоги *такому* „скептикові" (хоча б це може й користно було) з місяць посидіти на Соловках 1934 року — постільки не буде тут *до кінця* зясована роля п. С. Підгайного, і взагалі, і як „свідка", що бачив совєтські концлягері.

Таким чином і це останнє кардинальне питання *лишилося б* також незясованим, *коли б не щаслива нагода*, яка *дала* нам вичерпуючий і переконуючий матеріял про те, *чого варті свідчення п. С. Підгайного* та в яких випадках *і в чийому інтересі* він виступає „свідком". Згаданий матеріял є сам *конкретним доказом, якого правдивість може кожен перевірити*, бо все потрібне зафіксоване друком.

Отже справа малася так:

Року 1947 Проф. Д-р. П. Герасименко, ***відомий вчений і***

довголітній член НТШ, а разом з тим *український націоналіст,* запротестував проти приняття в члени НТШ проф. Оглобліна з огляду на його *довголітню, яскраво антиукраїнську* публіцистично-наукову діяльність, яку він у прихованій формі, *продовжує провадити й на еміграції.*

Самозрозуміло, негайно виступив *в обороні проф. Оглобліна* п. С. Підгайний на сторінках нам відомих „Українських Вістей" — заявляючи, що *він, С. Підгайний, є учнем проф. Оглобліна,* у якого *вчився українського* (!) *патріотизму.*

На наше щастя (а нещастя п. С. Підгайного) *на еміграції знайшлося дуже багато книжок написаних проф. Оглобліним у ріжні роки.* Ті праці проф. Оглобліна не лишають (ані кожна з окрема, ані всі разом) *жодного сумніву,* що до того, що *в особі проф. Оглобліна маємо завзятого ворога всіх антимосковських діячів нашого минулого,* усіх антимосковських течій і акцій, які він *завжди* намагався і намагається *підтасованими і фальшованими* фактами обпаплюжити, малюючи всіх українських патріотів-самостійників і державників, аґентами чужих держав, запроданцями, *зрадниками власного народу* і т. д.

Це *стала лінія* проф. Оглобліна, яка вже виявлюється в кінці 20х років (пару років перед процесом СВУ, коли він своїй статті про Петрика дає заголовок — „Петрик — *ханський* гетьман України".

Коли прийняти під увагу, що проф. Оглоблін *ніколи не назвав* ані Брюховецького, ані Розумовського *„московськими* гетьманами України" — то вже *сама назва* говорить де-що. Але „розперезався" проф. Оглоблін *в 30-х роках,* виступивши в наукових виданнях зі статтями проти „українських націоналістів" та скеровуючи свою ненависть на особу гетьмана Мазепи.

Після того, як, за *„моральною підтримкою"* (а може і якою іншою) Фітільова, М. Куліша, Любченка, Скрипника та інших „українських" *комуністів,* було, зліквідовано окупантами спротив українського селянства (заслано у двох перших місяцях 1930 року на Соловки і інші місця заслання до 200.000 українських „куркулів") і організовано процес „С.В.У.", усуваючи *фізично* всіх українських культурних діячів — *не комуністів,* але ще *до того,* як надійшла пора ліквідації *вже непотрібних* окупантам „українських" *комуністів,* що вже „своє діло зробили" — *Оглоблін „переорієнтувався" на цілком*

„правовірного". У році 1931 проф. Оглоблін, з позицій *невиразного автономізму* (які йому *забезпечили кареру* за часів коли в Академії Наук мали голос Єфремов, Грушевський, Слабченко та інші) переходить на „урядові" позиції і *включається в „роботу" тих „українських"* комуністів, *що завзято цькували рештки прихильників* науки засуджених вже українських діячів. Цей „перехід" ознаменувався виступом в листопаді 1931 року з „самокритичною доповіддю" (друкована під заголовком „За марксо-ленінську методологію в історичній праці" у „Пролетарській Правді" з 1 грудня 1931 року), а далі був „закріплений", написаною в грудні 1934 року донощицькою „доповіддю", яка опублікована була в ч. I „Записок Історично-Археографічного Інституту", 1934 рік, ст. 158-225. У цій праці атакує проф. Оглоблін блок „білорусько-українського фашизму". Серед „фашистів" опинюються М. Грушевський, Крипякевич, проф. Слабченко, Єфремов та інші.

Та праця Оглобліна звалася „Буржуазно-історична школа Довнар-Запольського", а в ній майже третина присвячена була „викриванню", як він писав, „паростків" тих же засуджених „буржуазно-націоналістичних шкіл в українській історіографії", які, як твердить п. Оглоблін, „орієнтувалися на капіталістичний Захід". Оскаржував там рівнож проф. Оглоблін, як ворогів революції і Г. Нарбута, і В. Модзалевського, і Клепацького і багато інших. Навіть московка, донька московського ґенерала Меншова — п. Василенко-Полонська (що, як з причин „ідеольогічних", бо виконують нині серед нас ті ж завдання, так і тому, що сама пішла слідом Оглобліна — *нині йому те все „забула") була в тій праці проф. Оглобліна зарахована поруч з Романовським до „найяскравійших представників яскраво*-націоналістичної української течії"!

Звичайно у всіх тих „течіях" *не було й тіні* жодного *„українського націоналізму"*, але окупанти навіть бажання, щоб викладати в університетах українською мовою — уважали за прояв „шовінізму і націоналізму".

Твердив там проф. Оглоблін, що всі ті „течії" є *„організовані в маштабі цілого Союзу"* і є *„активізовані і особливо небезпечні"* та уважав рішучу *боротьбу"* з ними за „чергове завдання" (ст. 225). Сам же проф. Оглоблін розгортає енергійну діяльність у бажаному окупантам напрямці й протягом *десяти* років випускає багато своїх праць та здобуває цілковите

довіря окупаційної влади, яка його й висилає в 1939 році до окупованого москвинами Львова.

Знаходимо спрямовані проти гетьмана Мазепи праці проф. Оглобліна у такому напр. збірнику як „Полтавська Битва" (складений 1937 року), що в ньому зветься Великого Гетьмана „крівавим зрадником українського народу, псом-Юдою" і т. п. Є антиукраїнські статті проф. Оглобліна у збірникові „Західня Україна" (1939 р.) і нарешті у великій книжці, що має понад 250 сторінок, про період гетьманування Ів. Мазепи („Нариси з історії України" вип. VI, 1941 рік) знаходимо самі наклепи на Гетьмана Мазепу, на Полуботка і на всіх справжніх українських патріотів.

Ось наводимо з цеї останньої книжки проф. Оглобліна два уривки: „Іван Мазепа назавжди, до кінця життя зберіг панську ненависть до селянина й побожну уклінність дрібного „кресового" шляхтича перед Річчю Посполитою — один з тих „ясновельможних гетьманів", якого полумяний поет-революціонер *з огидою* і призирством назвав „варшавським сміттям" (Проф. Оглоблін „Нариси з історії України" вип. VI ст. 12).

„Мазепа договорювався зі Станіславом Лещинським про *безумовне* приєднання Лівобережної України до Польщі, за що Мазепа діставав, разом з князівським титулом, у своє особисте володіння воєвідство Вітебське і Полоцьке на правах герцога Курляндського, вассала Речі Посполитої" (там же ст. 158).

Очевидно, зайвим є казати, що все це антинаукова брехня, яка має на меті представити Гетьмана „поляком", зрадником, який хотів запродати Лівобережну Україну в цілковите розпорядження („безумовне") Польщі, така ж брехня, як і покликання на Шевченка, який дійсно не раз, *але завжди з великою пошаною*, згадував про Гетьмана Мазепу.

Отже для того, щоб перевірити правдивість свідчень п. С. Підгайного взагалі ми в цьому випадкові не потребуємо переноситися в 1933 рік на Соловки, а можемо на місці, *документально ствердити*, як є.

Пан С. Підгайний *припускав, що тих книжок тут немає і припускав*, що конкретно ніхто нічого *довести* не зможе, *а бачив, що позиція ворога українського самостійництва, Оглобліна є загрожена* і треба негайно його „рятувати". *Не українську справу, не науку українську, а його — Оглобліна.* І ось

він виступає зі статтею в якій, *яко наочний свідок неправдиво свідчить в інтересі проф. Оглобліна* проти *правдивих* тверджень Проф. д-р. П. Герасименка. *Ми наводимо* тут далі лише *один,* але *вистарчаючеясний уривок з тих* свідчень п. С. Підгайного. Ось він:

„Чи відомо *тому п. Герасименкові,* що книги проф. Др. Оглобліна *вже від 1931 року є суворо забороненою літературою в СССР...* Чи відомо йому, що термін „мазепинський ренесанс" узаконнив проф. Оглоблін, *а його виключний піетет для таких постатей, як Мазепа... та його рішуча антимосковська постава... торували йому шлях до найглибшого каземату ҐПУ"* („Українські Вісті", число 77, 1947 р.).

Наведені слова не можуть ні у кого лишити найменшого сумніву ні що-до того, якого *цинічного* й нахабного „свідка" маємо в особі С. Підгайного, який *не вагаючися „стверджує" в інтересі антиукраїнському, яко компетентний свідок* речі, *яких в дійсности ніколи не було* ні що-до вартости його „свідчень"!

Нахабно-демагогічний тон наведених нами його вигадок показує, що маємо в ньому *вправного* демагога-пропагатора большевицької школи.

Своїми „свідченнями" він хоче „вибілити" й улегшити дальшу діяльність проф. Оглобліна, більше того, він хоче обдурити українську еміграцію і з того хто в дійсности від 1931 року допускався доносів на своїх колеґ по фаху, доносів *фальшивих* бо ж хоч би для прикладу московка з походження і симпатій п. Василенко-Полонская *ніколи не була і бути не могла українською націоналісткою, — хоче* зробити „жертву" тих кому служив, „жертву", яка, мовляв, мало не загинула в „найглибших казематах ҐПУ".

Це на чому приловлено п. С. Підгайного, що кожний може перевірити сам — *дає відповідь* і на поставлене нами перше питання і на друге питання. На три останніх питання може собі читач дати досить правдоподібну відповідь, яку думаємо, підтвердять факти в майбутньому.

Закінчуємо отже свій, так важливий для „національної ґіґієни" розбір писань п. С. Підгайного закликом "Caveant consules". Хоч тут же мусимо щиро признатися, що боїмося марности того заклику: все бо вказує, що нині „консулями" поставлені ворожі ґопліти зі славного „троянського коня"!

Перед тим, як передрукувати уривки зі спогадів справжнього засланця-втікача із Соловок, звертаємо увагу на такі далі подані слова Юрченка, які можуть відкрити „загадку" С. Підгайного, його праці перед засланням, життя на засланні, повороту з нього і „роботи" серед української еміґрації. В. Юрченко писав про „ІСО" (Інформаціонное Сєкретное Отделеніе):

„У цій найкваліфікованійшій усевлонській установі працюють вибранці. Тут найвідповіднійше поле щоб вибитися на ученого і заслуженого чекіста. Складається „ІСО" з добровольців-аматорів „сільних опущеній", з покараних урядових чекістів. Не будучи певними провини якогось чекіста, йому казали: „іди в Усевлон, на північ і докажи там свою мудрість і вірність комуні".

Для людського ока, їдуть вони з десятирічним засудженням, з ізоляціями та іншими страхіттями, як усі, а по суті справи вони ні трохи не міняють ні роботи, ні стану. Хіба, зважаючи на суворе підсоння і „трудну" роботу, їм збільшують платню. Навіть методи роботи їх ті самі."

Щоб міг читач пригадати для порівнання хоча б де-що зі спогадів про Соловки покійного В. Юрченка, подаємо кілька фактів і уривків.

„По приїзді на місце заслання", як пише В. Юрченко, „стояли вязні цілий день на великому морозі, в снігу під голим небом. Двох — замерзло. Завдяки суворій ізоляції вязні не знали куди їх привезли. Скеровано було їх потім до недобудованого „бараку", який не мав даху, стіни зі середини були обмерзлі, а температура — та ж що й на дворі, а було їх 704 душі. Описує як їх муштрували, щоб навчити відповідати на привітання. Жахливе зимно вночі. На роботу в глибокий сніг вигнали їх майже босих. Одного з вязнів (кримінального) намагалися гнати по снігу в одних шкарпетках" (ст. 26). Жахливі переходи снігами, харчування замерзлим хлібом. Жахливий режим і страшні знущання описані простими словами, які вражають силою правди (стор. 90-91). На стор. 95 описує автор карцер з долівкою зі снігу, поливаного навмисне водою, щоб поверхня була з гострого, твердого льоду і туди садили босого вязня, який мусив, рятуючися від страшного холоду, стрибати босими ногами. Кидали туди рівно ж багатьох вязнів — роздягнутих до голого тіла.

Далі описує автор нелюдську розправу з одним бараком,

з якого вязні спробували відмовитися йти без личаків і онуч на працю в снігу. Одного — було заморожено в карцері. На стор. 117 описує автор, як трьох вязнів, що їх уважали організаторами спротиву (бунту) спалили за кару живими на вогнищі.

Ось опис „мешканевих умов" зі сторінки 186: „велика тіснота, 296 чоловік, у два поверхи нари, а кватирки — жодної. З першого дня шалено стали розводитися воші. Ніколи не могли настарчити води, далеко від бараків від кльозетів, а пускали туди разом лише по 5 чоловік з „днєвальним" тому день і ніч стояла черга в 50-80 чоловік, поки дочекаєшся черги то й дивись — ніч пройде".

У Підгайного всі прикрости чи знущання — справа *місцевих* керовників, *непартійних, „клясових ворогів"* які пролізли у вязничний апарат, а Юрченко описує напр. таке: „От взяти Фрайдемана — начальника Пінюзького участку: богом, грозою був для 50 тисяч вязнів. У його руках було їхнє життя і доля... цілий почет прислужників мав він до своїх послуг. А слід було йому шкрабнути необачно листа Бокшові, що *конче треба поліпшити умови вязням,* вони б дали більшу продукцію — *і довіря до нього лопнуло.* Приглянулись роботі, найшли хиби. І вчорашнього володаря участку до карцеру, як рядового вязня, на знущання, щоб інший боявся". Це була робота „І.С.О." (Інформаційнаво Сєкрєтнаво Отдєлєнія). „У цій найкваліфікованійшій усевлонській установі працюють вибранці. Тут найвідповіднійше поле щоб вибитися на ученого й заслуженого чекіста. Складається „І.С.О." з добровольців-аматорів „сільних опущєній", з покараних урядових чекістів. Не будучи певними провини якогось чекіста, йому казали: „іди в Усевлон, на північ і докажи там свою мудрість і вірність комуні".

Для людського ока, їдуть вони з десятирічним засудженням з ізоляціями та іншими страхіттями, як усі, а по суті справи вони ні трохи не міняють ні роботи, ні стану. Хіба, зважаючи на суворе підсоння й „трудну" роботу, їм збільшують платню. Навіть методи роботи їх ті самі. На волі вони викликали, залякували, сексотство пропонували — і тут те саме, ще в гострійшій, страшнійшій формі. Придивитись до вязнів — половина з них завербована приглядати за „товаріщамі по работе і карам" (стор. 162-163).

Праця виглядала хоч би так:

„Перед нами валка людей душ 20 **тягнуть шнуром вели-**

кого „балана". Впряжені в ручки з грубого мотуза, заболочені, забризкані, тільки очі блищать — напинаються вони з усіх сил і за командою спиняють по баюрах, пнях цей 60 пудовий балан *на просторі 2-3 кільометрів"* (стор. 165).

„В день на роботі, а ввечері: щойно посходились з роботи — вечеря, не встигли кінчити — перевірка, після перевірки зайдеш у барак — всі сплять, як побиті, нужденним сном. Кожний завмирає на тих 3 години щоб закріпитися силою на завтрішні муки... люди добравшись до нар з жадобою засипляють, дарують їжу, аби хоч трохи відійти від 18 годинної праці" (стор. 190).

Істотно ріжняться трьохтомові спогади Юрченка (ми цитували з другого тому) від книжки Підгайного в першій мірі щирістю людини, *яка не має що від читачів ховати.* Зі звичайних вязнів (не комуністів і не чекістів) *дуже мало хто вертається до дому.* Юрченко — не належав до них і коли б не втік, певно там і загинув би. Але він не завжди міг втриматися там в тих умовах на належній висоті і в тому щиро признається. На стор. 104-105 другого тому Юрченко признається, що коли йому, яко освіченій людині, бувш. вчителю, запропонували сказати на честь „жовтневої революції" промову до вязнів, він її укладає так, як від нього хочуть і взагалі намагається дістатися на легшу працю. На стор. 147-148 рівнож щиро оповідає Юрченко про свою участь і ролю в антирелігійному мітінгу.

Але особливо варте уваги те, що Підгайний (як і його однодумець — І. Багряний) де лише можливо усувають в тінь москвинів, підкреслюють участи українців у тортурованні вязнів, малюють найгіршими барвами старшин, попів, „куркулів" і звичайних українців, що виступають у них як доносщики й зрадники, а найбіль послідовними борцями проти *режиму* у них завжди є запеклі, ідейні комуністи.

У Юрченка справа виглядає інакше.

Серед вязнів, що сидять у нього знаходимо полтавців (Трохимчук), білоцерківців (Бойко, Луговий), чернигівців (Малаховецький), з Сульщини (Васюк). Убили вязничники татарина, а батька його потім силою відтягнули від трупа сина (ст. 73, 74, 75). Староста — „блат" з Катеринославщини, але призначений владою вбивник, Колька Кадюков — москаль.

Сидять Гвоздиків з Галичини, білорус — Лятишкевич, молдаванин з-під Бірзули. На стор. 12 читаємо, що на одному з пунктів керує всім „Фірстов — великий кацапура". Ніяких героїв-комуністів він не описує, як рівнож немає серед вязнів такої „концентрації" ріжних „наркомів", „членів Комінтерну" і т. п. Не видно отже в описі, ані якогось комунофільства в демонструванню перед нами „героїв-комуністів", ні тенденційного вибілювання влади.

Правда, на це легко де хто може зауважити: тому ж Юрченко, як і інші, що — *так* описували Соловки — не загинув „своєю смертю"!*

Праця Віталія Юрченка том II під заголовком „Пекло на землі" стор. 211, видана була в 1931 році накладом видавництва „Червона Калина" у Львові.

---

* москалі про нього не забули, Віталій Юрченко таки загинув, але „зліквідували" його по другій світовій війні.

Домонтович

„ЛЮДИ ДРУГОЇ УКРАЇНИ".

**(Духовий світ і „національна аристократія другої, антинародницької України"
в літературному дзеркалі її представника).**

На сторінках збірника МУР-у Шерех оповістив, що „старе поняття України — вмерло", що та Україна за яку боролися в 1917-20 рр. не здійснима, що існує інша Україна. Це ж повторив в „Орлику" Голубенко. Про це ж почали цьвірінькати всі горобці, що їх вигнав вихор другої світової війни з під стріх УССР, лишаючи в їх серцях приховану тугу за звичним оточенням і всім укладом життя.

Не раз і не два пп „Шерехи", „Шевчуки", „Корибути", „Дивничі", „Голубенки", „Багряні" та інші урочисто проклямували народження „української людини", яка мала заступити тих „звичайних" українців, що заселювали і боронили, поливаючи своєю та ворожою кровю, Україну протягом тисячі літ!

Цих нових „українських людин" почали завзято малювати нам у творах „створеної" тим же МУРом „великої української літератури" (до якої лише безапеляційно включались всі, більш чи менш нездарні „твори", що малювали цю „українську людину"). Авторів же цих „творів" у звязку з цією винятковою „лінією", та їх творчість, оповіщено було вищими за всіх Шекспірів, Байронів і Шіллєрів чи Шовів.

Геніями людства оповіщено устами того ж „Шереха", головних ідеольогів „швейкіянства" та іншого холуйства: пп. Косача, Костецького, Баркy, Домонтовича та інш.

Спеціяльно великий галас зняла „плеяда" заблукавших з УССР „горобців" з приводу „епохального твору" п. Домонтовича „Доктор Серафікус". Хоча ми, зазначаємо це з притиском, аж ніяк не згоджуємося з запевненнями „репрезентантів живої України" про високу літературну вартість цієї книжки, однак уважаємо, що з одного боку пресова кампанія кліки, яка захопила впливи в часописах та видавництвах і працює над розкладом душі українця на користь, кажучи символічно

— „Доктора Серафікуса", а з другого й те, що ця книжка дає більше за інші конкретного матеріялу для зясовання *ким* справді є та „нова українська людина" — узасаднює чому ми, саме на підставі цієї книжки, спробуємо висвітлити поставлене в горі питання.

У першу чергу п.п. „критики", з питомим собі беззастережним демагогізмом, вишколеним майстрами „агітки" — большевиками, *самі оповістили:* „доктор Серафікус" — знайомить нас з „новою *українською людиною*" та, що „Народжена в 1917 р. нова міська інтелігенція потребувала нової літератури. Ця інтелігенція не хотіла вже захоплюватися тим, чим захоплювалася сільська передреволюційна інтелігенція. „Під тихими вербами" Б. Грінченка не задовольняли нового читача". Словом тому дано *„образ людини конкретної української доби двайцятих років" і т. д. і т. д.*

Коротко, у наведеній цитаті, що ні речення — то порожня, безглузда, фальшива, але з претензією на глибину і „мудру форму" фраза, демагогічна і цілковито, глибоко неправильна, тріскуча фраза, така характерна для всієї писанини Шереха та його колег.

Але погодившися лише з тим, що адоратори вигаданої в УССР „нової української людини" справді уважають „Доктора Серафікуса" твором, який знайомить нас з тою „новою людиною" — беремося читати того „геніяльно" написаного „Доктора Серафікуса".

Перечитавши самі „Доктора Серафікуса" запитуємо себе, чи хоч одну зі змальованих в цьому творі осіб можемо вважати не лише українцем чи українкою, але просто особою, повязаною хоч би з українським культурним життям? *Безперечно жодної.* Вони живуть життям *чужинців,* котрих цілком не обходить не лише доля українського народу, але й події повязані з чим-будь українським і то в будь-яких формах. На стор. 96 згадано вправді кілька прізвищ українців, але так, як згадується чужинців, увага до них була притягнена лише тим, що один з них купив килим, другий „справив теплу бекешу", а третій купив дім!

І для жидівки Вер і для решти осіб, не зважаючи на те, що вони мешкали стало в Києві, який протягом чотирьох років українсько-московської війни тринайцять раз міняв господаря — так, як і для п. Домонтовича *не існувало* ніколи національного українсько-московського питання. П. Домонтович пише: (ст. 95) „Ми описуємо Комаху таким, яким він був у

другу половину 20 років, отже за тих часів, коли після хаосу і *безладдя світової і громадянської воєн* життя здавалось, увійшло *нарешті* в стале річище".

Для них отже всіх, не виключаючи автора, цілковито не існувало і не існує нічого, повязаного з українським народом ні його визвольної боротьби, ні жахливого голоду організованого окупантами в 1921-22 роках, ні навіть „українізації", довкола котрої було стільки галасу!

Пише п. Корибут про „народжену" в 1917 р. *нову* (?) міську інтеліґенцію", яка вже була, „не сільська", *зручно промовчуючи якої вона була національности* і чи то не була інтеліґенція лише по назві.

Українська з походження інтеліґенція, навіть та, що була яничарами, як М. Куліш — вправді порушувала в своїх творах того часу питання „українізації", „бандитизму", „України" і т. д. Цю інтеліґенцію однак у першу чергу цікавило лише існування чи припинення „безладдя" або — виконання замовлень влади. Чи ж це має бути отже „нова" *українська* інтеліґенція? Безперечно ні! Ця інтеліґенція немає нічого спільного з українцями. Може це є все ж дійсно просто „нова" інтеліґенція? — Також ні! Ця інтеліґенція живе тим, чим жила і перед 1917 роком міщанська „поступова" московська інтеліґенція, „разночінец", жидівська інтеліґенція Києва, та інших більших міст. Вона захоплюється з одного боку... Купріним, а з другого „серафічнимі" віршами Блока (з московської ж літератури прийшло і слово „серафічний"), Гіппіус, почасти захоплюється Надсоном, містячи в собі його разом з Арцибашевим чи Ігорем Сєверяніном. З „чужих" письменників користувався популярністю Ромен Ролян, Барбюс, Мірбо і мистці такі, як Кандійський чи Пікассо та Шаґал. Зачитувалась також малоросійською сумішкою Арцибашева з Купріним, це б то Віннічєнком (очевидно в московській мові).

Отже, що ж „нового" змалював нам Домонтович? Які справді нові зацікавлення, що таке, щоб не було епіґонські подібним до ріжних „Кирпатих Мефістофелів"? Ціле нічого! Адже ж це та стара, до знудження знайома, „імперська" інтеліґенція кольоніяльних міст, яка в своїм декадентському розкладі „переживає" такі, типові для московської літератури періоду після першої революції, проблєми, як: „чому чоловік сам без жінки не може родити дітей? Я б хотів мати дитину не турбуючи в тій справі жінку", „Мені здається, що нема

потреби щоб у дітородінні брала яку небудь участь жінка".

Поруч подібної „ідеї", можна поставити Винниченківську проблему: „Чому людина має поїдати трупи, а не може живитися безпосередньо соняшною енергією, травою і власним потом?" Або: „чи обовязково мусить людина травити і видаляти продукти травлення?", „Чому людина обовязково мусить родитися, чи не ліпше обрати якийсь інший спосіб продукування людей?"

Подібних „проблєм" можна висунути не одну сотню і мудраґелі того роду були взяті на глум ще в безсмертному творі Дж. Свіфта.

Очевидно, ні при чому тут „новітня українська доба", а ще більше ні при чому демаґоґічне твердження про захопленя іншої (треба думати — не московської) інтеліґенції „Під тихими вербами". Адже ж навіть побіжна знайомість з „Літ. Наук. Віст.", „Дзвоном", „Рідною Хатою", „Рідним Краєм" та іншими журналами 1905-1917 показують, що це тільки звична для п. „Шереха" та його помішників демаґоґічна *брехлива* фраза!

Інтеліґенція тих часів, *українська* інтеліґенція — захоплювалася „Тінями забутих предків" та „Інтермеццом" Коцюбинського, драмами Л. Українки, повістями Кобилянської та новелями Стефаника і навіть поде-куди (на жаль!) Винниченком — але не „Тихими вербами"*. Що їх друкували — то й „Українська Трибуна" друкує... Кащенка.

Постаті, що нам малює Домонтович, взагалі є неглибокі під кожним оглядом, як зрештою і сентенції автора. Напр.: „У Корвина були всі дані, щоб Вер звернула на нього увагу. Струнка постава, смугляве обличчя й довга, темна рука — все те, що жінкам здається бажаним у чоловікові".

А ось „героїня": „Ще не знаючи, хто він, і що він, Вер зважила все що єсть, може бути і буде".

Тут, як на долоні уся ментальність розбещеної самиці, яка є в житті всякого суспільства, лише галапасом, чинником розкладу і нічим більше!

Таке ж і „мистецтво": „Стаття в мистецькому часописі, що трактує з докладною обізнаністю про вроду сучасної жінки, вигин стегна, лінію потилиці".

---

* Зрештою автор „Під тихими вербами" захоплюється Ібсеном, Зудерманом, Сарду, Шніцлєром, Гауптманом, Метерлінком, і т. д., яких твори перекладає і видає.

А ось у чому Домонтович змушує героїв роману бачити „теорію нової культури":

„Людські почуття злиденні й недосконалі, бо людство воліло вдосконалювати техніку мистецтва і нехтувало з того, щоб удосконалити бажання", треба „культивувати бажання, як культурні цінности". (Які „бажання"? Чоловіків „з довгою темною рукою"?)

Домонтович аматор претензійних узагальнень, яких вартість досить сумнівна, а передовсім непевна, як напр.: „Немає жінки яка б не припускала, *що в неї сховані таланти актриси*" по українськи має бути: „Немає жінки, яка б не припускала, що в ній криється хист акторки").

Самозрозуміло, що не всі, але багато жінок, так як і чоловіків, припускають таке, або мріють про таке, але це не узасаднює подібних слів. Певно автор потребував це сказати, щоб потому написати: „Бідне дівча! — воно не вміло підносити свої почуття на ступінь театральної гри"...

Домонтович, як і ціла декадентська, здеґенерована „русская інтеліґенція" властиво не розумів, що таке кохання і завжди схильний його заступити „ерзатцом" шабльоново-претензійного флірту, кокетерії, а то й розпусти.

А ось ще подібні твердження: „мистецтво набуває спортового характеру", або „пляж здається привабливійшим од балєтного спектаклю". Очевидно, додамо, це — залежить від того *хто* і чого шукає в мистецтві!

Не дивно, що Домонтовичеві приходять в голову, обчислені на публіку з подібним смаком образи: „Очі її були широко розкриті ніби в стражданнях породіллі".

Домонтовичеві не подобається, зрештою чуже москалям і сходові почування амбіції, натомісць у них є інше поняття „честолюбіє", яке й перелицьовує він на українське словом „шанолюбство". Щоб коротко зясувати скажемо любов до оплесків, або до того, щоб коли приходите, люди падали лицем на землю, або „славословили", так як Джамбул і джамбуленята Сталіна; це щось цілком відмінне від того почуття амбіції, яке змушує людину хоча би доконати якогось чину, котрим вправі, той, хто його доконав — пишатися.

Але Домонтович взагалі в таких питаннях плутається, бо ж як напр. це зрозуміти: „Мені бракує шанолюбства. Цей успіх мене не задовольняє. Навіть галасливий джазбандний реклямований успіх на великих сценах Парижу, Відня й Ню Йорку не задовольнить мого шанолюбства".

— Отже „не має" того „шанолюбства" чи навпаки, воно — надмірне? Етика, з якою ми в „Докт. Серафікусі" все на ново зустрічаємося, це етика Арцибашевих, Купріних і Винниченок:

„чи не все одно для Вас, з ким ви задоволите своє бажання, а для мене з ким я? Ви й я, ми кохали позавчора, вчора, а може навіть ще й сьогодня перед тим, як зустрілись".

Може виникнути питання: чи подібні погляди є властиві лише Арцибашеву, а не напр. французькій літературі і чому вони не могли прийти звідти?

Бути може все, але ми твердимо, що є щось цілком інше. Ми твердимо: що люди, які намагалися розреклямувати цей слабенький твір, свідомо обдурювали читачів пишучи таке: „Тільки ріст *другої України*, „аристократії" (чи в розумінні Липинського: аристократії, як еліти нації — без лапок) інтеліґентської України, крізь добу ріжних „хожденій в народ" призвів (!) нас до національної революції до бурхливого оформлення в українську націю". „Життя цієї врешті, свідомо антинародницької *другої України* стало все багатше варійованою темою В. Домонтовича, повістяра українського міста, української інтеліґенції" („Ізарський „Укр. Трибуна" ч. 18).

Ми категорично твердимо, що Домонтович малює нам не українське місто, лише московське і обмосковлене місто на Україні, не „українську інтеліґенцію" — тільки інтеліґенцію московську на Україні. Нарешті не „аристократію", не „еліту української нації" — лише „еліту" насаджену і витворену Московщиною *для керування Україною*, еліту — якої і „душа" і „серце" жили *московським* імперським життям, незалежно від того, чи то були москвини, обмосковлені жиди, чи нарешті... „малороси".

Що це не безпідставне твердження, може легко кожен переконатися перечитавши „розділ VI" в якому автор розповідає про формування духового світу, про еволюцію світогляду своєї героїні — Вер. Ось важливійші факти та етапи розвитку:

„Вер була донькою поміщика, присяжного повіреного" (це — „фах" Керенського, жидів-вихрестів, ліберáлів-поступовців і т. д., очевидно міг ним бути і українець). „За студентських років батько її побував на засланні, і культ давніх *народовольських традицій* надавав врівноваженому побутові Ельснерів де-якого відтінку колись перенесеної офіри" (Отже батько належав *до московської* партії, що не мала нічого спільного з

українським визвольним рухом і в родині культивовано згадки про ідеї тої партії).

Закінчивши гімназію Вер, природно „На стіл у своїй кімнаті поставила гіпсового Толстого" (а не Шевченка) „а на стінці повісила довгобородого „інтелектуального" Драгоманова" (тут слід нагадати що *московські* ліберали і демократи цілком слушно уважали М. Драгоманова *за одного з ідеольогів московського революційного руху).*

„Вона мріяла про долю Софії Перовської та Віри Фігнер (*московські* революціонерки)*. Їй ввижалося, що й вона їх наслідує.

Студентська молодь, *та котру малює нам Домонтович,* „була аморфна, дезорієнтована, малокультурна. Курсистки читали графа Аморі, Вербицьку й Брешко-Брешковського, у кращому разі Винниченка, Андрєєва і Купріна" (тут для людей непоінформованих, що не знають тих обставин, зясовуємо, що Винниченка вони читали *по московські* бо його твори не лише всі були друковані по московські, але й де-які з них побачили світ *раніше* в московській мові, зрештою він був членом „Союза *Русскіх* Пісателей" — отже його твори читали так, як і твори інших московських письменників).

„Інтелектуальний рівень був дуже низький. Кіно, театр-мініятюр, для студентів — карти, пиво, для курсисток — флірт, недотепні дотепи... Державі потрібні були урядовці. Студенти готувалися стати урядовцями..." тому згодом „вони оборонялі державу і своє право бути урядовцем в ній".

Ми не твердимо, що то все вигадки, але ж то було життя і зацікавлення *не української* молоді і не української інтелігенції, тільки тої, яка себе вважала „русскімі".

Що ж спільного мали ці потенціяльні „денікінці" з українською молоддю, яку нам описують численні наші мемуаристи?

Для „активнійшої меншости... стало *пушкіянство* модою для всіх".

Отже тому і Вер „виклала волосся... в стилі Онегінської Татьяни".

Сказано досить багато. Може навіть забагато. Домонтович тому хоче „згладити" сказане і тому навмисне вириває де-

---

* С. Перовская — одна з керовниць москов. партії „Народная воля" покарана за орган. замаху на Александра II, В. Фігнер — член Виконавчого Ком. тої ж партії.

яких мистців, що потому, під впливом революції, а також того *українського руху* про котрий *цілево не згадав автор ані словом* — повернулися до українського народу. Ось цей уривок що *фальшує дійсність* та маскує працю автора:

„Саме в ці роки Павло Филипович працював над своєю книгою про Баратинського, Єгор Нарбут, з коротенькими бакенбардами на рожевих щоках прогулювався *в зеленому* „онєгінському" фраку по вулицях Петербурґу, а Миша Алєксєєв читав Максимові Рильському кавказькі оповідання Мерлінського. Вер перекладала з французької мови Верлєна, стежила за „Аполлоном"* і ґрабарівська „Історія мистецтва" особливо том присвячений архітектурі, став її настольною книгою".

Аналіза цього уривка викриває цілого Домонтовича! Він свідомо не згадав, щоб викривити епоху, викривити тло, і навіть рух підземних сил, ані про Лесю Українку, ані про Олеся, Франка, Євшана, М. Жука, Васильківського, Чикаленка, Коцюбинського, Донцова, П. Хоткевича чи когось з інших, котрі *тоді жили українським* життям і яких було дуже багато і серед яких були визначні особистости, блискучі таланти, а натомісць згадав цілево П. Филиповича, який початково був „русскім" і писав *по московськи* під псевдом „Зорєв", Нарбута, в якого душі на ґрунті захоплення давністю власного шляхоцького роду тоді щойно зявилися перші проблиски національної свідомости чи М. Алєксєєва. Далі п. Домонтович, „забарвивши" духову атмосферу *московського* інтеліґента кількома призвищами людей тоді тільки „малоросійскаво проіскожденія", вертається до своєї героїні, і малює її захоплення, але тим, чим так захоплювалися „настоящіє" „русскіє люді", а саме московським мистецьким журналом „Аполлон" і московською ж, націоналістично-московською „Історією московського мистецтва" Ґрабаря!

Самозрозуміло, що коли Вер зі своїми „пріятелямі" й захоплювалася „бароковими памятками Київа" то це в неї було зрозуміле на тлі Ґрабаря — захоплення *„русскім* Кієвом".

„Вер *ненавиділа інтеліґенцію,* парляментаризм, лібералізм, слова про поступ, прогрес (?) еволюціонізм, ідеали добра і ґуманістичної доброти" бо додамо... була справжньою *московською* інтеліґенткою того часу, а світогляд цих інтеліґентів є докладнійше схарактеризований у „Підставах нашої політики" Донцова.

---

* „Аполлон" — **московський мистецький журнал.**

Коротко, „Вер" *не була українкою* і не мала *нічого спільного з українцями* перед революцією, а на все дивилася очима „представника метрополії" в українській кольонії.

Здобуття *німцями* Перемишля — викликало у ній цілу каскаду слів, гірких, кусаючих слів, які викликав прихований жаль *московської* націоналістки-патріотки, яка так вірить в *московський* нарід, що коли його бють — шукає винних серед проводу, щоб рятувати честь „арловскаво мужіка". „Російські вояки підчас війни воювали проти гармат баґнетами, хіба не Толстой заповів, як вищу мудрість війни їсти курку підчас боїв?" — Ці слова подиктовані *московською* ображеною національною гордістю. Отже Вер була готова, як бачимо, підтримати „февральскую", а потім „октябрську" революції, які були наслідком не так соціяльних стосунків, як ображеної гордости московського націоналіста.

„17-ий рік Вер стріла лівою з лівих" пише Домонтович, такою, якою була „славна" Євґенія Бош* та безліч експанзивних жидівочок тої доби — додамо ми.

„В революції їй подобався максималізм і з усіх гасел — найбільше гасло заперечення... В революцію входила вона через „Скитів".

Для всякого українця не „ошерешеного" до решти і ще здатного думати як українець, а не як „українська людина" (типово московський вислів відповідаючий їхній психіці) — з написаного Домонтовичем ясно, що його герої — *не мали нічого спільного з українським рухом і з українцями взагалі.*

Кому ж випозичив свою голову п. Ізарський і *ті* члени „редакції „Української Трибуни", котрі не є московськими Валленродами, як писали, що це „друга Україна", яка „призвела" (це б то штовхнула) нарід „оформитися бурхливо в націю"? Як можуть *московські* націоналісти (московського чи жидівського походження) — „штовхнути *український* нарід до „оформлення" в *українську націю?*

Тимчасом саме у той час, коли будилася від віковічного сну Україна, коли в трамваях, залізниці, на ринку і навіть на далеких її хуторах, слово „Україна" не сходило з уст, коли всі відразу робилися „фільольоґами", „істориками", „етноґрафами", „політиками" і т. д., забуваючи про недостачу хліба і

---

* Євґенія Бош була в 1917 році комісаром II-го гвардейского большевицького корпусу, який орудував на Правобережжі. Вславилася садистичною жорстокістю.

посвист, заблукавших невідомо звідки, куль — ця Домонтовичівська „друга Україна", цей український Ульстер сприймав події ось як: „Серце стигло в попелі зимових присмеркових днів. Горохвяний хліб був крихкий і мав солодкий присмак"... *ось і все!* Справді, — зворушуюча „глибина" почувань!

Мусимо „з соромом" признатися, що ми під оглядом національно-політичним, громадським і етичним та мистецьким — таки воліємо навіть героя Грінченківського „Соняшного променя", безпретензійного, але чесного „Соняшного променя", не кажучи вже про „Оргію" Лесі Українки чи „Камінного господаря".

Поява такого „твору" та ще з такою реклямою критики це не просто крок назад — це симптом кольосального занепаду.

Для здеморалізованих галапасів-окупантів самозрозуміло період Скоропадщини — був лише „для революції перепочинок", що приніс „білий хліб, ясність і спокій".

Зрозуміло, що коли окупант каже „ми" або „люди" — то думає лише про своїх одноплемінників, а тому, хоча в Києві за часів Центральної Ради майже було не можливо знайти помешкання, то для героїв Домонтовича, щойно після того, як „втікачі з Петербургу і Москви переповнили Хрещатик" — „Київ став галасливий, людяний (остатнє слово звичайно Домонтович, який не опанував досі української мови — вжив фальшиво, він хотів сказати „людний"). „Двір, сенат, синод, міністри, титули й ордени відновлювали ілюзії реставрованого Петербургу на берегах Дніпра".

Це останнє дійсно відповідало дійсности і журило українців та були явищами того ж порядку, що і видрукування „Серафікуса" при галасливій реклямі.

Тут Домонтович знова, щоб хоча трошки замаскувати московську істоту твору, згадав поруч з роздягненою „Ледою" і „Молодий театр", але такі штучки можуть обдурити лише вулицю!

Далі таке характерне для приховання істоти, недоговорення: „В осени 18-го року Вер була однією з тих, що натовпом молоді вийшли з університету: повстати і розбігтися. Знов спалахнула на мить колишня мрія про Віру Фігнер".

Промовчав автор дрібничку, а саме, що це була студентська демонстрація скерована не тільки проти Скоропадського, але і *проти Української Держави, як такої.*

Повстання Директорії і боротьба з червоними за Київ укладалась в коротке речення „Тоді прийшли голодні роки" — решта справ ту трибунівську „другу Україну" — не обходила.

Довелося Вер „працювати коло варстату" і далі „вона перекладала Верлена" — тут, „дипльоматично" промовчано на яку мову! Але це ясно з цілости і з наступного речення („Блок у свій „скитський" період навчав „слухати революцію").

Далі ця типова представниця здеґенерованої і здеморалізованої імперської інтеліґенції „виходить заміж" „з почуття втоми й байдужности, тому, що це створювало для неї якийсь вихід" — „Це був один із сучасних шлюбів, коли жінка жила в одному місті, а чоловік — в іншому" і додамо „шукала вражінь" на пляжах і т. д.

Далі вперше випливає українська мова: „Я знаю англійську мову перекладаю Джека Лондона й Джозефа Конрада на українську — коли б на мій смак я не перекладала б ані того, ані того... це дає мені можливість жити на власні кошти".

Отже в період „українізації" ця чужинка опанувала українську мову так само зле, як і Домонтович і з тих же причин почала писати цією мовою (був більший попит і менша конкуренція!) Мусимо додати, що в словах про українські переклади є значно менше фантазії ніж би можна було думати*. А чим живе Корвин? Знова його погляди, його духовий світ — це світ *московського* інтеліґента (як і Вер) *московського*, а не взагалі інтеліґента. Він ось чим жив: „Поезії Вол. Соловйова, книжка Павла Флоренського „Столп і утвержденіе істіни", культ Софії Премудрости Божої, романтична уява про das ewige Weibliche були складовими елементами тодішнього мистецького світогляду Корвина, забарвленою в дещо містичний тон, як це було взагалі характеристично для настроїв і тенденцій тодішніх київських мистців і мистецтвознавців. Всеволод Михайлович Зуммер, сяючи лисиною, склом окулярів і синявою чорнотою бороди читав доповіді про дружбу Гоголя з О. Івановим, про есхатольоґічні мотиви в О. Іванова, про кирилівські фрески Врубеля... Іполіт Моршлевський вивчав Київську Софію, Сергій Гиляров збирав матеріяли для своєї дисертації про іконоґрафію Богоматері".

Це, як бачимо, лише те, чим жила *московська* мистецька

---

* Описані особи справді істнували.

богема й *московські* аматори мистецтва того часу, *а українське* мистецьке життя, яке тоді також існувало, лишилося *поза межами* кола зацікавлень Корвина, як рівнож очевидячки і мистецьке життя Заходу.

П. Домонтович живе сам в замкнутих межах *московського* світу і тому, коли навіть згадує про кінець 18-го року „Зміну влад і пересування фронтів" то, природньо, обмежується до образу „запозиченого" від... Блока: „Чорний вітер, білий сніг!" Самозрозуміло у Домонтовича вони навіть *без лапок* (без знаків наведення). Для московського інтелігента це остільки знайомі слова, що лапки — зайві.

„Корвин виїхав ще перед „подіями" в Київі; він несподівано для себе опинився в Одесі, а з Одеси на півдні, в Царгороді, тоді на спалених сонцем Принцевих островах". Так пише Домонтович.

Ми признаємо, що аж так далеко Корвин не сподівався опинитися, отже для нього це справді було „несподіванкою", але для нас є цілком „сподіваним" і ясним, що він міг опинитися лише в лавах московських офіцерських білих відділів, а не в лавах чужої йому української армії, тому й вернувшися він мав на собі „зелену гімнастьорку" (написано „шерехівським" правописом „гімнастерку"), а саме так звалась по московські військова сорочка, яку носили московські вояки, яко складову частину мундуру.

Які ще ідеї порушують цього москвина? „Кохань багато і прагнень ще більше". „Що є привабливійше, як поринути в спокій і тишину? Я мрію про таку коханку, що кохала б трохи байдуже"... і т. д. Отже ставка на *„коханку"*. „Ми *нехтуємо почуття"* додає Корвин. Як бачимо і Корвин є типовим московським інтелігентом, „денікінцем".

Як же автор сам характеризує „другу половину 20-х років"? Змальовує як „часи, коли після хаосу й безладдя світової громадянської воєн їх життя, здавалось, увійшло нарешті в стале річище"!

Нарешті Домонтович аж на стор. 96 знайшов місце щоб „змалювати" нам і життя *українського* Київа, але... але ось в якому *кривому дзеркалі* він його нам подає:

„Вони працювали, жили, купували килими, меблі, валюту, будинки, пишались один перед одним ситцем і шовком на оправах своїх книжок. Сергій Єфремов справив собі теплу бекешу з сірим смушковим коміром і таку ж смушкову шапку.

Григорій Іваниця на гонорар одержаний від Вукоспілки за підручник зі шкільної граматики, купив на Фундуклеївській двоповерховий будинок, що колись належав професору Образцову. Микола Плевако носився з проектом видати повну збірку творів Ганни Барвінок. М. Новицький не перший рік працював над мочемордами. Олександер Білецький, на спілку з Плеваком з краяних ножицями сторінок зшивав чергові серійні томи грубих хрестоматій. Сергій Пилипенко, як провідну постать в літературі пропагував Биковця. Биковець був миршавий, метушливий і малописьменний. Михайло *Сергійович* Грушевський оточував себе в будинку на вулиці Короленка 85 плеядою власних биковців. Зеров перекладав „Кримські сонети" А. Міцкевича, Рильський в Романівці — „Пана Тадеуша", Павло Тичина селянам зі свого села подарував трактора. „Сяйво" процвітало. Павло Комендант збирав колекцію скляних барилець із XVII сторіччя. Дмитро Загул жовтів, грубшав, ходив спираючись важко на ковіньку. Євген Плужник покашлював у підведений каракульовий комір темного ватяного пальта.

Найкращі тісточка купували у Фрудзинського на вулиці Карла Маркса, колишній Миколаївській, каву пили в кафе „На хвилинку" у Валентина на Прорізній, шинку, балик і мариновані грибки купували у Федорова на Прорізній" і т. д.

Порівняймо тепер цей *тон і наставлення* автора *до всього українського*, тон іронічно-поблажливий, з тоном і ставленням до цитованих попереду проявів московського життя. Сумніву не може повстати ні в кого що-до симпатій автора!

А доктор Серафікус чим цікавився?

„Він протестував, коли Жебельов надрукував свої некрольоги в празькому Codex Rondacovianum і коли Пільняк видав своє „Червоне дерево" в Берлінському „Петрополісі".

Отже жив і „Комаха", цей головний герой твору, життям *москвина*, який реагує („для годиться" чи з переконання — це не має значіння) на прояви культурного життя повязані з *московською* культурою, *московськими* поглядами.

Принагідно не зашкодить відмітити пораду, яку від себе дає автор Серафікусу, пораду, яка не конче личить для професора богословської академії, а саме: „Комасі треба було замісць... щоб копирсатись у цитатах... *взяти в руки* гвинтівку й багнетом, встромленим у груди, творити майбутне" (ст. 99). Треба признати: досить оригінальний спосіб „творення майбутнього" і коли б не мав на меті п. Домонтович творити це

„майбутнє" саме *в сяйві проміння пятикутньої кремлівської зірки* — то можемо бути спокійні, що п. Шерех, Шевчук, Косач і інші імовірно обрушилися б на Домонтовича з оскарженням у проповіді „бандитизму", „людозненависництва", „звірства", „здичіння", „безглуздої помсти", „дикого варварства" і т. д.

Але, що, як бачить читач, *не можливо* припустити щоб *москвин* — Серафікус, *москвин своїми поглядами, почуваннями і симпатіями* міг би „творити майбутнє" багнетом встромленим у московські, а не в українські груди — згадані шановні критики" і „гуманісти" — аж ніяк не реагували на таку щирість автора. Колись мораль, притаманна згаданим „ідеольоґам МУРу" звалася „кафрською мораллю" („коли я вкрав корову — це „добро", а коли в мене вкрали корову — це „зло").

А ось типові мрії „московського інтелігента", який завжди має нахил впадати в суто московське „юродство": „Я мрію про таке для себе майбутнє: сидіти на вулиці скинувши шапку, й на дощечці виписати всі мої титули: приват-доцент, доктор, список моїх наукових праць" або „Я ніхто, але я хочу бути людством".

Не треба при тому надто перейматися, у цих героїв українського Ульстера „людство" — таке ж як і в Косача. Це претензійний вислів за котрим — порожнеча або бруд.

Ось напр. на стор. 117 читаємо:

„Кохання таке ж надбання людства, як і комедії Карла Ґоцці, як і сонет Поля Валері, етюд Стравинського, малюнок Рембрандта, а тому шепоче Корвин:

„Вер, я хочу вас! Поїдемо до мене, до вас, в готель?"

Ми згодні, почування кобеля чи бугая також можна звати коханням, але п. Домонтович, пощо Ви переконуєте молодь (навіть — християнську), що це „надбання людства"? Якого „людства"?

Хіба що того „людства", якого представників маємо змальованих у „Докторі Серафікусі", який між іншим висловлює такі, на думку автора — „глибокі", думки: „Розпуста і шлюб обтяжили й розклали почуття, що не має нічого спільного, ані з тим, ані з тим, ніби споглядання вроди особливо сполучене з ліжком і розстібнутими ґудзиками".

Отже і шлюб, самозрозуміло, „ні", а що ж тоді?

Тоді певно „вільне кохання", яке укладається у такі „іде-

алістичні" слова: „Хіба можна передбачити перебіг подій? Вер знала одно: *масивна* постать дужого Комахи імпонувала їй... Вер поглянула на його масивні, важкі пальці... Цими пальцями гнути срібні карбованці і вузлами згинати залізну кочергу. Вер *відчула, як хрустнуть кості і в слабій безсилости здригнеться її тіло в його важких обіймах*". Далі банальний, позерський „парадокс": „Кохання — символ нашої нудьги".

Після цього „мудрого" твердження, цей „конструктивний" автор виступає з таким відкриттям: „Природність почуттів і натуральність взаємин втратила свій сенс. *Суспільства реконструюються згідно з новими законами виробництва*". (стор. 140).

Отже, що ж пропонує п. Домонтович марксист і богослов — в одній особі? „Серійне" задоволення кохання механічно-хемічним способом за конвеєрним методом?

Чи не пропонує взагалі нічого, а просто займається деморалізуючо-претензійним дурним базіканням, обчисленим на пів-інтеліґентів?

Є звичайно, особливо серед московської півінтеліґенції широкі кола, які люблять читати калєндарні сентенції, Кузьму Пруткова ну і „літературу" подібну до „Доктора Серафікуса". Їм імпонуватимуть безконечні розважання і „мудрощі" типу: „Приготування до пристрасти можуть заступити саму пристрасть надто, коли не надавати пристрасти особливого значіння" (стор. 152). „Відповідаючи ґідливістю жінка йде на зустріч" і т. д. Але інтеліґентному читачу від тих претензійних мудрощів тільки нудить!

Всі подібні вислови, звичайно, там могли би й не бути, бо ж вони разом з усіма міркуваннями про якусь „надзвичайну", „модерну" пристрасть і кохання також призначені лише для „публіки третього сорту", яка не встані навіть повязувати між собою прочитане на тій же сторінці. Істотне для автора розуміння кохання дуже примітивне: „Що значило це слово? *Та хиба ж не все одно,* що говорить ця людина з *лапами ведмедя?* Всі слова однакові і *всі вони непотрібні.* Вер *ждала*".

Чого? Очевидно того, чого „жде" в певному моменті і сучка.

Така „духовість", такий „ідейний зміст" цих, як твердить Ізарський в „Укр. Трибуні" (ч. 18. 1949 р.) представників „аристократії другої України, інтеліґентської України".

Коли б слова Ізарського були правдою — ми мусіли б вигукнути з розпачем „finis Ukraine!". Однак на щастя не можемо мати найменшого сумніву, що-до *справжньої національности* виведених Домонтовичем „тоже українців"* Зрештою і автор, належить, як що не походженням (це ще треба би довести, що він москаль) то цілою своєю психікою, способом думання і уподобаннями до того „ведущаво" народу, чого зайвим доказом є те повне зрозуміння з яким він пише: „Віктор Шкловскій уважав, що лайка може заступити пестливі слова".

Ми ж добре знаємо, що не лише може, але й завжди заступала та заступає як в старій так і в новій Московщині „трьохповерхова" лайка є „універсальним" висловом усіх почувань, всіх думок і всіх поглядів зворушеного москвина.

З боку чисто мистецького: твір п. Домонтовича, це майже механічний зліпок претензійних банальностей, цитат з „Флірта", „крилатих" тез большевицької преси і „махрової", як кажуть москвини, „арцибашевщини" та „куприновщини", нанизаний на примітивну „еротику", з виразним ухилом до порнографії.

Безцільним було б у цьому творі шукати як справжньої іронії, так і гумору, чи сатири — її заступає примітивний шарж, за допомогою якого традиційний „рижий" (ярмарковий блазень) викликає регіт „галъорки".

Чи ж можемо уявити людину, яка б *так* ішла вулицею, в звичайних умовах, що-дня так ішла:

„Ішов він не серединою тротуару*, а коло будинків. Ішов він не просто, а тикаючися, зигзаґами, ніби плутав, ніби блукав. Через кожен крок, він упирався в будинок, а потім, зробивши кілька кроків уперед і вбік, знов опинявся перед будинком. Будинки, паркани, палісадники, стіни, дерева, тумби, ліхтарі вперто перешкоджали йому йти, хоч він і намагався йти боком, щоб їх не зачепити" (стор. 118).

Багато в творі є абсолютно психольоґічно не узасадненo-

---

* Обмосковлені цілковито українці, а підчас революції то і москвини з України, звичайно бажаючи підкреслити неузасадненість стремлінь українського народу, з притиском зазначали, що вони „тоже малороси", або тоже (рівно ж) українці, а проте хочуть „єдіной Росії" і самостійности не потребують!

* до речі „серединою тротуару" — не слід іти і не ходять у великих містах.

го, як напр. цілком *для читача* несподіване вперте бажання Серафікуса „просити вибачення у Вер невідомо за що і т. д. Вражають зайвою несмачністю такі „атнитези", як після опису якихось наче б то любовних почувань — речення „На східцях пахло уринню". Це ствердження ще Ґаляґадом нахил до „анальної" поезії, характерний для москвинів.

Підсумовуючи все, мусимо ствердити, що твір є просто недоладним змальованням, розчисленим на півінтеліґентного читача, асуспільних, аморальних і антиукраїнських переживань здеґенерованої московської інтеліґенції, яка мов чиряк, сиділа на здоровому тілі українського народу, мов пістряк загрожуючи його життю й опановуючи менш відпорні обмосковлені елєменти української інтеліґенції та отруюючи її психіку. Під оглядом мистецьким отже цей твір є шкідливим і маловартним, бо мистецтво не обмежуємо до самої форми.

Зрештою, коли говорити про саму форму, то ані під оглядом конструкції, ані під оглядом образности і мистецької правди, ані під оглядом мови твір не заслуговує на увагу.

При цій нагоді мусимо підкреслити й те, що слово — це є мистецький матеріял письменника і неохайне ставлення до слова, а тим більше не опанування мови, якою пише письменник, є величезним прогріхом, що вже сам по собі дискваліфікує письменника, який повинен бути під цим оглядом взірцем.

Мова твору управнює нас катеґорично твердити, що оскільки автор припадком не є москвином і з походження, то в кожному разі він є обмосковлений до щенту. Його численні мовні помилки, надто численні навіть для часописного кореспондента — зраджують, що автор *думає* по московські і як чужинець, за допомогою словника перекладає на українську, зберігаючи при тому ідіотизми московської мови, її звороти, її психіку, а дуже й часто — її лексичний матеріял.

Вдумаймося в такі помилкові форми, і вислови, як подані нижче.

Відомо, що в українській літературній мові віддавна прийнялося слово „цукорок", але п. Домонтович не може втриматися щоб не змінити його на „цук*ерка*" — бо ж він ще з дитячих літ звик одержувати „конфетку" (жін. роду) і тому його надто разить незвичайний для нього рід слова. Автор не знає, що віддавна в природничій термінольоґії вживається слово „комаха" в значінні „насєкомоє" („insectum"), а в зна-

чінні „муравьі" — вживається слово „мурашки" (звідси мурашник). Діялектизм народній, коли словом комаха означується мурашка, відкинутий, бо він позбавляє українську мову докладности і ясности, якою має відзначатися вироблена українська літературна мова.

Коли б п. Домонтович дав повість *з життя селянства* тих теренів де цей провінціялізм поширений — ми б йому цього не ставили в вину, але чи можемо його толєрувати в творі, що має претензію малювати столичну інтеліґенцію?

Звик п. Домонтович змалку чути „што за *вой* собачій" і не може, як у випадкові з „цукеркою", погодитися на український вислів „виття", а тому перелицьовує московське слово „вой" на „вий" („голосний *„вий"*). Це вже не разить московської психіки!

З подібних же причин маємо всюди замість „розуміння" — взяте з московської „смисл", замість „не надумайсь" або „не вигадай" — „не здумай" (моск. „не вздумай"). І такого є багато.

Московська мова для багатьох тямок, котрі наша мова висловлює вживаючи речівників — досі обганяється прикметниками. Поява „нових еміґрантів" позначилася в першу чергу вживанням замість „українець" — „українська людина" (улюблене у москвинів „рyсскій чєловєк", або скорочена, але також прикметникова форма „рyсскій"). Тому певно в Домонтовича маємо чуже нам „водяний дід", замість „водяник".

Важко українцеві, що не знає московської мови, зрозуміти правильно вислів: „утомна виснаженість", яка є нездалою перерібкою, що перетворилася в тавтольоґію, московського „томная ізнурьонность" (московський вираз „томний", — повязаний з тямкою „томітса" — страждати, сумувати). Такою ж перерібкою є „делікатна попередливість" (треба „запобігливість" або „ввічливість"). Московським штучним дивоглядом є „коли б у мене не було для того пробачень" (моск. „нє било ізвінєній") бо по українськи вистарчає „коли б я не міг себе виправдати". Або в іншому місці: „ви не знаходите для нього жодних пробачень". Такий же чужий зворот: „належало до числа його доброчинностей" (в українській мові згучить натуральнійше хоча б „до його додатніх прикмет", до додатніх якостей", „до добрих властивостей", „до цнот" і т. д.

Смішно згучить для українця „за плином часу", бо „плин"

це теж, що „рідина", а від слова пливе було б „за пливом", або „за плавом", однак зайвим є кувати нові вислови, коли вже прищепилося „за бігом часу". Але людина з московською психікою таких річей не відчуває, її вони не разять, а разить „виття" замісць „вой", „біг" замісць „теченіе" („с теченіем времені") і т. д. Домонтовичеві також „не по собі", коли слово є недокладною копією московського, бо лише тамте збуджує в його свідомости певні рефлекси. Чуже йому слово „амбітність" — він звик до слова „честолюбіе", яке й переробляє на „шанолюбство". Звичайно „честь" — це може бути і „шана" оскільки брати його з моск. виразу „оказать честь" — однак у даному випадкові і це слово не надається, бо у нас є власне слово шанолюбство, яке однак має де-що інше значіння. Людина шанолюбна любить, щоб її інші шанували, а амбіція це любов до того внутрішнього задоволення, яке супроводить свідомість добре виконаної праці, добре виконаного обовязку, незалежно від того, чи інші „вшанують" людину за це, чи ні. Тому не можна сказати (як це робить Домонтович) „Шанолюбство Бекліна... скероване на те, щоб надати фантастичним постатям біольогічної правдоподібности" (стор. 99).

Такі ж невдалі „обридлива людина" (треба — „огидна", або *„гидка"* людина), „спорудувач приміток" (чи не вистарчить „коментатор"?), „зустрінена жінка", „кватиря", „я злиденний і ніщо" (моск. „ніщій" перекладається „старець", „жебрак", хоч „злидні" і значать щось подібне до „ніщенство"; це московський нахил до прикметникових форм штовхнув автора створити такого „дивогляда").

У нас є віддавна вживане слово „вдосконалювати", „досконаліть", але ті хто *звик* до „совершенства" — виковують: „довершеність" („довершеність себе"!). Чужа українській мові форма „вважати себе втішеним", „ви лестите йому" (моск. „льстіть єму" — підхвалюєте його, піддобрюєтеся під нього, підлабузнюєтеся і т. д.), або „немає жодних сподіванок". („нет нікакіх надежд" по нашому „нема будь-якої надії").

Чудно виглядає переклад виразу з Данте „Lasciate ogni speranza", яке п. Домонтович, що належить до тих „нових людей", які змальовані в „Розгромі" світочами культури, що „володіють усіма мовами", подав по італійські з двома помилками, а переклав... „Згасіть вогні — сподіванки" (треба сказати — надії).

Таким же ламанням українських мовних висловів на московський копил є: „з усіх помилок, що їх вона припустила за той вечір". Можна „припустити" і то не без підстав, що автор думає по московському, рівнож можна „припустити" бичка до корови, але чудно стає нам, коли хтось почина „припускати помилки".

П. Домонтовичу, який звик читати і говорити про „умосозерцаніе мислітєля" здається неможливим говорити про „погляди фільософа" і він природно виступає з таким московським мовним покручом: „у своїх умоглядностях мислитель" — це хоча неоковерно і кострубато — але нагадує „радной язик".

„Секретом винахідника" що ганяється за мудро-інтеліґентними реченнями є, як може *„здатність...* обернутися на майже патольоґічне *становище"*. „Здатність" є нахил, прикмета — отже як з неї може повстати „становище"? Це ґідне Овідієвих „Метаморфоз"!

Москалізмів, або слів поданих згідно з московською вимовою і у нас не вживаних — повно. Для прикладу згадати б: „задушевність" (щирість), *„склочні свари"*, „писаний портрет", „таланти актриси", „прибиральня" (кльозет), „палісадник" (огорожа, тин), „сідок", „ситець", „косна нерухомість", „квартиря", „ревнощі", „рюмсала", „суп", „сутула спина", „він *нервував"* („нервнічал", по нашому нервувався), „пудрилась", „лютіючи", „домовилась з ним", „ревнині" і т. д.

Читаючи ту всю русско-малорускую писанину шкодуєш, чому п. Домонтович ще перед написанням її не пішов, як він пише „за ґасом", або хоч „за водою"!

Коли б так сталося, безперечно, програв би п. Шерех, Косач, Багряний, Дивнич, Голубенко і інші подібні, але українська література виграла б, мала б одною слабенькою, деморалізуючою і чужою книжкою менше.

Нарешті, як слід було б читати такі вислови: „Дворянських гнезд" (ст. 49), якою вони мовою властиво писані? Перше слово по українські, але друге? Це московське „гнезд" читається по московські „ґньозд", а як маємо читати ми? Це дрібничка, але вона припадком „символічна" для книжки.

П. Ю. Корибут додав ще до цього „шедевру". „Бедекер для роману", який був такий же конечний для літературної вулиці, як і справжній „бедекер" для подорожуючих снобів.

Там знова балаканина про „народжену 1917 р. нову міську

інтеліґенцію" (хоча книжка надається тільки для московської інтеліґенції, яка чомусь мала б читати на цій півукраїнській мові).

Звичайно, Серафікус не є жодною „технічною людиною" чи „функціональною людиною" — лише типом коміка-вченого уже заяложеним у світовій літературі.

Безконечні згадки про „під тихими вербами" — звичайна демаґоґія, яка має прикрити гниль, неорґанічність і епіґонство. Такі речення як: „Вишневий садок — заступлено пляжем, ґрінченковський герой ходив у свиті, новітній у купелевих плавках" — виказують лише безмежну плиткість критика. Корибут вдоволений звичайно з „діялектичности" твору (і певно атеїзму, та матеріялізму).

Повінь порожніх фраз, води і формалістичне „словоблудіє" про „вражаюче" як кого, нас — жодні такі „бажання" московського інтеліґента не вражають) бажання Серафікуса вродити дитину і т. д. А потім... „всьо смєшалось коні, люді" — бо звалює „критик" в одну купу ґеніїв світової літератури Сервантеса, Шекспіра з... Кулішем, Осьмачкою та Косачем! Домонтовичеві звичайно належить місце поруч з Осьмачкою та Косачем, але, як можна мішати з ними Шекспіра?

Ми не повторюємо порожніх фраз про „протест проти натуралізму", про „українську добу" (доба окупації!), антинатуралізм і т. п., вистарчить, що відмітимо пошану критика до „ґльобального експерименту над цілими суспільствами і народами". — Це речення Корибута ще яснійше зясовує „звідки вітер віє".

Закінчуючи, повторюємо: ця книжка, яку слушно назвала М. Донцова у своїй рецензії „книгою для розваги типу Ульштайна", а пишучи далі про советську літературу додала „ми дивувалися зубожінню розуму людського на теренах Росії". „Д-р Серафікус"... належить так само до літератури того порядку" і додаємо аж ніяк не заслуговує на такий докладний перегляд його негативних властивостей. Ми лише тому присвятили цій книжці стільки часу, що варто задуматися над становищем, яке повстало на еміґрації і яке уможливлює писання панеґіриків, яко шедеврові *української* і світової літератури — слабенькому творові, в якому автор — москаль („Домонтович" безперечно псевдо), який *думає по московські*, висловлюється, як типовий москвин, почуває — по московські і змалював типових репрезентантів українського Ульстеру (мо-

сквинів), та розїджений матеріялізмом, здекадентизований їх світогляд. Такий твір може вважатися розкладовим, деморалізуючим чинником і нічого більше, а глумом над здоровим розумом — усяка спроба представити те чуже нам життя московських галапасів, як життя українське та ще й вищого щабля!

А тепер кілька слів про особу автора.

„Домонтович", „П. Бер" і ще де-кілька псевд належать Віктору Петрову, який брав живу участь у життю еміграції. Був викладачем у православній Богословській Академії, в НТШ, УВАН, МУРі та в цілому ряді установ і організацій. Одного дня В. Петров зник. Його колеґі почали ширити чутку ніби „бандерівці" в таборі схопили його, затягли в таборову кухню, вкинули до киплячого казана, зварили, а потім десь завезли кістки. Авторові цієї праці розповідав „побожний" ґердепіст Р. . . . . ніби він на власні вуха чув розпачливі крики Петрова, але боявся рушитися, щоб і його не спіткала така ж доля. У т. зв. „Енц. Укра.", подаючі життєписи ще живих осіб, у дужках дають рік народження і лишають порожнє місце де мав би бути рік смерти. Але фактичні редактори — колеґі по „праці" Петрова, поставили в дужках крім року народження провокаційний знак запитання, щоб підтримати вигадку і звернути увагу власника словника.

По кількох роках урядова московська преса подала, що він був викликаний до Москви і за шпигунську та розкладову діяльність серед еміграції нагороджений орденом як „партизан-розвідник". Після цього в гасловій частині „Енц. Укр." його розхвалили і як письменника і як вченого, присвятивши йому аж 57 рядків. Але самозрозуміло, „забули" згадати, що він став „орденоносцем" за ту „працю" серед еміграції, яку продовжують численні товариші і т. зв. „дисиденти".

Фантастична легковірність (особливо західніх українців) улегшує таку „діяльність" москалям. Так напр. у 1965 році появилася в Київі книжка акторки Олександри Кривицької „Повість про моє життя". Кривицька між двома війнами провадила у Львові при Музичному Інституті ім. М. Лисенка „Драматичну Студію", давала „Лекції живого слова". Де-які лекції відбувалися в приватних помешканнях. Молодь захоплено горнулася до неї. Спільно з М. Рудницьким вони укладали програми імпрез. Їй допомагав її чоловік — „Яша", який

вмираючи у Львівському шпиталі, щоб улегшити їй „роботу" перейшов на греко-католицтво. Як ховали Яшу — молодь на могилі співала стрілецьку пісню. Побувала вона і на Волині. Як кінчилася війна — відразу переїхала до Києва і стала „заслуженою артисткою УССР" і була нагороджена за шпигунську працю серед німців орденом „знак пошани", а за шпигунську діяльність серед українців одержала медаль „За даблестную працю" і ордена „Трудового Червоного Прапору".

А скільки ще „кривицьких" відзначили москалі того ми не знаємо і не знаємо хто буде із перебуваючих серед нас нагороджений посмертно.

Задеснянський

ВІД „АРКИ" ДО... „ВІСНИКА"

Що спільного є, здавалося б, між видаваною в Мінхені „Аркою" і ню-йоркським „Вісником" і чи не є найбільшою помилкою повязувати ці два видання ріжні під кожним оглядом?

Тимчасом підстави для зіставлення цих двох журналів і то підстави поважні, на жаль, є.

Теоретично вправді „Арка" була орґаном „МУР"у, позапартійної (на словах) мистецької орґанізації, і мала власну редакцію, а „Вісник" є орґаном орґанізації, яка відома, як орґанізація „бандерівська". Це „теоретично". Практично ж „Арка" видавана була при *„бандерівській" „Українській Трибуні" і тому* — в склад її редакції *входили „бандерівці"* (двох), які, вправді, скажемо собі щиро, з огляду на свої персональні якости... так, як би в тій редакції й не були!

Фактичним редактором безперечно був Шерех. Він і його однодумці *надавали обличчя* журналу. Але були певні „чинники", що вміли переконати провід орґанізації в тому, що те „обличчя" наче б то не є вороже українському „націоналізмові" і що коли „Арку" *поширюватиме* орґанізація між своїми членами та численними передплатниками „Української Трибуни" то тим самим не буде вона деморалізувати своїх читачів, ширити розкладові ідеї та взагалі „нищити" саму себе.

Так чи інакше, але протиприродній симбіоз тривав аж до „смерти" тої „Арки", а після того, як вона перестала виходити в звязку з переселенням до Америки багатьох її співробітників і редакторів, наступила в Ню Йорку „реорганізація" націоналістичного „Вісника", що там виходив.

Фактом рівно ж є, що не зважаючи на те, що в лоні „бандерівської" організації стались істотні зміни вже в початках 1946 року, що „Мінхен" (а не Бандера!) намагався „інструктувати" й Америку, але істотна зміна обличчя ню-йоркського „Вісника" відбулася щойно в 1950 році, коли „новий мозок" (просимо не уважати цього вислову *лише* іронічним), т. зв. „бандерівців", фізично перенісся до Ню Йорку.

Зміну, що сталася ми означили б як поновлення сімбіозу з певними елєментами, що брали участь в надаванню того *політичного* обличчя, яке мала „Арка". Зрештою, ми маємо на увазі не саму „Арку" („Арка" — лише „символ"!), а цілий комплєкс видань, що, наслідком „діяльности" певних елєментів, появився на терені Німеччини в роках 1946-1950 і виконував ролю чинника, який поволі розсаджував, колись майже „монолітну", організацію і перетворював відколоті частини на порох, на „матеріял" для „нових" будов.

Сама „Арка" мала задовольняти повоєнний нахил певних кол втікти в „аполітичне" мистецтво, мала завданням впливати не лише на „партійні" елементи, але й на „безпартійні". Та абстрагуючи від подиктованих такими вимогами другорядних прикмет „Арки", „Арка" мала своїм завданням (вживаємо тут далі совєтського вислову) здійснити гасло: „лицем до комуністичних письменників" (звичайно — „українських", бо ж вона була призначена для „заражених комунізмом" — т. зв. „западніков"!), та спочатку спопуляризувати погляд, що московський *нарід* не відповідає за вчинки своїх урядів, а далі й що „москвини були найліпшими приятелями українського народу, яким він завдячує навіть своє відродження"! Такі ідеї мала прищеплювати „Арка" і одночасно, вона ж, мала популяризувати маркантнійші постаті „українців", що йшли шляхом „співпраці" з тим народом, захвалювати ідею „співпраці" з „ворогом", співпраці так би мовити „гоголівського" типу, з одночасним напятнованням „вузького націоналізму" типу шевченківського.

В рямцях цієї акції в 2-3 числі „Арки" за 1947 рік містить її редакція статтю проф. Оглобліна „Андрій Леванідов", на

честь одного з московських сатрапів, що керували Україною, сатрапа, що *був*, як пише автор статті, імовірно *„тайним конфідентом* наступника престолу". Провідна ідея статті була та, яку ширять при кожній нагоді совєтські маріонетки на Україні, а саме, що українці навіть почасти і своє відродження завдячують також москвинам („ведущій народ"!). Бажаючи висунути цю ідею *починає проф. Оглоблін* свою статтю підкресленням, що Лєванідов — був *„росіянин"* (це б то москвин) і *кінчає* вигадкою, що, наче б то, навіть появу Котляревського завдячують українці „таким *російським* ґенералам, як Лєванідов". Проф. Оглоблін (і редакція „Арки") самі підкреслили згадану ідею спасенного впливу *московського* народу друкуючи *грубими* черенками слово „російським", а тим самим наголошуючи ніби „благотворну" ролю, яку мали виконувати москвини в нашому відродженню!

Поняття „України" (національної держави), звужується в „Арці" до поняття територіяльного, а „українським народом", як і в УССР, починають звати *всіх* хто живе на Україні, а не тільки український нарід.

Той же Оглоблін у 3-4 числі „Арки" за той же рік („Золотий спокій") підмінює національну тямку *„українського* господарства" територіяльною і, принагідно копнувши ногою проф. Грушевського, доводить, покликаючися на польського історика проф. Яблоновського, що часи перед повстанням Хмельницького були „блискучі часи" розвитку *„українського* сільського господарства", а ще більше — „промислу". Цю ідею слід було ширити тому, щоб привчити українську еміграцію *не відріжняти* свого власного господарського розвитку (чи — занепаду) від розвитку *кольоніяльної* господарки чужинців-кольоністів. Те, що в данному випадкові крилося за словами: „української господарки" *польська* промисловість і *польське* сільське господарство — не має значіння: важливим є прищепити таке *територіяльне* розуміння вислову „українська господарка", а вже пізнійше, використовуючи його, можна буде писати про розвиток *московської* господарки на Україні, як про розвиток „української господарки"... за який і слід дякувати „мудрій" опіці „старшєво брата". Цю „другу частину" завдання (як побачимо далі) виконав Оглоблін уже у „Віснику".

У 5 числі „Арки", в рецензії на „Оргію" Лесі Українки у виконанню „театральної студії Гірняка" вже пропагується яв-

но ідею співпраці з москвинами. Наводимо цей кінцевий абзац в цілости: „Зміст Орґії" становить проблєма, *актуальність якої з особливою гостротою вростає в наші дні:* два шляхи для духової еліти поневоленої нації. Один — замкнення в собі, *ізоляція,* бойкотування окупанта, другий — вихід у широкий світ, опанування переможця духовими скарбами нації, боротьба довша, затяжнійша, складнійша... але"... („Арка" ч. 5, стор. 44, підкреслення — наші).

Аналіза цитати показує ясно, що тут захвалюється шлях Гоголя, Рєпіна й інших „малоросів", як „складнійший", „довший", „але"..." *Далі поставлені красномовно крапки,* щоб слово „кращий", „доцільнійший" — *сказав* „сам" читач. А щоб йому це улегшити — приписано Лесі Українці пропаґанду „ізоляції", якої велика поетка не лише не захвалює, але й в „Орґії" ж *виразно від неї відмежовується.* А що в „Арці" ж *підкреслено* актуальність цієї цілої проблєми в „наші дні" — то ясно, що „Арка" пропаґує власне *участь українців* у творенню московської культури, а *осуджує* працю над творенням власної української *національної* культури, осуджує шлях Шевченка, Лесі Українки і всіх інших „заражених узкім націоналізмом", як шлях „національної ізоляції"!

У ч. 6 „Арки", продовжуючи так виразно намічену лінію, редактор „Арки" пробує розреклямувати комуністично-провокаторську діяльність „Едварда Стріхи", це б то того Костя Буревія, якого навіть такий правовірний, захоплений комуніст як Хвильовий, аж ніяк не українець і тим більше не „український шовініст", у своїй статті „Московські задрипанки" (якою він власне зареаґував на крайнє москвофільську брошуру К. Буревія „Европа чи Росія") назвав „москвофілом", „москвофільським европенком", що „імеєт жітєльство в ґородє Москвє".

Захоплюється несказано п. Шевчук власне підлою *потайною* діяльністю Е. Стріхи, який під цим псевдом, *вдаючи українського футуриста, проліз в число співробітників орґану футуристів „Нова Ґенерація" з метою її скомпромітувати і привести до розкладу і самоліквідації.* Коли ми пригадаємо собі, що сам Шевчук — Шерех, *саме тоді,* йдучи слідами „Едварда Стріхи" *ширив зі сторінок „бандерівської" преси* своє „Прощання з учора" — цей *брехливий, демаґоґічний, антинаціоналістичний памфлет,* що він же редаґував „Арку" і спів-

робітничав з „бандерівцями" — то його захоплення *саме такою* діяльністю Едварда Стріхи стане зрозумілим. Вправді коли „акція" К. Буревія, не дала бажаних йому (і... Москві!) наслідків і організація українських футуристів не розсипалася, він же, кілька років пізнійше (1930 р.), виступив під псевдом „Варвари Жукової" в журналі „Пролітфронт" (ч. 3, ст. 205) *з явним доносом на ту ж групу*, доводячи, що „націоналістичний ухил мистців „Нової генерації" не випадковий", що вони наче б то „проповідують *звичайнісенький фашизм*" та... мають звязки з О.У.Н.! Як знаємо, ця акція тоді вже „дала наслідки" і футуристів *саме за ці, інкриміновані „Варварою Жуковою" злочини — „зліквідовано"!*

Що потім зліквідовано і Костя Буревія — не міняє картини, як не міняє засуд Берія його ролі в життю людей.

Очевидячки, ми, не будучи пророками, не можемо сказати ще чим „докінчать" *свою* тайну діяльність серед націоналістичних організацій численні захоплені звеличники Едварда Стріхи, бо це „прийде" — коли будуть відповідні обставини...

Такі виступи Шереха, як захвалювання „діяльности" Едварда Стріхи не є навіть необережністю, чи проявом нахабства сполученого з ризиком, поскільки Шерех не раз, з винятковим цинізмом, підкреслював, що серед західньої еміграції „немає людей здатних думати!". Цього був остільки певним, „наш відомий критик", що не раз дозволяв собі глузувати з „бєзмозглаво хахла". Прикладом такого глузування може бути хоч би рецензія в 5 числі „Арки" за 1947 рік, підписана (як і всі його „твори") *символічним* псевдом „Веб".

Щоб пізнати і належно оцінити якого глуму допускається п. Шерех над своїми читачами мусимо пригадати собі казку Андерсена про двох *ткачів*-дурисвітів, які обдурили одного короля і всіх його дорадників, взявшися виткати нечувано гарну тканину, з якої мали пошити для короля несказано гарний одяг. Видурили вони грошей від короля не менше ніж „українізовані" москвини від еміграції по 1945 році, але не ткали вони жодної тканини, лише запевнивши всіх, немов їхня тканина має таку властивість, що тільки дурні не зможуть не тільки її подивляти, але навіть бачити, тим запевнили собі успіх. Ніхто з „високошанованих" достойників, як і сам король, не хотіли виявитися „дурнями" і всі захоплювалися красою

неістнуючої „тканини", з якої потім дурисвіти „пошили одяг" і випустили в ньому... *голого* короля!

Нагадавши собі цю казку — зрозуміємо без труду *чому* автор рецензії на Косачеве „Дійство про Юрія Переможця", написавши в ній (щоб поглузувати) наче б то тільки з появою цієї Косачевої пєси „українська література *з регіональної*" стала „перетворюватися на світову", вжив, щоб вплинути на критиків „провінціяльної" („регіональної") літератури, якою є на його думку література українська, подібного тріка до того що його вжили ті казкові „ткачі".

Адже ж далі читаємо в тій рецензії „Лише поява твору Ю. Косача в перекладах на чужі мови уможливить поворот „Дійства" в українську літературу і оцінка світової критики зробити зрозумілим і сприйнятливим те... *що не дано збагнути критикам,* що радіюс їх зору дорівнює нулеві... ця пєса написана в кожному разі не для них".

Щоб анальогія була повна, автор рецензії (як і ті „ткачі") не зрадив у чому ж саме полягає вартість того Косачевого твору, але, вживаючи *анальогічного тріка,* забезпечив „побожне споглядання". А щоб ніхто з них на кому справді залежить авторові рецензії не прийняв написаної похвали за „добру монету" і не почав уважати, що автор рецензії справді захоплений твором, підписав її *символічним* псевдом „Веб" (від „вебер", що значить у перекладі з німецької мови „ткач").

Думаємо, що подані тут кілька слів зясовують цілком чим був в істоті речі „мистецький" журнал „Арка"!

Та з приїздом до Америки, як редакторів „Арки" так і тих хто потайки підтримував *такий* напрямок „бандерівських" видань, „Арка" — вмерла.

І ось, на американському ґрунті, на значно ширшій території оживає ряд втілень тої ж „Арки".

З цього часу міняє свій характер „Вісник" і в нього стало, малими давками починає „хтось" доливати ту ж отруту, якою отруювала своїх читачів „Арка". У „Віснику"*, як в органі „націоналістичного" угруповання, природно не могла ця отрута бути така конденсована і не могло бути мови про „замкнені двері" для ряду авторів (в тому — Донцова), але стало додавано „на бочку меду — відро дьогтю"!

Однак для зясовання з усією виразністю „ідеольогічних позицій" „Вісника", мусимо зясувати неясну для політично

невишколених „западніков" велику й глибоку ріжницю, між з одного боку ідеєю конечности боротьби з москвинами, з московським народом, а з другого боку — ідеєю боротьби „проти російського імперіялізму", „російського большевицького центра", „большевицької олігархії", „большевицького тоталітаризму", „Москви", „Кремля" і т. п., і т. п.

Перша ідея, ідея *справжнього* українського націоналіста, вказує на те, що той хто її висуває — стоїть *„поза"* московським народом, розглядає той нарід, як щось йому цілком *чуже,* як фізичну основу *чужої* йому й ворожої московської нації, *такої ж чужої,* як і нації німецька, французька, польська, угорська і т. п.

Коли хтось від одної з націй *йому чужих* зазнає прикростей — він каже: „шкоду нам роблять німці, французи, чи поляки", але *ніколи* не виділяє дбайливо „уряд" тих „німців" від народу. Цілком інакше становище людини, яка має якесь *спеціяльне* почування споріднення, почуває якусь близькість чи симпатію до того народу. Тоді завжди ця людина відповідальність за всяке зло перекине на уряд, устрій, якусь прикмету, навіть — рису вдачі, *але не на сам нарід.* Становище того хто висуває першу ідею — можна порівняти з відношенням до якогось пяниці, або злодія цілком йому чужої людини. Така людина скаже: „стережіться того злодюги" або „незабудьте, що той пяниця".

Становище ж того хто висуває *другу* ідею (у тій, чи іншій формі) можна порівняти з відношенням до того ж пяниці чи злодія його рідної *матері* або його *люблячої сестри.* Ті — *ніколи не скажуть* про того сина чи брата в той спосіб, лише завжди скажуть, що він „є добрий... от *лише* та нещаслива пристрасть до горілки", або „той поганий нахил до крадіжок" заслуговують на осуд!

Наші москвофіли займають *до всіх народів за винятком московського* становище таке, яке відповідає *першій* ідеї і *лише* до народу *московського* становище зі спеціяльною симпатією.

Прикладом може служити хоч би Багряний, який, коли мова йде про *німців,* то оскаржує *завжди* не „гітлерівців" чи „кайзерівців" — тільки — *німців* і пише: „вони так героїчно вішали і розстрілювали молодь по всій Україні, а останній час особливо в Галичині. Ну, може не вони персонально, але їхнім іменем і за їхньою мовчазною згодою. Вони — *як ці-*

лість... Вони так героїчно гнали до свого райху... *вони... взагалі,* у всіх випадках те толерували і покривали"... („Огненне коло" ст. 146).

А тепер *спробуйте* замінити в тому реченню німців — *москвинами,* спробуйте оскаржити *анальогічно* московський нарід і побачите як жваво почне протестувати той же Багряний! Москвини всіх напрямків завжди протестуватимуть проти будь-якої відповідальности *московського* народу за доконані тим народом злочини, але ніхто з них не протестуватиме, коли, так, як підчас війни, воякові московської армії даватимуть нагороди за те, що вбив багато *німців* і оголошуватимуть по радіо, що той чи інший „воїн" *до свого „рахунку"* вбитих „Фриців" додав ще вісімдесят першого чи сотого „Фрица".

Урядово вживаний „термін" — „Фриц" означав завжди *німця,* а *не „гітлерівця".*

Навіть Багряний чи Гришко можуть осуджувати *безособовий* „московський *імперіялізм",* але ніколи — московський нарід. І цей *виняток* роблять *лише* для *московського* народа.

Після сказаного стане ясним чому ми повинні звернути особливу увагу на такі статті, як хоч би стаття „І. В-к" в числі 4-5 „Вісника" за 1950 рік („Конвульсії імперії") або в числі 3 з 1956 року („Боввана роздягли — фетишизм посилили") або в числі 7 за 1953 р. („Дуже крутий узвіз") — Усі вони, з дуже незначними змінами могли би бути видрукувані і в „Українських Вістях" Багряного. В усіх тих статтях фіґурує *не* московський *нарід* — тільки „Центр", „центральна влада", „московські большевики", „кремлівський ханат", „сталінізм", а коли й „Москва" — то *тільки* як *синонім* тої ж „державної влади", чи „державного центру". Читаємо там не лише, що „Держава через свій апарат грабувала корови у селян" (ч. 7 ст. 2), це б то щось „безособове, інституція подумана поза національними категоріями, так немов вона, а не реальні московські маси, могли пожирати ті „селянські" (а не українські) корови, так немов, використовуючи заграбовані гроші, творилася за них якась анаціональна, а не московська культура, але й читаємо: „минуло понад 30 років, а відносини між *національним селянством і центральною* московською *владою* не змінилося". (там же ст. 4).

В „Конвульсіях імперії" знова виступає „оліґархічна диктатура", „Маленков з соратниками", „централістична держава", „централізм", „царська бюрократія", „Центр", „больше-

вики", „большевицький централізм", „російський шовінізм", „совєтський тоталізм", „русіфікаційна політика", „кремлівська диктатура", „Кремль", але *ніколи* „московський *нарід*", бо той *нарід* є для В-к — „табу" і про нього не здіймається у нього рука щоб написати щось злого! Це становище „автономіста", може навіть „федераліста" типу Костомарова чи Драгоманова, але *ніколи — українського націоналіста!* Коли ми порівняємо всю ту „війну" п. І. В-ка з усякими „страхами", крім справжнього ворога, ворога, якого *такими* статтями *робиться невидимим,* зі становищем, що знайшло вислів у простих словах чеченської жінки, словах, які наводить в тій же статті, той же І. В-к, що замість розводитись про „енкаведизм", про „імперіялізм", провадити безплодні теревені, що зводять на манівці, про „централізм" і т. п., каже коротко і ясно, звертаючися до московського старшини-енкаведиста, що переводив екзекуцію: „Так стріляй же, ти *русскій!*" Вона, ця чеченка *бачила* справжнього ворога і розуміла, що тим ворогом її народу є *московський нарід,* це її „ти — москвин" *було ясне і конкретне* і виключало всякі сумніви і всякі неясности та *викривало* хто ворог. „Многословна" ж писанина І. В-ка витягає на сцену і „центральну Росію" і „Комітет Оборони СССР" і все те, що міг би витягнути *і москвин Токаєв,* але як і він, цитований автор „відводить" усіх, мов пташка від пташенят, від „російського народу"! Автор тої статті скорше вмре ніж скаже те, що сказала проста чеченка, а сказала вона глибоку правду: ворог — це просто „московський *нарід". І жодний уряд того народу не міг би чинити того, що чинили ті уряди, коли б не мав за собою* московського *народу,* коли б не діяв в інтересі того *народу!* Коли ж говорить І. В-к про стремління поневолених народів то не говорить ясно і чесно про бажання вирватися з московського ярма і створити власні незалежні держави та шукати собі союзників де кожному з них буде це вигідно, тільки уявляє собі повязаними в одному державному „союзі" народи імперії (московської), тільки пише про стремління політиків тих народів „оформити свій нарід в незалежній державній *системі*" (отже — в одній „системі", лише не договорено автором „російських народів"!) Такою „системою" є, як знаємо, власне „С.С.С.Р."!

У статті ж „Боввана роздягли — фетишізм посилили" розглядається нинішні події в московській імперії *так,* як їх міг би розглядати й опозиційно-настроєний до *свого* уряду мо-

сквин, що для *своїх* цілей, подібно Леніну в 1917 році, „кокетує" й поневолені його народом народи. Там вороже висловлюється автор статті і про „кремлівську верхівку" і про „притаманну Російській державі „деспотію" і про „вакханалію" в ній і висловив думку, що у „відгодованих тупих тушах" нинішніх володарів держави іноді важко дошукатися „імперського духа", але знова *ні слова не говорить про московський нарід*, про те, що нас мало цікавлять *московські* справи, як такі, бо нас може цікавити лише і тільки всяке *ослаблення* московського народу і все, що до того ослаблення веде.

Тут же в цій статті є й ясно висловлена симпатія до „національних романтиків загірньої комуни"!

Це — *основна лінія*, треба думати і головного (справжнього) редактора „Вісника", лише висловлена *дуже обережно*, яснійше можуть висловлюватися співробітники, *але не він*, адже ж *його* завданням є *прикривати* собою цілу плеяду помішників-однодумців, а вже вони можуть яснійше висловлюватися!

І вони це роблять, так, як робили і в „Арці"!

Ось знайомий вже нам Оглоблін в числі 4-5 за 1953 рік спритно популяризує, не оглядаючися на ніщо, „вікопомний" твір *москвофільського автономізму* часів нашого цілковитого упадку — „Історію Русов".

Кого ж хоче „спокусити" цей „українізований" змій так, як його символічний предок — нашу прабабку, — Еву? Все тих же тяжкодумних, але впертих „націоналістів", що далі ніби всі мріють про державність! Тому — „охоронний" підзаголовок: „до джерел державницької думки" і початок позірно „антимосковський". Але це лише „тактика"! Оглоблін знає, що є досить людей, які прекрасно знають, ким є Оглоблін і тому, щоб здобути довіря кожного „Хоми невірного", пише на вступі:

„2 листопада 1708 року московське військо на чолі з Меншіковим, за допомогою зради захопило столицю Української Гетьманської Держави — Батурин. Резіденція гетьмана І. Мазепи з усіма державними установами... з усім тим, що... зібрав там великий державний і культурний діяч України, — стала жертвою вогню і московського варварства". Правда — „бездоганно"?

Сам Донцов не написав би краще!

В чому ж таємниця? Чому, раптом звеличник московських

сатрапів і москвофілів та „фахівець" у паплюженню гетьмана Мазепи заговорив *такою* мовою? Може покаявся?

Можемо не турбуватися! Не сталося нічого з проф. Оглобліним! Просто, як сказав би він на найлюбійшій йому мові „ігра стоіт свеч" (це б то „гра варта свічок"!") бож ставка йде на впольовання „більшого звіря", на завдання підступного удару в спину українському націоналізмові шляхом поширення серед українців-націоналістів такого москвофільського твору, як „Історія Русов"! Ця „Історія" *дощентно* затре ці слова, а до того ж це лише щоб привабити „звіря" так солодко співає наш „курскій соловей"! Далі, в цій же статті, він, як побачимо, „зкоректує" сам ці слова в потрібному напрямі. Але тимчасом ходить про те, щоб позискати „націоналістів" для ідеї видання і пущення в обіг *популярного* видання (звичайно в перекладі з московської мови) цієї „Історії" та її поширення, а тому далі наводить Оглоблін опис руйнування Батурина взятий з „Історії Русов". Тут вже *немає згадок* про москвинів, *лише* про... *Меншікова!* То „Меншіков" (якого в іншому місці зве таж „Історія" — *„єдінственним врагом* малоросійскаво народа") допустився того нелюдського діла, вибиваючи „горожан... *що ні мало в задумі Мазепиному участи не брали*". Отже вже тут з одного боку *вся* вина звалена на Меншікова, а з другого — пущено в обіг вигадку, що наче б то Мазепі „ні мало" *не співчував український нарід.*

Наївний „націоналіст", прочитавши це скаже: добре, але ж Меншіков є також москвин та ще й визначний державний муж, не припускаючи, що автор „Історії Русов" оголосив лише його *єдиним* з числа всіх москвинів „ворогом українців", а до того ж, як звеличник шляхти малоросійської (і самозрозуміло всякої), додав тут же пояснення „чи дивна ж ця жорстокість в такій людині як Меншіков? Коли він був вуличним *продавцем пиріжків*, які носив по вулицях Москви... і т. д." і мовляв *тому*, ставши князем аж надто по варварськи мордував людей" щоб загарбати собі їхні багацтва. Але й з цим поясненням *не хоче Оглоблін* ширити серед нас і опис руйнування Батурина і тому, подавши за „Історією Русов" також про загарбання 315 гармат, негайно ж пояснює, що все ним наведене в описі „*є не точне,* приміром, кількість гармат, що їх узяв Меншіков у Батурині, була значно менша — десь понад 90". Таким чином спритний і вправний у таких справах

проф. Оглоблін, *визначив „не точність"* того оповідання числовими даними, які вказують *на перебільшення правди в... майже 4 рази!*

Але не хоче проф. Оглоблін і Меншікова скривдити (хоч би і одною чвертью описаних „Іст. Русів" злочинів", адже ж він теж „єдіноплемєннік" і тому, тут же, подає текст листа Петра І до Меншікова, з якого випливає, що Меншіков *лише виконував* доручення царське. Може отже винен Петро І? Також ні! Бо, мовляв, Петро І був би навіть боронив від шведів Батурин, але все лихо було в тому, що Батурин був „зле укріплений" і тому „коли ми скоро взяли Батурин то і шведи можуть також взяти". Отже мусив Петро І наче б то спалити Батурин в першу чергу з воєнних міркувань і почасти політичних („на острах" другим). Так діло кінчилося тим, що „націоналіст", погнавшися за тим, насадженим на гачок „московським варварством", сам зловився і не лише „ковтнув" усі вигадані Оглобліним „виправдання", але й „ковтне" усі москвофільські міркування „Історії Русов". Щоб читач не отямився і обовязково набув і прочитав „Історію Русов", Оглоблін признає навіть, що все ж Батурин був знищений. Оглоблін знає, що читач в 1956 році прочитає в тій „Історії" таке про Мазепу:

„Мазепа імєл умисєл вредний, *побужденієм собствєнной єво злоби і отмщєнія, а отнюдь нє національних інтересов...* загубіл себя і многіх невінних людей ім обманутих". Коли ж за що й хвалить автор „Історіі Русов", так це за те, немов би він усе ж недопустив до жодних боїв між українцями та „єдіноплємєннимі й єдіновернимі" москвинами, бо *„почітал за смертний грєх"* і, мовляв, „ніхто нє докажет", щоб українські війська „билі прічастни хоть к одному убійству над росіянамі".

Зате ж з захопленням оповідає „Історія Русов" про „народ малоросійський", який неначе б то „іногда забірал іх" („мазепинців" та шведів) в плєн і прєдставлял іх к Ґосударю, за что давалі єму жалованьє сначала деньґамі, а напослєдок по чаркє горелкі с прівєтствієм „Спасіба, хахльонок!"

У цьому популярному виданні, що „Вісник" пустив в обіг, *без приміток*, які б спростовували ці наклепи і вигадки про Великого Гетьмана, ширяться, як бачимо, гидкі брехні московські та прищеплюється думка, що навіть така „пропаща" людина як Мазепа і та не зважилася підняти руки на москвинів!

Пустивши в обіг цю книжку, видавці „Вісника" у ряді чисел пишуть дослівно: „Поспішіть придбати „Історію Русів". *Вона розповість Вам про мазепинщину".* Отже *ця група,* що зібралася коло „Вісника", *пропонує* трактувати „Історію Русов" як *джерело відомостей* про гетьмана Мазепу й визвольний його зрив проти Московщини, який зве призирливою назвою „мазепинщини"!

Наведені факти не лишають найменшого сумніву, що маємо до діла з т. зв. „дворушницькою" політикою, це б то сказати по нашому, — з „подвійною грою", з облудною і підступною діяльністю.

Мета ясна і тут — *підмінити націоналістичну ідею конечности боротьби за власну державність та ненависть до москвинів — боротьбою за автономний устрій майбутньої „Росії" та скерувати ненависть на... „режим".*

Тому, в тому ж числі, вміщена стаття Соколевича, в якій захвалюється... „Книги Битія укр. народу" та діяльність Костомарова! (Нагадуємо, що кирило-методіївці хотіли обєднати всіх словян в межах *російської* держави, Україну проєктували поділити на дві окремі области, які, незалежно одна від одної, мали входити в склад тої федерації, *Київ* мав стати *екстериторіяльним* містом — столицею федерації, а урядовою мовою мала бути мова *московська).*

Таким чином „Вісник" пропонує трактувати „Історію Русов", як „національну Євангелію", а „Книги Битія" — як „святий заповіт предків" і як „Євангелію української національної правди", тим самим стягаючи націоналістів на... україно-фільські позиції!

Слідуюче число „Вісника" має ще цікавійшу і красномовнійшу статтю, а саме статтю учня проф. Оглобліна — п. В. Омельченка, писану правдоподібно за „порадами" того професора. Ця стаття є з одного боку реклямованням тої ж „Історії Русов", а з другого боку... з другого боку вона „випадково" збігається з появою одної книжки і вплітається в акцію спрямовану проти неї. Подаємо коротко перебіг справи.

У 1946 році вийшла цикльостилем праця Р. Млиновецького „Історія українського народу", скорочена й не повна, але й вона, з огляду на свій антимосковський характер, притягала до себе увагу тих *москвинів* і *москвофілів,* що не брали участи в українському житті. Про неї говорив прелеґент у своїй доповіді на засіданні „секції історії й соціольоґії

вчених Д.П.", яка відбулася в Мінхені 14-17 січня 1951 року, говорив, звичайно, як про працю „автора який цілковито не ховає зоольогічної ненависти супроти злої волі москалів", працю „шовініста", якого титулував „зарваним" вченим" у знаках наведення, подаючи одночасно кілька майстерно зфальшованих цитат з тої „Історії". Той же „доповідач" (большевицький аґент, що вже втік назад до СССР) з великою пошаною згадує „відомого українського історика Оглобліна", спритно роблячи з нього представника табору, що монтує коаліцію „від якої", пише він, „таки добре гикнеться „москалям". Москвини й москвофіли, що працюють серед українців (такі як Василенко-Полонська) лише „обурювалися" в своєму мешканню на „Історію українського народу" Млиновецького, але не реаґували в пресі, щоб не притягнути до неї уваги тих, хто її не купив, або не читав.

Минуло два роки і згаданий, добре поінформований аґент, довідався, що в Мінхені в початку серпня має вийти друком та ж „Історія українського народу" в значно ширшому обємі, бо аж на 630 сторінках і тому, щоб вплинути знеохочуючо на можливих покупців, але щоб не згадувати про появу нового видання, вирішає в двох числах редаґованої ним газетки („Нова Україна") опублікувати ту ж „доповідь", віддавши для того „підвали" часопису. Так книжку — „знецінено", *не згадуючи про нове видання*, щоб те знецінення впливало лише на тих кому вона *випадком* дістанеться в руки, але й тільки.

Ця „Історія" в середині листопаду мала появитися у продажу в Америці і ось знову „випадково", в листопадовому числі „Вісника", подібно, як в „Новій Україні" Василакій, згадує п. Омельченко *лише перше видання* цієї книжки, звучи її автора, звичайно, — „патріотом" *в знаках наведення*, а його „Історію українського народу" — *„ніби то українським джерелом"* і подібно Василакію, вириваючи з неї речення, яке було висновком із ряду поданих з „Історії Русов" цитат та з кількох сторінок міркувань про ґенезу і характер „Історії Русов", хоче тим знецінити ту працю.

Доказів, що їх подавав Млиновецький заперечити було неможна, але вирвати з тої „Історії" цитату без доказів і аргументації та поробити з неї потрібні для москвофілів висновки, було легко.

Так „перегукувались" п. Омельченко з „Вісника" і Василакій з „Нової України", збігаючись не лише в оцінці „істориків", але й в методі компромітування та у доборі часу для своїх виступів. Коментарі — зайві.

Ще більше красномовною була в тому ж числі „Вісника" вміщена на останній сторінці „Бібліографія".

У цілому світі прийнято подавати в „Бібліографії" назви книжок та імена авторів, незалежно від відношення до них редакції, *однаковими* черенками. Так напр. „ЛНВ" подавав про появу „Вікон" чи „Тризуба" тими ж черенками, що й про книжки „вістниківців".

Що ж зробив „Вістник"?

Бібліографія зложена так, що кожному читачу впадають в око *лише* слова „Бібліографії": *„Іван Багряний, Огненне коло"*. Уся решта робить враження дрібних подробиць поданих про те видання. Дрібненькими літерами повідомлено про вихід чергового числа органу СУМу і числа „Філятеліста".

Ясним є, що так спритно добрані черенки уможливили Багряному вміщення безплатного *оголошення* про появу його книжки та ще й в... „націоналістичному" органі!

Тій же цілі, імовірно, служила започаткована тими ж „бандерівськими" колами акція урядження „літературних судів" з нагоди появи книжки Багряного. Все це разом привело до розпродажу великої кількости примірників тої книжки.

Було б дивним коли б наступне число „Вісника" не було складене по лінії дальшого поглиблювання тих же напрямних. У відділі рецензій цим разом знаходимо дуже „дипльоматичну" рецензію на те ж „Огненне коло" пера теперішнього „надвірного критика" і публіциста редакції „Вісника" — Маланюка. В ній було „все потрібне, а саме і згадка про „плодовитість" письменника і про „школу Андреєва" і про те, що Багряний „письменник стилістично вже закінчений" і нарешті про те, що та книжка є книгою „жаху війни". Маланюк у ній ледве натякає на „повів де-що специфічної погорди до Заходу", дає кілька цитат, зреферовуючи певні моменти, зі знаками оклику. Найгострійшим до чого посунувся рецензент, було названня цього твору Багряного „баталістичною винниченківщиною". Та ще правда поправлено правопис одного англійського слова!

Звичайо, автор рецензії, враховуючи обовязкову для „націоналістичного" журнала де-що негативну оцінку, як рівнож

враховуючи ті „напрямні", про які була мова, дав рецензію котра задовольняла б обом вимогам. І тому нема в рецензії ані слова про ідеї які пропагує та книжка, ні слова про агітаційні вигадки, яких метою було скомпромітування і осмішення діячів ОУН і взагалі національно настроєних кол ні слова про намагання звільнити від всякої відповідальности за вчинені злочини московський нарід. Словом рецензія про яку можна було б сказати (маючи на увазі не скромного „придворного критика", але його „панів") словами приказки: „Крук крукові ока не видзьобає!"

Ще більш проречисто виявлює лінію „Вісника" вміщена в ньому стаття того ж проф. Оглобліна „Проблєми української економіки в науковій і громадській думці XIX-XX вв.", яка є свого роду завершенням ним же написаного в „Арці". Вміщення цієї статті доводить, що її автор і редакція дійшли до переконання, що вони *вже стягли* еміґрацію *назад* на ідеольогічні позиції близькі до позицій читачів... „Червоного шляху" і тому, можуть, не боячися жодної неґативної реакції з боку читачів, дозволити собі *передрук без змін згаданої статті з 9-10 числа „Червоного Шляху" за 1928 рік!* Ця стаття є дальшою ланкою в ширенню тих поглядів, які почав пропаґувати Оглоблін в „Арці", містячи там статтю „Золотий спокій". Вміщена у „Віснику" стаття Оглобліна не лише баламутна і повна зайвої балаканини, але й багата внутрішніми суперечностями. Так напр. на тій же самій сторінці читаємо: „Україна перебувала у *щільному звязку* з Річчю Посполитою, а пізнійше Московським Царством (згодом Російською імперією), була *довгий час* у цілковитій залежности від тих держав" і тільки 25 рядків нижче: „Як відомо Україна *до кінця 18 віку не була близько вязана з Росією...*"

Виникає питання: *„була"* щільно звязана, чи *„не була"?*

Як і належить історику-марксисту, далі пише в ній Оглоблін про „жорстоку боротьбу німецького капіталу з російським" і про „інтереси промислового капіталу" і про все, про що належалося писати в... „Червоному Шляху".

Але для нас є найважнійшим те, що проф. Оглоблін *підмінює* і змішує так, як йому це вигідно, дві ріжних тямки в одному означенню: „українська економіка", „українське господарство", а саме — господарство *справді* українське, це б то орґанізоване і ведене *українцями,* а не чужими кольонізаторами (поляками чи москвинами), з господарською діяльні-

стю тих зайд, які за допомогою своїх держав *нищили українську економіку* щоб „розчистити ґрунт" для своєї економічної діяльности і надання господарці України типово кольоніяльного характеру. Така підміна дала змогу проф. Оглоблінові розписуватися про *„швидкі темпи економічного розвитку України"* (а то були „темпи" розвитку *московської* кольоніяльної господарки на Україні), певні ж відосередні течії, що виникали в де-яких промислових колах чужинецьких кольонізаторів — представляти, як... *українські* „автономічні прагнення"!

Так подається читачам викривлену в антинаціональному, москвофільському інтересі історію України!

На тлі вже відмічених тенденцій „Вісника" не є жодною несподіванкою, що в ньому починають все голоснійше лунати похвали на адресу українських письменників-комуністів. Тепер вже не тільки не толєрується будь-яке критичне наставлення до їхніх творів, але просто з обуренням пишеться про: „хай Бог простить, де-які „критичні" вправи над *могилами* (могила підкреслюється автором тих слів) Хвильового, Підмогильного, М. Куліша" як... про „блюзнірський гопак на цвинтарі"! („Вісник" ч. 9 з 1955 р.). Так „ковбасні душі" („за шмат гнилої ковбаси") в догоду редакційній лінії, з виглядом „олімпійців", патетично „роздирають одежі", зповнені „шляхотного обурення", викликаного появою річевої критики творчости тих комуністів, критики, що її не можна заперечити подаючи конкретні докази і тому вони, щоб приховати брак аргументів починають галасувати про „профанацію", про „блюзнірський гопак" над „могилами", цілковито інакше розцінюючи справжню розгнуздану „свистопляску" всяких М. Кулішів та Хвильових, також над могилами, але, звичайо, не комуністичних диверсантів, а українських патріотів розстріляних чи закатованих за активною участю тих же Хвильових і Кулішів!

Може М. Куліш виставляти на глум глядачів тих, хто боровся проти його московських панів, *може* глузувати з цілого українського визвольного руху, або, *як Хвильовий, ідеалізувати катівську діяльність чекістів* — і „ковбасні душі" критичної „Пітії" з „Вісника" — будуть захоплюватися їхніми *„вправами"* над дорогими нам могилами, але спробуйте щось (крім похвали!) написати про Фітільова — і зараз... „блюзнірський гопак над могилами" і т. п. і т. п.!

Так — поволі переведено і „бандерівців" на вихідні пози-

ції визначені ще Шерехом (захвалювані також в мельниківських" органах „Голубенком"), на позиції — Багряного, Гришка та інших підозрілих „волиняків". Ще крок і перейде „Вісник" до апотеози не тих, що будували Україну — тільки тих, що її руйнували, послушні вказівкам Московщини.

Що *така* є напрямна редакції доводить стаття І. Вовчука („Критика далекого поцілу" в 3 числі „Вісника" за 1956 р.). Ця стаття є симптоматична під кожним оглядом. Автор в ній, „полемізуючи" ніби то з Шерехом, — в дійсности робить йому рекляму. Читаємо: *„відомий критик* Ю. Шерех", який орудує *„науковим обухом"* (в дійсности „критичні" статті Шереха, і то всі без винятку, не мають *нічого спільного з жодною наукою,* а є *публіцистикою,* побудованою майже виключно на *фальшивих* цитатах та безпідставних узагальненнях, обчислені на безкритичного і не здатного до думання читача, який за „хітросплетьоннимі" претензійними „науковими" словами не пробує шукати змісту і думки). Цей „відомий критик" нині наче б то „дозброївся науковою методольогією" і згідно з запевненнями І. Вовчука „виступив з своєю *вченою* інтерпретацією Куліша" (звичайно в... „Нових днях"!).

Так, подібно до „мельниківського вовчука" — т. зв. „Ю. Бойко" (див. „Орлик", 1947 р.) вмовляє в своїх читачів І. Вовчук про величезну „науковість" кожного слова „Ю. Шереха", про його значіння, як „критика" і т. д. та, ніби ненароком, згадує... „Кризу людини визвольного руху" (це б то видане двічі „ребетівцями" „Прощання з учора"), згадує *з признанням і без застереження* (він був радий, коли б хтось з читачів „Вісника" прочитав, з належною пошаною, того антинаціоналістичного памфлєта — може б це ще відкололо якусь ґрупку від „бандерівців"!) і „в порядку ліквідації пережитків старого" згадує про те, що той же „науковий авторитет" — *„розправився* на сторінках „Суч. України" з старшим поетом Нижанківським".

Так розреклямувавши „вождя" всіх антинаціоналістів, переходить І. Вовчук до справи М. Куліша і наводить (очевидно — без будь-яких застережень) цитату з Ю. Шереха, який, як завжди, безапеляційно оголошує в тій цитаті частину української еміграції „збожеволілою на національному питанні" (їх має власне „лікувати" від того „божевілля" головно п.

І. Вовчук з помішниками), а другу частину „спеціялізованою на доносах" (це значить: „ми" — ширимо комуністичні твори, твори, що їх автори пропаґували комунізм, комунізм і ще раз комунізм, а всі хто наважується сказати, що ті твори пропаґують комунізм, а не хоч би „ставання людини", є такими ж „донощиками", як і ті, що сміють бачити комуністичні експозитури у хоч би таких „невинних" орґанізаціях „без політики", як... „Світова Ліга Миру" чи „Товариство культурної співпраці з СССР!" Донощиками оголошується не тих, хто писав доноси, які спричинили ряд арештів, висилок і розстрілів, тільки тих хто вказує на їх донощицьку діяльність.

Далі І. Вовчук полемізує з Шерехом, але як? Так, що і „вовк ситий і кози цілі", бо незаперечуючи ані „великости" чи навіть „геніяльности" М. Куліша, *не роблячи* М. Кулішу (і очевидно іншим комуністам-ваплітянам) *жодного закиду*, але враховуючи *власних* читачів, а не читачів „Нових Днів", заперечує тільки те, що могло б у їх очах знецінити М. Куліша, це б то те, що наче б то М. Куліш темою своєї творчости обрав „ставання людини"... „без політики". Заперечуючи це додає І. Вовчук безпідставну вигадку, що М. Куліш боровся за національне визволення України! Без цеї вигадки могли б деякі читачі „Вісника" не захотіти читати творів М. Куліша та ними захоплюватися, а коли так, — то й пощо було ті твори видавати? Адже ж *треба* щоб читач „Вісника" з одного боку з пошаною ставився і до Шереха, а з другого щоб читав твори М. Куліша і вчився від нього дивитися на національні змагання глузуючи, примруженим оком... комуніста.

До недавна т. зв. „бандерівці" займали (позірно) вороже становище до „ваплітян", а в першу чергу — Хвильового. Але це „вороже становище" не лише мало наче б то відріжняти „бандерівців" від „уердепівців", але й певно, як твердить Р. Задеснянський у своїй праці „Що дав нам Хвильовий?", мало стало притягати увагу до Хвильового й інших „ваплітян", поскільки більшість закидів проти Хвильового, *які могли появитися в „бандерівській" пресі* — були більш ніж дискусійні. *З появою таких праць про Хвильового* і М. Куліша, в яких було подано дуже багато *річевого* матеріялу, *що його збити чи заперечити не було змоги*, — становище змінилося. Виникла небезпека, що може еміґрація зорієнтуватися в тому, як її „обробляють" і треба було „на ґвалт" рятувати си-

туацію. Тому — припинено і в „бандерівській" пресі *всякі* напади на „ваплітян".

Так і в цьому питанні зникла вже ріжниця між „уердепе" і „бандерівцями".

Ми могли би ще й ще подавати докази того, що „Вісник" помалу переходить на позиції „Арки", але для людей, що вміють бачити і льогічно думати — досить нами наведеного.

Ясно, що шлях „від „Арки" до „Вісника" перетворився в шлях від „Вісника" до „Арки".

Це — ясним є кожному обєктивному читачу. Неясним є лише для широкого загалу, хто є тою „пружиною", що штовхав націоналістичну орґанізацію тим шляхом до цілковитого самозаперечення і розкладу, хто коштом „націоналістів" видає такі книжки, як книжка Оглобліна про „Переяславську угоду", або кому маємо завдячувати видання *без жодних приміток* популярного перекладу „Історії Русов".

Цікаво, власне „лінію" (політичну) „Багряного" (Лозовяґіна), Підгайного, Василенко-Полонської-Моргун (Меншової), „Шереха" і багатьох інших продовжують т. зв. „дисиденти", люди, які „не належать, як написав Шерех до „людей розуму" не здатні поставити собі питання: чому Івасюка так повісили щоб повішеного бачили „громадяни" і не думали, що то не лише в „Голосі Америки" заїстнували в СССР „великі зміни" і памятали, що то лише для еміґрації друкуються і розсилаються безплатно „Вісти з України", вивозяться разом із меблями і архівами Солженіцини, Григоренки, Морози і т. д., а для не москалів-„громадян" далі істнують такі концлягері, як і пів віка тому, далі істнує право тільки за згодою адміністрації ляґера написати кілька слів до родини, далі істнує описане Юрченком (передбачливо вбитим по другій світовій війні) „Пекло на землі", далі вигублюються цілі народи.

Чому можна без суду замучити і повісити людину, не можна припинити писання „скарг" чи „прохань" і „захалявної літератури" зліквідувавши пару десятків людей?

Чи не тому, що то все призначене було для еміґрації, дбайливо редаґоване орґанами НКВД і мало творити тло для виступів спеціяльно вишколюваних „дисидентів"?

Чому в Холмі можна вишколювати „священиків" ріжних визнань для еміґрації, а „дисидентів" ні?

Як доказ, що це не вигадка подаємо фотокопію видава-

ного у Відні в 1924 році журналу „Нова Громада" (число V-VI) його „Зміст" з якого видко, що в ньому була вміщена „Відозва до української радянської інтеліґенції" з якої подаємо лише фотокопію обкладинки. Серед підписів є теж підпис проф. Олександра Попова, який ще за німців появився в Празі серед еміґрації в ролі „священика" і з ним носилася еміграція „як дурень з писаною торбою", а потім був у Дітройті „парохом" одної з православних церков, що підлягала єпископу-енкаведистові і виступав з дуже добрими антирелігійними проповідями. Він же в 1930 році уклав „Малого Кобзаря" для дітей і молоді, спотворивши до непізнання погляди Шевченка, фальшуючи його твори. На цю книжку було дві рецензії: одна — в ЛНВ за 1930 рік на сторінках 735-740 в якій оцінено належно всі 154 сторінки брехні, а сфальшував Попов більше ніж 90 текстів Шевченка в антирелігійному і політичному розумінні; друга рецензія в совітській пресі, рівнож признає, що Шевченкові твори змінені до непізнання, але враховуючи, що вона призначена для виховання „комуністичної зміни" уважає що книжка дуже користна і для такої високої цілі добре, що ДВУ видало її в кількости 25.000 примірників.

Таких прикладів можна було б навести більше. Еміґраційна ж преса яка „забезпечена" де-коли двома, або й трьома „дорадниками" ретельно допомагає реалізації намічених ще до війни напрямних.

Коли б *у цьому випадкові* „Шерех" не мав рації і було б більше серед еміґрації людей розуму — вони зробили б належний висновок з факту, що і Підгайний і „Шерех" і „Багряний" і Солженіцин, і Григоренко, і Мороз підштовхують еміґрацію на тую ж стежку, а коли б знали правду про боротьбу 1917-1921 років, то знали б чому так мусять робити москалі.

ЗАБОРОНЕНІ ТВОРИ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

СТЕПАН ВАСИЛЬЧЕНКО

Серед визначних мистців українського красного письменства одне з перших місць займає Степан Васильченко. Коли ми прочитаємо кілька творів Коцюбинського — імпресіоніста, це б то писаних у тому періоді його творчости коли вже Коцюбинський „знайшов себе" і прочитаємо ряд новель і оповідань пера Васильченка то відразу помітимо чим вони виразно ріжняться. Читаючи Коцюбинського ми помітимо, що у нього метафори, звороти, порівнання, сильогізми дбайливо опрацьовані, що автор звертав велику увагу на форму, на чистоту мови. У Васильченка навпаки вражає читача безпосередність, невимушеність, теплота. Більше того! Він палко любить українську мову, він смакує її співучістю, милується її згуками, насолоджується нею і без опрацьовування оповідає нею, передаючи все легко і плинно, все що він бачив і відчував. Читаючи — відчуваєте тепло рідного слова, насолоджуєтеся його красою і переймаєтеся думками й почуваннями автора.

Тому тим більше боляче бачити, що і коло них походили руки окупантів і їх приплентачів. Ряд творів взагалі зникло з київського чотирьохтомового видання (1959 року). Але в передмові написано:

„Після 1917 року одим з перших став до лав творців радяської культури", а щоб ця вигадка виглядала імовірнійше, були усунені подані далі його твори і ще де-які.

Опанована „дисидентами" еміграція за яких 35 років не спромоглася перевидати його творів, лише відомий приватний видавець І. Тиктор видав невелику збірочку його новель.

„Дисиденти", які серед нас діють, згадуючи його користають з нагоди щоб поставити поруч з ним такого представника нашого виродження, як москаля Фітільова — звеличника москалів-комуністів, що оспівував чекістів до яких сам належав. Або щоб усупереч правді представити Леніна приятелем українців і інших поневолених народів, який „бичував великодержавний шовінізм".

Васильченко з фаху — народній вчитель, по революції хво-

рів на серце, притиснутий злиднями і голодуванням написав лише два оповідання і розпочав писати повість про Шевченка, отже не був радянським письменником. Народився він за нов. стил. 8. 1. 1879 року в Ічні на Борзенщині, а помер II. 8. 1932 року. Передруковуючи без змін заборонені твори Васильченка, звертаємо увагу читача, що всі ті твори не є ані „протикомуністичні", ані протирежимні, ані протижидівські. Але всі вони в більшій чи меншій мірі скеровані проти перевертнів і аж ніяк не виявляють обовязкової пошани до „вєдущево" народу — москалів.

Під цим оглядом є особливо повчаюче виключення пєси „Куди вітер віє.." Центром твору є обмосковлена міщанська родина з околиць Київа, яка вірна приказці: „Цигане! Якої ти віри? — А якої вам треба?" і має глибоко закорінене холуйство в душі. Москалі до певного часу потрібують допомоги таких у справі винищування українського народу, але не можуть допустити до реалістичного змальовання хоч і „клясового ворога" московських „добровольців", бо... бо вони — москалі, а також небажана їм пригадка історичного факту перемоги української армії над московськими „добровольцями". Згадані моменти і рішили про долю пєси.

Васильченко — псевдо, прізвище автора Панасенко. Сучасні „вироджєнці" вимовляють його з типово московським наголосом, на третьому складі від кінця, як до недавна вимовляли і Шевченко, Грінченко і т. п. замість давати на другому від кінця складі.

С. Васильченко

З ДИТЯЧИХ ВРАЖІНЬ

Іще тоді, коли не було мені й п'яти років, я добре вже знав, хто такий я. Бувало зустріне мене на вулиці хто-небудь з великих, присяде передо мною, візьме за обидві руки й спитає:

— Ану — скажи, хто ти такий?

Я зразу вирівнювався, як москаль, та так і чесав:

— Козак містечка Ічні, Панас Йосипович Кирилець!

Тоді здавалось мені, що такими довгими словами сказав

я про себе геть чисто все і вже нема чого прибавляти більше. Одначе скоро виявилось, що я не все ще про себе знаю.

Був у мене під ту пору недалекий мій сусіда й немалий приятель Сашко. Його батьки мали в себе велику крамницю, одягалися по-панському й їли булки, як я довідався, не тільки на Великдень або в велике свято, а кожний день.

Сашка зодягали теж не так, як мене: у його були бархатинні штанці, або червона, або блакитна сорочка, блискучі чобітки на ногах, а на голові червона з китицею шапочка; я ж ходив так, як і всі наші куткові хлопці.

Ех, цяцьки у його ловкі були! Тільки не вмів він гратися з ними. Ну, а я вже було дам їм ради! Через те, мабуть, ми й товаришували з ним.

Проте не так то вже й зручно було мені з ним гратися: ні побігти за ним, ні поборотися, ні погратися до ладу. Ходили коло його обережненько, мов коло скляного. Та хіба ж то можна в добрій гульні без того, щоб коли не штовхнути на землю? Ну, а тоді — біда! Сашко зразу одставить губи та так і зайдеться криком. Приходилось тоді тікати та переховуватися по гарбузиннях та бур'янах, бо додому, було, хоч не йди. Перепадало мені дома не раз за того Сашка. Був і до столу прив'язуваний, і в комору запираний — усього бувало.

Ну та після того ми швидко мирилися. Зійдемося, бувало, коло їх воріт, станемо щільно один проти одного, стукнемося по стародавньому нашому вуличному звичаю лобами — й кінець ворогуванню: і знову граємося та пустуєм, немов нічого й не було між нами.

Раз, на другий день після того, як я йому ненавмисне спустив з носа кров, а дома мене батько одпарив халявою, побачив ранком Сашка в їхньому садочку й побіг до його. Сашко їздив по доріжках між квітками на якомусь дивному возикові, що мав троє коліщат, котрі самі собою котилися.

— Сашко! — кричу я до його, зчепившись на паркан, — іди, будемо миритися!

Та щось, побачивши мене, не кинув гратися мій Сашко, й запищавши з радости, не побіг мені назустріч, як бувало перше, а таки зовсім непривітно промовив:

— Пошол вон и не приходи к нам больше! **Видиш, что** купил мне папаша?... Это за то, чтобы я **не играл с тобою!** А ты мазепа!

Такого слова не чув я ні разу. Одначе виду про це не показую, а спокійно одмовляю:

— То може ти сам мазепа.

— Нет, ты мазепа! — завіряє мене Сашко, — ты и говориш как мазепа.

Цими словами зразу посадив мене Сашко. Бачу — не так я говорю, як він. Правди ніде дівати, то, значить і змагатись нема чого. Та не хочеться ж мені лишатися в дурнях і я думаю собі, як би йому оддячити.

Пригадавши, чим більше всього дражнять його хлопці, я сказав:

— А ти до чотирьох років цицьку у матері ссав.

Дуже не любив цього Сашко, зразу скривився, та в сльози. Я миттю з паркана і — хода.

Лежачи під грушею в себе дома, я довго думав про те, що сказав мені Сашко. Намагався уявити собі якнебудь мазепу, та нічого не виходило. Потім я замарився про Сашків возик. Дуже він мені вподобався.

„Добре було б, — думаю собі, — коли б Сашко виїхав на вулицю, а потім пішов у хату, а возика забув. А я б зразу на возика й подався по вулиці!.. Ото б дива було на кутку!"

Далі я схопився й побіг розшукувати по вулицях своїх хлопців, щоб розказати їм новину.

Гуляючи з хлопцями, я разів скілько викрикував на когонебудь з їх:

— Ех ти, мазепа!

З хлопцями я так загулявся, що забув і про обід.

Коли вже звечоріло, пригадав я, що треба мені йти додому. Тільки згадав я про це — стало мені скучно. Бо треба ж було мені ставати ще на суд перед батьком — чому очей увесь день не показував додому.

Тягнувся помалу поза тинами до своєї хати, хоч нема й малої охоти в мене йти туди. Бачу — сидять мій тато з мамою на призьбі, щось розмовляють собі. Визираю я з-за хати, а виходити боюсь.

— А ось і наш волоцюга притягся! — каже мати, побачивши мене.

— І де ти, шибенику, лазиш цілісінький день? — каже до мене батько. — А ну, виходь сюди, а ну виходь!

Я по голосі догадуюсь, що батько не сердитий, і все мені дурницею минеться. Мені зразу стало весело. Я зразу вибіг із-за хати, колесом пішов по траві, потім поскакав на чоти-

рьох. Попав хворостину й став ганяти хрущів коло хати. Потім я помітив, що коли я біжу — у небі зірка теж біжить зі мною. Я спиняюсь — і зірка стоїть. Мені цікаво й смішно. Я хочу одурити зірку: тихенько, як тінь, крадуся з одного місця на друге й дивлюся разом на зірку — зірка й собі посувається. Я полечу так, що аж повітря горить, потім зразу стаю, мов укопаний, — зірка біжить передо мною і стане якраз тоді, коли й я.

Далі зразу почув я, що у мене так болять ноги, що не тільки бігати, а мабуть до призьби вже не дійду я. Через велику силу приволікся я до матері, сів коло неї й головою тихо схилився їй на коліна. Зразу став почувати, що в ногах щось гуде — мов рій комарів, а на очі мов хтось навмисне натягує вії. Потім стало ввижатися все, що бачив я вдень і найясніш усього виплив Сашко на своєму дивному возикові.

— Тату! — зразу піднявши голову, питаю я батька, — що то таке — мазепа?

— Що кажеш? — питає, дивуючись, батько.

— Яка то є — мазепа? — питаю я знову.

— Що кажеш? — питає, дивуючись, батько.

— Яка то є — мазепа? — питаю я знову.

— Яка мазепа? — усміхається батько, — отака ж і є мазепа, як оце ти.

— Яка ж мазепа?... я — хлопець Панас! — не згоджуюсь я.

— Ти хлопець Панас, та ще й мазепа, — одмовляє батько.

„Значить, так! — думаю собі — не збрехав Сашко".

— Чого ж я, тату, мазепа? — допитуюсь я.

— Того, що мазепа! — коротко одмовляє батько.

— Того, що я не вмію говорити так, як Сашко? — помагаю я батькові.

— Того ж самого, — згоджується він.

— А ви, тату, вміете говорити так, як Сашко — ви не мазепа?

Мати злегенька бринькнула мене по губах рукою:

— А хіба ж так можна, лобуряко ти, казати на тата! — промовила вона.

„Хто ж його знав, — собі на думці, — що мазепа буває тільки маленька", — і вже став одхиляти найдалі голову, дожидаючи, що батькова рука зараз упіймає мене за вухо. Проте батько мій тільки зідхнув і тихо промовив:

— І я, сину, мазепа.

„Еге, — думаю собі, — то це значить не велика ще біда, коли не тільки я, а й тато мій мазепа".

Розговорившись далі, я довідався, що не тільки що я та батько, а й усі наші хатні, всі родичі, всі сусіди— всі мазепи.

Потім я сам собі загадався. Пригадую всіх людей, яких тільки бачив коли, та й міркую собі — хто з їх буде мазепа, а хто ні.

— Тату! — знову звернувсь я до батька, — а Сруль Савчин?

— Що таке — Сруль Савчин? — питає мене батько.

— Сруль — мазепа чи ні?

— Сруль — жидиня, — одмовляє батько й знов починає говорити щось до матері.

— А чого ж він — жидиня? Кажіть! — пристаю я до батька.

Батько сказав мені, щоб я одв'язався од його душі, а то одлатає. Я тоді зідхнув і замовк. Скоро в моїх очах од зірок затремтіли довгі срібні голки. Потім зірки стали чи танцювати, чи гратися в хрещика. А далі все забув.

Прокинувся вже я ранком на полу, в хаті, зразу став думати, що мені треба щось пригадати.

„Ага! — здумав я, — мазепа!" — й усміхувся.

Після того не раз приходилося мені чути те слово, та вже ніхто не заганяв ним мене на слизьке, як було то перший раз.

Пригадую, колись ходив я по хаті за матір'ю і, чіпляючись за спідницю, канючив хліба.

Стояв на той час у нас на кватирі щотинник, дід Калиньонок, той самий, що завжди намірявся одрізати мої вуха або забрати мене в торбу й занести до руских.

Він саме тоді сидів на лавці, розбирав свою щотину й, одставляючи губи, передражнював мене:

— Ма-мо, дайтэ хлы-ба!.. Эх ты, мазепа!

— А ви — кацап! — одгризнувся я..

**
*

Любив я дуже ті дні, коли дома у нас збиралися гості. Бувало це більше в яке-небудь свято, а іноді — хоч, правда, дуже рідко — і в будні. До душі були мені ті дні через те, що мій батько, такий невеселий та смутний у робочі дні, випивши з родиною кілька чарок горілки, робився говіркий, веселий та співучий.

Під такий час і мені частіш приходилось побачити бать-

кову ласку до себе. Погладить, бувало, мене по голові своєю мозолистою рукою та й похвалить перед людьми.

— Це, — каже, — буде в мене міністер.

„Міністер, то й міністер, — думав я в такі хвилини, — самі, тату, знаєте, та на що ж ото ви йому печете іноді таких гарячих лящів!.."

Потім ставало мені радісно й про лящі я швидко забував. „Значить так уже на світі ведеться, — думав я, — що й міністрам, коли вони ще малі, приходиться під гарячу руку покуштувати й лящів, і буханців, і товченików, і всяких інших ласощів".

І все ж мій батько здавався мені найкращим між чужими батьками. Найбільше ж цікавила мене та година, коли гості, розгулявшись, згадували всякі старосвітські події та співали своїх пісень.

Ніколи нічого не слухав я з такою охотою, як тих старовинних пісень-оповідань, що все в них таке цікаве, жалібне або веселе, що так ловко виведено в їх і початок і край. Сидиш, бувало, денебудь у запічку, — про тебе всі й забули, — а ти зориш за всіма, кожне слово ловиш, і серце в тебе б'ється і лице палахкотить.

Пісні співали у нас, як завжди вони в поважній беседі співаються: спершу гості трохи проспівають, а потім хтонебудь почне розповідати про те, що співалося; потім знов співають далі. Доволі, бувало, прослухати пісню один раз і вже вона вся од краю й до краю стояла в голові, як видрукувана на папері.

Хоч не дуже великий я був тоді, а знав уже багато пісень і на голос, і на слова.

Знав і „Лимерівни", і „Недоростка", і „Чумака", і „Чайки" і багато інших.

Часом і сам помагав гостям співати разом з бабами та молодицями.

На довго остався у мене в пам'ятку один з таких днів, у котрий я дізнався багато такого, про що я ще ніколи не чув. Був тоді я вже школярем.

Раз приходжу я з школи додому, а в нас — гості. По голосному гомону й по веселих очах гостей бачу, що вони у нас давненько й мабуть, чимало вже випили.

Кинувши хустку з книжками кудись у куток, я тихенько став прохати в матері обідати.

Сипле мені мати обідати, гладить по голівці, а очі в неї сяють і сама усміхається.

„Яка в мене ловка мати, коли весела", — подумав я.

Обідаю собі десь у куточку, прислухаюся, назираю за гостями.

Дуже смішить мене наш дядько Микита. Знаю я добре, що плохішого чоловіка вже немає, мабуть, і на світі й випив він, знать, не більше, як три-чотири чарки, а розходився чогось так, що й не вдержать його: б'є себе кулаком у груди, трясе чубом, кричить:

— Я — козак! козак! ... Де моя шапка, я зараз піду в козаки!

Його умовляють:

— І де там тепер тії козаки?.. Були колись **козаки, тепер нем**ає.

— Єсть! — кричить дядько, — їй-богу єсть!

— Та де ж вони? — питають його.

— Десь єсть! — одмовляє.

Насилу його вгамували.

Тимчасом я вже пообідав. Батько побачив мене й покликав:

— А йди сюди, Панасе, — співати будем. — Це ж півчак у мене — похвалився він мною перед гостями.

Ну, а я тому й радий: зразу пурхнув попід столом і опинився на лаві, поруч з молоденькою моєю тіткою; з нею ми вже давно зладились співати.

Тітка зараз мені чарку:

— Та хіба ж ми не вип'ємо, лихо його матері, з оцим чорнявим!

Я був хлопець уштивий, узяв чарку в руку, вклонився гостям, оглянув усіх їх очима й поважно промовив:

— Будьмо здорові!

Потім трохи надпив і чарку поставив.

— Отож гляди, — договорюється тітка, — будеш женитись, то не забудь свахою взяти!

А я не тільки свахою — за жінку взяв би її — така вона мені гарна... Стали співати.

Наступила чорна хмара,
Став дощик іти.
Благослови, отамане,
Намет нап'ясти.

Загорілося моє серце: співаю — аж вуха в мене горять, а тітка виспівує ще дужче, виграє і голосом, і очима та мене близенько тулить до себе: любила вона мене й балувала за мою охоту до пісень.

Сидить мій батько край стола, схилився на руку, заводить смутно:

Усі дуки-багатирі
В наметі сіли, —
Наше браття, сіромашня,
Та й не посміли...

Проспівав, та й голову схилив.

Шкода мені батька: отакий дужий, бородатий, а бач — не насмів!

А дядьки трясуть чубами та бородами, головами кивають, та й собі гудуть стиха:

Та й не посміли.

Очі опускають: що ж, мовляв, удієш — не посміли!

І бачу я, як стоїмо ми всі — і я, і батько — на дощі, гнемося, а дощ нас січе, потьоки за шию пливуть. А дуки в наметі п'ють, співають, та ще й насміхаються з нас. Жаль мене бере, ой який жаль!

„Дарма ж", — думаю, — „підождіть, як воно буде далі!"

Як угледів пан-отаман —
Стало йому жаль:
Скинув з себе жупан синій,
Та й намет нап'яв.

„А що, дуки, — кому тепер краще?" — думаю.

А найбільш удовольнило мене, аж засміявся, коли ми з батьком ухопили дуку за чуба та за руку, а дядько — в шию б'є.

Ой не йди, не йди, превражий дуко,
Де голота п'є!..

„Ото, щоб не сміявся з нас!" — радію собі.

Як цю доспівали, почали іншу, що мій батько **дуже** любив і співав на самоті, — ту, що каже:

Мати наша, мати,
Де нам тебе взяти...

Якось глянув я в той час на **батька й здивувався. Так**

здивувався, що навіть співати перестав: сидить батько, співає, а на лиці у його одзначається щось чудне, мені незрозуміле і дуже смутне; в очах немов сльози стоять.

„Що це подіялося з батьком? — думаю собі, — чого він так засмутився? Хоч і випив він, та я ж добре знаю, що даром сльози він не пустить"... А батько, як проспівали перші слова, казав до людей, якось чудно всміхаючись:

— Знаєте, яка це пісня? За цю пісню можуть оце всіх нас забрати й запровадити туди, куди й Макар телят не ганяв. Отака ця пісня!

Я вже тоді чув про ті місця, куди Макар телят не ганяє. Серце в мене похололо. Дивлюся на людей, а люди немов про те вже й самі знають, кивають головою та співають ще смутніше:

Поставлю я матір
На божничку в хаті...

А потім мій батько став розказувати щось таке цікаве, що я аж на коліна піднявся та слухав. Він розмовляв з людьми про якусь, видно всім відому, Катерину, яка сплюндрувала на п'ять або десять десятин землі, а цілий „край веселий", „степ широкий" разом з усіма людьми, що там жили — занапастила. Дуже потім вразили мене й слова, що я почув далі од батька. Між розмовою він якось сказав:

— Мати наша, Україно, чи тебе нам тепер купити, чи піти заробити?..

І журливо головою кивав і смутно всміхався...

Увечері, коли я ліг спати, я довго думав сам собі перед сном. У голові в мене вихором крутилися нові, перше незнайомі мені, дивні думки.

Перш усього мені здавалося дуже чудним те, що беруть туди, куди Макар телят не ганяє, не тільки за крадіж та за розбій, а що є такі пісні, за які теж можуть туди забрати. Далі я довго думав, на віщо казав батько на Україну — „мати". Що Україна є той край, де ми живемо, про те я вже знав. Потім пригадав, що колись у школі читали слова: „Наша матушка Россия". Тоді вчитель пояснив, на що то Росію треба взивати „матір'ю". Значить, є „матушка Россия", — думав я, — і є „мати Україна". І уявлялись мені ці дві матері в образі двох жінок. „Матушка Россия" — то товста сердита пані, котра „чтокає", як Сашкова мати. І живе та „матушка Россия" десь далеко, а у нас про неї читають тільки діти, як

ходять у школу. „Мати ж Україна" уявлялась мені бідною молодицею в очіпку та в свитинці — такою, як хоч би й моя мати.

А найбільше дивним і таємним для мене показалося те, що хоч і беруть за смутні пісні про матір до острогів, та все ж ті пісні співати треба і, співаючи, треба журитись і плакати.

І почував я, що в цьому усьому є щось дуже смутне й таємне, про що знають тільки великі поважні люди.

„Стій же, — думаю собі, — виросту й я такий, як батько, то всього чисто дізнаюсь, а потім вип'ю горілки, схилюся на стіл, та й сам буду співати:

Мати ж наша, мати,
Та де нам тебе взяти!
Чи тебе купити,
Чи піти заробити...

Та співаючи, й плакати буду, а лице в мене буде таке ж сумне й таємне, як у мого батька.

С. Васильченко

МОСКОВСЬКИЙ ГЕДЗЬ
(Шарж)

Одного тихого вечора, коли на зелене місто, мов крізь синє скло світив місяць і в теплому повітрі стояв дух липового цвіту, нас троє сивовусих дідів, почувши звуки оркестри, що долітали з городського саду, всі разом гукнули в три баси:

— Ех, матері його ковінька! — Чи ж і ми не парубки!

Взяли костури в руки, підняли вгору шапки й позичивши подорозі у якогось сірка очей, прямісінько посунули, як троє кабанів у панський квітник, у середину саду, де рій роєм гули і бриніли панянки і паничі.

Гай — гай...

Ой гаю мій розмаю, зелений мій жалю!..

Так, як буває ото людині, коли вона натрапить на веселу квітчасту галявину в лісі, де колись вибрикувала жвавим хлопчиком, так і нам одразу стало поміж цих живих, рухливих квіток.

Смутком тим, як вітерочком тихим, весняним, так і обвіяло нас, старих пеньків.

Продерлись ми вовкулаками крізь натовп — та швидше: шусть за кущі, де раніш іще навідали серед гущавини широкий камінь. Посідали.

Чи то ж бо не розкоші, чи немає їх у світі! — Отак праворуч над зеленим висвічує місяць; ліворуч геть у низині блискучий струмень грає... Ні за що не скажеш, що то не срібло живе кипить на промінні.

Розгомонілись, розгулялись ми, як ті жуки на ясну годину.

Про що? — спитаєте. Та про все, що на губу спаде та на око.

Поблизу од нас засіла на лавочці під оріхом пара молодят, — він студент, вона, видимо, вчителька або курсистка.

Чуємо: гомонять по-українськи.

Тільки він же чеше, як шовком шиє, а вона два, три слова й по-українськи скаже, та й знову на московське перескочить.

Так, як ото буває іноді перо в руці згедзається: що ти хоч одно ним писати, — а воно: штрик! брик! — свої якісь закарлючки виводить.

— Не буде нам з цієї панни українки! — хитнувши головою твердо сказав Петро Сидорович.

— Уже й не буде! — завважаємо йому, — підучиться помалу, поживе між українцями, то й залюбки стане українкою. Так же не можна, щоб усі одразу почали говорити добірною українською мовою.

— А крім того, ви погляньте на цього юнака, — піддержує мене наш третій сивий товариш, — отакий живчик, та щоб він не наламав її на своє. Чули, як то кажуть: Боже, Боже, чого та любов не зможе!..

А той же юнак справді упадає коло панни, як у око не вскочить: і в одно їй вухо і в друге нашіптує; і в очі загляне й за ручку візьме.

— Все одно й любов нічого не поможе, — упирається Петро Сидорович; — ну, може прикинеться українкою на якийсь час, а потім знову по-московськи буде говорити. Я вже по голосі її чую...

І перемовчавши він додав тихіше:

— Муха така сидить у їй, — московський гедз прозива-

ється. Така клята й уперта муха, що коли оселиться в якій панні, то вже ні просьбами, ані погрозами, — нічим ви його не виженете з неї, поки й віку тієї панни.

Сміємося. Петро Сидорович завжди щонебудь вигадає.

— Чого сміетесь? — суворо промовив він до нас, натоптуючи тютюну в люльку. — Миколу Степановича Марченка знали?

— хто ж його не знає.

— І його дружину, Марію Миколівну, що того року на Покрову померла, знаете?

— Як? хіба вмерла? — диву дивуємося.

— Умерла, хай Бог прощає гріхи її, — захворіла на гарячку й померла. — Можна було сказати, що вона не українка?

— Та що ви, Петре Сидоровичу! Жінка відомого українського діяча! — Виступала в українських концертах! Працювала в просвіті! Нащо питати...

— Жінка відомого українського діяча!.. — гірко повторив за нами Петро Сидорович.

— Ось послухайте, що він мені сам, своїми устами розказував, коли я пішов провідати його в тузі через тиждень після смерти Марії Миколівни.

Розказував усе, як на сповіді, плакав, чуба на собі рвав, ридав, як мала дитина...

Пам'ятаете, який замолоду був Микола Степанович? — Не козак — орел! Щирий українець, на слово твердий, як криця.

Бувши парубком, отож і набачив він свою Марусю, не пам'ятаючи добре, де саме, здається чи не в Харкові, на вечірці — українські пісні співала...

Висока, кароока, з чорною шовковою косою — як стала, як глянула, труснула намистом, стрічками замаяла, та ще й заспівала...

Микола Степанович — сам не свій, аж сяє: ось коли довелося побачити правдиву українку. А українок за ті часи, мусимо знати, було дуже мало. Після співу — туди, сюди — одразу знайомиться з нею.

Тільки прислухається — аж наша панна за сценою уже і не та: він до неї по-українськи, а вона по-російськи, а вона по-російськи, та не якнебудь — з акцентом!..

Микола Степанович, самі знаете, людина вперта й рішуча, хвалиться: я таки зроблю з неї українку!

Почав він за нею упадати. Став носити українські книжки, ноти... Як день, як ранок, — він уже там, він уже там... Тільки що ж і рада вона йому, й горнулась би до його, і сама дівчина українського роду, ну говорити по-українськи аж плаче та не хоче. — А він теж свого наміру держиться твердо: про любощі, про женихання ані словечка. Научися, мовляв, спершу по нашому говорити, тоді і про женихання буде розмова.

Водилися так вони щось довгенько. Ні той не піддається, ні друга. А розійтися — не розходяться, шкода: до серця одно одному припали.

Аж ось весна...

Розвилися сади, трава зазеленіла, квіти порозквітали, надійшли зірні вечори...

І ось наша Марія Миколівна таки заговорила...

Як той шелест вишневих садків, як смуток срібної сопілки, як музика весняного вітерочку, отого тихого, балакучого, полилася з рожевих панянських уст рідна українська мова! А ще до того — карі очі!..

А личко свіже, як вишневий цвіт біленьке...

Ех! — оповідач махнув рукою і нахмурившись, почав щось собі сердито буркотати.

„Овечки дурні, ялівки! — Іще по ворожках бігають, чарів якихось там шукають... та будь я панянкою та ще з чорними бровами, — не то живого чоловіка, я б з тією мовою пеньок закохав би в себе!"...

Він зідхнув і почав говорити далі.

Так, кажу, заговорила...

Микола Степанович — артист щодо мови, художник; знає толк як ніхто з учених філологів не знав, і кохається у їй, як риба у воді, а птиця у повітрі. Почув — вухам своїм не вірить.

Де, коли, у кого навчилася вона так говорити? Звідки у неї той таємничий чар, ті пахощі рідної мови, яких ніяк не впіймають у своїх модерних віршах та поезіях наші городські поети та письменники?

— А я ж, — каже, — змалку на селі жила, у гаї по горіхи з дівчатами ходила! — щурить вії, лагідно в вічі йому зазирає, сміється.

Ну, видиме діло, — край! Прив'язала його до себе, як ланцюгами.

Почалося оте саме, як то кажуть, кохання...

Видався якось один вечір, хороший, прехороший... Над вечорами вечір.

Місяць, солов'ї... теє, другеє... Жаби десь кумкають, так, як от у школі діти гуртом молитви вичитують... Розцвічена груша кучерява арками позагинала віти свої, білими гірляндами замаяні...

Згадував він і тепер ту грушу... Казав — так тобі й горить на місяці білим цвітом — огнем, міниться... То засяє, то отемніє, то засміється, то охмаріє... Багато і ще дечого такого казав він про той вечір, — та воно мені не в голові — позабував.

Сидять ото вони на ґаночку, цілуються...

Шу-шу-шу!.. Та-та-та!.. щось собі як у гарячці, шепотять, а що саме, того й самі гаразд не тямлять... Не тямлять та й не дослухаються, як це завжди в такій оказії буває...

Коли чую, — каже, — ніби щось торк мене в груди: а прислухайся но, що то це вона говорит...

Прислухався, а вона аж захлинається, по-московському січе:

„Милый мой, желанный мой, счастье мое! Радость моя!"... Ніби цебер холодної води — бурх йому на голову, поза спиною, по грудях попливли холодні потьоки. Лихо!..

— Марусе, Марусе, — опам'ятайся — це ж ти знову заговорила російською мовою! — будить він її, як зі сну.

А вона:

— Ах, милый, в этот прекрасный миг, я не могу, не могу и не хочу притворяться перед тобою! — Бросим эти выдумки. Коля, и не будем омрачать себе минуты нашего счастья! — Правда, дорогой?..

Ангелом праведним дивиться йому в вічі, кучері його рукою гладить.

Микола Степанович скріпив серце, зціпив зуби, легенько визволив свою голову з обіймів, підвівся.

— По-московському я можу сказати вам тільки два слова:
— До свидания! — повернувся і пішов.

Марія Миколівна розумна була жінкою, певне, **не дурна** була й панною:

Бачить — піде! — Піде й більш не вернеться.

Склала вона руки на колінах, голову, як сирітка **схили-**

ла, та так смутненько, смутненько услід йому вже по-українськи:

— Миколо, то це вже ти і покинув мене, бідну?

Як той дзвіночок срібний задзвенів у саду.

Микола Степанович спинився, аж назад похитнувся, ніби його віжками назад потягнули. Повернувся він до неї, на грудях руки склав, дивиться:

— Ну, що мені робити з тобою, зрадлива дівчино?

А далі — до неї. Узяв однією рукою отако-о, за станочок, притиснув її щільненько до себе, та й став у неї правди питати:

— А не будеш? А не будеш? А не будеш? — Та за кожним разом:

Цмок! Цмок! Цмок! — її в губи.

А вона тільки:

— Не бу... Не бу... Не бу....

Коли б якому дурневі прийшло в голову, стоячи за кущем, полічити скільки разів він спитав її, а скільки вона йому обіцяла, певно не вистачило б йому пучок на його пришелепуватих руках, а може й на ногах.

Словом — діло налагодилось і налагодилось, бачите, добре.

Повінчались, живуть ото вони собі, живуть тиждень, два, місяць.

Ні одним московським словечком, ні однією чужою піснею не були похмарені медові дні молодожонів. Здавалось, усі московські примхи з корінням були виполоті у молодої.

Із хорошої панни починала вистигати молодиця, як хоругов, як Божа слава. Микола Степанович радіє та дякує долі, що послала йому таку дружину. Вірив, що так уже й буде, поки й життя їх подружнього. Та видно прийшов той час, і він мусів звіритися, що спізнав він її, та ще не зовсім. Бачив він тільки її, яка вона в любощах, на милій розмові, а яка буде в серці, — того ще й не бачив.

Як без хмарних днів не буває літа, так немає того подружнього життя без хатньої чвари...

Прийшов той час, коли й вони мусіли погиркатись.

Хто не був жонатий, той хіба не знає, що така баталія в хаті починається зранку. Він одно слово, вона друге; спершу по новинці, звичайно, делікатно, легенько, дедалі сміливіше — гир-гир, гир-гир! Завелися, так і к півдню — тільки луна іде по покоях! Сваряться, проте сваряться пристойно —

своєю таки рідною мовою. А далі візьми він та й кольни її якимось слівцем кудись у болюче. А він цього, як може знаєте, вміє.

Вона — пик, мик — щось хотіла в собі стримати, а далі як на пружині з рідної раптово перескочила на московську мову, так ніби тріснувши розсипалася ракета:

Это тиранство! это грубиянство! это не жизнь, каторга! Что это, та почто!..

І посипала, і посипала.

Слухає він, і вірить і не вірить:

— Що це — насправжки, чи це жарт? — Коли жарт, то я прошу тебе, щоб був він оце в останній раз!

— Не последний раз, а с этого дня будет так всегда! — Можешь себе ломаться на своей мове сколько тебе угодно, а я не хочу этого! — Сил моих нет! Довольно!

— Не буде так! — гримить Микола Степанович.

— Нет, будет! — Так должно быть, так будет, будет, будет!

Він: — Мій дім, це моя держава, — а в моїй державі я прошу розмовляти тільки державною мовою! — та по столу кулаком — грюк!..

Вона — руки в боки, голову вгору — блись, блись очима, та так стиха: Пле-вать я хотєла на твою державу и на твою мову!

— Ага, ось воно як! — Ну добре ж! — взяв він шапку, — лясь дверима.

Затихло...

Як затихло, та й затихло, так і до чортового батька й зовсім затихло...

Минає день, другий — не говорять вони ні на якій уже мові. Позачинялись — він у одній, вона в другій кімнаті — дожидають, хто перший піде на мир.

Щось на п'ятий, чи на шостий день до жінки в кімнату увійшов Микола Степанович, змарнілий, проте суворий, незломний: мовчки поклав перед нею написаний про розвід папір.

Показує рукою: підпишися.

Вона зіскоса прочитала, прикусила губу, вхопила перо, сердито чиркнула.

Припала до столу головою та й зайшлася слізми...

Як після весняного дощику громового, так стало тихо,

ясно та радісно в покоях Миколи Степановича після тих сліз. Сидять обійко на канапі, пригортаються, як та парна пара голубів; буркотять.

Жаліється вона Миколі Степановичу:

— Що воно буває часом зі мною, то я й сама не знаю: тільки почую, буває, з уст інтелігентної людини українську мову, або побачу книжку чи газету нею написану, — зараз у грудях, десь коло самого серця щось починає ворушитись; ворушиться, та так ніби аж гуде: дз... дж... коле, аж у ніс шпигає...

І відразу бере мене таке серце, така злість, що всю пориває плюватись, перекривляти ту мову, а книжку, — аж руки тремтять, — так хочеться порвати, пошматувати, ногами потоптати. Так ніби це якесь мені наводження.

Микола Степанович — людина смілива не боязка, ну а в силу нечисту трохи вірив.

— А чи знаєш що? — радить її: — як будеш у Києві, не полінуйся — сходити в святі печери, хай там покроплять тебе святою водою.

З'їздила вона ото в Київ, чи була в тих печерах, чи ні, — вертається додому, весела, радісна, цілий оберемок нових книжок українських та нот навезла, хвалиться:

— Ну, тепер уже все минулося.

— То й слава Богу, — легко зідхнув Микола Степанович...

— Лаврентію Гавриловичу, — звернувся оповідач до мене: — ви не знаєте, буде років з сорок чи більше, як оженився Микола Степанович? — Більше? — Ну от я і кажу: більше сорока років прожили вони з того часу — і ні одного російського слова не почув він од неї.

Спершу, правда, іноді, під гарячий час траплялось, що в неї почне бувало кудись, ніби на московське заскакувати язик. Та в ті часи вона хапала себе рукою за губи і вибігала в другу кімнату.

Перечекає — і знову така ж, як і була.

А далі — і те минулося.

Він — працює на українській ниві, вона йому як вірна дружина, в тому не заважає, не докоряє, як це часом буває у нас; — ще й сама іноді — ні-ні, та й допоможе то тим, то цим у рідній праці.

Про те, що колись було, Микола Степанович забув і думати й гадати.

Так і не згадав би він про це, може, поки б і не помер.

Та слухайте ж, що було далі.

Занедужала ото вона, кажу, — помирає.

Лежить, огнем палима, словами блудить.

— „Божа воля, — каже лікар Миколі Степановичу, — будьте мужні, — ваша дружина помирає".

Заплакав Микола Степанович, пішов, щоб востаннє попрощатися з своєю старенькою дружиною. Увіходить до хворої, а вона дивиться на його, не впізнає вже.

Дивилась, дивилась, далі по-московськи:

— Кто ты, таинственный незнакомец?..

Морозом сипнуло Миколі Степановичу за спиною.

Підійшов до неї, став христити:

— Дух Святий з тобою, Марусе, — опам'ятайся! Не добре тобі, серденько, — може помреш — не оскверняй же себе московською мовою на останній твоїй дорозі.

Вона — глип на його, дивиться, впізнає:

— Ах, вот это кто! Это ты тот господин, что всю мою жизнь отравил своею глупою мовою, хамскою, проклятою...

— Это ты, тиран мой! это ты... мой изверг!

Очі у неї мов чужі, незнайомі; так гостро, нелюбо дивляться на його.

Микола Степанович окам'янів, стоїть...

— Чего стоишь? — уходи прочь, не подходи ко мне! — Дай хоть умереть мне культурным человеком.

Далі мрійно звела до стелі пригаслі очі й тихеньким, нерівним старечим голоском почала заводити:

Гляжу я безмолвно на черную шаль
І грустную думу...

Зідхнула, схлипнула і дух Богові оддала.

Оповідач трохи перемовчав, далі почав тихіще.

— І от, браття мої милі, хоч вірте, хоч не вірте — а у покійниці, в грудях почало щось густи і дзижчати. Дедалі дужче, дужче... і ось відразу вилітає з неї він... отой самий гедзь...

Великий, рудий, волохатий з безліччю, як у стонога, пазурястих ніжок, на яких позакипала кров...

Обкружив він кімнату, неперестаючи дзижчати, підлетів до

самого носа Миколи Степановича й на половину людським голосом на половину цапиним задеренчав:

Мазниця — паланица...
Мазниця — паланица...

Мазнув хвостиком по губі бідного Миколу, зареготав і вилетів у вікно.

А Микола Степанович як стояв, так каменем і повалився додолу непритомний...

Оце вам така казка.

Може він брехав, може казав правду, — того не знаю, — а тільки я переказав вам од слова до слова все те, що почув од самого Миколи Степановича...

За що купив, як кажуть, за те й продаю.

Петро Сидорович вибив люльку об камінь і став ховати її в кишеню.

Васильченко

КУДИ ВІТЕР ВІЄ

Дієві особи:

КОРЕЦЬКИЙ — людина років 30—35.
ПАНІ КОРЕЦЬКА — його жінка.
ПАННА ЛІЗА — сестра Корецького.
КОЛОМИЄЦЬ — студент, українець, квартирант Корецьких.
РОЩИН-ДЕМІДОВ — князь, офіцер-доброволець.

Діється на київських дачах в часі облоги Києва республіканським українським військом у місяці грудні 1918 р.

Кімната. Прямо, праворуч і ліворуч — двері. Стіни густо завішані фотографіями, листівками, картинами-додатками до ілюстрованих журналів, між ними — великий портрет Шевченка в шапці. В одно з вікон зазирає в кімнату інеєм укритчана сосна. На ліжку, удаючи хворого, лежить Корецький. Коломиєць в задумі ходить по кімнаті нерозгнений, примарнілий.

КОРЕЦЬКИЙ *(позіхаючи).* Ви не чули — газети не вийшли й сьогодня?

(Коломиєць не чує).

КОРЕЦЬКИЙ. Може в городі — горить повстання, а ми нічого не чуємо й не бачимо. *(Павза).* Миколо Федоровичу?

КОЛОМИЄЦЬ *(не прокидаючись від задуми).* Що?

КОРЕЦЬКИЙ. Питаю, газети і сьогодня не вийшли?

КОЛОМИЄЦЬ. Газети? *(Глибоко зітхає, кидається).* Ні, не вийшли.

КОРЕЦЬКИЙ *(співчуваючи).* Що це ви носитесь з зубами?...

КОЛОМИЄЦЬ *(морщиться).* Які там зуби! *(Перегодя).* Добровольці не дають мені дихати. З того часу, як у нас у низу росташувався їх штаб, я ні на одну мить не маю спокою. Або на голках, або на гарячому вугіллю сиджу.

КОРЕЦЬКИЙ. Та плюньте ви на це!

КОЛОМИЄЦЬ. Рад би, шановний, — не плюється. Якже його плюнуть, коли кожну хвилину, кожну мить чекаєш, що в кімнату вскочить якийсь Ролянд-зброєносець: ви хто такий? ваше посвідчення? ваше відношення до мобілізації? — сюдитуди, ви українець і цап голубчика.

А з українцями у їх розмова коротка.

Так було все добре — а тут — на тобі! чорт наніс їх сюди! — так ніби їм для штабу кращого місця не було!

КОРЕЦЬКИЙ. Та ви не турбуйтеся — поменше ходіть по вулицях, а сюди вони не зайдуть.

КОЛОМИЄЦЬ *(певно).* Зайдуть!

КОРЕЦЬКИЙ. Тут їм діла немає ніякого.

КОЛОМИЄЦЬ. І діло знайдеться, видно вже. *(Павза).* Як ви гадаєте, чи можна не помітить чудовий профіль нашої панни Лізи, живучи в одному дворі? Або хоч і ставної постаті самої Катерини Демяновни?

КОРЕЦЬКИЙ *(міркуючи).* Ну-ну?

КОЛОМИЄЦЬ. Іще вас спитаю. Як ви думаєте, для наших із вами карих очей наші дами так несподівано ще звечора вхопились мити й прасувати?

КОРЕЦЬКИЙ *(нетерпляче).* Ну?

КОЛОМИЄЦЬ. Ну, от я вам і кажу: не зайде ще сонце, як тут буде їх повнісінько в кімнаті.

КОРЕЦЬКИЙ *(подумавши, певно).* Це, треба сказати, правда! Баби взагалі дурний народ; ну, а як перед очима блис-

нуть погони, зразу очемеріє і про все забуде. Це ви сказали правду. *(Позіхає).*

КОЛОМИЄЦЬ. Отож бо то і є... Я вже у вікно заглядів, як один юний серцепожиратель у касці посилав у слід панні Лізі дуже ніжне з возведенієм очей к небесам і приложенієм руки до серця зітхання... *(Павза. Глибоко зітхав).* Тікать? — але куди втечеш? До своїх через фронт нема чого й думати, в город — тепер теж не проїдеш: скрізь на мостах стоїть варта... Ну і вскочив. От уліз... так уліз.

КОРЕЦЬКИЙ *(байдуже).* Нічого, буває і гірше...

КОЛОМИЄЦЬ *кидає на його гострий погляд).* Ви думаєте?

КОРЕЦЬКИЙ *(позіхаючи).* Людям траплялося ще й не так.

КОЛОМИЄЦЬ *(дивиться на його пильно).* Людям усяк траплялося... *(Трохи їдовито).* Але дивіться, щоб і вам теж чогось не трапилось, як унадяться сюди кохані гості.

КОРЕЦЬКИЙ *(швидко).* А я їм що винен? Я, слава Богу, не український студент, чого мені боятися?

КОЛОМИЄЦЬ. Ні, я не про те, шановний добродію! *(З'їдливо)* Ви гетьманській мобілізації підлягаєте?

КОРЕЦЬКИЙ *(роздратовано).* Я челавєк бальной. *(Рішуче натягає на себе укривало).*

КОЛОМИЄЦЬ. Так, — хворий. Це ми бачили, як учора вели таких хворих до штабу, покроплюючи нагаями та тростинками, та прикладами, та колінами! Направду говорю вам, — усі вони так летіли вперед, що ніякий здоровий їх не здогонив би.

КОРЕЦЬКИЙ *(крутить уперто головою).* Це мене не торкається... я знать нічого не хочу — я бальной...

КОЛОМИЄЦЬ *(підходить до нього ближче).* Добре. Допустимо. Але всеж треба вам зробити от що: Накажіть, і накажіть суворо й рішуче, як дійсний голова сем'ї, вашій шановній дружині і вашій прекрасній сестриці, щоб вони ні в якому разі сюди офіцерів не пускали. *(Тихіше).* Ні в якому разі! Хай скажуть, що тут лежать хворі на еспанку, на тиф і що сюди ходити заборонено. Можна буде на дверях навіть папірець такий наліпити: „Здесь..." *(Прислухується).* Либонь хтось іде!

КОРЕЦЬКИЙ. Та то мабуть наші вертаються.

КОЛОМИЄЦЬ *(підходить до дверей, прислухується).* Так, ніби стук як на дамські черевики занадто енергійний. Про

всякий випадок треба з своєю персоною приховатися. *(Швидко йде в свою кімнату).*

(В кімнату вбігають панна Ліза і пані Корецька, в піднесеному настрої, веселі, гомінкі. Обидві приспівують).

На солнцє оружєм свєркая,
Прі звуках ліхіх трубачей,
Па уліцє пиль падимая...

КОРЕЦЬКИЙ. Куди вас дідько носив до цього часу? В кімнаті не прибрано, квартирант і досі без чаю — а їх носить кудись невідома...

(На його не звертають уваги).

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Лізо, ти що надінеш?

ПАННА ЛІЗА. Я?... *(Швидко)* Знаєш, Катю, він уже відізвався до мене *(мрійливо приплющує очі)* „сєстрі-іца". *(Рішуче)* Я думаю одягтись сестрою.

КОРЕЦЬКИЙ *(поважно).* Куди це ви збираєтесь? *(Йому не відповідають. Обидві заклопотано крутяться по кімнаті, лихорадочно пудруються, дістають флякончики з пахощами, зазирають в зеркало).*

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(щось нишком розказує панні Лізі, чути).* Поцілував ручку...

КОРЕЦЬКИЙ *(нетерпляче).* Та куди це ви збираєтеся, куди?

ПАНІ КОРЕЦЬКА. А правда, що він князь?

ПАННА ЛІЗА *(певно, суворо).* Князь... якже? — самий настоящий князь...

КОРЕЦЬКИЙ *(кричить).* До кого я говорю? — до вас, чи до стіни?

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(спокійно).* Чого ти кричиш?

КОРЕЦЬКИЙ. Я питаю: куди ви оце прибираєтеся?

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Ну, а тобі що до того? — лежи собі, коли лежиш. *(Павза).* Підемо до штабу, будемо помагати перевязувати ранених.

КОРЕЦЬКИЙ. Яких ранених?

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Ранених, з позиції. Кажуть — сьогодня може бій буде лютий.

КОРЕЦЬКИЙ *(здивовано).* Чи ти в своїй сорочці?

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(регоче).* Ха-ха-ха. *(До панни Лізи)* Ну, не будемо гаятися — давай одягатись. *(Швидко йде в другу*

кімнату. Корецький дивиться їй у слід злісно здивованими очима, далі енергійно спльовує, махає рукою і відвернувшись до стіни, кладе голову на подушку. Панна Ліза чепуриться коло зеркала. Виходить із своєї кімнати Коломиєць).

ПАННА ЛІЗА. По вулицях скрізь, скрізь розліплені „воззвання". Тисячі, міліони воззваній... На стовпах, на вікнах, на стінах... „К аружію! К аружію!... Спасайте родіну!"

КОЛОМИЄЦЬ. То оце ви, панно Лізо, почули в собі огонь патріотичного почуття і вирішили йти перевязувати святі рани добровольців?

ПАННА ЛІЗА *(швидко повертає в його бік голову і побачивши його, змовкає; перегодя суворо).* І то люди і то люди, помагати треба усім страждущим.

КОЛОМИЄЦЬ. Звичайно, звичайно. Особливо, коли то будуть московські офіцери.

ПАННА ЛІЗА. Я ніколи не називала себе щирою українкою.

КОЛОМИЄЦЬ. Справедливо. Але пошпортавшись в своїй памяти, ви мусите пригадати, що колись ви подавали прохання, щоб вас прийняли на службу в одну українську інституцію. Більше ще: колись ви ходили за синьожовтими прапорами, кричали „Слава" і співали „Ще не вмерла Україна". Було це коли небудь, панно Лізо, чи це мені тільки снилося так? *(Павза).* Чогож ви мовчите?

ПАННА ЛІЗА *(злісно блискає на його очима). Далі спокійно, діловито).* Катя, я думаю снять со стени партрет етаво Шевченкі.

ГОЛОС КОРЕЦЬКОЇ. А що він тобі шкодить?

КОЛОМИЄЦЬ *(передражнює).* Від нього дьогтем смердить.

ПАННА ЛІЗА. Він псує тло усієї кімнати.

ГОЛОС КОРЕЦЬКОЇ. Ні, ні — не треба. Не здіймай. А то часом вернуться українці, то щоб не списали нам *(сміється)* наше тло нагаями.

КОЛОМИЄЦЬ. Панна Ліза тоді певне полине разом з гетьманськими вірлами.

ПАННА ЛІЗА *(виразно до Коломийця).* Я с вамі не разґаваріваю... *(Павза. Панна Ліза заплітає перед зеркалом косу. Коломиєць сідає на канапу, переглядає альбом, всміхається, щось собі міркуючи. Корецький починає кашляти й стогнати, очевидно бажаючи звернути на себе увагу).*

КОЛОМИЄЦЬ *(дипльоматично).* Знаєте, панно Лізо, чого

ми з вами маємо сваритись? Відколи я живу в вас, ми тільки те й робимо з вами, що сваримось.

ПАННА ЛІЗА *(горяче).* А хтож цьому винен? Від вас же ніколи доброго слова не почуєш: — все тільки шпилечки, та насмішки.

КОЛОМИЄЦЬ. Е, що там давнє згадувати — що було — минуло. А ось я пригадую собі — ви колись виявляли бажання вчитися української граматики — у мене сьогодня є вільний час — хочете — почнемо?

ПАННА ЛІЗА *(надуває губи).* Ні, дякую красненько.

КОЛОМИЄЦЬ. Шкода. А у вечері пішлиб погуляти до трамвая, на лід пішлиб поховзатись.

ПАННА ЛІЗА *(неймовірно дивиться на нього).* Чого се ви такі добренькі стали? То бувало ніяк із кімнати його не витягнеш, а тепер сам рветься.

КОЛОМИЄЦЬ *(вдаючи безжурний вигляд).* Бачите, панно Лізо, я так собі подумав: доки мені марнувати свою молодість? На дворі чудові ясні дні, місяшні ночі... того, як його... *(підбирає слова)* сосни в інеї — скрізь чудово, як у тій казці, а я сушу та вялю себе за книжками. *(Театрально).* Ні, годі! Кидаю від цього часу книжки, починаю гулять, до панночок залицятися, закохуватися. Один раз молодість буває. Правдаж, панно Лізо?

ПАННА ЛІЗА *(позирає на нього з підозрінням).* Дивно мені, чого це у вас відразу загорілося таке бажання. А ви скажіть мені, чого ото у вас такий вид кислий, ніби хворіли, або ніч не спали? Чуб нестрижений, сам неголений, зімнятий. *(Морщиться).*

КОЛОМИЄЦЬ *(зітхає).* „Ето всьо любов-зладєйка".

ПАННА ЛІЗА *(іронічно).* У когож це ви так закохалися?

КОЛОМИЄЦЬ *(живіше).* Вгадайте?

ПАННА ЛІЗА *(регоче).* Ха-ха-ха!... Ха-ха-ха!... Любов... *(Перестає реготати, задирливо).* А от візьму і викажу!

КОЛОМИЄЦЬ *(здрігнувши).* Що викажете?

ПАННА ЛІЗА. Викажу, що у нас сидить студ**ент, украї**нець, який не пішов воювати за гетьмана.

КОЛОМИЄЦЬ *(серйозно).* Прошу, хоч зараз.

ПАННА ЛІЗА. Ага, злякалися? *(Регоче).*

КОЛОМИЄЦЬ. Нічого я не злякався, я до такої думки уже давно звик і до всього приготувався. Але мусите знати: — колиб мене гетьманці, скажемо, розстріляли, мої товари-

ші, коли прийде сюди наше військо, цього вам не подарують!

(Ліза дурновато і сполохано лупає очима).

ГОЛОС КОРЕЦЬКОЇ. Та то вона жартує...

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(швидко виходить із другої кімнати, застібаючи останній ґузик на блюзці).* Хіба ви думаєте, що ми вже такі дурні, щоб зробили цее? Це вона пожартувала.

КОЛОМИЄЦЬ. Я теж пожартував. *(Суворо хмурить брови).*

ПАННА ЛІЗА *(глянувши на паню Корецьку, перелякано).* Катю, ти вже одягнулася?

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Я готова. А тиж що тут робила?

ПАННА ЛІЗА. Катю, ти ж зажди на мене, я — зараз — в одну мить!

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Ну — марш — одягайся, та швидче.

(Панна Ліза доплітаючи косу, побігла в ту кімнату, звідки вийшла пані Корецька).

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(напудрена, переодягнена, з помітно підчорненими бровами, в празничному настрої, починає ходити по кімнаті і нікого не помічаючи, мрійливо всміхається і з захопленням співає).*

Забити нєжния лобзан'я...

КОРЕЦЬКИЙ *(починає бухикати, а далі дужче і дужче заходиться від кашлю).*

КОЛОМИЄЦЬ. Катерино Демянівно, вам би треба звернути увагу на Антона Аркадієвича, у нього, здається, еспанка починається.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(ніби не чує — співає).*

Уснула страсть, прашла любов...

КОРЕЦЬКИЙ *(повертається до неї лицем, злісно).* Хіба то їй в голові? Чоловік з постелі третій день не встає, а їй... *(кашляє)* в голові „нєжния *(кашляє)* лобзан'я"...

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(спокійно).* Лежи-лежи! *(В томуж настрої співає далі).*

Память прошлаво свідан'я уж нє...

КОРЕЦЬКИЙ. Почула паничів — як розщебеталася! Аж запалахкотіла...

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(тим самим голосом).* Лежи, лежи! *(Співає).*

Уж нє валнует больше кров.

КОРЕЦЬКИЙ *(передражнює).* „Ручку поцілував" **якже...** а вона, дурепа, зраділа тому, розцвилася...

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(дражниться).* І поцілував *(проходить мимо Корецького і перед його губи проводить рукою).* Так пригнувся чемненько, та й... *(Цілує повітря).*

КОРЕЦЬКИЙ *(люто).* Та що це за роспуста така? Скидай мені зараз свої наряди! Став самовар! — Я тебе швидко візьму в руки. Став, кажу, самовар зараз!

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(погрожує пальцем, тихо й протяжно).* Тсс.. Не дуже. Минулося *(спокійно).* Не великі пани — і самі можете наставити собі самовар, а ми з Лізою будемо пити чай там... *(Мрійливо деклямує)* „Нє аткажітє разделіть с намі чашку скромнаво офіцерскаво чаю"... *(Навчаючи до Корецького)* О, так треба поводитися з дамами. А то: *(передражнює)* „Став мені самовар!"

КОРЕЦЬКИЙ *(обурено).* А ті, ті! що називають себе — офіцери. На фронті кров ллється, люди гинуть, з голоду, — а вони „нєжния лобзан'я заводять, ручки цілують"... *(Грізно).* А воювать! воювать, чортові душі!

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Не кричи, ти, завоювателю! — ніхто тебе не боїться.

КОРЕЦЬКИЙ *(погрозливо, стихаючи).* Ну, добре. Підождіть, підождіть трохи.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(з погордою).* То й щож з того, як підождемо?

КОРЕЦЬКИЙ. Побачиш. *(Павза).* Ось прийде на вас Петлюра! Він усім вам покаже. *(До жінки)* Він тобі покаже нєжния лобзан'я! — Як приварить двадцять пять тростинок, будеш тоді памятати, коли тобі офіцери ручки цілували.

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Далеко куцому до зайця, так твойому Петлюрі до гетьмана. У гетьмана гармати, у гетьмана кулемети, а у Петлюри що?!

КОРЕЦЬКИЙ. І в Петлюри гармати... І в Петлюри кулемети! *(До Коломийця)* Миколо Федоровичу — є в Петлюри кулемети, та гармати, чи ні?

КОЛОМИЄЦЬ *(відриваючись від альбому, коротко).* Та настягали. Сотні три-чотири гармат, та кулеметів тисяча — а то й друга.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(крадькома уважно прислухується, далі махнувши рукою).* У Петлюри — банди!

КОРЕЦЬКИЙ. Неправда — у добровольців банди, а в Петлюри дісціпліноване, регулярне військо.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(махає руками).* Банди! банди! банди!

КОРЕЦЬКИЙ *(передражнює).* Що вона розуміє „банди, банди!" Ось не сьогодня-завтра, як увійде в Київ, побачиш тоді, що то за банди!

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Побачимо, як що увійде! *(Перегодя, непевно).* Миколо Федоровичу, — як ви гадаєте — візьмуть таки українці Київ?

КОЛОМИЄЦЬ *(коротко, рішуче).* Завтра, найпізніше — після завтра.

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Щось мені не віриться. *(Бере зі столу карти, починає роскладати).*

КОРЕЦЬКИЙ *(злорадісно).* Ага... Забилося, „ретівоє"? Злякалась? За карти хапаєшся? Ну ворожи, ворожи!

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(непевно).* І поворожу. *(Голосно)* Лізо, ти швидко там?

Голос ПАННИ ЛІЗИ. Зараз!

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Учора випало, що буде гетьманові приятна звістка від русявої дами, так і сталося. От, кажуть, антанта сповіщає, що пришле танки на допомогу.

КОРЕЦЬКИЙ *(презирливо).* Сповіщає! А по чому то вона сповіщає? По тих дротах, що скрізь порвані? Куди йому з своїми свистунцями проти українців? Українці йдуть за народ. Вони йдуть босі і голодні, але дружно йдуть. А добровольці що? Тільки вміють за панночками бігати, та пяничити. Золоті погони начіплювати, шпори, галіфе... Ні, в Петлюри нема цього: там що козак, що старшина — всі однакові: одно їдять, однаково ходять, одним духом дишуть.

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Коли це ти таким українцем зробився?

КОРЕЦЬКИЙ. Щож — я малорос і тому маю „полное право", коли схочу українцем зробитися. *(Павза. Пані Корецька уважно дивиться в карти. Корецький з цікавістю слідкує за її фізіономією, їдовито).* Що! „плохо гетьманове дєло"? *(Сміється. Пані Корецька хмарніє, кусає губу).* Не витанцьовується? Все одно ворожи, не ворожи: капут твойому гетьманові! Це я тобі і без карт скажу.

КОЛОМИЄЦЬ. Таки й справді, Катерино Демянівно, на що ті офіцери? Виж таки, як не як, українського роду, чи присталож вам заводити зносини з ворогами народу, з ворогами України?

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(в нерішучій задумі схиляється над картами).*

КОЛОМИЄЦЬ. У гетьмана — ви самі бачите, лишився

один Київ, а вся Україна зайнята республиканським військом. Візьмуть наші Київ, і як не кажіть, а всеж буде тоді ніяково...

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(задумується).*

ПАННА ЛІЗА *(вибігає з другої кімнати, одягнена в біле, як сестра-жалібниця).* Ну, Катю, ходімо швидче, бо там на нас чекають.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(сидить над картами задумано).* Кинь, Катю, опісля доворожиш.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(раптово змішує карти, бадьоро хитає головою, повеселівши).* Е, чорт його бери, що воно там буде — *(Рішуче).* Ходім, Лізо. *(Встає).*

КОЛОМИЄЦЬ *(позираючи на Лізу).* А я і не знав, що в панни Лізи мається вже костюм сестри-жалібниці про запас! *(Павза).* Колись були не ті часи: панна Ліза казала, що всіх сестер милосерних вона терпіти не може, що усіх їх треба нагаями гнати, що вони сякі й такі і — он які.

ПАННА ЛІЗА *(кусає від злости губи і блискає очима. Спокійно, діловито).* Ага, Катю, — я забула тобі сказати — один офіцер питав, чи не знайшлось би у нас вільного куточка переночувати. Пять днів, сердешний, валяється на столах, та на підлогах. То можеб ми пустили його ночувати в кімнату Миколи Федоровича? Там же стоїть вільна канапа. Бо що, справді, — одні страждають, кров проливають, та й не мають де спочити; а інші нічого не роблять і сплять на мягких постелях.

КОЛОМИЄЦЬ *(сухо).* Кімната, панно Лізо, моя — за неї я грошики заплатив, — і розпоряджатися нею маю право тільки я.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(задирливо).* Це, скажемо, нічого не значить, можна реквірувати. *(Сміється).* Знаеш що, Лізо, — скажеш, щоб у нас реквірували оці дві кімнати, а мужчин хай беруть куди небудь рити окопи, або що.

ПАННА ЛІЗА *(захоплено).* От булоб чудово. Ото булоб прекрасно.

КОРЕЦЬКИЙ *(хитає головою).* Ото розум... ото розум...

ПАНІ КОРЕЦЬКА. А чогож, справді, ви отираєте тут кутки? Тепер мужчини не повинні сидіти дома! *(До панни Лізи).* Читала, Лізо, що пишуть у відозвах: „Женщіни, ґаніте із дому всех мужчін. Неужелі ви будете ласкать трусов і дезертіров". *(Регочуть обидві).*

КОРЕЦЬКИЙ *(благочестиво хитав головою, лупав очима).* А яй-яй... до чого роспустилися! до чого розляпалися!

ПАННА ЛІЗА *(в нетерплячці).* Ну, ходім швидче, що тут із ними говорити. *(Робить реверанс).* До свіданія, пани добродії. Читайте собі для розваги свого Кобзаря, а за нами просимо не скучати. *(Регоче).*

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(повертається до них і тоном суворої господині).* Та дивіться: як вернемося, то щоб було мені тут чисто, поприбирано, попідмітано. Посуда перемита, самовар готовий стояв на столі вичищений як огонь! *(Регоче).*

КОРЕЦЬКИЙ. А, лишенько, — показилися, зовсім почемеріли!

КОЛОМИЄЦЬ. Добре, добре. Буде колись свято і на нашій вулиці!

ПАНІ КОРЕЦЬКА. А то, справді, — сидять обидва, носи повішали — подумаеш: — як тут весело з ними! *Зникають за дверима з бадьорою піснею).*

„Дружно, ребята, в паход сабірайся"...

КОРЕЦЬКИЙ. Ні, видно, тепер їх і на мотузі не вдержиш. Почує, як брязнуть де шпори — то зразу якби дроку наїлась. Очі витріщить, почервоніє і починає гасати, — ніби сам чорт нею грає... *(Павза).* Щож, закуримо, Миколо Федоровичу?

КОЛОМИЄЦЬ *(зітхнувши).* Закуримо, Антоне Аркадієвичу. *(Передае цигарку Корецькому, закурюють).*

КОЛОМИЄЦЬ *(перегодя).* Погані наші справи.

КОРЕЦЬКИЙ. Та ви не бійтеся — то вони тільки жартують — а виказать справді — не викажуть — побояться.

КОЛОМИЄЦЬ. Навмисне може й не викажуть — а в розмові можуть спійматися.

КОРЕЦЬКИЙ. Хіба що тільки... *(Думав).* Знаєте що? а чи не пітиб вам зараз зголоситися до коменданта, чи куди там... Походилиб там день-два десь на варті з рушницею — все одно з цієї мобілізації пуття не буде.

КОЛОМИЄЦЬ *(думав, далі рішучо стукає кулаком об стіл).* Ні, я таки викручусь! *(Встав).* Треба ось піти на розвідочку, тут в мене один плян складається.

КОРЕЦЬКИЙ *(позіхає).* Ну, підіть, підіть, — та й мені роскажете, що там діється на світі. *(Живіше).* Тільки ви там того... обережненько; мало не коло кожного двору стоять пат-

рулі. На розі Пушкинської вчора, кажуть, двох розстріляли — одного учителя якогось, другого — студента-єврейчика. Дивіться, щоб не нарвалися.

КОЛОМИЄЦЬ *(певно)*. А це на що? *(Показує собі на чоло)*. На щож тоді Господь Бог і голову дає людині? *(Насуває козирок на очі, піднімає ковнір пальта)*.

КОРЕЦЬКИЙ *(всміхається, задоволений)*. Так викрутимось?

КОЛОМИЄЦЬ. Викрутимось. *(Іде до дверей)*.

КОРЕЦЬКИЙ *(зітхає)*. Ну і дожили. *(Коломиєць виходить. Лишившись один, Корецький поволі виплутується з-під укривала, надіває на босі ноги пантофлі і по звичці згинаючись і стогнучи, чвалає до вікна. Подивився у вікно, почав нишпорити по кімнаті і надибавши забуті жінкою на столі ключі, підходить до кредансу, відчиняє його і починає нишпорить у йому. Знайшов кусок якогось сухаря — почав хрупати. Вийняв пляшку, почав розглядати до світла. Покушав, заскалив око, цмокнув і став цідити недопитки з пляшки. Випивши націджене, він сильно потягається, як людина засиджена і починає робити енергійно гімнастичні рухи; задоволено засміявся. Далі вирівнявся, і починає по кімнаті маширувати, приспівуючи:)*

Как трі года ми служілі,
Ні а чом ми нє тужілі...
Гей-гей, ой-да люлі
Ні а чом ми нє тужілі...

Спиняється, сам собі дає команду: Крру-гом!... *Вірно по військовому робить зворот:* Шагом — арш!... Ать—два... ать—два...

Починає знову маширувати. Підбігає до дверей, прислухується. Далі, закусив губи, зігнувся, легенькими скоками добіг до ліжка, з розгону перекрутився на йому і затих, знову прибравши хворий вигляд. Кашляє старечим, хворим голосом, кахи-кахи, кахи...

(Двері з тріском відчиняються і в кімнату влітає як вітер пані Корецька: гнівна, червона — очима кидає блискавки).

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(обурено)*. Нахал! Нєвєжа! Как он смєл, как он осмєлілса!... Він думає, що він полковник, то йому все можна. Плювать я хотіла на нього.

КОРЕЦЬКИЙ *(зацікавлений трохи підводить голову і го-*

ворить із невинно-фарисейською міною, тоном стурбованого чоловіка). Що сталося, Катю?

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(повертається до нього).* Та як же? Я дама, я інтелігентная женщина, а він... *(придивившись до обличчя чоловіка, з огидою плює).* Тьфу, — яка гидка пика. *(Починає сердито, мовчки ходити по кімнаті, жестикулюючи руками).*

КОРЕЦЬКИЙ *(ображено).* Чогож ти плюєш, дурепо? Я тебе питаю як людину?

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(починає говорити більш до стін, ніж до Корецького).* Поначіплював орденів — подумаєш, який герой! З панночками — всі ви герої, а на позицію вас і чорт не випре... *(Погрозливо).* Ну, заждіть, хіба не прийдуть на вас українці! Вони вам покажуть, як треба воювати.

КОРЕЦЬКИЙ *(починаючи розуміти, радісно всміхається, їдовито).* Еге-ге. Бачу вітер вже повіяв із другого боку! — Це щось має значити. *(Підводиться зацікавлений вище).*

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Заждіть, заждіть — будете тікати, аж галіфе буде трястися. Вони вам покажуть...

КОРЕЦЬКИЙ. А я тепер бачу, що вони не дурні, що вони іменно порядні люди, коли побачили зразу, що ти за одна. *(Сміється).*

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(до нього).* Не гарикай. Чорт! — Робити не робиш, тільки лежиш отут болячкою в кімнаті. *(Жваво).* Стій, стій. Ось прийде Петлюра, я роскажу, що ти за муж такий є.

КОРЕЦЬКИЙ *(іронічно).* Роскажеш?

ПАНІ КОРЕЦЬКА. А щож піду прямо до нього і скажу: „Гаспадін Петлюра"...

КОРЕЦЬКИЙ *(з презирством).* „Гаспадін Петлюра", та ти говорити по українському научись спершу.

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Нема мені чого учитися, я і так добре вмію. Я скажу: „Шановний Добродію, Пане Петлюра". О, тоді побачимо. Як усипле тобі своєю рукою двадцять пять.

КОРЕЦЬКИЙ. За што... за што?...

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Щоб не був ледащо. — За те!

КОРЕЦЬКИЙ *(незадоволено свистить).* Усипле. Тоді, як рак свисне. Хай ще спершу Київ візьме. Ти думаєш, ото справді він увійде не сьогодня-завтра в Київ? Хай іще почекає трошки!

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Не бійся — прийде. *(Бере з столу кар-*

ти і починає рішуче перебирати в руках, погрожуючи картами). Зачекайте, зачекайте! Ви від його рук не втечете!

КОРЕЦЬКИЙ *(злорадно).* Це щож? Годі вже на гетьмана — давай на Петлюру. Ну, ну поворожи, поворожи, на Петлюру. Так воно йому й поможе, як ти заворожиш.

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Поможе... *(Спиняється в задумі над картою і далі з суворо-діловим виглядом звертається до кімнати квартиранта).* Миколо Федоровичу. — Ви не знаєте, Петлюра блондін чи брюнет.

КОРЕЦЬКИЙ *(передражнює).* „Блондін чи брюнет". Шатин. *(Закидає ноги на бильця ліжка).* От коли гетьман справді не буде дурак, та змобілізує двісті тисяч війська... то як шугне його зпід Київа...

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(пильно розкладає карти).* Змобілізує... намобілізував чортового батька... *(Швидко голосніше).* Тебе ось дуже змобілізував?

КОРЕЦЬКИЙ *(підскакує як уколотий голкою і люто кричить).* Но я же вєдь бальной. Бальной! Я тебє рүсскім язиком ґаварю, што я бальной!

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(спокійно).* Не кричи, люди почнуть збігатися. „Бальной, бальной" — а реве як з бочки.

КОРЕЦЬКИЙ *(стримуючи до шепотіння голос, але з експресією, жестикулюючи сильно напруженими руками).* Чомуж ти мені не віриш? У мене задишка... в мене всі кістки ниють.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(спокійно).* Від лежні... Кістки ниють, а на столі третій хліб не влежить.

КОРЕЦЬКИЙ. Не віриш? Колиб же іще й тебе так ссало під ложечкою, як мене день і ніч ссе.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(спокійно).* Нічого. У кожного дезертира під ложечкою ссе.

КОРЕЦЬКИЙ *(уражений схоплюється і сідає на ліжку, жестикулює руками, але не знаходить слів. Далі смутно повертає голову до стіни, гірко).* І ето жена. Ето законная жена!...

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(пильно й уважно ворожить з карт; спиняється, щось думає. Далі проясніла задоволена).* Ну, звичайно, інакше й бути не може.

ПАННА ЛІЗА *(влітає радісна, схвильована, червона як півонія. Коса в неї трохи розбита, зпід коси мають пасма, знеможено).* Ой, Катічка! Ой, Катюню. *(Обнімає її і цілує).*

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(суворо).* Чого тобі?

ПАННА ЛІЗА *(на мить завмирає. Далі кидається, починає гоpяче пpосити).* Ну, чогож ти, Катічка. Він же трохи випивши, пожартував — чого ж було ображатися!

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(суворо).* З інтеліґентною жінкою так не жартують. *(Зиркнувши оком на груди панни Лізи, тихіше).* Дивись, у тебе на грудях блюзка розстібнулася.

ПАННА ЛІЗА *(злякано).* Де? *(Дивиться).* Ух... *(Соромливо застібається).* Це поганий Борка... — Впіймав у коридорі — не пущу, кричить. *(Привівши туалету в порядок).* Ну, годі вже, Катю. — Я тебе прошу: посердилась трохи, та й буде. *(Просить).* Ходім.

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Ні за що! Ні за що! Скажи, Бога ради. Яке йому діло до жіночого туалету? *(Передражнює).* „Намамазаліс, какой ето ви дрян'ю намазаліс". Ну і намазалась — тобі то що до того? — Не для тебе ж чорта лисого!

КОРЕЦЬКИЙ *(прислухавшись до розмови, помалу підводить голову, радісно, з захопленням).* Вот ето челавєк. Ето действітєльно правільний челавєк. Так тебє і нада... *(Злорадісно регоче).*

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(зразу озлившись).* У, ти сатано! *(Шпурнула в його картами).*

КОРЕЦЬКИЙ *(заходиться від реготу).*

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(поривається бігти до Корецького).*

ПАННА ЛІЗА *(затуляючи собою Корецького, до якого поривається бігти пані Корецька).* Облиши, Катю. Чи слід ото звертати на те увагу?

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(ображено).* У мене зроду чорні брови. Може ще ні в жінки твоєї поганої, ні в матери, ні в бабушки не було таких брів. „Намазаліс".

ПАННА ЛІЗА *(починає гоpяче щось шепотіти їй на ухо, чути* „коняки... вина"...

КОРЕЦЬКИЙ *(витягнув голову, уважно прислухується).*

ГОЛОС *(За дверима чути голос:)* „Ліза! Лізочка, Сестріца!"

ПАННА ЛІЗА *(раптово зривається з місця, бігає по кімнаті, як не при собі; регоче, не знайде собі місця).* Це Борка! це він. Ох, противний! ох противний, сюди йде, ха-ха-ха!...

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(кусає губи, хмуриться, совається на кріслі підбираючи як найсуворіший вираз лиця).*

КОРЕЦЬКИЙ *(з головою пірнув під укривало, зігнувшись, замовк).*

(Двері відчиняються і на порозі з'являється в російській

формі молодий офіцер в шпорах, у блискучих погонах, при зброї).

ОФІЦЕР *(роздивляючись по кімнаті).* Ізвіняюсь... Кажетса я нє туда... *(Побачивши панну Лізу).* А, ви здєс вероломная. Пачему-же ето ви аставілі нас бедних, страждущіх?

ПАННА ЛІЗА *(смутно).* Я без тіточки не можу.

ОФІЦЕР *(глянувши на паню Корецьку).* І ви тут, уважаємая? Паслушайтє мадам — пачему же ви ушлі ат нас?

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(нервово перебирає в руках карти).* Ми люди прості, та про те не звикли, щоб з нами так поводились.

ОФІЦЕР *(здивовано).* Ви абідєліс на палковніка? Судариня, ви не знаєтє етаво челавєка. В сущності мілейшая душа. Ето шутнік, весельчак, ето душа нашаво воєннаво общества. Анєкдотіст — безпадобний. Ідьомтє — ви самі увідітє. Самі будєтє смеятса.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(ображено).* Ні за што в міре! ні за што!

ОФІЦЕР *(упадає коло неї).* Но пачему же, пачему?

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Патому што... Што-же ето в самом делє. *(Павза).*

ОФІЦЕР *(бере за руку).* Ідьомтє, іначе я вас сілою паведу.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(рішуче вириваєтьса).* Нє хачу! нє хачу! нє хачу! Нє хачу я встречатса с етім нахалом.

ОФІЦЕР. Вот упрямая хахлушка. *(Подумавши).* Тагда знаєтє што? *(Бє себе рукою по чолі).* Я скажу паручіку Міше, ми вдвайом прідьом сюда! Захватім с собою бутилочку, две кан'ячку, таво, другова і прідьом. У нас там действітельно гнусно. Грязь, мразь... все перепіліс как... Е, ну іх... Ґітару принесьом. — Можно?

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(хазяйнувато).* Прошу, прошу. Це інша річ.

КОРЕЦЬКИЙ *(кашляючи, голосом слабого).* Просимо-кахи... просимо...

ОФІЦЕР *(швидко).* А ето кто? ваш муж?

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Це мій муж.

КОРЕЦЬКИЙ *(таким самим голосом).* Господин офіцер, — чи у вас там... кахи, кахи... для хворого... не знайшлось би яких ліків... Третій день морозить... Кашель...

ОФІЦЕР. Стакан пуншу — і всьо как рукой снімєт!

КОРЕЦЬКИЙ. А вонож... *(стогне)* не пошкодить?

ОФІЦЕР. Наоборот, прідайот сіли. Ви нє безпакойтєс — ми вас в два прійома вилєчім. *(Шукає очима панну Лізу).*

КОРЕЦЬКИЙ. Господин офіцер, дозвольте ще вас запитати... не в гнів вам... Скажіть з вашої ласки: ото у вас рушниця? *(Боязко показує на шаблю, що привішена в офіцера з боку).*

ОФІЦЕР *(сміється).* Нєт — ето-же шашка.

КОРЕЦЬКИЙ *(боязко).* А вонаж тут... не вистрілить?

ОФІЦЕР. Што ви? Ето-же халодноє оружіє.

КОРЕЦЬКИЙ. Я на йому не розуміюся. Боюся... О, Господи, — як боюся всякої зброї. Коли б узяв в руки, мабуть і на ногах би не встояв. Так, кажете, воно не стріляє?

ОФІЦЕР. Будьте пакойни. *(Переводить очі на панну Лізу, яка вичікуючи, стоїть коло стіни під портретом Шевченка).* Ну, а ви дараґая Лізочка? *(Панна Ліза, мліючи, кидає на нього сумний погляд).* А чом ето ви заґрустілі? *(Панна Ліза спускає вії).* Кто етот счастлівец, а ком ви тєпер думаєтє? *(Став в театральну позу і починає співати).* Нє плач, дітя, — нє плач напра... *(Побачивши над головою в панни Лізи портрет Шевченка раптом спиняється, вирівнюється струнко, приймає уважний, сполоханий вигляд; далі сміється).* „Ах, ето тот добродій! а я сматрю, што ето за гайдамака прямо на меня напірает са стєнкі. *(Корецький і пані Корецька сміються. Панна Ліза капризно кусає губи, відвернувшись сердито тупає ногою і злісно позираючи на портрет, крутить руками, ніби рве його на клапті).* Даже іспуґалса право. *(Сміється. Далі уважно вдивляється в портрет, деклямує:)*

„Кохайтеся чорнобриві
Та не з москалями"...

(Мимоволі задумано схиляється перед портретом). Да... пает... *(Всі з незрозумілою, дурноватою усмішкою дивляться то на його, то на портрет).*

ОФІЦЕР. Плохо, відіш, жівйотса єму з москалями... *(Далі злісно хитнув головою, високомірно вирівнявся, цинічно).* Как ето? — „Желізяку на пузяку — геп!"... *(Всі крім його регочуть; до пані Корецької).* Скажітє пожалуйста, ви в самом делє такіє уж щіріє украінци?

КОРЕЦЬКИЙ. Які там ми українці — це нам подарував портрет наш знакомий студент.

ОФІЦЕР. А кто же ви — палякі?

КОРЕЦЬКИЙ. І не поляки — ми так собі люди.

ПАННА ЛІЗА *(рішуче)*. Ми — русскіе!

(В кімнату вбігає Коломиєць, радісно). Знаєте, цікаву новину я приніс. *(Побачивши офіцера, відразу змовкає. Вони пильно дивляться один одному в вічі. Павза)*.

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Це наш квартирант — прошу знайомитися.

КОЛОМИЄЦЬ *(швидко)*. Яка память стала в мене коротка! — Зайшов у крамничку, розуміється, дещо купувати. Гроші заплатив, а пакуночок забув узяти. *(Швидко повертається до дверей, щоби йти)*.

ОФІЦЕР. Куда же ето ви, ґаспадін студент?

КОЛОМИЄЦЬ. Я зараз вернуся — піду тільки пакуночок свій візьму. *(Поривається іти)*.

ОФІЦЕР. Нєт, ґаспадін студєнт, — я вас мінуточку прашу абаждать *(Хмурить брови)*. Ви кто собственно будєтє... то єсть нє то... *(підбирає слова)* ви какіх убєжденій? Собственно нє убєжденій... словом ви каво прізнайотє — ясновельможнаво пана ґетьмана ілі діректорію?

КОЛОМИЄЦЬ. Я, знаєте, скромний студент, в політику не втручаюся... моє діло — наука.

ОФІЦЕР. Потрудітєсь показать ваші документи.

КОЛОМИЄЦЬ. Моє посвідчення?

ОФІЦЕР. Там уж как хатітє, так єво і називайтє.

КОЛОМИЄЦЬ *(стоїть у нерішучости)*. Зараз, зараз... *(Твердо)* Мої документи в моїй кімнаті, — я зараз найду і принесу вам. Я зараз.

ОФІЦЕР *(надуто)*. Да-да, пажалуйста.

КОЛОМИЄЦЬ *швидко йде в свою кімнату і зачиняє за собою двері.*

ОФІЦЕР *стоїть у войовничій, визиваючій позі.*

КОРЕЦЬКИЙ. І на що ви, господин офіцер, так налякали?

ОФІЦЕР. А што ето за челавєк?

КОРЕЦЬКИЙ. Хороший чоловік, якого небудь ми не сталиб держати. Тільки там боязкий такий, що лихо. А особливо, як побачить зброю. Ще гірше ніж я.

ОФІЦЕР *(самовдоволено)*. А дєйствітєльно я, кажетса, напуґал бєдняжку. *(До Лізи)*. Может ето женіх ваш, тагда я прашу ізвініть мєня?

ПАННА ЛІЗА *(кокетуючи)*. Може й жених!... Може, ска-

жете, не красівий? *(Капризно).* А ви, такий злий, зараз лякать!

ОФІЦЕР *(вдоволений).* Нічево, я пошутіл... Ми помірімса с нім. *(Прояснівши).* Ну, значіт, можно?

УСІ *(голосно).* Просимо! Просимо! *(Чути стурбований голос:)* „Боря, где ти? Боріс?"

ОФІЦЕР. Я здєсь, здєсь. — Захаді, Міша, сюда.

(Двері відчиняються, просовується заклопотане, стурбоване лице другого офіцера): Боріс — іді на мінуту, дєло імєю!

ОФІЦЕР. К чорту дєло! Захаді в комнату. *(Весело).* Смотрі, какой я атискал прелєстний уголок. *(Показує рукою кімнату).*

ДРУГИЙ ОФІЦЕР. Послє, послє... Тєпєр дєло єсть важноє, ну скарєє-же!

ОФІЦЕР. Што ето єму так нє тєрпітса. *(Іде до дверей; по дорозі повертається до пані Корецької, привітно).* Значіт ми сейчас к вам вазвращаємса.

УСІ. Пожалуйста, пожалуйста...

ОФІЦЕР *швидко виходить з кімнати.*

Якийсь час усі дивляться на двері з лагідною усмішкою, мовчки. Далі всі зітхають і починають вештатися по кімнаті. Пані Корецька і Корецький починають перешіптуватися, показуючи рукою на кімнату Коломийця.

ПАННА ЛІЗА *(підслухавши).* А чогож він до цього часу тут сидів? Йому треба було давно тікати до своїх.

КОРЕЦЬКИЙ *(швидко одягаючись).* То нічого... якось викрутимось. *(До жінки, ніжно)* Катю, то ти говориш, що це князь?

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Князь, Антоша, князь... Рощін Демідов...

КОРЕЦЬКИЙ. І видно не який небудь, родовитий. *(Вдоволено).* Ха! Дочекалися таки й ми, що до нас, слава Богу, аристократи почали вчащати...

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(пишаючись).* Нічого особливого, — я тобі завсіди казала, що ми інтеліґентні люди.

КОРЕЦЬКИЙ *(горяче).* А там заведемо тісніше знакомство, звязки... Протекція...

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(соромливо).* Кажи, як Бог поможе... *(Оглядає кімнату, полохається).* Ой, лишенько, який у нас смітник у кімнаті. Лізо, дістань нову скатерть. *(Хапає щітку, починає вимітати. Панна Ліза дістає скатерть).*

ПАННА ЛІЗА *(пригадавши).* Катя, а ето чучело сейчас

же нужно убрать. *(Показує на портрет Шевченка).* Срам, скандал! Люді пугаются!

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Антоша, здійми його справді — а то він нам ще гостей порозгоняє. *(Сміється).*

КОРЕЦЬКИЙ *(одягаючись).* Ось зараз... Да... це зразу видно, якого польоту люди... Це не ті, що... Та що казати... куди тим українцям! Ну от скажемо „не плач дітя, не плач напрасно", — як ти скажеш по українському, щоб було і ніжно і благородно... „не плач дитино... не плач"...

ПАННА ЛІЗА *(злісно).* „Не реви, дитино, не реви"... *(Всі регочуть).*

КОРЕЦЬКИЙ *(стає на крісло, здіймає портрет).* Ну, добродію, дозвольте вас попрохати звідціля. Треба вже і честь знати. *(Здійнявши, дивиться куди покласти).* Деб же його діти?... Зараз, добродію, мабуть сюди. *(Суне портрет під ліжко).* Лежи собі тут тихенько, та й не вилазь, щоб і люди тебе не бачили. *(Всі регочуть).*

ПАННА ЛІЗА *(злісно).* Там єму мєсто. Давольно уж етаво мужічества, давольно хамства...

Сильний вибух розірваного на дворі стрільна, від якого дзвенять вікна. Всі раптово змовкають переполохано, в ростіч кидаються в кутки і присідають.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(плаксиво).* Ой Господи! Царице небесная! — це знову починається!

ПАННА ЛІЗА. Кто ето стрєляєт? кто стреляєт?

КОРЕЦЬКИЙ. Та цитьте, це мабуть наші.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(крізь сльози).* Та якіж наші? які наші? українці, чи добровольці?

КОРЕЦЬКИЙ. Які наші? *(Думає).* укр... гетьм... Чорт їх розбере тепер, які наші, які чужі. Це либонь звідціля бють.

ПАННА ЛІЗА *біжить із кімнати.*

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Лізо! Лізо! Божевільна, куди ти?

ПАННА ЛІЗА. Побіжу, побачу. *(Зникає за дверима).*

Корецький і Корецька очумавшись від страху біжать до вікна, дивляться.

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Дивись! дивись! — он двоє побігло поза соснами!

КОРЕЦЬКИЙ. Де? Де?...

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Та онже, он... *(Показує пальцем).* Це українці, чи гетьманці?

КОРЕЦЬКИЙ. Розбереш ти їх тепер, коли і ті і другі ходять в касках.

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Ну, щож це має бути? Що це значить?

КОРЕЦЬКИЙ. Чорт його знає, що це значить! Хтось когось бє.

ПАНІ КОРЕЦЬКА *(біжить до дверей Коломийця, відчиняє)*. Миколо Федоровичу! Миколо Фед... Деж це дівся Коломиєць? Здається — він же не виходив з кімнати.

КОРЕЦЬКИЙ *(стурбовано)*. Ні, не виходив. *(Швидко підходить до дверей квартиранта, дивиться в кімнату)*. Що це за оказія? *(Грубо)*. Де дівся? — засліпило — не бачиш? Глянь, вікно виламане?

ПАННА ЛІЗА *(вбігає задихана, перелякана, крізь плач)*. О, Господі, што нам дєлать! Што дєлать! Українці наступають, добровольці біжать! Із штабу всі повтікали... Покидали все... все...

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Біжімо, Лізо, в пивницю! Треба сховатися.

КОРЕЦЬКИЙ *(не гублячи присутности духа)*. Куди ховатися, дурепо! Сидіть мені в хаті!

ПАННА ЛІЗА *(плаксиво)*. А як прийдуть? А як прийдуть?!

ПАНІ КОРЕЦЬКА. Сюди?

КОРЕЦЬКИЙ. Ну, то що як прийдуть? Сама наворожила, наворожила, а тепер у пивницю? Хай приходять! Чого нам боятися? *(Тихіше)*. Що у нас на лобі буде написано, що ми там колись думали? *(Голосніше)*. Хіба ми хто такі справді? Не графи ж ми якісь і не князі, ми такі самі як і вони українці. *(До жінки)*. Надівай зараз намисто! *(До панни Лізи)*. Скидай свій халат, надягай плахту. Ну живо! *(Пані і панна Корецька повеселівши, швидко дістають українські костюми)*. Що іще?... *(Корецький береться рукою за чоло, щось пригадуючи)*. Збили такий галас — зовсім із голови вилетіло! Щож я мав робити? *(Знову чути розриви гарматних стрілен. Всі припадають до землі; панна і пані Кор. з виском. Корецький швидко й рішуче лізе рачки під ліжко, і дістає закинутий туди портрет Шевченка. Далі вішає його на стіну, на те саме місце)*.

КОРЕЦЬКИЙ *(крізь сльози).* Рушник! рушник давайте сюди!

ПАНІ КОРЕЦЬКА *плаче і дістає якийсь рушник, а далі мимоволі всміхнулась.*

КОРЕЦЬКИЙ. Чого там всміхаєшся? Що за смішки якісь? Рушник, кажу, давай! *(Хватає з рук пані Корецької рушник і, придивившись йому, кидає його до порога).* Що ти мені суєш якусь ганчірку! Новенький, чистенький! *(Бють гармати. В кімнаті стемніло; мертва тиша. Усі мовчки швидко як тіни бігають по кімнаті і під грім канонади прибирають портрет поета рушниками, уквітчують його квітками і стрічками).*

Завіса поволи спадає.

ПОЕТ ПОСВЯТИ, ВЕЛИЧИ Й БОРОТЬБИ

і чужим богам
Пожерли жертви, омерзились...
. . . . . .
І заходилися гулять
Святою кровю шинкувать!
(„Пророк", Т. Шевченко)
Життя проживете без бурі
Як хроби сліпії живуть...
Ні казки про вас не розкажуть
Ні пісні про вас не складуть!!!
(М) Ґорькій)
„І що воно й до чого тее слово?
То певно чари, то якесь закляття
Коли від нього люди умирають".
(„Одно слово", Л. Українка)

Хочу говорити про поета посвяти, величи й боротьби, поета, що був не лише на словах, не лише в „поезії", але в життю і в смерти патріотом, ідеалістом, борцем і героєм, хочу говорити про Ольжича і тому... тому мушу попросити покищо забути те, що ми десь чули, чи, що прийнято думати про нього.

Я хотів би почати просто зі зреферування того, чим жив і горів поет, що вилив словами в поезії і ствердив своєю кровю в життю, але мушу кількома словами згадати перед тим про де-які біографічні подробиці.

Ольжич, — Олег Кандиба був сином відомого нашого поета Олеся (Олександра Кандиби). Широкий загал знав Олеся, як представника „українського модернізму", автора забарвлених романтизмом поезій ліричних на теми як особисті (кохання) так і національно-громадські.

Уважаю конечним тут згадати, що коли я, по багатьох роках знова особисто зустрівся з Олесем то це було наслідком появи мого нарису про його творчість, якого було видруко-

вано в 1943 році в „Українському Вістнику", що виходив у Берліні. Я тоді жив коло Праги і одного дня, підчас обіду в українській ресторації до мене підійшов Олесь і по привітанню й згадках про зустрічі в Київі, з великим зворушенням подякував мені за мого нариса. Та важний не цей факт, а власне те *чому* Олесь, про якого творчість стільки писалося протягом кількох десятків років, був зворушений саме тим нарисом. Отже поет сказав, що його творчість інтерпретувалася помилково, що ніхто не розумів того, що він від юнацьких своїх років жив ідеєю безкомпромісової боротьби, ідеєю збройного чину і змагання за відновлення державности і що власне в мойому нарисі був виразно підкреслений цей пієтет Олеся до боротьби і подано ряд віршів на підтвердження того.

І справді, навіть нині, чи багато з нас знає, що Олесь ще в 1906 році писав:

„Для всіх ти мертва і смішна,
Для всіх ти бідна і нещасна,
Моя Україно прекрасна
Пісень і волі сторона..."

і далі в тому ж вірші звертається з закликом:

„О дух України! Орел!
Дух вільний, смілий і високий
Злети, зтурбуй цей мертвий спокій
І влий життя з своїх джерел...
. . . . . .
Ти дужий в вільности своїй
Розніс би хмари і тумани,
Розбив би всіх неволь кайдани,
Розбив би... чуєш, краю мій"

А в слідуючому вірші ясно вказує поет, що треба робити:

„Міцно і солодко, кровю упившись,
Сплять вороги уночі...
Тихо з повіток плуги витягайте —
Куйте в проваллях мечі...

а кінчиться цей вірш так:

„Мають знамена і бється юнацтво,
Крови потоки ллючи...
Сміло з повіток плуги викидайте,
Куйте вселюдно мечі!"

Що ж це, як не відвертий заклик до повстання? Та цього мало! Помилкою було б повязувати його з настроями викликаними першою революцією (1905 р.), бо ще в 1904 р. ясно заявив поет, що треба боротися не зважаючи на успіх чи неуспіх, бо навіть, коли „іскра" й погасне — то пише він:

„Дарма: *лишивсь від тебе слід*...
Забє бенкет колись герою,
І на йому згадає світ
Про ніч осяяну тобою!"

Т а й тоді, звичайно, було досить „патріотів на печі", а ще більше — безідейних шкурників, дрібних душ, „швейків" і вони звичайно не розуміли або не хотіли розуміти тих закликів поета і власне тому Олесь каже:

„В болотах жаби рай знайшли
І там плодились і згнивали"

й описує, як ті „жаби" в „сітках турбот" **не зважали на клекіт орлів, що звали до боротьби, тільки „плодились і згнивали в багні смердячому болот".**

„І повні скорбного чуття
Орли за хмарами літали
І ситих жаб уже не звали
З болот до вищого життя"

Та і в тих невідрадних обставинах — **Олесь не тратив** віри, що таки

„Народ мій встане
Розібє кайдани
Вкриє світ димами
А поля тілами!"

І ось тут виникає питання на яке спішать москвофіли і автономісти дати неправильну відповідь, а питання засадниче: проти кого закликав Олесь боротися? Чи „мій народ" мав „розбити кайдани" монархічної влади і тільки? — Вже слова *„вкриє... поля тілами"* свідчать, що мова не про режим, якого в уяві демократа не міг боронити нарід у такій кількости щоб тілами тих оборонців треба було „вкривати поля".

У передмові до ґрунтовно пофальшованого московськими підлабузниками видання „вибраних" творів Олеся Рильський

пише: „бували в Олеся нездорові збочення в окремих творах, але не можу в нього ніде пригадати висловлень ворожости до російського народу". (Олесь „Вибране", вид. 1958 року, ст. 4)

Отже ми поможемо Рильському „пригадати" оден з віршів написаних і видрукованих безпосередньо по першій московській революції (в 1908 році) в далекій Вологді в літературному збірнику „З неволі" на стор. 224, який подаємо в цілості:

ПІСНЯ

Тра-ля, тра-ля, тра-ля, тра-ля!
В сльозах, як в росах, вся земля...
Розбиті бранці в тюрми йдуть,
А з-заду плач жіночий чуть.

Тра-ля, тра-ля, тра-ля, тра-ля!
Москаль усіх нас розстріля...
У їх рушниці і шаблі,
І *всі* без серця москалі.

Тра-ля, тра-ля, тра-ля, тра-ля!
Москаль з нагайкою гуля...
Ось палить хату і стіжок,
А там ґвалтує вже жінок.

Тра-ля, тра-ля, тра-ля, траля!
Тра-ля! Злякались москаля...
Зложили прапори в борні,
Мечі й змагання вогняні.

Тра-ля, тра-ля, тра-ля!
Поїть-годуйте москаля —
Москаль з дочкою піде спать
І жменю куль забуде взять.

Тра-ля, тра-ля, тра-ля!
Дражніть, дратуйте москаля —
Москаль за вами побіжить —
І в сінях шаблю залишить...

Тра-ля, тра-ля, тра-ля!
Вперед, вперед на москаля!
Тра-ля, тра-ля, тра-ля, тра-ля!
В сльозах, як в росах, вся земля...

Як бачимо, тут виразно названо ворога і ясним є з ким, хоч би в наведеному нами закінченню іншого вірша закликає боротися Олесь.

І не раз пізнійше його муза вертає до тих самих тем і не хто інший, а саме Олесь написав був підчас визвольної боротьби „Українського гимна", якого Стеценко переклав на музику.

Підчас тої зустрічі з Олесем, про яку була мова, у нас виникла розмова про його сина. Він дуже непокоївся за нього, допитувався де він, чи в певному місці, бо знав, що німці за ним шукають. Говорячи про сина він сказав, що він хотів його бачити великим поетом і уважає, що було помилкою сина те, що він пожертвував творчістю для боротьби. Олесь думав, що поетична і наукова творчість може дати нації більше ніж навіть героїчна смерть, що власне для визволення свого народу зробив би син його більше — коли б увесь віддався творчости й науці.

Про цю розмову з Олесем і про творчість Олеся треба було тут згадати, бо безсумніву Ольжич, який покинув рідний край дванайцятьлітнім хлопчиком, став українським патріотом під впливом батька і певно від нього ж навчився мріяти про відновлення боротьби за самостійність України, про остаточну перемогу українського народу. Націоналістичні ідеї, ширені тоді Донцовим, впали вже на готовий ґрунт і допомогли синові виробити собі той націоналістичний світогляд, який був основою цілої творчости Ольжича, його діяльности і його боротьби.

Ольжич народився 8 липня 1907 року в Житомирі, а що покинув Україну ще 12-літнім хлопцем і вчився спочатку в *німецьких* школах у Відні, а потім у Чехії в Празі, кінчив чеського університета — ми можемо з повним правом сказати, що *він* властиво *виріс і виховався на еміграції.*

Ольжич з захопленням студіював археольогію, став ученим і написав ряд наукових праць виданих у чужих мовах, між іншим викладав також пару років на одному з американських університетів.

Життя і смерть Ольжича *є переконуючою відповіддю* на питання: *чи може* покоління, що виростає на чужині, *палко любити свою батьківщину* і не дати себе, як паршивого пса „прикормити". Були, звичайно однолітки Ольжича, яких батьки були навіть нашими „визначними діячами" і які поробилися „німцями" чи „чехами" „українського походження".

Та та еміґрація, в лиці своїх кращих представників, у своїй кращій частині, подібно стародавнім римлянам ставилася з найбільшим призирством до тих продажних нікчем для яких життєвим правилом було „Убі бене, ібі патрія" (де мені добре, там і батьківщина).

Такі шляхетні борці за ідею, як Ольжич, Мосендз, О. Теліга та інші рятують добре імя тої еміґрації від закиду спідління, шкурництва й ганебного яничарства та служать *переконуючим доказом,* що коли батьки — ідейні люди, а не кон'юнктуристи й доробкевичі, які за „шмат гнилої ковбаси", як казав Шевченко, готові продати й себе й своїх дітей — *то можуть і на еміґрації виростати патріоти, які* служитимуть *великій ідеї визволення свого народу, служитимуть цілим серцем і душею.* Зразком власне *такої* людини, в найкращому розумінні цього слова, був Олег Кандиба. Він був палким патріотом, людиною великого серця, лицарем і вояком, поетом і революціонером, людиною в якій не було нічого з тої „сіренької людини", з того „швейка", з тої „виборчої кобилки", яка так люба всім нікчемам, бо лише серед таких людців і таких нікчем почувають ті нікчеми себе „особистостю".

З юнацьких років Ольжич горів великим вогнем і не звабили його ні спокуси великих міст, ні чужа культура, ні навіть абстрактна наука, якій він присвячував багато часу й уваги і то не тому, що це був „фах", „професія" (він не був ніколи типовим для дрібного світу — „професіоналістом") — лише тому, що та наука його цікавила сама по собі, а не як засіб „до здобуття становища".

Може найкраще допоможе нам зрозуміти захоплення Ольжича археольогією його вірш присвячений Леоніду Мосендзу, якого подаю в цілости, вірш, який повстав під враженням оглядання в музеї археольогічних памяток, що їх сотні тисяч відвідувачів оглядають... позіхаючи! Ось він:

„Поважна мова врочистих вітрин.
Уривчаті передвіку аннали.
— „Ми жали хліб. Ми вигадали млин.
Ми знали біль. Ми завжди воювали".
— „Мене забито в чесному бою,
Поховано дбайливою сімєю".
Як не стояти так, як я стою
В просторій залі мудрого музею?

Так виразно ввижається мені
Палючими безсонними ночами:
Я жив колись в простому курені
Над озером з ясними берегами."

Але і в тих давно минулих часах притягає увагу Ольжича — поета і людини, в першу чергу інстинкт боротьби, відвага, мужність і невпинний гін вперед. Творча уява поета викликає з темряви тисячоліть постать у якої:

„У правиці — бадьорий кремінь,
У долоні — медові смокви",

і поет, немов втіливши в свого далекого прапредка, питає:

„Чи не ласка на чолі в мене,
Чи не щастям іскриться око?"

Той далекий світ, захований від нас туманами тисячоліть, оживає і вабить до себе яскравістю й суцільністю почувань та ясністю відносин.

Ми нині забули чим було в давнину, коли все було ясне й відоме, зайняття купця, забули, що його не легко було відмежувати від грабунку й розбійництва і тому може нині здивувати нас такий вірш Ольжича:

І блиснули на сонці ножі,
І метнулись червоні обличчя,
І упав на пісок і лежить,
І байдужий помститись не кличе.
Золота-золота борода
Підпливає рожевою кровю.
Двадцять літ — незабутні літа! —
Жив він сам небезпечною грою.
Синє небо і синя — ріка.
І удари по ній — кришталеві.
Поплили. І в дібровах стиха,
Як затихнуть чутки по купцеві.

В наведеному вірші слова „двайцять літ... жив він сам небезпечною грою" — пояснюють нам підхід поета.

Безперечно історіософія Ольжича мужня й глибока і він, чудово розуміючи той одвічний закон в наслідок якого протягом віків відбувалася і буде відбуватися зміна народів, вибивалися і будуть вибиватися наперед учора ще незнані, бід-

ні, але відважні народи, щоб забагатівши коштом інших дати, як данину за те і свій вклад у скарбницю людської культури, а потім розніжившися в розкошах, в добробуті здобутому суворими і відважними предками, впасти під ударами нових варварів, яким призначено йти тим же шляхом до високостей, а потім — до загину...

Ось перед нами відтворена в кількох рядках картина опанування варварами культурного осередка:

„Вчора лишились за нами у мряці ліси,
Вчора відкрилась рожева умита долина.
Хлипає тихо розбита рука. — О, як пси,
Билась за місто блискуча дружина! —
Чудно, так чудно ходити по камені цім,
Пальцем торкати білі фігури.
Знов іде хмара і стомлено котиться грім.
Друзі жартують вбираючи козячі шкури".

Та Ольжич ні на хвилину не забуває того, що *„невмолимі* скамянілі дні" й *„Міцна* рука над людьми і богами" і що тому *„над все є вірна криця"*. Однак його „ґали" свідомі того, що хоч „ще не одні нам скоряться" „та нам також судилося розбитися колись і десь об гори камяні".

Не зважаючи однак на те, поет, як справжній войовник вірить лише в силу бойового завзяття, у відвагу і в „над все вірнішу крицю", а серце його не з тими, хто бенкетує, він розуміє не їх, а йому рідні суворі почування войовників:

„А! вже чути дим безжурних огнищ
Вже лунають співи очманілі!
. . . . . .
А! як нагло увірвуться співи,
Як забється бубон з переляку!
В нас криві ножі, блискучі списи,
Бойові на тілі білі знаки".

(„Нічний напад")

Як справжній вояк він також розуміє ту любов до улюбленого вождя, що вже питома і тим примітивним людям давноминулих часів:

„Ось *він* виходить — серце львине —
На тіло бризнула роса.
Ніхто списа як він не кине
І не відібє так списа!

І над річки вогню і крови
Над власне горло — дорогі
Нам очі тужно-ебенові
І руки юні і тугі.

Поетові очі рідко звертаються до доби середньовіччя воліючи передісторичні й античні віки, але навіть у „манастирі" з часів середньовіччя він бачить ченця, що прийшов сюди пройшовши життя з мечем лицаря!

І нині Ольжич у першу чергу цінить *силу духа*, душу, що *вміє запанувати* над тілом, над його пристрастями, інстинктом самоохорони, його особистими потягами й привязаностями. Героїчна душа — ось чому служить поет, чим захоплюється і Ольжичеві більш чим кому чужі почування тих, „ситих жаб", що про їхнє „щасливе життя" в багні буденних турбот з призирством писав ще батько поета, протиставляючи тим осоружним „жабам" — „орлів", що кличуть до вільного життя, до боротьби за волю де, як писав Ольжич, „легкого походу без вороття".

Наводимо тут вірш, що має скромний заголовок „Піхотинець", а зясовує вичерпуюче щойно сказане:

„Душа відділилась від тіла
Ще там, на майдані міськім.
Врочиста така, білокрила,
Літає і вється *над* ним.
А тіло стрункe і спокійне,
Ступає в холодних рядах,
Довіку його не обійме
Ні сумнів, ні згадка, ні страх,
І радісно духу дивиться,
Як тіло тяга кулемет,
Стискає гарячу рушницю
І вперто повзе наперед".

Чи ж дивно, що автор тих слів у минулому звертається до таких картин в яких би можна було доглянути непевні, трівожні контури героїчного майбутнього, які допомагали зором спраглим великих діл, побачити, що виступають з імли

„. . . . . там в майбутній злотній далині —
Шалені коні і гарячі лиця
Персеполіс у димі і огні
І Олександра божеська десниця".

— — — — —

Уже з наведених поезій легко здогадатися не тільки, що наука не була для Ольжича *ані засобом* до здобуття становища, ані світом сухих фоліянтів і мертвої бронзи та каміння, світом, в який можна було втікати від життя! Ні! Сама наука оживала під творчим подихом поетової душі, а та душа вміла і там знаходити та цінити не мертві осяги рук і розуму, тільки живий дух, тільки відвагу, мужність і вірність, тільки воякські чесноти.

Тепер ми підходимо до питання: чому твори Ольжича нині майже забуті, або невідомі і невідомі в першу чергу, на наш сором і жаль, молодому поколінню?

Звичайно, ми маємо на увазі молодь еміграції, бо власне тут вона майже втратила „людську подобу", почала вважати чорне — білим, тут, кажучи словами колишнього Маланюка, „добро здрібніло і зблідло зло", тут забула еміграція справжнього свого Бога й кажучи словами Шевченка *„чужим* богам пожерла жертви, омерзилась", стала служити „золотому тельцю", власне тут, а не в країні урядово проклямованого матеріялістичного світогляду, стала матеріялістичною, забувши, що таке справжній ідеалізм!

Відповідь на щойно поставлене питання властиво нами вже дано: поезії Ольжича для сучасної молоді — це палкі гимни, це чужі їй молитви духа *„Богові не знаному в країні"*, це апель до почувань, які атрофувалися, або на шляху до атрофії.

Ось один з віршів Ольжича, що допомагає знайти правильну відповідь на поставлене питання. Апографом до нього взяв поет такі слова поета Филиповича з його поезії писаної на окупованій нині Україні:

„А гострозоре мужнє покоління
Уже росте на молодій землі".

На ці слова Ольжич відповідає:

„Воно росло з шукання і розпуки,
Безжурно-мужнє, повне буйних сил,
Закохане в свої тугії луки
І в бронзу власних мускулястих тіл.
Так солодко в передчуванню бою,
Не знаючи вагання і квилінь,
Покірну землю *чути під ногою*
І пити зором синю далечінь".

Вдумаймося в ці слова і, коли будемо щирі то визнаємо, як далеко, як безмірно далеко поколінню наставленому на уживання життя, прогульки автами, дансинґи, розмальованих півголих жінок і здобуття долярів, за які це все можна мати, від покоління якому було *солодко* в передбачуванню бою, не знаючи вагання і квилінь, *покірну* землю (бо лише таким скоряється земля) чути під ногами і „пити зором синю далечінь"!

І саме це *захоплення* хвилиною майбутнього бою за щастя *рідної* землі предків й є безперечно остільки чуже розніженій і здеморалізованій дрібноті, оскільки чуже підсліпуватій кертиці почуття орла, що ширяє високо в прозорій блакиті.

Фарисеї будуть говорити про „мирні часи", про те, що „коли буде треба"... і т. д., але то лише фарисейське крутійство, на яке *вже* дав відповідь Ольжич таку:

„На полях *сторожкого сьогодні*
Ми міцні і глибокі резерви.
Цигарки в нас і ми не голодні,
Та болюче напружені нерви.

Там десь злякано сальва лунає.
— Не бої, а обійми їм братні!...
Ой, не так неохоче стріляє
Той, хто виріс під реви гарматні.

Ми резерви, та завтра без ляку
Ми світанком піднімемось сивим.
Ну, шалена це буде атака
І скінчиться, звичайно, проривом.

Читаючи ці рядки і пригадуючи одночасно всю шаблонову, повторювану до знудження пропаґанду „за мир" (а властиво за поступливість) глибше ніж коли усвідомлюємо усю правдивість зневажливих слів поета на адресу армії одної з занепадаючих держав: „не бої, а обійми їм братні" і розуміємо, що властиво не має значіння чи атака справді скінчиться „проривом", бо коли *є так* настроєні *„резерви"* — то може, як в „Роберті Брюсі" Л. Українки, навіть шість атак не скінчиться „проривом", але зате сема чи восьма ним скінчиться *бо перемагає бойовий дух,* той дух, якого *відсутність* помічаємо у людей діткнутих золотим жезлом новітньої Цірцеї.

А ось вірш в якому коротке „вірую" того духа, від якого залежить майбутнє нації, а з ним і одиниць:

„Нащо слова? Ми діло несемо
Ніщо мистецтво і мана теорій.
Бо ж нам дано *знайти життя само*
В красі неповторимій і суворій.

Що вибереш, чи образ бездоганний,
А чи праобраз для усіх один?
Міцнійша віра і *дзвінкійший* чин
За словоблудіє і за тимпани!

Ось сходить, виростає, розцвіта
Благословеніє не форми, суті.
Одвага. Непохитність. Чистота.
Милуйтеся! Беріть. І будьте, будьте!...

Та ці могутні слова не встані зворушити гнилі „дуплаві" серця (приг. „Чигирин" Шевченка), серця тих одиниць, які зараз, так як і перед цією війною, займалися угодовим політиканством та, як писав Ольжич:

... „Жили у розкошах, *слабі і блудливі,*
І не вірили в велич Кінця.
Та колись уночі, в блискавицях і зливі,
Він злетів у порожні серця.

Вранці вийшли з домів виногради **зрівняти**
І зрубати оливні гаї.
І безумна пустиня натхненним, як **мати,**
Смаглі груди одкрила свої.

Грізний Боже суворих і гордо-убогих,
Купино невблаганних пустель.
Ми тобі покладем суходоли під ноги
І запалимо жертви осель.

Цю „візію" *слід би було* пригадати собі нам, пригадати собі, як ми, скептично всміхаючись, читали ті слова в 1935 році і як несподівано бачили їх здійснення вже чотири роки пізнійше. Лише *тоді* ми мали молодь, яка коли „її не взято" в похід — ховалася під брезентом таборового воза *щоб таки йти в бій!* ... зараз „маємо" молодь, яка в своїй головній масі в подібній ситуації чи не сховається під ліжком або „під спідницею" щоб *не йти!*

І чи спричинниками того стану не є також „старші"?
Чи свідомі знова наші „старші" скільки разів, кажучи

словами вже цитованого віршу Шевченка, вони „Святою кров'ю шинкували"?....

Певно ні! Бо й зараз, кажучи словами Ольжича,

... час над усе легковажних гадок —
Імпреза і знову імпреза..."',

а підчас таких „імпрез" не одна „хамула", перетворюючи стрілецькі пісні на каварняні „шляґери", інкасувала відсотки від стрілецької крови!

Тимчасом наші дрібненькі цадики від політиканства за допомогою преси вбивають у голови читачів переконання, немов сила нації не в мужности, завзяттю і саможертві її синів, тільки в... *порожніх* фразах! Вони навчили бачити світ *чужими* очима, вірити фразам і не бачити поза ними діючих сил історії. Їм здавалися тими „силами" ті фрази, якими послуговувалися дипльомати щоб приховати правду, вони вчили вірити в обовязковість тих фраз для всіх, в шляхетність тих, хто їх виголошував і ... апелювати до тої „шляхетности"!...

Цілком інше розуміння діючих сил історії було властиве Ольжичу та воно нині стає далеке нам! Це розуміння знайшло вислів в прекрасній його поезії „Ганібаль в Італії".

В цьому творі описує поет як:

„Він покотився з опалевих гір,
Важка лявіна тіл і зброї,
Етрурії і Ляція простір
Роздерти боєвих слонів сурмою".

По цьому йшла страшна поразка римлян при Требії, далі — під Каннами, знищення римських армій, але *того хто не упокорився духом — неможливо перемогти,* а тому:

„І кожний раз з Великого Горба
Нервовий марш *нового* легіону"

Не зважаючи ні на що — Ганібаль посувався, займав усе **нові** землі і, здавалося, „кінець вже наближався без стриму..."

„Та клали новобранець і едил
На кожний шлях, що Він по ньому рушив
Щити, списи, *важке залізо тіл*
І крицеві холодні леза — душі.
Він спотикався, ранився об них..."

Але найголовнійше було те, що Рим, не зважаючи на всі **втр**ати, *знав один шлях до миру — боротьбу,* а пунійська

львиця" *переходила* „від буряного гніву до розпуки і від розпуки до нового шалу", а тому писав Ольжич:

„Хай Мардука огонь палає досі —
Розслаблені розкошами коліна
Жіночі перстені й туге волосся
Тебе вже не врятують, Картаґіно!

Далеке місто на узгір'рях синіх,
Де линуть хмари і вітри північні,
Тебе приносить жертвою пустині
І здобуває нагороду — Вічність.

Люди, що *так* розуміють істоту історичних змін, бачать *такі* приховані пружини поразок і перемог, *не можуть* погодитися на „міркування" й плачі слабодухів з „розслабленими колінами" і *завжди* слідом за Ольжичом кинуть в обличчя „тих, що нікчемні і кволі, Заквилять про „зламаний цвіт", це б то про жертви і втрати:

„Неугнутість нашої волі
І нашої волі ґраніт!"

І не слід думати, що цю „неугнутість волі" можна розслабити софістикою, крутійством, фарисейством чи мудруваннями „книжників" і „авторитетів"!

Діти мужніх батьків, справжні нащадки козацьких лицарів не піддадуться, як не піддався герой Городка!

Ольжич бачив і знав, як при ньому намагалися слабодухи розкласти молодь (лише може не прочував, що це саме повториться і на еміґрації) і описав це в кількох коротких та виразних рядках:

„І бачили очі дитячі твої
Широкі і схожі на раму,
Як люди, що знали визвольні бої
Улесливо кланялись пану!...
І слухали учні, коли вчителі
Учили нечесно-лукаві,
Лучити гонори своєї землі
І службу ворожій державі".

Були бо, на жаль і за тих часів люди, що вчили:

„. . . . *не ступати* по правих путях
Борцями дзвінкої засади"

тільки

„Сприймати життя і творити життя
З кубельця своєї посади"

Та, повторюємо, молодь за тих часів була інша, вона була справді молодою, вона горіла прометеївським вогнем, а тому перед нею

„. . . . . встала *потворна, оголена суть*
Повільної зради ідеї".

Відповіддю тої молоді були дзвінкі, повні молодої віри і шляхетного обурення слова:

„Не може, не може, не може так буть,
Облудники і фарисеї!"

а за тими словами — *чин*, вступ у ряди бойові — націоналістів.

І тут же стверджує поет:

„За вступом твоїм *тільки совість стає,*
А проти — резон не єдиний:
Одроду бо ласе є *тіло* твоє
Вигоди, їди і родини".

і закликає:

„Дорогу назви свою: ця — або ця,
Горіння — чи збирання крихот?"

та поет ні хвилини не сумнівається який шлях вибере молодь і тому каже:

„Підеш неухильно, підеш до кінця
І вибух зголосить твій прихід".

Але Ольжич знає, що й після цього

„Чекає спокуса тебе не одна
І повні зрадливої знади
Прозорі озера науки, вина
Поезії пінні каскади".

І сам поет певно мусив перебороти ці „спокуси", бо прийшов до висновку:

„Та де той пянкійший знайдеш водограй
І плеса синійші, холодні,
Як ставити ногу недбало на край
Блакитної чаші безодні".

Ця *насолода ризиком* й є *єдина* нагорода дозволена тому, хто *віддав себе всього своїй нації*, хто присвятив тіло й душу борні за *її* щастя. Але ця „насолода ризиком" *є нагородою* за жертву для *великої, продуманої до кінця, святої ідеї*, а не самоціллю здеґенерованого народу, не насолодою самолюба і хвалька, що перепливає в бочці Ніяґару.

І ось так перед нами зарисовується прекрасний образ *іншої* молоді, як та, що живе тільки для себе, що *порожнечу душі* виповнює підшмінкованою еротикою, порноґрафічним фільмом, розфарбованими дикунські жінками і пяним чадом барів або екстраваґанціями з метою лише „попасти в часопис". Герої Ольжича інші! Ось якими прикметами відзначаються такі герої:

„Холодних очей твоїх *синя* вода,
Що бачуть *гострійше і далі.*
І навіть *любов* твоя *буде тверда*
Як бронза, рубін і емалі.

Вона *не зверне тебе* в соняшний сад
Де смокви і грона сочисті —
Ні кроку зі шляху, ні думки назад,
Ні хвилі даремне на місці.

Далеко в безодні ланцюг поколінь
Лик часу сіріє і гине.
Тобі бо самому найвищих горінь
Дано осягнути вершини.

Для людини, що „бачить *гострійше і далі" ясно цілком,* що *підміна суті визвольної боротьби* такими дрібницями, як популяризація серед чужинців „Щедрика" чи вишивок та народнього мистецтва, як демонстрування „за дозволом начальства" з плякатами на патиках, як купування чи будування „національних будинків" з обовязковими барами в пивниці — *веде до затрати головного і єдиного* без чого вся решта ні на що не здалася — *до затрати безкомпромісового духа й волі до боротьби аж до цілковитої перемоги* над докладно визначеним ворогом.

І ось тут відкривається перед нами ще один бік духовости Ольжича.

Ольжич, який працював над собою, який більше ніж хто може уважатися „вістниківцем", розумів, що ідея за яку бореться молодь, повинна бути узасаднена і підперта знанням,

повинна бути не фразою, що приховує порожнечу, повинна бути новою ідеольогією вільною від помилок які спричинили поразку, повинна зродитися, як казав Міхновський, у важкій боротьбі з силами вчорашнього і бути не самохвальством, тільки щирою і поважною самокритикою, ревізією доконаних помилок і рішучим їх усуненням. Стара „будова" має бути звалена і розчищене місце під нову будову.

„Проблєма поколінь" і інші писання Донцова були для Ольжича дороговказом.

Перед самим початком другої світової війни вийшов у Празі перший збірник „Українського Наукового Інституту в Америці", передмову до якого написав Ольжич: „У час, коли українську *науку* вживається або *викривлюється* по вподобі ворожих українській нації сил, суспільство *мусить протиставити* цьому *наукове будівництво*, що виходитиме *тільки з національних потреб*".

З наведеного видко, що Ольжич почав розуміти величезне значіння і потребу праць в яких би поєднувалася наукова правда з інтересами української нації, праць в яких би автор не повторював вигадок чужих „авторитетів", які препарували минуле і сучасне в інтересі своїх націй. Ольжич починає розуміти, що мало сказати в поемі:

„День осінній — наче грецька паволока
Русь моя! Золототканна Русь!
... Повернувся князь наш, повернувсь!"

Зрозумів, що *треба написати наукові праці*, які б довели право твердити, що Русь є справді наша і *тільки* наша. А на це треба не лише часу, а й людини підготованої і здатної це зробити. Щойно оперту на таких підставах ідеольогію, можна успішно мечем накинути світові.

В цьому періоді поет усвідомлює всю глибину і правдивість слів Донцова *„БЕЗГЛУЗДИМ* Є ЧИН, ХОЧ-БИ ЯК ГЕРОЇЧНИЙ *НЕ КЕРМОВАНИЙ ЯСНОЮ ІДЕЄЮ,* НЕПРИМИРЕННОЮ І *ПРОДУМАНОЮ ДО ДЕТАЙЛІВ".*

І Ольжич у 1940 році береться поважно до зревідування того, що заступало в УВО і ОУН ідеольогію „продуману до детайлів", яка була *непотрібна* „проводові" в якому була майже половина аґентів ворожих Україні держав, які потребували героїчних виконавців, але їхніх наказів.

В цьому періоді з наказу Ольжича влаштовується на „трій-

ці" побачення і дискусію без свідків автора цих рядків із Сціборським над його брошурою „Земельна справа". Дискусія тривала шість годин. Перервав її Книш, пропонуючи перенести продовження на іншу пору, бо мало початися засідання. Я спитався Сціборського чи він би далі боронив написане? Відповідь була: „я, того, що в ній не збираюсь ширити". На це я відповів, звертаючися до Книша: „я думаю, що продовження дискусії зайве".

Після цього багато разів бачився і багато часу витратив Ольжич на спільне з автором цього нарису обговорення пункт за пунктом „Націократії" Сціборського, а потім на докладне простудійовання скороченого тексту рукопису „Основ націоналістичного світогляду". Наслідком було дане Ольжичом доручення покійному Кобрину, замордованому німцями, видрукувати цю працю на машинці в пятьох примірниках (під копірку), що він і виконав.

Ольжич, як це вже було сказане, був справжнім українським націоналістом, як назвав підступний москаль Ш. — „вістниківцем". До таких же „вістниківців" належали: Л. Мосендз, О. Теліга, Ю. Клен, М. Грива, Ю. Дараган, колишній Маланюк, Чирський і автор цих рядків, дбайливо і однозгідно замовчуваний типовими „увістами і членами ОУН, хоча власне в названих журналах містилося багато його творів і праць.

О. Теліга зустрічалася (випадково) у мене з Ольжичем.

Як слушно, за рядом фільософів, Донцов писав, людина дуже рідко керується самим розумом. На поступування її впливає темперамент, здоровля, роки, нахили і воля. Ольжич не був ученим, що міг усе життя присвятити науці, як рівно ж жив у напруженій атмосфері „дії", яку ідеалізував, як таку, незадумуючися над тим, що може і сліпець із запалом і відвагою кинутися в бійку з видющим, але буде побитий.

Його (свідомо, чи — ні, на це бракує доказів) втягали в „дію", відриваючи від ідеольогічних питань і науки. В ганебній брошурці „За героїчну духовість" виданій „Заревом" ніби на честь Ольжича, на стор. 23 читаємо: „З наближенням німецько-московської війни бере на себе *серед інших доручень*, завдання координатора акції Державного плянування для підготовки матеріялів для цілей державного будівництва України" і по цій туманній фразі, яка вказує на намір зробити те ж що й бандерівці у Львові, а одночасно виявлює нерозуміння що таке „Державне будівництво" і тому „пля-

нування" зводилося до укладення ріденького списка непідготованих кандидатів на ріжні посади. Далі автор „За героїчну духовість", тріумфуючі, пише: „Цей молодий чоловік віддає відтепер себе цілковито визвольній акції і *вже ніколи не повернеться до своєї поезії та науки!*" Це речення вказує, як виглядало б „державне будівництво" і своїм тоном могло б нагадувати фразу прибиральника канцелярій, який, спонукавши старого професора взяти мітлу і шматку та обовязок прибирати частину будинку, певно сказав би „Цей старий дідок відтепер не повернеться до своїх книжок і бабрання в паперах". Тимчасом автор цього нариса дискутуючи тоді з Ольжичом, звертав увагу на те, що жодних „матеріялів" для державного будівництва орґанізація дати не встані та що без попередньої *наукової* праці „визвольна акція" нічого крім поразки не дасть. А до того треба не забувати, що большевики мали готовий державний апарат звязаний міцно з московським центром і його не легко без спеціялістів переробити на цілком інший.

До промовчаних цитованим автором фактів великого значіння належить, що Ольжич власне його повідомив у 1942 році, що вже надруковані в Празі матриці „націократії" *мають бути негайно знищені* і що має спішно початися друк „Основ українського націоналістичного світогляду".

Доконані ґестапом арешти і зліквідування німцями УНО унеможливили здійснення того.

Ще на початку московсько-німецької війни дістався нелеґально Ольжич у Київ і звідти через звязкового звернувся з просьбою негайно передати два примірника видрукованого на машинці тексту „Основ", бо без нього, як писав і він і Теліга, вихованці ОУН в дискусіях з вихованими москалями „українськими" діячами не можуть дати ради.

Два примірники були негайно передані, але певно лише загострили ситуацію, бо еміґранти забреханих московських льокаїв уважали щирими українцями.

Про *все* це не лише *знав О. Л.*, але *також знав і проф. П. Герасименко*, який контактувався *з Ольжичом* і проф. Герасименко про ці справи не раз згадував у численних листах писаних до автора цього нарису рукою власною, які збереглися і будуть разом з листами інших осіб опубліковані.

Такий стан справи був причиною чому під ту пору О. Л.

допомагав авторові цих рядків містити у видавництвах з якими мав контакт, ріжні праці. Знав він і про те, що проф. Орелецький, який жив у тому ж селі, що й автор, замовив авторові цього нарису „Історію українсько-московських відносин" приблизно протягом тисячоліття і відбираючи щомісяця написане, виплачував скромний гонорар. Так була написана праця, що мала понад тисячу сторінок. Хто замовляв працю і стояв за Орелецьким він не хотів сказати. Виїздячи з Чехії перед вступом московських військ, залишив ту працю у знайомої чешки, яка мала ту працю зберегти, закопавши в залютованій бляшанці в землю. Що з нею сталося — невідомо.

Вертаючися до Ольжича, мушу ствердити, що завдяки своєму темпераменту і шкідливому впливу „проводу", який в чужих інтересах ширив „культ дії", він захоплюється дією, як такою, і намагається встигнути виконати все, що йому накидала хвилина. Наслідком була неглибокість і де-коли зайвість доконаного. І Ольжич напр. звертається до Бога з молитвою, шкідливість якої очевидна. Ось вона:

„Не світлий спокій дорогий глибин
Прозорої і чистої науки,
Не золоті надхнення орхідеї —
З ласкавости надмірної твоєї
Пошли мені, молюся, дар один
В імя її прийняти мужньо муки
І в грізні дні залізної розплати
В шинелі сірій вмерти від Гранати."

Величезна шкідливість цієї молитви — очевидна. Адже ж на світі з волі Бога істнують ріжні люди, які мають не лише ріжні вдачі, але й *ріжні здібності.* Кожний високо-ідейний патріот може витримати мужньо муки, але не кожний має *потрібні знання і потрібні здібності* для величезної праці — *творення потрібної його нації* „прозорої і чистої науки". Сам Ольжич писав про потребу протиставити „викривленій" ворогами науці, науку, що „виходитиме тільки з національних потреб" (не перестаючи бути наукою), а наведена „молитва" є дезерцією з того фронту боротьби, на якому його ніхто заступити не може. В погоні за „дією" сам Ольжич спускається до рівня тих, яких він повинен був *вести!*

Ольжич написав:

„Нам дано *відріжнити зле і добре, мале і велике,*
І прославити вірність, невинність і жертву героя"

але цей дар даний не кожному, лише таким як Ольжич. Чи він з нього скористав, чи сам заплутався? Аджеж погоджувався Ольжич з Донцовим, що „Безглуздим є чин, хоч би, як героїчний не кермований ясною ідеєю, непримиренною і продуманою до детайлів". Адже ж то Ольжич написав: „Вчені, що даються використовувати ворогові — злочинні зрадники. Письменники, що не повертають, а здобувають ордени — продажні льокаї".

І раптом він же, не *маючи часу вчитатися* в Яновського „Чотири шаблі" і за дзвінкими фразами відкрити приховану *ворожу* провідну думку та не піддаватися фантазіям Николишина, не зачислив його в число московських підлабузників, продажних льокаїв. Більше того! Ольжич зачислив Яновського у число тих „хто протиставився окупантові" і тим уможливив опанованим „дисидентами" еміграційним установам зараз же по переїзді у США видання явно антиукраїнської, насиченої московським патріотизмом повісти „Майстер корабля". Ольжич же інспірує італійському славісту Л. Сальвіні видання великої антольогії сучасної української прози по італійські під назвою „Чотири шаблі"!

На Ольжича впливала загальна атмосфера створена „проводом" ще ранійше, який щоб підтримувати запал молоді і „соборництво" вчив бачити в творах писаних московськими льокаями цілком не те, що тамті писали, мовляв, треба вміти *вгадати,* що думав, але не написав той чи інший автор. Ось приклад: запроданець і ренеґат — „орденоносець" Сосюра написав:

„І пішов я тоді до Петлюри
Бо у мене штанів не було
Скільки нас отаких біля муру
Від червоної кулі лягло".

Абстрагуючи від цілком іншого пояснення того ж вчинку („помститись" за відкинуту „любов") в цьому поясненню хоче Сосюра підкреслити, що він „пролєтарського походження", злидар-безштанько, якого злидні і „несвідомість" спокусили піти до „Петлюри". Але цей нескладний віршик, враховуючи вдягнуті „проводом" окуляри з кривими склами і „шори", які не давали змоги бачити світ таким, як він справді був, уже по війні, по написанню ряду віршів Сосюрою, які виключали будь-які сумніви що до того кому він служить і за що одержує „ордени" якийсь „дисидент" у „мельниківському" журналі

„Орлик" виступає з таким типовим для „орг. націоналістів" поясненням: Сосюра, мовляв, цими словами висміює червону армію, яка, наче б то не мала навіть штанів, а „петлюрівці" — штани мали! (до речі нагадати, що Сосюра не був ні в одній армії, а у Петлюри згідно зі своєю вдачею і „покликанням" був джурою і чистив чоботи та взагалі обслуговував).

Підходячи так до ворожої творчости Николишин і ряд інших „спеціялістів" вифантазовував неймовірні речі і молодь так привчалась бачити неістнуюче, була наче загіпнотизована, але читаючи ворожі твори непомітно для себе сприймала і отруту.

Як вже згадувалося, це „уміння" крізь викривлені скла бачити не лише в українському яничарі, а навіть у москалеві бачити „щирого українця" допомогло німцям так легко зліквідувати наївних ідеалістів. Натомісць коли б Ольжич дожив до наших днів, було б кому дати належну відсіч Шевельову, Оглобліним, Меншовій, Пріцаку, Кубійовичу, Лозовягіну та іншим „дисидентам" і перешкодив би ширенню псевдонауки, московської по духу, лише прикритої назверх порожніми „українськими" фразами.

Мученицька смерть в лапах обмосковленого естонця катюги Вірзінґа, залишила величезний вилом у нашому фронті, який використав одвічний ворог українського народу, які остільки знахабніли, що відважилися пускати в світ такі брошурки, як „За героїчну духовість". Ця брошурка, ніби то присвячена Ольжичу, в дійсности обчислена на запаморочених читачів і має завдання популяризувати ворогів Ольжича і справжнього українського націоналізму і ширити їхні писання.

Н. Пазуняк у своїй статті покликається з признанням на Шереха („слушне ствердження Юрія Шереха", ст. 38 — двічі), на Держявіна (ст. 36 і на стор. 35 — „слушно висловився про це Держявін"). Потім у „Бібліографії" подані знова, як джерела, статті того ж Ю. Шереха, Держявіна, антинаціоналістична „Книга спостережень" Маланюка, рівно ж відомого антинаціоналіста С. Гординського і „націонал-комуніста" (згідно з власною прилюдною заявою) — Бажанського.

На стор. 28 подані прізвища „вістниківців" серед яких є прізвища де-кого з тих, кому протягом всього часу істнування редаґованого Донцовим ЛНВ і Вістника вміщено було лише одного вірша, але пропущені твори, як поетичні так і на-

укові та публіцистичні, автора, якого Донцов містив стало протягом ряду років, бо він був і є оборонцем ідей ширених Донцовим.

З цілком інших міркувань, але рівно ж антинаціоналістичних, промовчано, що твір інспірований москалем „Ю. Шерехом" продажному „холую" — Ю. Косачу „Еней і життя інших" написаний був з метою обхляпати смердючим болотом і скомпромітувати *власне Ольжича* і його однодумців. Щоб читач з більшим довірям поставився до його і захвалюваного „Ю. Шерехом" твору, Ю. Шерех, нападаючи на підставі пофальшованих Шерехом же, тверджень Донцова, на Донцова, написав таке: *„Донцов прекрасно знає, що Косач не менший ворог большевизму ніж він сам"*, а потім на стор. 9 „Думок проти течії", будучи певним у цілковитій нездатности думати величезної більшости еміґрації, про яку він явно пише в тій же брошурці, а еміґрація щоденно дає тому докази, подана на стор. 9 така оцінка цього „твору" Косача:
„Серед творів Косача були твори блискучі, твори захопливі, твори незвичайні, твори своєрідні, твори сміливі, твори поетичні. „ЕНЕЙ І ЖИТТЯ ІНШИХ" — ПЕРШИЙ *ВЕЛИКИЙ* ПРОЗОВИЙ ТВІР, ЩО *ПОЄДНУЄ* ЦІ РИСИ З ТІЄЮ ВИМІРЕННІСТЮ, ЯКА НАКЛАДАЄ КАРБ, *ЯК-ЩО НЕ ВІЧНОСТИ ТО ПРИНАЙМНІ ТВЕРДОЇ ТРИВАЛОСТИ...* КОСАЧ БЕРЕ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СВОЮ ТРУДНУ ДОБУ. УЖЕ НЕ МРІЯ І НЕ БУНТ, А *ПРОВІДНИЦТВО І МІСІЯ."*

Треба думати, що брошурка „За героїчну духовість" видана власне з метою, промовчавши наведену оцінку, а згадавши з похвалою її автора, спричинитися до ще більшого знецінення як Ольжича, так і „орґ. укр. націоналізма".

Треба нагадати, що брошурку „Ю. Ш." з якої взята наведена оцінка, друкувало в-во „Час" спочатку на стор. часопису, а потім окремою брошуркою. Те саме в-во на спілку з віддавна підтримувавшим зв'язки з московсько-комуністичними аґентами Ігорем Федівим (Мартинець „Від УВО до ОУН") видало ґрунтовно зфальшовану і ще переглянену московським цензором працю В. Золотопольця „Син України". Названа брошурка „Ю. Ш." свого часу спричинила „розкол" в лавах „бандерівців" (відокремлення „двійкарів"). Пазуняк безперечно хоче своєю статтею зактивізувати ту брошурку і спіймати на той же гачок ще одну „рибку".

Розмова про те, що „ми" охоче, мовляв, „підтримаємо то-

ді, коли наспіє час", а нині досить нам, коли навчимо дітей кілька разів протягом року показатися в „народніх строях", сказати з чужинецькою вимовою кілька вивчених фраз — це тільки „Повільная зрада ідеї", бо, як слушно сказав Ольжич:

„Держава не твориться в будуччині
Держава будується нині.
Це люди на сталь перекуті в огні,
Це люди, як брили камінні.
Не втішені власники пенсій і рент
Тендітні квітки пенсіонів, —
Хто кровю й волею сціпить в цемент
Безвладний пісок міліонів".

Власне розуміючи так ясно сувору правду життя, Ольжич закликає „незнаного молодого вояка, якому імя — легіон, *не слухати теревенів* тих „шановних діячів" і „борців", кажучи:

„Товаришу, любий мій брате,
Дивися у вічі рабам!
Як будеш *так* воювати
Вкраїни не бачити вам.

І Ольжич своїм життям і смертю довів, що він сам належав цілим своїм єством до тих людей „на сталь перекутих в огні" без яких неможливе не тільки відновлення держави, але й само існування нації. *Він сам був як та „брила камінна"*, а не як змішана з гноєм мазка глина, яку хтось інший домісить до *цегли для своєї* будови! І та „брила камінна" — була одноцільною синтезою волі і розуму.

— — — — —

Минуло тільки 36 літ від його смерти*), а яких 38-40 від часу писання тих віршів, а яке спустошення бачимо навколо!

Правда, ще не встигли „учителі — нечесно-лукаві" перевидати зфальшовані й звалашені твори Ольжича, не встигли його, як Мосендза, зачислити до „зневірених" у націоналізмі і в культі героїв духа, та за те, вже його твори стали майже незрозумілі для широкого загалу, бо ті „вчителі лукаві" спромоглися за той час *розкласти і скалічити душі* і виховати недолуге покоління з „розслабленими колінами".

І нині, для сучасного покоління, духовий світ Ольжича, його „скаля вартостей" і горіння з певністю є такі ж незрозу-

*) Народився 8/VII 1907 року — закатовано з 9 на 10 червня 1944 р.

мілі, як було незрозуміле якутам „одно слово" (воля) заслання („Одно слово" Л. Українка)!

Загал, основна маса „нового покоління" почала жити тими ж ідеями, що й т. зв. „стара еміграція"*, ідеями надто далекими від високих ідей і культу героїзму притаманного Ольжичу.

Коли ми, повіривши апольогетам швейкіянства просто для порівняння прочитаємо *(згідно з їх оцінкою)* винятково патріотичні вірші одного з репрезентантів ширеного нині серед нас „світогляду", а в збірнику тих „шедеврів поезії" вірш:

„Питають мене — як я можу
Любити *два* краї так *неподільно?*
Ділити душу в них, своє життя
І бути вірним їм обом — чи вільно?"

і далі софістику на тему „однакової" любови до „жінки" й „матері" своєї (бідна і та „жінка" і та „мати"!) — то не лише пригадуються нам подібні цілком міркування Квітки-Основяненка („царь — батько, а Україна — мати"), але й рабські запевнення П. Тичини та Рильського в безмежній любови до „бєлокамєнной матушкі-Москви" з якою... поєднується теж і... „любов" до України. Та цього мало! Не в анальогії з тим чи іншим застосованням девізи „Убі бене — ібі патрія", справа, справа в чому іншому, а саме, що по тих виявах „швейкіянства", по збагненню самої істоти пануючих „поглядів" несамохіть мусимо пригадати подиктовані палким жалем і спрагою кращих часів слова Лесі Українки:

. . . . . .

Зоставсь на дрібних хвилях марний шум,
Та дрібні камінці безсило торохтіли.
Нещасні камінці, *той прибережний тлум*
Ні море, ні гора приймати не хотіли!"

Вправді в „новому світі" ці „дрібні камінці" знайшли вихід з того невідрадного для себе становища у створенню спеціяльної „літератури" „Пропамятних книг", в якій подається

---

* Маємо на увазі тих „старих еміґрантів", які себе також уважали **політичною** еміґрацією. Заробкова еміґрація не несе відповідальности за те, що за їхні пожертви збільшено в країні кількість будинків, але втрачено наступне покоління, створено приватні „укр." школи в яких не було чути українського слова і діти з призирством дивилися на мову і культуру тих хто ті школи будував.

до відому загалу з невимовним патосом, у кучерявих висловах, про їхні „національні подвиги", до яких зараховується не лише ласкаве прибуття з годинним спізненням раз на рік на „інсталяційні збори", але й зроблення десятка „обовязкових" голубців. Познайомившися з таким характерним для „маленької людини" взаємообкаджуванням („та й хвалять нас мамо в селі... я вас, а ви мене"), забезпеченим рядом фотографій і біографічних подробиць, начитавшися „поезій" подібних до цитованого віршу („Питають мене") — коли ще жива людина звернеться до творчости Ольжича, вона почуватиме себе так, немов врятувавшися зі страшної „долини смерти", до якої крізь тріщини в скелях вливаються отруйні гази всуміш із задушливими клубами сірководня, раптом вона одержала змогу дихати на всі груди прозорим, бадьорим воздухом гірських полонин і верхів.

Людину, *що ще не перестала бути людиною у найліпшому розумінню цього слова* поезія Ольжича *оживить*, як оживляє струмень кисню зімлілу особу, але чи так вона впливатиме на того, хто наслідком якихось *дегенеративних* процесів втратив здібність жити на високостях у животворчих променях сонця та став нездібним насолоджуватися чистим воздухом, гострим вітром шпилів?

На поставлене питання навязується сумна відповідь, бо ж це, звертаючися до того „прибережного мотлоху" сказав М. Ґорькій:

„Життя проживете без бурі,
Як хроби сліпії живуть,
Ні казки про вас не розкажуть
Ні пісні про вас не складуть..."

І тут слід звернути увагу на безсумнівний факт ствердженний всесвітньою історією, що український нарід, як і інші народи зложить, чи прийме зложену, „пісню" і „казку" лише враховуючи наслідки діяльности, а не самообкаджування і „взаємну адорацію" тих хто йшов хибним шляхом і спричинив непоправне лихо.

Ні про Брюховецького, ні про Кочубея, ні про Самойловича, ні про Носа не істнує народніх пісень, а про Сагайдачного і Дорошенка нарід співає і до нині („Ой на горі там женці жнуть..."), співає про гетьмана Богдана, співає „Морозенка", співає про Нечая. Про тих же кого діяльність не встані був оцінити нарід — згадує вдячна історія. Памятає і істо-

рія і нарід про Володимира Великого, але нарід у своїх „старінках" згадує його як творця імперії, що зі своїми богатирями боронив і поширював її землю. Історія згадує Ярослава Мудрого, Романа Великого, короля Данила. Чужинецька історія згадує таких як Юлій Цезар, Олександер Македонський, Карло Великий, Наполеон, Бісмарк, але не згадуватиме Гітлєра. Можуть шкурники і зрадники розхвалювати Многогрішного, але для того мусять вигадати незгідний з правдою життепис, який не прийме ні історія ні нарід.

І тому в тій же брошурці („За героїчну Духовість") М. Антонович пише: „У погоні за щоденними сенсаціями, за долярами, за постами (становищами), за *славою*, за якими серед нас так багато ганяється, навіщо іти на небезпеку, коли того можна добитися і без жертв, *підленькими махінаціями, позалаштунковими інтригами* і короткотерміновими змовами *з такими ж як ми*". (стор. 59).

Але „брехня коротки ноги має" і неухильно прийде момент коли розкриється правда, як стануть відомі листи проф. Герасименка, Смаль-Стоцького, Чубатого, спомини Донцова, Кедровського, листи Стахова (а і в його пятитомовій праці про Директорію, багато досі невідомих документів і фактів виявлено хоч Феденко, Грушевський, Ісаак Мазепа та їхні однодумці були певні, що навік загубилися). Ці наївні злочинці були певні, що самообкаджуванням обдурять історію, що їм вдасться „зайцем" проскочити гуртом у „леґенду" і поважна (у власних очах) організація — на всякий випадок, досі за 40 років не спромоглася видати творів Ольжича, а на видавання *зфальшованих* творів Мосендза, Клена, компромітуючого збірника „Коновалець" під „умілою" редакцією Блохіна і антиукраїнських праць Оглобліна і Меншової і т. д., гроші мала.

Тут слід звернути увагу на безмежний примітивізм, невміння думати і рівнож безмежну пошану до „авторитетів", яких не читається, а вірячі опанованій „десидентами" пресі (в тому й „Свободі") беззастережно приймається, орґанізацій з патріотичними назвами, яких члени „уділяються" головно працюючи в буфеті в надії дістатися до „Пропамятної Книги" хоча в дійсности виконують шкідливу роботу.

Ось разячий конкретний приклад:

У 1971 році „СОЮЗ УКРАЇНОК КАНАДИ" видав книжечку „Видатні жінки України", до якої дав Передмову „авторитет" — „проф. д-р Оглоблін", а текст — другий „авторитет":

проф. д-р Василенко-Полонська (справжнє дівоче прізвище — Меншова, а „Вас.-Полонська" прізвища двох із пяти її чоловіків, завзятих москвофілів).

Не відомо чи Оглоблін має матуру, але відомо, що за книжки в яких обхляпував багном гетьмана І. Мазепу, а особливо за останню написану в СССР, одержав з наказу Сталіна „докторат". Книжку цю друковано у Львові тому що не встигли перед вступом німців вивезти, мали подбати залишені московські аґенти, щоб не утруднювати „десидентові" Оглобліну дальшої праці, „з наказу німців" спалити, як „протинімецьку". Були у Львові і „братчики", які викрали перед спаленням кілька примірників. Вже по війні Оглоблін вжив заходів щоб пролізти в число членів НТШ і тоді проти того виступив учений світової слави, давній член НТШ проф. д-р П. Герасименко. З його виступів зміркував Оглоблін, що примірник тої останньої книжки є в руках Герасименка і запевнювання в пресі наче б то ця книжка, як „протимосковська" не вийшла, кожну хвилину могло бути спростоване, задемонстрованням книжки. Кубійович допоміг Оглобліну дістатися до НТШ, якого склад і так змінився до непізнання, Герасименко на знак протесту виступив з НТШ. Незабаром, по несподіваній загадковій смерти Герасименка, книжка про Мазепу *відразу* опинилася в руках Оглобліна. Тоді Оглоблін, певний що іншого примірника не істнує, трохи „підчистив" особливо разячі вислови, але лишивши той же зміст, в „рік Мазепи", забезпечившися підписами НТШ і УВАН і виразно підкресливши в „Передмові" наче б то вона *друкується вперше*, видав її, доповнивши так ряд своїх антиукраїнських статтей і брошур виданих на еміґрації. Тоді „братчики" маючи по виданню тої книжки потрібні дані, з тайної бібліотеки надіслали фотокопію оригіналу авторові праці про Великого Гетьмана, щоб мав змогу документально довести брехню Оглобліна.

Другий „авторитет" — донька московського ґенерала Меншова, яка дійсно мала докторат з історії і ряд праць в московській мові, була запеклою українофобкою і чим могла шкодила українцям.

На еміґрації рівнож був виданий ряд антиукраїнських праць, які їй перекладали на українську мову. Як видно зі згаданої збірки „пані", що „уділялися" в кухні, нічого не знали про визначну поетку і патріотку Олену Телігу, як і про її чоловіка, кубанського козака, визначного кобзаря і компози-

тора та про їх героїчну смерть і тому за їх допомогою, двох москалів спокійнесенько пустили в світ таку огидну, підлу брехню ніби *„О. Теліга повірила в перемогу Гітлера"* і т. п. і *„ринулася в 1941 році в Україну"*.

Тимчасом Теліга ані хвилини не вірила в перемогу німців і поїхали, як і ряд інших діячів до Києва нелеґально... *вмирати!* Вона сказала, що поетка, яка пропаґує в поезіях конечність вернутися до свого народу повинна, очолити його боротьбу з окупантом і смертю своєю підтвердити щирість і правдивість сказаних слів і так злитись зі своїм народом. Автор говорив на цю тему з обома, але рішення їх було тверде.

Більше того! Від одного з „братчиків" вона одержала попередження, що *їх має ґестапо того дня вхопити в редакції і розстріляти. Знаючи про це,* вони обоє не втікли, тільки пішли в редакцію і *спокійно пішли на смерть.*

Але запекла кацапка, використовуючи темноту жіночої орґанізації, наважилася на таку підлість, промовчавши ще більшу, а саме, що вона особисто несе відповідальність за смерть Теліг, Рогача і багатьох інших, бо вона була помішницею, надхненніцею і інформаторкою Штепи. (не змішувати зі Штепою, який жив у Канаді, був українським патріотом, належав до еміґрації 1921 року і з фаху був пасішником. Єдиним „гріхом" цього Штепи було, що він, хоча не був ні мовознавцем ні тим більше — істориком, написав і видав кілька книжок подиктованих йому бажанням послужити Україні, але вони компромітують українську науку своїм безмежним неуцтвом. Штепа ж з яким співпрацювала пані Мєншова був редактором видаваного згідно з вказівками шефа київського ґестапо по розстрілах українців, „Нового Українського Слова", а по війні опинився в Анґлії.)

Пані ж Мєншова, використовуючи анальфабетизм і „нечитальництво" повоєнної „політичної" еміґрації, видала ряд протиукраїнських книжок. Серед інших книжок того роду була й „Історія України", яка в дійсности є замаскованою „Історією Росії". Докладну рецензію (понад 20 сторінок) знайдуть читачі в праці Паклена „Основи націоналістичного світогляду" в томі четвертому.

За плечима неістнуючого „Холмського" ховається не як твердить Кубійович історик Крипякевич, а ця ж пара москалів і тому в ній багато вигадок і помилок та виразного реклямування обох.

Москалі ж складали редакцію „Енц. Укр." Головним редактором був ґенеральський синок — недоук з докторським дипльомом „Вільного університету" — Шевєльов, редакторами ж були Оглоблін і Меншова і Лозовяґін, „редактором мови" був „Глобенко" (справжнє прізвище — Оглоблін, не споріднений з „істориком", вдома розмовляв лише по московськи і московську літературу вважав „нашою"). Його обов'язком було допильнувати щоб жодна стаття не проскочила без контролі і проредаґування Шевєльовим.

Та можемо їх запевнити, що рано чи пізно правда переможе і той, хто прожив життя „як хроби *сліпії* живуть" буде усунутий з „леґенди".

Але ще є, або будуть люди, які дивляться на світ очима Ольжича і така людина не зможе погодитися з жахливою відповіддю, хоч як вона узасаднена, хоч як того прагнуть „учителі лукаві", однак *власне вона* позначена „перстом Божим" чує голос, який їй наказує:

„Ставай, вартовий, *без вагання* на чати
Хоч люди замліли у цій стороні,
На голос твій будуть мовчати, —
Та слава про них загремить до зірок,
Що є з їх народу пророк".

(Л. Українка)

І вона буде пробувати розбудити заспані душі, буде пробувати відчистити цвіль, запалити серця, налити до них „козацької крови", знищити культ „золотого тельця" і незаслужених гонорів і їй стане в пригоді тоді не тільки Шевченко чи Леся Українка, але й Ольжич зі своєю суворою, героїчною поезією, ствердженою його життям і припечатаною смертю.

Вірьмо, що нам ще вдасться побачити „Орфеєве чудо" про яке мріяла Леся Українка, яка одну зі своїх чудових поезій закінчила словами:

„Нехай же ми раби, невільники продажні
Без сорому, без чести — хай же так!
А хто ж були ті вояки одважні,
Що їх зібрав під прапор свій Спартак?"

та мусимо памятати, що *стали* вони тими „одважними воякаами" *переродившись духово* так, як той жидівський наймит Ярема, що переродившись, почув за плечима крила і став „Галайдою". Допомогти відродитися поможе нам поезія Ольжича.

Нині великий патріот, поет і безстрашний борець за відновлення нашої держави не живе, його діяльність і творчість намагаються пустити в непамять ті, хто поборює „вістниківство", але це їм не вдається, як не вдається заплямити крицеві постаті таких співробітників ЛНВ як О. Теліга, Л. Мосендз, М. Чирський та інші.

Ольжич своїми поетичними творами, як метеор осяяв темний небосхил і сонну землю, та сяйво його духа не згасне і ми, разом з його батьком можемо сказати:

„Лишивсь від тебе слід!
Забе бенкет колись горою
І на ньому згадає світ
Про ніч осяяну тобою!"

Ми свідомі того куди ми скотилися, ми з болем серця повторюємо надихані глибокою любовю до України слова Шевченка „Погинеш, згинеш Україно", але ми, подібно йому віримо, що *усвідомлення глибини занепаду* викличе у молоді не зневіру, не депресію, тільки бажання відродитися і чинами своїми довести, що Україна і ми, її орґанічна частина, живемо, боремося і поборемо!

Ольжич сказав своє слово і припечатав його своїм чином. Тепер — слово за молоддю!

— — * — —

ДОДАТКИ

Попереду поданий довгий ряд фактів, які свідчать про опанування української еміграційної преси і взагалі української еміграції „українізованими" (мовно) москалями, які, підмінюючи справжніх ворогів, годують легковірну еміграцію казками про „рух спротиву", „захалявні видавництва" і т. п., які всі в один голос кричать, що ціле лихо в тому, що наче б то „не виконується конституція" і справедливі заповіти „Ільїча", а москалі не менше нас терплять (і — розплоджуються, як щурі!). Словом — злегка підшмінкована драгоманівщина, лише діяльність Драгоманова в основному оплачували москалі (в тому і „охранка"), а діяльність „десидентів" оплачує українська еміграція.

А ось ще один фантастично-неймовірний приклад легковірности української „політичної еміграції" (якої частина безмежно-наївна і слабо освічена, а частина — складається з політичних злочинців — москвофілів, які улегшують розкладання еміграції „десидентам", вишколюваним для того в „ІСО" в концтаборах.

В році 1924 вийшло у Відні число V-VI „Нової Громади", з якої подаємо клішу з обкладинки, зміст і вміщений в ньому заклик до української інтеліґенції щиро стати на службу московським окупантам.

Серед підписів під закликом ряд прізвищ осіб знайомих нам, яких у 1918 році назвав М. Грушевський (включивши і себе) у своїй статті „московськими холуями".

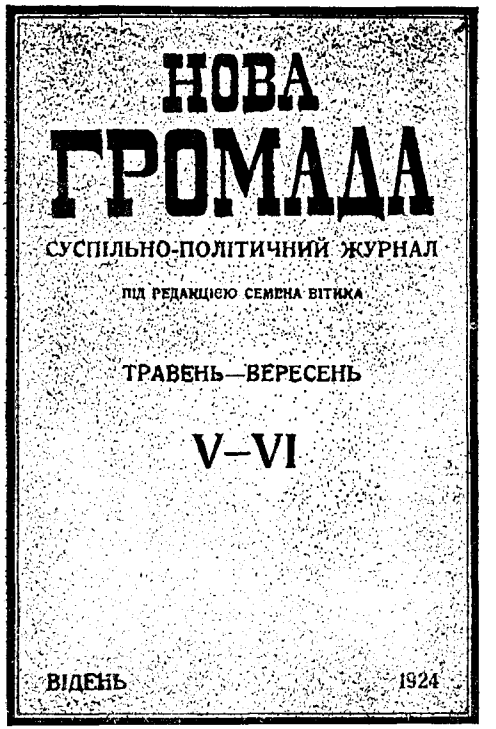

Серед підписаних є прізвище Олександра Попова і його жінки — Катерини. В році 1930 він уклав „Малого Кобзаря" для дітей і молоді. Подаємо далі рецензію, друковану в ЛНВ в тому ж році на цю огидну фальшивку. Ось ця обкладинка і зміст та підписи:

З М І С Т :

	Стор.
А. Прутський: Смеховеховщина	1— 13
Ортоскоп: Державні змагання Прикарпатської України	14— 50
Д-р О. Грицай: З нової літератури про Шевченка	51— 82
В. Север: Автономічні бактерії	83— 90
П. Городенський: Українське студентство та його організації	91— 96
М. Бистрицький: Мистці-радянці за кордоном	96—100

Г. Лукомський: Спогади про В. Модзалевського .....101—102
Союз Радянських Соціялістичних Республик
за самовизначенням народів і в обороні
поневолених українських земель .....103—107
Відозва до української радянської інтеліґенції та
всього радянського суспільства .....108—114
К. М.: Допис із Праги .....114—115

Хроніка.
Радянська Україна.
Політичне життя .....116—121
Економічне життя .....122—125
Культурне життя .....125—131
Українські землі під Польщею.
Польща .....136—138
Документ народньої зради 139
Бібліографія .....140—144
Книжки й журнали надіслані до редакції 145

V.

Відмежовуючися рішуче від усіх контр-революційних українських уґруповань і елєментів, як тих, що знайшли собі притулок за кордоном України, так і тих, що ще не перевелися до-решти на території самої України, ми іменем робітників науки, мистецтва, просвіти, кооперації й инших галузів робітниче-селянського життя: учителів, аґрономів, кооператорів, лікарів, професорів, інженірів, артистів та инших, як від тих, що з першого дня приняли Радянську Владу, так і від тих, що прийшли до неї з ворожого табору і своєю щирою й відданою працею для селянства й робітництва України закріпили свій звязок з ними, — в цей час, коли може бути тільки два шляхи або до комунізму через Радянську Владу і Робітниче-Селянську Республику, або протилежний йому шлях фашизму, — твердо ідучи першим шляхом, голосно заявляємо:

Нехай не сподівається на нашу підтримку ніяка українська контр-революція чи закордонна, чи тутешня. Зі зброєю в руках, в одних лавах з робітниками й селянами України, за керовництвом Радвлади й Комінтерну захищатимемо нашу Радянську Батьківщину від усякої інтервенції.

Ми пішли працювати в радянські установи не на те, до чого закликає Винниченко — щоб внести в них розбрат, а — на те, щоб боротись за диктатуру пролетаріяту, підтримувати єдиний клясовий фронт робітників і селян і зміцнювати Радвладу.

Ми закликаємо українську радянську інтеліґенцію та широкі радянські кола Київа, Одеси, Катеринослава, Полтави й инших міст України приєднати свій голос до нашого та ґуртувати свої сили для участи в радянському будівництві.

Нехай живе світова соціялістична революція! Нехай живе Комінтерн! Нехай живе Комуністична Партія (більш.) України! Нехай живе Радвлада! Нехай живе Українська Соціялістична Республика!

Харків, 15-го травня 1924 р.

Василь Мазуренко, *Олександер Попів,* Дністренко Всев., В. Баланін, Арк. Степаненко, Н. Христюк, Мик. Чечель, Микола Сулима, Ів. Штефан (Одеса), О. Жуківський, Ганна Прусенко, Іван Личко (Одеса), В. Фесенко, Іван Криусенко, Марія Романенко, Ів. Мацегора, Ф. Коваленко, Іван Гончаров, Ф. Вишиваний, Іванчевський Олекса, К. Гревізірський, Омбілевич, Кремена, Е. Филипович, Т. Гарбуз, А. Мостовий, Ст. Горбанівський, Н. Ватич, В. Яковлев, Н. Панченко, О. Заріцька, І. Лень, О. Капустинівна, О. Руденко, Н. Шияненківна, М. Семенцівна, Р. Шевченко, Василь Рафальський, Олексій Панченко, *Микола Голубенко, Леонід Колісниченко,* Сергій Попів, Федосій Федюченко, Микола Любарський, Парасковія Сулимина, Іван Жуків, М. Плевако, В. Бойко, Кость Сліпко, Г. Невмиваха, *Катерина Попова,* Клим Яремович, Арсен Хоменко, Іван Лебединський, *Микола Шраг,* А. Гендриховська, В. Ступницький, Ф. Соболь, С. Кравців, Мих. Панченко, С. Стрільців, *М. Поздняків,* В. Салтасецький, В. Мальців, *Юр. Яновський,* С. Мопан.

РЕЦЕНЗІЯ, ДРУКОВАНА В Л.Н.В.

Т. Шевченко: Малий Кобзар. ДВУ, Харків, 1930 р.

Московська влада карає за всяку самостійну думку, не кажучи вже про шовінізм, антисемітизм та инші прогріхи. Одначе на Україні є ще один непокараний Ґ.П.У. злочинець, живий, невловимий і популярний! Ґ.П.У. майже безсиле — знищити його не можна, бо живе він у серцях українських, бо

дійшов безсмертя, — присилувати покаятися — також неможливо і лишилося одно: сфальшувати його, взути в лапті, вдягти в „толстовку", насадити на голову „будьоновку" і в руки дати програму комінтерну...

Ось з такою метою видали досвідчені фальшівники не лиш долярів, але й всього, що тільки можна сфальшувати, не виключаючи й історії для української молоді — „Малого Кобзаря". Зшахрував і примітки шахрайські до нього подав якийсь Ол. Попов, а видало ДВУ в 1930. році, в кількости 25 тисяч примірників. У сьому творі п. Попова на 154 стор. тексту знаходимо біля 90 пропусків (політичного характеру) й підробок! У передмові сказано лише, що це „вибрані, найсильніші вірші", але не додано зі скромности: „найкраще спрепаровані".

Передмова — варта тексту, а текст — передмови.

В передмові про „панських друзів — крамарів і куркулів" так уміло сказано, що читач уважатиме ці слова за Шевченкові, принагідно пояснено, що слова поета про думи, які „лихо на сміх породило", мали стосуватися до... панів, бо ті, мовляв, сміялися з Шевченка (п. Попову приємно забути, що сміялися не „пани", а москалі, московські критики на чолі з Бєлінським, а ті пани, які не обмосковилися, захоплювалися творами поета). Пояснено авансом, що Шевченко ставився до гайдамаків прихильно, бо вони були проти панів на Україні, й згадано декрет Ради Народніх Комісарів з 1920. року про те, щоб „розяснять" Шевченка „як оборонця батрацько-селянської долі". На закінчення відмічено, що Шевченко був „безвірником" і „співчуваючим" комуністам, бо писав „шана борцям за нову цивілізацію!" (очевидно маючи на увазі Леніна та Сталіна).

Але лишім передмову і перейдімо до розгляду тексту та приміток.

На ст. 23 у вірші „Оксаночка" написано: „Помандрувала ота Оксаночка в поход за Москалями, та й пропала" і тут же пояснено „незрозуміле", на думку автора, після двохсотлітнього співжиття, слово „москалі" так: „москаль — панич — офіцер".

Думаю, коментарі зайві, не знаємо, чого ж плакала вдова, коли її сина забирали „у москалі", себто, на думку Попова, „у паничі"?

На ст. 31 подано цілий вірш „Сестрі" з виїмком... останніх двох рядків: „Молися, сестро! будем живі, то Бог поможе перейти"!

На наступній сторінці останні слова з вірша „Як би ви знали паничі", а саме „Мені здається, що й самого
Тебе вже люде прокляли" пояснено так: „бога вигаданого панами для своєї користи, вже люде прокляли".

Взагалі п. Попов мав багато клопоту зі згадками про Бога. Так, у „Княжні" він мусів випустити „не знатимеш, як хвалять Бога", далі цілий уривок „Красо моя молодая" до слів „невесело на світі жить", бо там аж шість разів (**який злочин**"! *І.М.)* згадується про Бога і то все з вірою!

З тої-ж причини так змінено дальші рядки:

У ПОПОВА:	У ШЕВЧЕНКА:
Уже пишалась і любила	Уже пишалась і любила
Своє дитя. *І дожила*	Своє дитя. *І дав дожить*
Вона до радости на світі	*Господь їй радости на світі:*
Узріть його, поцілувать	Узріть його, поцілувать
Своє єдинеє дитя	Своє єдинеє дитя
І матірю себе назвать	І перший крик його почути...
— — — — —	Ох діти! діти! діти!
— — — — —	Велика Божа благодать!

Цею „зміною" покалічено нахабно будову вірша, рими, ритміку й зміст! На закінчення так пояснено слово „патріот" — „той, що н і б и любить свою батьківщину" (на мій погляд, як уже треба було п. Попову дати т а к е пояснення то краще було написати, просто: „Любченко або який инший Чубар".

У „Наймичці" літературний чекіст викинув жалі матері, що не вона хреститиме сина, а також, звичайно, зникли слова „Я була багата... Не лай мене. Молитимусь", бо як смів Шевченко бачити в наймичці „куркульку", а не „батрачку" — жертву капіталістичного ладу та ще й таку „несазнательную", що хоче „молитись"?

Самозрозуміло, п. Попов викреслив і контрреволюційні міркування Трохима та Насті про те, що гірше, ніж „у безверхій хаті" жити — покидати „надбане добро — чужим людям, чужим дітям на сміх на розтрату"! В рядку „може збираються до Бога, та хто в далекую дорогу..." слова „до Бога" замінено на „вмирать", а „дорога" по щось лишилась!

Вся картина хрестин, звичайно, опущена, як „петлюрівська, автокефальна пропаганда".

На 68 ст., хоч у совітській московській державі і „вільно" молитись, одначе „на власне домагання" позбавили сього „права" Трохима й Настю.

На 68 ст. доглянуло, очевидно пильне око начальства у „Наймичці" „нечистість" партійної лінії й викинуло слова, що вона рада-б слати сватів „до царівни" (який жах! *І.М.),* а також буржуазні бажання мати невісткою „панну у жупані" та ще й таку, що „хоч і за гетьмана, то не сором". Правда, вірш скалічено, а те „не сором" лишилося без змісту (не здогадався п. Попов вставити „хоч за Хаїма-комісара"), але зате пролетарська невинність „батрачки" врятована.

На 69 ст. виправлено „помилку" Шевченка, який допустив старого Трохима сказати, що справу з одружінням „треба до краю доводити" і вирішити, „коли й де вінчати". Яке може бути „вінчання", коли є „Загс"!

Пану Попову рішуче не подобалося, що у Шевченка і Трохим і Катерина такі хороші люде й раптом — куркулі! Тому він викинув слова наймички „то багаті люде", а також і побажання „нехай Бог вам помагає". Рівнож зник увесь уривок, де говориться про „перстенця від Варвари". Щоб уже не відмічати кожного випадку зміни тексту в звязку зі згадкою про Бога, подам ще одну зі штучок, зроблену з „Кавказом". Отже там випущено слова „Не понесе слави Бога, Великого Бога", а потому цілий уривок, що йде після слів „коли-ж одпочити ляжеш, Боже утомлений, і нам даси жити?" а саме:

„Ми віруєм Твоїй силі
І слову живому:
Встане правда, встане **воля**
І тобі одному
Поклоняться всі язики
Во віки і віки",

слова ж „А покищо" вже зоставлені. Така штука дала змогу п. Попову написати у примітці на ст. 132: „З ненавистю і гнівом згадує він нераз вигаданого панами „бога", а словами: „не нам на прю з Тобою стати" — він передражнює попів".

До „Перебенді" додано там пояснення: „В цій поезії розповідається, як Кобзар служить громаді: він їм тугу розганяє" (це так виправлений „ухил" Шевченка, бо де-ж таки можна оспівувати самотників вищих за масу! *І.М.),* а щоб це пояснення здавалося правильнішим, викинуто з твору: 1) уривок

„щоб люди не чули, бо то Боже слово", 2) „а як би почули, що він одинокий" аж до слів „Добре єси, мій Кобзарю", 3) „Щоб люди не чули" до „отакий-то Перебендя".

Ще енергічніше зроблене з „Тарасовою ніччю": передовсім до неї додано „пояснення", з якого наводимо уривок: „Тут Кобзар співає про цю минулу боротьбу, „як Москалі, орда, ... бились з козаками". Не згадується лише про українських панів. „Селянство, розуміється, билось і з ними, але щ и р о в в а ж а л о їх або Поляками, або Росіянами, бо вони звичайно переходили до сильнішої нації". В цій поезії згадується про „гетьманів", „гетьманщину". Слово „гетьман" німецьке і значить „старшина", „отаман". Перечитавши ці уривки, бачимо, скільки треба кацапського нахабства, щоб запевняти, ніби в XVII в. нарід не відріжняв свого пана від москаля! А щоб шахрайство не було помітне, зроблено такі „зміни" в творі Шевченка: 1) випущено від слів „Виростають нехрещені, козацькії діти"... дальше „запродана жидам віра, в церкву не пускають" аж до слів: „Обізвавсь Тарас Трясило", 2) в словах Трясила „Бідна моя, Україно", ... слово „ляхами" замінено на „панами", 3) те саме: „тай дав панам"... „знати", 4) „Обізвався п а н Трясило", замінено на „наш Трясило", 5) випущено „налетіли чорні круки" до „закрякали". З „Гамалії" опущено майже третину.

„До Основяненка" — нема цілої другої половини, де є такі неприємні для „пролєтарскаво уха" вирази, як „А до того Московщина — Кругом чужі люди", або „Тяжко, батьку, жити з ворогами", „Поборовся б з Москалями, якби малось сили!"

Слова „як Господа слово" замінені на „щиреє слово".

В „Невольнику" зникли слова „багатий, сивий сирота", цілковито скалічено „думу" (де-ж таки можна співати „Ой, Спасе наш Межигорський"! Адже й лірник мусів би знати, як Маркс ставився до релігії! *І.М.).*

Крім того викинули такі дразливі рядки, які нагадують сучасну дійсність, як напр. „розказують і плачуть: як Січ руйнували, як М о с к а л і срібло-злото і свічи забрали у Покрові", або цей уступ:

„Ляхи були, усе взяли,
Кров повипивали,
А Москалі і світ Божий
В путо закували"

прибрав у „творчих" руках Попова такий вигляд (ст. 97):

„... пани — усе взяли,
Кров повипивали,
А ці царі і світ ясний
В путо закували".

Примітки до „Невольника" — ясно які! Після „Невольника" йде цілий розділ під таким заголовком. „Я різав все, що паном звалось". Слова, звичайно, не Шевченка, а того „Варнака", який кінчив тим, що під впливом докорів сумління покаявся і віддав себе в руки суду, але це хитро промовчано, бо показувало-б, що т а к а помста не конче варта наслідування.

В цьому розділі першими йдуть уривки з „Гайдамаків" з передмовою, в якій, звичайно, є й авторитетне пояснення, що тих гайдамаків „не треба плутати з тими бандитами, що за наших часів" і т. д., то мовляв, були борці проти чужих і у к р а ї н с ь к и х (?) поміщиків. Ці „українські пани поєдналися з військом російської цариці Катерини і розбили гайдамаків".

„Шевченко (підроблений, *І.М.*) ніде не прогрішив проти правди", бо селянство у нього „клясово свідоме", що ж до „католицтва", то слово католик мало таке-ж значіння, як і слово пан. Уже з наведеного можемо здогадатися, яким змінам і каліченню підпадуть „Гайдамаки". З них нема: 1) Вступу, 2) Інтродукції, 3) Яреми, 4) Конфедератів, 5) Титаря, 6) Свята в Чигирині; з „Третіх півнів" пропущено початок аж до слів „Гомоніла Україна...", дальше від слів „Місяцю ясний" до кінця. З „Червоного бенкету" випущено від слів „Улиці, базари" аж до слів „Виїхали за царину". В „Гупалівщині" випущено „Старих славян діти — впились кровю", бо це підкреслює національний характер боротьби.

Дальше подано уривки з „Бенкету в Лисянці" без тих місць, в яких згадується „обраний Богом" нарід Мойсея, отже слів „шляхетською, жидівською" й инших нема. Взагалі, де можна, там замінено слова жиди і пр. на п а н и, що цілком міняє зміст. Закінчення нема також.

У поемі „Холодний яр" такі-ж зміни пороблено і дано такі-ж примітки.

У віршу „Варнак" нема закінчення цілком і випущена причина винищення панської родини.

До „Сну" зроблені такі примітки, які нічого спільного з

текстом не мають, а п. Попов, ввійшовши „в ролю", вшкварив таке пояснення до розмови „з землячком": „Шевченко добре знав російську мову, любив її й чимало писав нею". На жаль п. Попову, сам Шевченко (справжній) писав так: „Якийсь гріх, що оце сповідаюся кацапам черствим, кацапським словом". Говорячи про будову Петербургу, ніжно зазначає Попов, що „між багатьма загинувшими були і Українці — козаки". „Кавказ" також ґрунтовно „підчищений" і розуміється кінець зник.

З поданого тут побіжного огляду пропусків і шахрайств бачимо, що коли-б досягти могли лапи сучасних окупантів особи Шевченка, то йому з певністю довелося-б фіґурувати на якомусь процесі, як контрреволюціонерові, шовіністові, антисемітові, ідеольоґові дрібної буржуазії, ідеалістові, звеличникові й сіячеві бандитизму та релігійної зарази.

Але зате замісць нього постраждали його твори, з якими московські цензори, чи то пак „редактори", розправилися так, що не один царський цензор міг би зітхнути й облизатися, шкодуючи, що не мав таких блискучих можливостей, які мають сучасні „редактори" видань у „вільній" „українській" державі совєтів." *І. М.*

І ось, незважаючи на сказане, коли на Заході в звязку з відступом німців почали появлятися нові „дисиденти", українська Прага була захоплена не менше, як Морозом, „справжнім українським патріотом, надзвичайно побожним і мудрим, дійсним, а не лише по назві, священиком — Олександром Поповим."

Коли автора цих слів познайомив пок. др. Орелецький з Поповим, на запит чи не знає він випадково автора „Малого Кобзаря", імя якого я призабув, Попов зблід як стіна, але поспішив сказати, що ніколи не чув про таку книжку і додав, що на Україні є дуже поширене це прізвище. Він забув, що вже встиг в Празі похвалитися, що викладав у харківському університеті і не припускав, що автор цієї статті добре памятав і його імя і імя його жінки і знав, що — він очолював безбожницьку орґанізацію в Харкові.

По приїзді до Америки він був призначений до Дітройту „єпископом Григорієм", на Україні — чекістом, керувати парохією, яка провадила „війну", з тою православною церквою, яка підлягала єпископу Мстиславу. Звичайно, що Попова (як і Мороза) вихваляли так, що навіть із сусіднього Віндзору

приїздили церковні діячі і просто православні послухати його проповіді. Але де-хто помітив антиреліґійний характер проповідей і почав цікавитися особою Попова. Побували вони і у автора цих рядків, який поділився поданими матеріялами. Безуспішно пробували вони відкрити людям очі, він був парохом до смерти, а коли помер — той же єпископ призначив такого ж другого, лише менш освіченого і йому рівно ж не шкодили ріжні скандальні історії (навіть сексуального характеру, або справа покражі грошей), а навіть не пошкодило запрошення „кимось" трьох телевізійних компаній, які показували перебіг бійки в церкві і те як ґрупа парохіян здерла з нього ризи і виволокла з вівтаря аж на вулицю.

Задеснянський

ЗЯСОВАННЯ МОСКОВСЬКИХ І ДЕ-ЯКИХ НИМИ ВЖИВАНИХ ІНШОМОВНИХ СЛІВ

доброволець — дєнікінець, яких за згодою Скоропадського було зорґанізовано і озброєно до 30.000, ворог Українського народу. дача (моск.) — літнє мешкання поза містом. Розташувався — розмістився. погони (моск.) — наплічники. ґалуни — облямівки і прикраси з позолочених бинд на мундурі. каска — металевий шолом. здєсь (моск.) — тут. свєркая (моск.) — виблискуючи. ліхіх (моск.) — жвавих. пиль падимая — збиваючи куряву. настоящій (моск.) — справжній. воззваній (моск.) — відозв. родіну — батьківщину. забити (моск.) — забуті. лобзанія (моск.) — поцілунки. прошлаво свіданія — минулого побачення. волнує (моск.) — хвилює. Ретівоє (моск.) — огняне, запальне, берке. ґаліфе — військові штани кінноти з поширенням вище колін. нєужелі (моск.) — невжеж. рєбята (моск.) — діти, хлопці. козирьок (моск.)

— дашок при шапці. шаґом (моск.) — кроком. нахал (моск.) — нахаба. невежа (моск.) — невіглас, неук. ведь (моск.) — аджеж. під ложечкою (моск.) — під грудьми. действітельно (моск.) — справді. ізвіняюсь (моск.) — вибачте. кажетса (моск.) — здається. Уважаемая (моск) — шановна, абідєлісь (моск.) — образились. сударіня (моск.) — Пані. в сущності (моск.) — в дійсности. общєства (моск.) — товариства. Безпадобний (моск.) — незрівняний. пачєму (моск.) — чогож. хахлушка (моск.) — зневажлива назва українки. Ґнусно (моск.) — мерзенно, гидко. стакан (моск.) — склянка. шашка (моск.) — шабля. заґрустілі (моск.) — засмутилися. капрізно — вередливо. цинічно — безсоромно. убєжденій (моск.) — переконань. ілі (моск.) — чи. напуґал (моск.) — налякав. отискал (моск.) — знайшов. прелєстний уґолок (моск.) — чарівний куточок. возвращаємса (моск.) — вертаємо. чучело — опудало. напрасно (моск.) — дурно.

ПОДЯКА

Закінчує Редакція видання чергового тому виконанням приємного обовязку зложення щирої подяки всім хто спричинився до його появи, чи то допомагаючи робити коректу, чи розвозячи по призначенню одержані з друкарні книжки, чи сприяючи їх поширенню.

Крім того складаємо таку ж щиру подяку всім жертводавцям, які виявили свідомість потреби таких видань.

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ:

Бескид 400.00
Грищенко Р. 100.00
Євич. В. 500.00
Письменна М. 350.00
Сергійчук О. 100.00
Чернець С. 50.00
Чумак П. 10.00

З М І С Т

Від Редакції.

Чолові представники нашого виродження:

1. Н. Д. Що пропагує Багряний у своїх літературних творах
2. М. І. Ударемнений виступ проти С. Підгайного 41
3. М. І. Хто такий Підгайний і що пропагує? 45
4. Задеснянський. „Домонтович" і „Люди другої України" 71
5. Н. Д. Від „Арки" до „Вісника" 93

ЗАБОРОНЕНІ ТВОРИ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ.

6. Задеснянський. „Степан Васильченко" 116
7. Васильченко З дитячих вражінь 117
8. Васильченко Московський ґедз 126
9. Васильченко Куди вітер віє 135
10. Задеснянський. Поет посвяти, величі і боротьби 157

ДОДАТКИ 185

„Нова Громада". І. М. „Малий Кобзар". Діяльність голови безвірницької орґанізації в ролі „десидента" і... священика.

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ

RRRT
159
140517